

LA RENAIXENS' A

REVISTA CATALANA

1882

ANY XII

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ

Carrer de Xuclá, 13, baixos.

BARCELONA.

L. Serra dib.

FOMEZ Sc

LA RENAIXENSA

TAULA

A. B.	
¡Pobre Jack! traduït per Esteve Sunyol.	33
A. G.	
A una rossa.	48
Lo bés del mort.	80
ALSINA Y CIÓS (S.)	
La margarida (traduït del francès).	124
ARIBAU (BONAVENTURA C.)	
Palamós.	166
ARMET RICART (SALVADOR.)	
Acuarelas campestres.—Lo dia de mercat.	257
BALAGUER Y (MERINO ANDREU)	
Lo temple greco-romà dit d' Hércules en lo carrer del Paradis de Barcelona.	41
BARTRINA (FRANCISCO.)	
Intimas.	190
Intima.	357
En la mort de Lluís Roca y Florejachs.	367
BASSEGODA (B.)	
Brindis.	174
BLANCH (ADOLF.)	
L'estel.	31
BLANCH Y ROMANI (JOSEPH.)	
A un poeta.	191
BONAPARTE WYSE (WILLIAM.)	
Discurs pronunciat en la vila comtal de Furcalquier ab motiu dels jochs florals de Provensa.	217 y 225
CALVET (DAMAS.)	
L'aprenent de bruïxot, traducció de Goëthe.	143
L'actor G. K. en lo paper de Neron.	286
Las visitas en somni segons los poetas árabes.	189
CASANOVAS GORCHS (FRANCISCO.)	
Lo mes dols.	240
COROLEU (J.) Y J. PELLA.	
Los furs de Catalunya subsisteixen de dret.	285 y 193
C. T. R.	
Rosa vera (mitat del anglés).	363

	DRAPER (MIQUEL.)	
¡Bells amors!..		254
	FARNÉS (SABASTIA.)	
Un refrán popular.		77
Viatje á ma patria.		201 y 209
D' un bateig.		281
	FORTEZA (GERONI.)	
Las estrellas.		277
	FRANQUESA y GOMIS (JOSEPH.)	
Marinada.		310
	FULLERTON (LADI GEORGINA.)	
Los lliris blancs.		57, 65 y 73
	GARCIA BRAVO (MAGDALENA.)	
Cant d' amor.		270
	GENER (POMPEYO.)	
Victor Balaguer.		265
	GRAS (FRANCISCO.)	
Dolors.		120
	GUIMERÁ (ANGEL.)	
Balada de Judit de Welp.		6
	GUISLANSONI (ANTONI.)	
Dos espías.		81, 89, 97 y 105
	J. J. T.	
Remey.		184
	J. Z.	
A una desconeguda..		117
	LABAILA (JASCINTO.)	
El poeta á la reyna del jochs florals.		230
	LLORENTE (TEOBORO.)	
Tempesta.		220
	MARSILLACH (JOAQUIM)	
Las ruinas de Karnak.		25
	MASFERRER ARQUIMBAU (FRANCISCO DE P.)	
Lo Ball.		369
	MASPONS y LABRÓS (F.)	
Lo vi de la mort .		145
	MASRIERA (ARTHUR.)	
Rccort.		118
A mon amich Joseph M. Valls y Vicens en lo naixement de son fill.		199

	MATHEU (FRANCESCH.)	
Al ball.		23
Cant de germani.		246
Defalliment,		303
	MENDOZA DE VIVES (MARIA.)	
Preferencias d' un pare, quadro de costums, traducció de Daniel. Dolors Moncerdá de Maciá. 297, 305, 313, 321, 329 y 337		
	MILA Y FONTANALS (M.)	
Pastorel·la de Nadal,		374
	MOLINER Y BRASES (E.)	
La tempestat (fragment).		261
	NANOT-RENART (PERE)	
La mort de Ferran II.		169 y 177
	OBRADOR BENNASAR (M.)	
Recordansa.		146
	OLLER (NARCIS.)	
Amgoixa.		49
La casaca de 'n Jaumet.		233
Un retrato (Historieta vulgar).		345
	PENYA D' AMER (VICTORIA.)	
La Iglesia de Port bou.		102
	PERÉS (R. D.)	
Traduccions del poeta cubá D. V. Tejera.		151
	PERPINYÁ (J.)	
L' emperador de Boemia de Karl Botcher (versió directa).		17
	PIROZZINI (CARLES)	
Rondalla celestial.		333
	PONS Y MASSAVEU (JOAN.)	
Los tres toms		32
	PONS MARÉS (P.)	
A mos estimats amichs D. Joseph Gispert y Donya Carme París ab motiu de son casament.		344
	PROVENSANA (PAU DE)	
Sota la volta.		206
	RAMON Y VIDALES (JAUME.)	
Las aurenetas.		183
	REIG Y FLORES (FERRAN.)	
La campana de las Torras de Serrano.		241 y 249
	RICART GIRALT (JOSEPH.)	
La venda d' esclaus.		353

	RIERA Y BERTRAN (JOAQUIN.)	
De Barcelona á Gracia. Viatje en tram-via.		1 y 8
	RODRIGEZ GUZMAN (JOAN.)	
A la germandat de Barcelona y Valencia.		213
	R. S.	
Encara.		136
	SARDÁ (JOAN.)	
La Papallona (Bibliograffa).		273
Balada (imitació inglesa).		352
	TELL Y LAFONT (GUILLEM.)	
A la fraternitat de Catalunya y Valencia.		262
	UBACH Y VINYETA (FRANCESCH.)	
Lo cap-vespre.		14
	URGELL (FRANCISCO DE P.)	
Hivern.		127
* *		319
	VALLS Y VICENS (AGUSTÍ.)	
Hivern.		69
A la Ciutadela de Barcelona.		176
	VALLS Y VICENS (JOSEPH MARÍA.)	
La ditxa y la esperança (faula).		121
A una aureneta.		328
	VEHILS (GONZALO.)	
Llágrimas.		184
A I... (Íntima).		343
	VERDAGUER (JASCINTO.)	
La capella.		54
	VERDÚ (JOSEPH.)	
Lo casteller.		62
Los xiquets de Valls.		158
	VIDAL Y VALENCIANO (GAYETA)	
Los gossos (del llibre de <i>Edmondo de Amicis</i> ,) «Constanti- noplá».		153
Los eunuchs (de id. id.)		161
	WASHINGTON IRVING.	
L'espectre del promés.		129 y 137
	ZOLA (EMILI)	
En vaga, traduït per N. Oller.		113

DE
BARCELONA Á GRACIA

VIATJE EN TRANVÍA

I.

Me trobava al Plá de la Bocaría disposat á trasladarme á Gracia, ahont m' esperava un graciós amich que m' havia convidat ab motiu d' haver tret setze duros de la rifa setmanal de la Casa de la Caritat. ¡Xicot incomparable, poemátich!

No obstant l' haver pres l' avivant y ja clássica absentha, á fi y efecte d' honrar degudament la taula de mon amich, no 'm trobava del tot satisfet. Altras vegadas, ab motiu ménos plausible, m' hauria sentit empapat d' aquella satisfacció íntima que 'ns disposa á fer caritat als pobres, per poch llastimosos que sigan, y á dispensar favors á tota classe d' amichs: ple d' aquell benestar suavíssim que vèssa y regala per totas las porositats del cos, com per las destriadas cabelleras d' herba l' aigua dels elevats manantials.

Tenia 'l pressentiment de que m' havia de passar alguna cosa desagradable, y sentia á l' ánima un dolent regust com lo que dona á l' aigua clara la resquicia de vi en un got mal rentat.

LA RENAIXENSA.—Any XII.

Lo voluminós cotxe de la tranvia estava aturat, esperant lo retorn del corresponent consoci, y 'ls tres llargaruts cavalls se trobavan de front al Passeig de Gracia, capficats com de costum, y dirigint á terra la fumerola del respir produhida al contacte de la fredor atmosférica.

A través dels cristalls del vehicul, apareixia lo tentador encoixinat de vellut vermellós.

Me vaig ficar la ma á la corresponent butxaca del pantalon, y vaig trobarhi cinch pessas de dos, adquirint, en conseqüencia, la seguretat de poder viatjar per sobre rails sens descambiar cap de mas escassas monedas de plata.

Lo kiosko 'm brindava un setmanari catalá, fresch com una rosa, y... no foren necessaris més arguments pera decidirme.

Pensat, resolt y fet. Compro 'l periódich, me fico al cotxe, m' instalo en mon lloch predilecte (l' angul colateral al del aparell de llum devanter,) y 'm poso á allejar la quarta plana del imprés, després de somriure gausament ab lo dibuix de la primera.

¡Cosa rara! M' hi esqueya sol. ¡Cosa més rara en mí! Vaig intentar en va dominar mas impaciencias nerviosas pera fixarme en lo periódich. Las lletas d' aquest semblavan d' argent viu, y bromejavan á ma salut, com un vol de mosquetas embriacadas.

Me posí á contemplar lo Plá de la Bocaría que 'm produheix (á semblansa de lo que li passa á cert amich meu,) l' efecte d' una enginyosa y vivent caricatura de la activitat humana.

Los mistayres, ab sas barretinas enarcadas ó ab sas gorras de pala enfonzadas al clatell, quan no ab la cocurulla del *jaïque* sobre 'l cap, y 'ls brassos apoyats en lo movable aparador, representan la Industria. Los emblanquinadors, ab sas canyas alsadas, á estil de comparsa avans d' aixecarse teló, y ab lo malencólich pinzell al cap-demunt, simbolisan l' Art. Los camálchs, ab la llarga y atrotinada faixa de cuyro, negligentment caiguda á la espatlla, caricaturisan lo Comers. Los cridayres venedors de papers públichs, que atabalan més per vici que per necessitat, representan la Política. Las minyonas de servey que festejan,—lo cistell penjant del bras y 'ls quartos closos y apretats en la má,—simbolisan l' Amor. Lo municipal que badalla representa l' Administració pública. La parella de cego y cega que pregona, ab cant, declamació y melopea, un succés esgarrafós com la degollació de tres ó quatre mares per un fill, retrata la Literatura interessant. Lo revenedor de bitllets de la rifa *única* acredita la Moralitat oficial. Tothom, que va y ve y s' atura y torna á caminar, constitueix un microcòsmos caricaturesch de la activitat social.

Si 'l Pla de la Bocaria tingués consciencia del variat é instructiu espectacle que ofereix á una mitjana observació, sentiria orgull de soberá.

Lo progrés, que diluheix primer y després 'esborra implacable 'ls tradicionals y característichs colors de las poblacions y dels paratjes més singulars de las mateixas, ha rebaixat y rebaixa 'ls del famós Pla, mes no logra destruhirlos. Anys y anys deuen trascorre avans de que *éll* deixi d' ésser *éll*. No es passió, no es fanatisme *localista* 'l que 'm mou á creure que, mentre Barcelona sia Barcelona, 'l Pla de la Bocaria será 'l Pla de la Bocaria.

Aixís anava jo discorrent, y de consideració en consideració no sé ahont hauria arriuat (segurament á dormirme, porque ja se 'm clobian los ulls,) si un extremiment del vehícul, aqueix moviment particular, galvánich dels cotxes de la tranvía quan hi puja alguna persona de pes, no m' hagués distret súbitament.

Adonarme de la persona que acabava de muntar, conéixerla y sentir una conmoció, una vibració general del individuó semblant á la que vaig experimentar certa vegada que, duhent sóls mitja pesseta llisa á la butxaca, vaig rompre una ampolla de rom en un café desconegut,—fou cosa instantánea.

La persona s' aturá uns moments en la plataforma d' ingrés al cotxe, de cara al Pla, es á dir d' esquena á mí; pero aixó no impedí mon coneixement d' ella y la consegüent certesa de ma crítica situació. ¡Y tan crítica, amich lector!...

Era una senyora (diguemho aixís) alta, grossa, desmesurada de formas, ab monyo d' ensiamada fent com de bambolina á un clatell digne del frare més terrenal, y ab mantellina rovellada y cayguda fins més avall d' una esquena mereixedora de sostenir la columna d' alguna sala de ball.

Ma primera intenció fou la d' esmunyirme y llensarme á corre, pero 'm contingué 'l temor d' un escándol.

Si: fugir era donar lloch á que la *passatjera* repetís lo xivarri que 'm va moure mitj any enrera exaltant contra mí á varis transeunts sempre disposats á exaltarse contra un minyó de bè. Me veuria, sorprendria 'l meu moviment de fuga, y 'l seu volum de globo aerostátich no la privaria, no, de perseguirme. La meva dignitat de batxiller en Filosofia y Llettras, professor auxiliar de dos reputats colegis, ne valdria menos d' un modo escandalós. ¡Lo descrédit sería irreparable!...

No sóls vaig quedarme al cotxe, sinó que, adoptant l' actitut més resoluta que 'm fou possible, vaig apretar mon cos al canapé, fent l' home d' esperit que 's prepara á un incident melodramátich.

Lo cotxe experimentá una segona vibració molt menos forta que la primera. La corpulenta senyora, exalat un sospir que indicava l'acabament de s'anguniosa impaciencia, 's tombá de cara á mí y detrás d'ella ingressá un altra dona.

Era una edició *bellament disminuïda* de la primera.

Lo cor va ferme un salt y vaig mossegarme 'l llabi prenent la ofensiva, es á dir posantme á mirar las duas estadantas fit á fit.

—Bon dia y bona...

La paraula «hora» no acabá de sortir de boca de la senyora major.

—Deu lo...

La tercera persona imperativa del verb «guardar» s'evaporá en los llabis de la filla avans de sortir.

Acabo d'indicarho: la dona número duas era filla de la que primer havia ingressat. Sense semblarse gayre ó casi gens en los detalls, tenian un ayre de familia tan comú, qu'era impossible desconéixer, á primer cop d'ull una relació molt immediata entre l'una y l'altra.

¿Quí eran?—¿Qué tenían que veure ab mi?—¿Per qué y á qué la meva alarma?

Lo rabassut conductor ocupá la devantera del carruatje, fentse per amunt las mànegas de la brusa y comensant á fumar-se un puro de cuarto; lo cobrador, jove magre y escardalench, que demostrava clar lo molt superior qu'era al seu ofici, aparegué al fondo ab sa cartera davant. Lo cotxe comensá á relliscar suaument, després d'un nou su-trach, de la corresponent campanada y del refilet d'avís.

II.

¡Oh Rambla de las Flors, tantas voltas passejada y benehida per mí ab aquell goig incomparable d'estudiant que sóls s'enterboleix ó s'esvara ab la proximitat dels exámens! ¡Oh característica Rambla, que t'entoldas de verdor á la Primavera pera evitar que 'l sol petoneji desvergonyidament á las noyas, enmorenintlas per cástich, en compte de blanquejarlas y daurarlas agrahit! ¡Oh preciosa Rambla, passada y repassada per mí ab aire triunfal després de cada proba de curs y, sobre tot, després d'obtinguts mos dos batxillerats! ¡Ay! ¡ab quin malencòlich aspecte passáres davant meu en aquell dematí fatal! Las taulas de venda d'aqueixas alegrías de la mare-terra que 'n dihém flors, me sembláren lo que realment semblan: taulas de carnícers ó d'industria més antipática encara. Sufria molt de passió d'ánim, y 'l mateix esforços pera envalentonarme acreixia 'l meu malestar. ¿A qué ocultar que sò débil y que perdo la serenitat tan fàcilment com la salut del cos?

La senyora Virginia, (*esberginia* li cridavan los baylets desvergo-nyits del vehí drapayre y alguns altres, quan ella 'ls treya de la escala hont jugavan,) viuda quinze anys feya d' un home que mori desconsolat per haver posat al mon sóls una noya y may cap xicot,—me mirava ab un posat de Medussa capás de conmore la sombra d' un héroe grech. Los seus ullassos pardos, molt separats per la naturalesa, com si hagués temut que 's barallarian, semblavan empenyats en juntarse y confóndres; las duas oberturas del nas prenian alarmants proporcions; los llabis se li movian; lo dentat li fressejava; lo rissat y no escás ornament de duas berrugas, col-locadas massa prop del pel moixí del labi superior pera lluhir com cal, semblava erissárseli; son pit, mostra eloqüent d' una naturalesa generosa, pujava y baixava com una ona. Vos dich que feya de mal veure aquell conjunt d' indignació.

La filla de la senyora Virginia, xicota de trenta anys, havia girat lo cap pera no guaytarme; mes no 'u havia fet prou depressa. M' adoní de que sas galtonas s' havian posat vermellas com dos platets de maduixas. Se deya Vicentona (del nom de son pare) y, encara que primeta, no tenia res de lletja. Son abundant cabell, d' un ros tirant á fosch, més naturalment crespat de lo que ella hauria volgut, donava á las fesomías una estranya barreja de candor y picardia... predominant aquesta casi sempre. Los ulls, si bè del color dels de la mare, rumbejavan sòta uns archs molt més foscós que la cabellera, brillant y expressant, es á dir cumplint sa doble misió d' ulls agradosos. Lo restant de la noya desmereixia, exceptuant lo color de la pell d' una morenor que semblava barnís donat per bon artista al color blanch.

No: no havia tingut jo mal gust temps enrera al llensarli, de primer, floretas amorosas y declarantmhi més tart. ¡L' havia vista tantas vegadas tornantse roja per la cosa més innocenta d' aquest mon! ¿Quí resisteix á una minyoneta que disposa d' un verdader arsenal de rojor ofensiva y defensiva? ¿Quí pot permaneixer neutral davant de las noyas que 's ruborisan mentre 's dirigeixen á un hom?... ¡Ah! malehidas las ganas que tenia jo de prendarme completament de la Vicentona! No volia jo passar del prólech del Amor, desconfiant del cos de la obra. Convensut, además, de mos sentiments d' inconstancia, pensava dirigirme sempre á la filla de la senyora Virginia, en tercera persona, ó sia no parlantli de mí, sino d' *aquell* que tindria la sort de véures correspost per ella. ¡Es un sistema que va tan bé 'l del ús del impersonal en aqueixas cosas!

—¡Ah! ¡si *ell* la vejés ara!—exclamava jo al principi, veyentla exercir alguna de las funcions més ideals de la casa, com brodar ó fer

ganxet.—¡Ditxós d' *aquell* que lograda la nota de *sobressalient* del tribunal d' aquest cor!

—¡Dolent!—suspirava ella, mostrantme un esfluvi de rubor á cada galta.

—No ho só gens, Vicentona;—contestava jo, sentint en mas venas una gebrada corrent.

—¡Ell!... ¡Aquell!... ¿Quí vol dir? ¿A qui 's refereix, Marianet?

Y las meas insinuacions y las sevas respostas, en forma de preguntas, se repetian cada setmana; molts setmanas, cada dia; molts dias mitja dotzena de vegadas, exceptuant los dissaptes porque... 'n feya ella y hauria pogut péndreho per burla.

Semblant situació era nécia y no podia durar.

Enteréuosen d' un cop.

Jo visquí mitj curs en companyia de la senyora Virginia y de sa noya. Mitj curs: ¿entenéu? Uso aquest mot per esser exacte y evitar judicis temeraris.

Havian ellas anunciat, per medi del *Brusi* y de *La Imprenta que uadmitirian á uno ó dos caballeros en calidad de pupilos*» y mon cosí-germá 'l llegista y jo, considerantnos pertanyer, com lo primer, al gremi de *caballeros* (dintre 'l *tecnologisme galan dels anuncis*) trasladarem nostres reals... democrátichs á la casa del carrer de 'n Robador y al pis brindat á pupilatje per «*una señora viuda y su hija*».

Impresionable com so, á las pocas horas d' intalat en la casa, 'ls meus ulls, proclamantse independents, se posaren en la pubilla ab verdadera fruició. Una bona tassa de café y una noya bonica son duas cosas que tenen lo privilegi de tirar per aquí-en-enllá la poca gravetat que 'l cel m' ha concedit.

(Continuará en lo vinent plech.)

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

BALADA DE JUDIT DE WELP

I

Judit de Welp hi du 'l sol
damunt sas galdas de nina;
d' or y d' argent te 'l bressol,

los volquers de seda fina.
En sent jorn avora d'ella
trobadors pólsan llauts,
y li donan la mamella
damas de nobles escuts:
mes sent nit, quan tot reposa,
lo diable als llábis li posa
sos mogrons escorreguts.

II

Judit de Welp ha somniat
que al front garlanda cenyía;
lo comte l' ha despertat:
—Munta á caball, filla mia;
quinz' anys ha fet ta hermosura
y Ludovich vol muller,
sols de véuret sa ventura
lligarás á ton voler.—
Y ja la pols los amaga;
y callat, á rerassaga
lo diable hi va d' escuder.

III.

Judit de Welp es la flor
que al vell emperant agrada;
avuy al donarli 'l cor,
la garlanda li ha donada.
Per la má la conduhia
dintre 'l palau imperial;
los caballers obren vía
fins á la cambra nupcial.
Cau després la nit obscura,
y envolt en negra armadura
lo diable vetlla al portal.

IV.

Judit de Welp á un galan
dona un bes que la eneadena;

á la guerra es l' emperant;
 una llantia 'ls enllumena.
 Diu ella á un Crist enguniosa:
 —¡Trayeume est amor del pit!—
 S' ou en lo flam que reposa
 d' uc brumarot lo brunzit.
 ¡Ja 'l llum ha mort d' un cop d' ala!
 y brilla al fons de la sala
 l' esguart del diable enrogit.

V

Judit de Welp te al enfront
 la cort y la cleresía:
 groch Ludovich del afront
 los Evangelis obría:
 —Jurau aquí que sou pura!
 que son crims eixos mormulls!—
 Si aidida sa boca ho jura,
 sa destra nó, y tanca 'ls ulls.
 Que un bras resolt l' ha apartada;
 y ha vist ab horror posada
 l' urpa del diable en sos fulls.

VI

Judit de Welp ja es al clos.
 No hi há en sa llosa 'l sant arbre;
 tant sols la vetlla en repós
 de dia un ángel de marbre.
 Mes de nit, quan lo judici
 ja apar la tempesta al lluny,
 l' ángel s' acota ab desfici
 y pels monts sa veu retruny:
 —Deixóndat, ja es temps, ma esposa.—
 Y en vá al marbre de la llosa
 lo diable hi truca ab lo puny.

ANGEL GUIMERÁ.

DE BARCELONA Á GRACIA

VIATJE EN TRANVÍA

(Acabament)

Simpàtich nó per ma guapesa, sinó per la cara de bon Jan que molts m' envejan, no van passar vuyt dias sense que la senyora Virginia m' assediés tothora ab rasgos y més rasgos de diplomática y oriental cortesia.

Jo que, sia inmodestia ó no, tinch la creencia de que mereixo 'l bon tracte de tothom, vaig fiarme de las atencions de que 'm rodejava la senyora Virginia, sense donárlashi la importancia que tenian. Ben prompte, però, 'l meu cosí llegista, observador com ell sol, me feu notar que podia no ésser y que probablement no era del tot desinteressada la amabilitat de nostra dispesera.

—La sab llarga, noy!—m' observá, casi cantant, lo meu cosí y picantme l' esquena.—La sab llarga la mestressa, y crech que vol traure de tu molt més *partit* del que 't pensas.

—¿Vols dir?

—No 'n duptis: ho dú pintat á la cara. Ha observat y fiscalisat las tevas ulladetas á la mossa, y haurá tirat càlculs nutrits com lo Digest que tant se m' indigesta.

—¿Tant depressa creus que va?

—L' eccés de previsió honra á una mare, y 's veu que ella está per la llegislació preventiva...—*Marianello*, pósat á la seva altura... Sigas conservador, però molt conservador! Lo dret consuetudinari es una gran cosa!

—Dupto, noy.

—Dupta, però... escolta, te diré parodiant á Temistocles ó á un altre per l' estil.

—¿Qué?

—¿Qué pensas fer?

—No t' entench.

—¿Pensas enamorate de la petita *socia*?

- Nó.
 —Molt resolt contestas.
 —No penso enamorar-men; no vull enamorar-men.
 —¿Nó?
 —Nó y nó.
 —Donchs... fém una cosa. Donémlashi 'l deshauci.
 —¡Oh!...

—Sí: anémsen d' aquesta casa, y trasladémnos á una altra dispensa: *númerus dispensarum infinitus est*. Precisament ne sé una que diu *comedme*, es á dir, *venid á comer*; una de molt ben situada, barateta y...

Lo meu parent no pogué arrodonir l' elogi. La Sra. Virginia entrá á avisarnos que la sopa 's refredava.

¡Ay! Aixís m' hagués refredat jo, com la sopa! Al contrari! En lo dinar d' aquell dia fatal,—dinar que 'ns serví, com de costum, la Vicentona, vestida ab una bata lila, modesta però elegant, que acabava d' estrenar (era dia festiu),—vaig donar tal relliscada, que 'l recular ja 'm fou impossible. *Alea jacta fuit!* com digué 'l meu cosí, del qual no vaig voler atendre nous consells, renyinths, de resultas, y quedant-me, en consecuencia, sol á la casa.

Desde llavors ja no vaig ésser simple hospedat. Ma abnegació en abandonar al parent, y la redoblada amabilitat de la senyora Virginia, me concediren l' us d' una colla de petits drets individuals.

Al cap d' un mes, ja havia declarat mon amor, valentme de l' explicació d' un somni alegórich, prescindint ja de la incógnita tercera persona, y conseguint fer tornar roja á la xicota set ó vuyt vegadas en ménos d' un quart.

Al diumenje immediat, sentint en lo Teatro Principal, en companyia de la mamá, y desde una lluneta de ters pis, la declaració apassionada de don Joan Tenorio á donya Inés *del alma suya*, havia lograt que una estreta de ma, al final de cada décima, acompanyada d' una man-yagueria de peu, me fes lo més ditxós dels deixebles de 'n Bergnes de las Casas.

¡Que tonto vaig ésser fiantme de la rojor de la Vicentona! ¡Qué babau no feut cas del meu cosí llegista! ¡Qué imbécil no seguintlo á la nova dispensa! ¡Qué infelís en tot!

A la fi, es á dir quan me trobava lligat á las duas donas ab tots los llassos *morals* ab que pot lligarse un aspirant á batxiller en Filosofía y Llettras, vaig caure del meu ase, es á dir de mí mateix.

Sí: vaig comprendre, vaig adquirir la certesa de que jo servia á

falta d' altre; de que se 'm retenia y se 'm mimava com á un objecte d' explotació y res més.

La senyora Virginia 's formava ilusions respecte á mí com se n' havia formadas sobre altres y com se n' haguera formadas de qualsevol que li hagués convingut més que jo. Un nou hospedat, més *apetitós* que jo, me 'n suministrá la prova.

Per lo que diu á la Vicentona, representava molt bé una comedia trapacera y poca cosa més.

Cert dia, sense qu' ella ho notés, la vaig sorprendre contemplant lo retrato de cos enter d' un tinent de Cassadors ab grau de Capitá. L' endemá vaig veure passar al guerrer aludit, per nostre carrer de 'n Robador, y fixar sa vista en la Vicentona, y rébren d' aquesta un seguit de *santos y señas*. L' endemá passat vaig anármem de la casa, despreciant los insults y amenassas de la mare, los rubòrs y sinceraments de la filla y la ira cómic-trágica de las duas.

Ab lo cambi de dispesa, cambiá 'l meu modo d' ésser.

La desesperació 'm conduhí á la vida aventurera, airada.

Vaig comensar per concorre á reunions de *mitj pel*, per beure manzanilla y retirar á altra hora, y vaig acabar per abonarme al tercer pis del Liceo y ferme soci del «Taller Embut» *ab todas sas con-secuencias*.

Si una forsa secreta no 'm hagués detingut, coincidint ab la mort d' aquell «Taller», no sé ahont hauria arriuat. L' home mansuet, com jo, que 's resol á *fer de calavera*, es terrible com un polítich que, per despit, passa del partit negre al partit roig.

Repeteixo que, afortunadament, la consciencia y las circunstancias me posáren sobre mí. La consciencia, porque 'm vaig trobar molt desmillorat de cara; las circunstancias, porque va venir l' hora de batxillerarme.

III

—¿Y tè encara vergonya per presentarse aquí?

En aquesta forma s' *explosioná* la cólera de la senyora Virginia, oblidant qu' era ella la que se 'm presentava y que 'ns esqueyam en territori neutral, com ho es lo d' una tranvia.

La pérvida Vicentona 's conmoqué, tornantse més roja que may.

Jo, procurant dominarme, com en las passantias, vaig respondre:

—Senyora, crech estar en lo meu dret.

—Dret! .. Dret!...—feu ma ex-dispesera enliasant los dits d'una

má ab los de l'altra.—¿De drets s'atreveix á parlar un home tan... tan tort com vosté?

Lo calemburch no 'm desconcertá, á pesar del seu evident mal gust.

—Senyora Virginia...

—Mamá!...

—No hi há mamá ni senyora que hi valga!—replicá la Medusa eczaltantse.—Soch una senyora, tota una senyora ofesa y... vull que 'l mon s'enteri de la conducta d'aquest home, d'aquest desagratit!... Vull que tothom...

Lo ben educat cobrador entrá á repartir los bitllets, advertint cortesment á la senyora Virginia que 's calmés; però aquésta insistí en sas protestas y amenassas.

A mí no sè 'l que 'm passá. Sóls tinguí esma pera formular alguns adverbis é interjeccions tan malaguanyats com los punts y comes d'aquell que 'ls espargia á la bona de Deu després de concloure un escrit y no sabent hont colocalos ab propietat.

Al cap d'una estoneta, n' obstant, vaig experimentar certa favorable reacció (que no sempre las reaccions han d'ésser perjudicials): vaig alsarme y, afrontant lo moviment accelerat de la tranvia, en la Rambla de Canaletas, vaig intentar emprendre la fuga.

¡Ay! En mal punt m'impulsá semblant idea!

Al acte de descendir de la plataforma traserera del vehícul, vaig sentirme agafat pèls faldons del jaqué; denguí estrevada y... ¡horror! Sobre meu van caure de ple la senyora Virginia y á mitjas la Vicentona, que vanament havia intentat contenir á sa mare.

¡Considera, ánima cristiana, l'agrupament que deguérem formar y la greasca qu'entre 'l públich se degué moure, atenant á que 'ns trobavam en plena Plassa de Catalunya, hont abundavan ja alashoras, com los adefecis que la converteixen en golfa de la ciutat, los desocupats y badochs qu'esperan sóls una conjuntura pera satisfer sa curiosa inacció!

Acudíren, primer, al lloch de la catástrofe, uns quants baillets corrent que, si haguessen sabut lo nom de la senyora Virginia, l'haurían, de segur, regalada ab igual motiu que 'ls del drapayre; acudíren, després, duas criadas ab lo corresponent artiller; seguidament, homes y donas de tota mena en bellugosa barreja, y per fi, 'l corresponent municipal catalanizat de fresch.

Vaig alsarme y, tot polsós y ranquejant, cuytí á regressar al cotxe que s'havia aturat als pochos passos. No 's ficaría més amatent cap centinella á la garita sentit xiular las balas d'un destacament enemich.

Desde dins, encés de vergonya, més de lley que la de ma ex-estimada, vaig percibir la bromassa de qu' eran objecte las senyoras, que no s' havian fet mal de cuidado, ab tot y que la vella s' apretava greument la ma al costal dret.

La filla s' apressurá á expolsar y arreglar á sa progenitora, en tant que aquesta, ab lo dit index extés, se trobava prop del municipal y 'm signava, fent confluír en ma persona las miradas del concurs. Lo municipal, seguit frech-á-frech per las donas y voltat pel restant aplech de curiosos,—que anava creixent y del qual ne sortian ja xiulets, crits, rialladas y murmuris los més desacordats y expressius,—va atansarse el cotxe y m' intimá 'l deber d' esplicarme... Lo meu ángel bo 'm degué inspirar molt, ó aquell municipal estava dotat d' una perspicacia, d' un coneixement del cor humá inverossimil en los *números* de sa classe, ja que, ohidas pocas rahons, me doná tota la que jo volia, aconsellant al conductor que continués altre cop la marxa.

Prou la senyora Virginia 'n protestá ab totes sas forsas, qu' eran considerables, segons hauréu pogut inferir de lo relatat; prou se las hagué contra 'l procehir del digníssim representant de la Municipalitat, procurant encendre l' *anti-municipalisme* popular. En va, mentre la tranvia comensá á rependre moviment, torná la formidable senyora á signarme, ara ab lo puny clos y ab actitud digna d' una tragedia neo-clásica... ¡Desventurada senyora Virginia! Més li hauria valgut no perdre temps en aquella insistencia, que acreixia 'l xivarri de la turba-multa y 'l filosófic despreci d' aquell municipal á qui vaig contemplar jo, malgrat ma turbació, circumdat d' una verdadera aureola de gloria. Més li hauria valgut, repeteixo, retirarse ab los honors. No hauria sigut objecte del atach públich, descarat y mol *realista* que, á ma tornada de Gracia, 'm referiren. Tal fou lo que li dirigí un inconsiderat *inglés* á qui ella estava deguent, desde que jo vaig anárm-en de la casa, un parament de llit y altras prendas de roba blanca. Ella 's posá en evidencia y l' acreedor, que s' escaigué á passar, cremat de la demora en lo compliment del tracte y alterat de tenir una deutora tan bullanguera, li mogué 'l grandíssim vol del sigle, qual consecuencia fou la de que l' escándol popular s' elevés... á tercers y fins á quarts pisos y terrats.

IV.

Convensut de que careixeria d' interés dramátich la relació de mon restant viage fins á Gracia, diré compendiosament que vaig arribar á

la poblada vila no sens descarrilar una vegada y soportar uns quants paros, que ni cap fàbrica del país.

Arrivat á la casa de mon sortós amich, havent rebut desde la parada á n' ella un ruixat més que atemperant, y després de ferme esperar la minyona deu minuts grassos en l' esquifit replá, m' obrí y va saludarme ab la següent pregunta:

—¿Que no 'u sab?

—Nó.

—Lo senyoret ha caigut malalt y fa llit.

—¿Si?... Magnífich! Me n' alegro, Maritornes.

—¿Cóm?

—Me n' alegro, dich, porque 'm vindrá millor que 'l dinar lo fer llit, com ton amo, unas quantas horas.—Me 'n hi vaig.

JOAQUÍM RIERA Y BERTRÁN.

LO CAP-VESPRE

Daurant la randa dels núbols
que coronan la montanya,
ja 'l sol s' enfonzá á la posta
deixant de pols d' or un rastre.

Llá del mar ombras s' apilan
vetllant lo front de la tarde,
que dona, ab sos porprats llabis,
al mon sa derrer besada.

Y arrebossant per l' altura
l' alé de la marinada,
la trasparente cortina
d' or y carmi dels celatges;

Com lo somriu d' una verge
condormintse enamorada,
com dels ulls blaus d' un arcángel
bell esguart plé de esperansas,

En mitg del espay sospesa,
tremolosa y solitaria,
llúu la estrella del cap-vespre
que 'l vel de la nit aguanta.

Y l' hora del amor, videta meva,
va acostantse.

Van y venen las gavinas
per la platja, ran de l' aigua,
méntres los aucells festejan
per los branquillons dels arbres.

Gronxant clavellers y murtas
manyaguet l' oretjol passa,
ab sas alas invisibles
esbarjint dolsetas flayres.

Y á las remorosas notas
que al gotejar, amagada
entre las frondosas euras,
la font, riolereta llansa;

Y á las remors mitg confosas
del ventijol y 'l fullatge,
ab el corn de la ribera
y 'ls picarols de montanya,

Respon la véu argentina
y tendre de la campana,
que «l' ave Maria» toca,
que «l' ave Maria» canta.

Y l' hora del amor, videta meva,
va acostantse.

Al clar fosch de la celistia,
sos ulls los aucells tancan,
al badar, vergonyosetas,
las maravellas sos cálzers.

Dins lo sí d' un gemat lliri,
plega 'l papalló las alas,
mentres en son niu gemega
la tórtora enamorada.

Son róssech crostat d' estrelles
del cel desplegant per l' ampla
la nit, son estotx ja vuyda
de perletas de rosada.

Y al adormirse natura
en son mantell abrigada,
hont lo recort brodá somnis
y desitjos la esperansa,

Alegres las fonts sonriuhén,
tremolan de goig los arbres,
las onas murmuran queixas,
exhalan sospirs los ayres.

Y l' hora del amor, videta meva,
va acostantse.

Desde son carro, á la terra
la lluna amorosa guayta,
y 'ls brins de sa cabellera
destriant per tot 'hont passa,

Ara al rossinyol inspira
filtrant per entre 'ls pollancrex,
ara en las onas se gronxa,
ara entre núbols s' amaga.

Queixas del oretg murmura
l' eco, per las fondaladas,
perque en lo front d' una rosa
ha vist unas alas blancas.

Y, confosos per la fosca,
onas, flors, aucells y arbres,
dins una atmósfera plena
de tebis alens y flayres,

Mentres uns cantan ó gosan
y dalint esperan altres,
allá van sospirs y besos,
ab recorts, goigs y esperansas.

Y l' hora del amor, videta meva,
sona en l' ayre.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

L' EMPERADOR DE BOSNIA

DER KAISER VON BOSNIEN

DE

KARL BOTTCHER

(Versió directa.)

ASSEU revista de vostres sentiments, amich? ¡tonte-
ria!—Capgiréu vostra tristesa y vos trobaréu ab un
firmament immens d' alegría.

La veu sonava clara y penetrant. Certament, jo es-
tava trist; sol ab la nit en mon cupé mentres lo tren s'
enfonzava trobant en la fosca y las rogenças fumeradas de vapor pas-
savan fugitives pel costat de la finestreta.—La fantasía s' enfonzava
en lo passat en busca d' algun recort daurat, per mes que no hi
era afortunada.—Sols hi trobava una munió de pensaments obscurs
que vagavan peresosament en mon cap, de manera que 'l meu cor
sobreixia d' aquella trista melancolia de que la naturalesa mateixa 's
trobava impregnada al exterior.

Per tot arréu á mon entorn havia mort feya ja temps la primavera y
ab sombriu reculliment s' alsava al cel endolat un bosch de pins ab
sos arbres cuberts de glassada. De tant en tant, s' alsava alguna roca
solitaria, y dentadas oberturas semblavan badallar en mitj la fosca.—
Los núbols y la boyra flotavan confosos formant maravellosos di-
buixos. Semblavan frares encaputxats que ab lo cap baix y la mirada
pesarosa y trista acompanyavan á la tomba alguna hermosa donzella.

Aixís preocupat ab mos pensaments ferí ma orella aquella veu,
clara y penetrant. Vaig alzar los ulls. Lo tren estava parat. Sobre 'l
moll hi havia una ruidosa munió d' homes; gent la major part dels
que en un barco son passatjers de cuberta, y en un teatro públich de
galería, gent que miran lo diumenge com lo temps periódich del

cambi de camisa, [com lo del sermó y de la beguda, gent en fi, de que se reclutan los vagos en las malas temporadas.

—¡Adeu siau, mon jovent!—cridá vigorosament á la multitud de fora.

—Vostres servidors, Majestat! ressoná la resposta de munió de bens.

Entretant, s' havia introduhit en mon cupé. Lo tren se mogué novament, bleixant ab forsa,—puh-puh-puh-puh-puh!

—Sí! digué enérgicament y ab brusca manera. Vuydéu vostra tristesa. Llenséu de vostre cor aquesta [peste.—Llamp! gent mesquina y d' esperit limitat aquestos ab aquestas manifestacions ridículas!....

L' infern ha abocat sobre mí tots los tormentos. La desesperació rosga mon cor. Lo bés etern de ma dona crema mos llabis.—La demencia se 'm presenta sempre fit á fit de mos ulls. La mort m' ha tingut cent voltas entre sas unglas.

A despit d' aixó, jo encara aniria ab la ditxa al cor sobre la terra; sembléu meravellat!—¿No 'm coneixéu?

En son rostre arrugat, descompost y groch, sobre 'l qual se marcavan fundament totas las desdixas, se notava com incubat l' extravió de la bojeria. Lo cabell blanquíssim li queya sobre las espatllas. En sa butxaca de la dreta apuntava un revolver. Per lo demés, se notava en son vestir la més estremada elegancia.

—Perdonéu!... no tinch l' honor,—li responguí.

—¡Llamp! es possible? No coneixéu á Kosna, l' emperador de Bosnia?

—Ho sento de veras.

—¿Més no sabeu de Rotakki, lo qui ha escrit *La desaparició de Mephistopheles*?

—Per desgracia tampoch.

Poguí observar que havia caygut un cent per cent de la seva consideració, y que creuhava son rostre alguna cosa de sombríu, aborrimment y com de ira sentimental.

—Rotakki! aquest es mon nom de poeta. Creyéu, que un dia vindrá en que 's traduhesca á tots los idiomas la mia *Desesperació de Mephistopheles*, de modo que 'l poema será un llibre universal, com la Biblia... No, no 'm diguéu res; ni un mot, ni una paraula.—Jo sé ahont guanya l' home la immortalitat.

Veyéu, jo he descubert á Bismark, á Grillparzer, Andrassy,—tots son la mia obra.—Renz, Victor Hugo, Dumas,—per mí han arribat á ser alguna cosa. Jo m' hi trobava sovint quant aquells antichs joves en sos festiús nocturnos banyavan en champagne son esperit, y l' alsa-

van á las regions del astres, d' aquesta lepra brillant y enlluernadora.

—Magestat, sou un home important.

—Llamp de Deu! jo tinch la paraula. Jo m' he dignat mostrarme á vos y aixó basta. Per lo tant calléu!—Si jo podia tronar com Deu, vos daria l' espant al moll de l' os, que no murmurariau ni un mot. Més la ira de mon pit ja se 's evaporada. He llensat de mon cor la rancúnia, y las despullas de ma tristesa, y ara 'm sento tant pacífich, tant reposat...—Y no obstant, avuy encara no he trobat á Oscar.—Oh! que sempre 'm mortifiquin mos negres recorts!... que jo no puga olvidar may aquell dia... may... may!...

Amagá la rugada y envellida cara entre sas mans, y las llágrimas acudiren á las fondas cavitats de sos ulls.

—Magestat! ¿Ploréu?

—Tinch de contárvosho,—més no m' interrompiu, no m' interrompiu.—Es una historia vella y vulgar.—Y á mí m' ha destrossat lo cor...

Seré breu,—¿sabéu? jo era llavoras un jove atrevit per qui lo mon era estret, y lo cervell massa gran. En mon cor tenian posada totes las deitats del amor.—Jo no podia, jo no podia!

Sufrir tochs de campanas, ni lo só de la orga ni los núvols d' incens. Jo trobaba mon cel en la naturalesa. Hauria volgut abressar lo Sol cuant á l' enfonsarse, á la posta, abrasaba la mar ab rojas flamaradas com d' or fós.

Allavoras, la vaig véurer.—ella—Wally—aquell astre solitari vagant á mon entorn, y de qui jo volia acostarme á la claror divina Seus eran mos ulls, mon cor, la mia boca, la má, ma vida—tot—tot.—Jo li havia sacrificat ma ventura y hauria volgut depositar á sos peus tot un cel. Deu! y qué encantadora era! quina ánima soberana debia domar aquell cos ple de gracia y gentilesa y resplandent d' hermosura!—Aquells ulls que cremavan, aquells llavis rosats—ni puch pensarhi.—¡No 'm mireu—aixís!—gireu lo cap!—Allavoras, en un accés de arrogancia vaig partir lluny, molt lluny, deixant á Wally baix l' amparo de Oscar; sabeu? Un té molts amichs cuant las cosas li vanbe.—Aquesta mena de moseas tenen afició á revoltejar entorn l' esplendor de la fortuna. Oscar no era dels tants.

Era amich probat en mils cassos y jo l' estimava com mon propi cor.—Jo volia voltar un cop mes la terra, y trobar després lo meu mon al costat de Wally.

Y aixís vaig viatjar. Contemplava desde l' arch de triunfo, lo París tumultuós que s' agitava á mos peus. Dominava lo cim nevad del

Montblanch. Recorria los carrers de Nova-York y pujava á las Pirámides de Egipte, sempre ab la imatge de Wally sobre mon cor, sempre sentintla flotar á mon entorn en lo remor del vent, y lo bram del mar; y en las nits, la veyá en mos somnis. Fins que un dia m' y aparegué sentirla suplicant «Vina, torna.—y l' anyorament s' apoderá de mon cor, un anyorament gran que 'm glasaba—vaig tornar.....

La nit s' era ja estesa quant jo passava lo cancell del segon parch en que la caseta de Wally s' amagava entre espessa verdor. Una calma profunda regnava sota aquells arbres.—Amplés ombres s' escampavan sobre la terra, trencadas de tant en tant per la blavosa y opaca claretat del cel, y que 's projectavan sobre las mogudas ayguas de un llach deixant véurer passar en sa superficie los peixos com llampechs.—Mes apartat, sota 'ls plátanos se distingia lo banch blanquinós en que tantas vegadas tots dos nos habiam assentada constant á besos los tochs llunyans de la campana del poble, mentres lo vert de la vesprada jugava ab lo cabell de Wally y 'ls jochs d' aygua remorejavan ab cert abandono en la soletat.—Vaig avansar.—S' alçava un perfum suau y estrany de violas y geranis. Los rossinyols flantejavan en la enramada. Jo sentia ressonar l' alegria en mon cor, com un chor de rosinyols.

Una emoció celestial, poderosa, estimulada per mos desitjos ardents, que feya bullir la sang en mas venas, la que cap sensació humana podia igualar, agitaba mon pit..... oh Déu!—quan jo abraçaria á Wally!

Pot ser ja dorm y murmura en somnis mon nom!—Es ben tart.—Jo 'm trasportava en esperit á la seva cambra, y la fantasia ardent la embellia y adornava ab tots los encants de la magnificencia oriental.—La adorable imatge dormint en un aposento á mitja fosc, en una perfumada nit d' estiu, entre fonts murmuradoras, entre flors plenas de fresca rosada y sobre tous còxins.—Cuberta de blancas y lleugeras vestiduras, rodejant son coll de neu espléndidas pedreries de la india, maravellosos corals de la Arabia en sos frondosos cabells. Un dols somriure mitx badant sos llabis com abrasats encara al recort d' un bés ardent.....

Aixís, vagant mon enteniment, havia jo arribat fins á la casa. Pero Deu men! ¿qué es aixó? A dins regna una calma pavorosa, y las finestras de dalt son tant estranyament il·luminadas.—Vaig assaltar los grahons amunt, y llenyar una mirada per las portas badadas del saló.—¡Deu s' apiadi de mon ánima! Misericordia!—Vaig sentirme defallir y tinguí que recolsarme en una pilastra.—Emperó mos peus ja no 'm portavan més. Vaig cóurer á terra, sens tenir tant sols la forsa de llen-

sar un crit. Per un moment vaig tenir la esperança de que l'àngel de la mort també m'aconseguia—perque Wally jeya en un bagul de mort—morta!—morta! ab son vestit de satí, blanch y ab sa llarga cabellera destrenada. Alguns llums de cera cremavan á cada costat.

Al tornar en mí, alguns homes tristos y algunas donas plorosas me voltavan. Volguí demanárlosi per Oscar, emperó no podent articulejar una paraula, vaig fugir.

Ahont vaig passar la nit fins que morí la última estrella, no ho sé.—Aixís debia Pere anar errant quant després de negar son Mestre sorti y plorá en la fosca amargament.

Y lo més terrible, vingué després. Al dia següent vaig saber que Wally no havia mort de mort natural, sino que s'havia envenenat desesperada; perque Oscar havia prés son cor com per juguina y ab folla y arrebatada passió la havia seduida.—Destruit lo meu cel,—destruit per Oscar! ho enteneu?—Expio y moro, devian ser sas últimas paraulas.

Vaig sortir tapantme la cara ab las mans creyent que 's desplegava á mos ulls una fantasmajoria diabólica. Vaig esclatar en una rialla de boig, y la rialla morí ab un crit que debia partir l'ánima.

Un foch de rabia, y una fredor de glas invadiren á un temps mon cor. Un temple havia sigut esearnit, una hostia profanada.—Era necessari venjar lo crim.

Y ara, jo busco aquest home, que l'infern per un capritxo fatal ha llensat á la terra, lo busco fa anys, ab lo punyal y 'l revólver, y no puch trobarlo...

Jo busco sobre 'l mar y sobre la terra, per las ciutats y per las montanyas, pels boscos y abismes inútilment.—Més la venjansa bull... bull...

Aquí teniu, mon amich, la meva extranya y trista historia. Ah! ah! ah! ¿perqué no rieu? ¿Sou també dels «esperits il·luminats» de qui un obté las facultats adiconant lo talent d'un ase y la disposició d'un beneyt?

Callá; me girá brusquement la espatlla, enfonzant son rostre en un coxí del cupé.

No m'atreví á dirli un sol mot. A fora bullían las rodas del tren, y aquell soroll infernal anava dihent sempre—«passat!—passat!»

Jo m'esforsava en no sentir aquell mot en mitj d'aquell rodar vertiginós. No podia lograrho.

La locomotora llensá un xiulet prolongat, agut, estrident; sobre la dormida plana.

Lo tren pará. Mon company de viatge, s'alsá. «Ja 'l tinch, ja 'l

tinch vá exclamar com boig. Ara, cap á Italia. Las donas á Roma son tant hermosas casi com Wally y allí 'l tinch de trobar—lo trobaré!—
¿Creus tú, miserable, que no hi ha més que abandonar-se tranquilament á la claror de las estrellas, al costat d' una italiana d' ulls de foch, entre selvatjes boscúrias de llorer y d' apacibles múrtras?

La determinació fou presa massa tart.

La portella del cupé s' obrí. Alguns homes forts y barbuts estavan sobre 'l moll pera rebre aquella magestat, perque, lo que jo desde un principi temia, Kosna, «L' emperador de la Bosnia», era dement.

Se veyá, no obstant, que en altres temps devia haver maniobrat ab éxit brillant com á home finíssim del gran mon en los salons, entre la broma sutil de gentils damas, entre talles flexibles y esbelts, y en mitj de róssecs riquíssims y de vestimentas cubertas de blondas.

Empero després que á consecuencia de la seva aventura ab Wally las negras alas de la demencia cubriren son esperit, viatjava, gastant sumas immensas, sens repós, d' una banda al altra, y s' havia finalment forjat que era emperador de Bosnia y contava 'ls vagabundos que l' honravan com á tal.

*
* *

Poch temps després vaig véure per los diaris que Kosna, en un accés de locura, havia mort. En lo manicomi ahont sos parents l' havian portat, després de la nit de nostre viatge en companyia, l' escriure havia sigut sa mania. Las últimas paraulas que en lletras molt grosses havia escrit en un tros de paper brut, deyan: « Demano als que m' estimaren una pregaria, y als que 'm conegueren un recort.

Jo t' he dedicat una pregaria y un recort pobre. «EMPERADOR DE BOSNIA.»

J. PERPINYÁ.

16 Octubre 1880.

AL BALL

Aném al ball: lo gotx y l' alegría
 cridan als balladors.
Aném al ball, que hi há en sa embriaguesa
 tots los encants del món.

La sala es plena, les aranyes vessan
 la llum com un sol fos,
y en los ulls de les dones llampeguèja
 més llum y més vivor.

Desde l' esbelta y ruborosa noya
 d' ulls blaus y cabell ros,
á la morena de negroses trenes
 y de mirar de foch;

desde la verge que no ha entrat encara
 en los combats d' amor,
á la matrona de robusta forma
 y d' ayre magestuós;

totes al amoretx de nostres brassos
 entregarán son cos,
y voltarém per l' escalfada sala,
 y voltarém com botxs.

De sos cabells la perfumada essencia
 respirarém á doll,
beurém l' alé que mitx-oberts eczalan
 sos llabis tentadors;

nos cremarém en sa mirada encesa,
 provocant com son coll,
y sobre 'l nostre pit sentirém batre
 frenétich lo seu cor;

s' enrogirán les galtes inflamades,
la sanch tornarà foch,
la fantasia forjará desvaris
de plers ensopidors;

y voltant, y voltant, ab ella als brassos
com un trofeu de gotx,
gosarém una vida en cada volta
y un cel en cada tom.

No hi vol dir res que en brassos d' un altre home
veyem fer giravols
aquella per qui l' ánima s' abraza
en una ardent passió;

no hi vol dir res qu' uns altres ulls la cremen,
ó un alé corruptor,
ni que 'l calor d' estranyes abraçades
puga infamar son cos.

No hi vol dir res; lo ball es alegria,
lo ball es bon humor:
no hi valen ni promeses, ni casades;
aquí tot es de tots.

Qui primer hi es, primer se les emporta;
la ditxa va per torn;
primer de l' un, després de l' altre y l' altre,
fins qu' hi ha passat tothom.

Pudor, virtut, aquí hi foran de sobres;
de vergonya, ni 'l nom!
l' abraçada aquí es lley, y l' impudencia
hi fa de religió.

Aném al ball; la sala 'ns hi convida
ab plers, encants y gotxs...
Aném al ball; però arrenquém de l' ánima
gelosía y amor.

F. MATHEU.

LAS RUINAS DE KARNAK

Gran era ma impaciencia pera arriivar á Tebas. Desde Denderah havíam navegat sota 'ls raigs d' un sol abrusador, y sens gosar d' altre espectacle que 'l que ofereixen las monótonas marges del Nilo, ab sos pelicans, sos *Ibis* y alguns *felláhs* peresosos entregats á las feynas del camp. Empero á mitja tarde, l' elegant vapor *Mehallah* presentava un aspecte que 'm recordá la travesía per lo Bósforo avans d' arriivar á Constantinopla: tots los passatjers inclusa una ingleseta molt ideal, molt vaporosa y molt inalterable, nos trobayam sobre la cuberta, dirigint alternativament la mirada ó 'ls *gemelos* á una y altra vora del riu, esperonats per lo mateix desitj, y com afanyosos per esser cada hu de nosaltres lo primer en descubrir l' objecte de nostra vivíssima curiositat. De prompte y á nostra esquena, mitj amagat entre un grupo d' acacias y palmeras, aparegué un obelisch, després una porta gegantina, desseguida un gran edifici construit en escarpa, després altras y altres mitj enderrocats. Era Karnak: tots l' endivinarem sens por d' equivocarnos. Y en l' altre marge de riu s' anaren dibuixant sobre la verda catifa dels fertílissims prats, las despullas no menos venerables del temple de Quourná, de Medinet-Abu, y per últim en los límits del horisont, amagantse á estonas entre espessas arbredas, los dos gegantins cólosos de Memnon, que allí asseguats ab afectada serietat han vist passar ab impassibilitat verdaderament monolítica, tantas generacions y succehirse tantas vicissituts per aqueixa terra privilegiada d' Egipte.

Quan lo vapor atracá devant de Luxor (miserable llogaret que ocupa avuy l' indret d' aquella famosa Tebas de cent portas) la nit se 'ns venia damunt, y tinguerm de deixar las excursions pera l' endemá. Per mes que mon desitj hauria sigut visitar desseguida á Karnak, vaig tenir de sometrem al itinerari adoptat colectivament y segons lo qual en lo possible, s' havian graduat las sensacions conforme aconsella la més vulgar experiéncia. S' emplearen, donchs, dos dias en visitar las ruinas situadas en la marge esquerra, lo temple Quourná, lo Ramesseion, los colossos, los sepulcres dels Faraons y tots aquestos mo-

numents que avuy encara, en mitj de sa devastació, pregonan la magnificència d' aquella famosa ciutat.

Arrivá per fi lo suspirat dia, y montats tots en burrets lleugers y de geni (no es broma) propis d' aquell país, nos dirigirem á Karnak que 's troba á mitja hora de la moderna Luxor. ¡Karnak! Es impossible pronunciar aqueix nom casi sibilitich, sens certa emoció de religiós misteri, y á mi que no so supersticiós, al arriyar y trobar-me devant d' aqueix conjunt de ruinas, que son las més grans, las més imponents y abrumadoras que 's coneixen, y al presentarse á mon pensament los recorts de la reyna Hatasú, de Amenhotep, del gran Sesostris y dels Ptolomeos, m' hauria sigut tant dificil analisar mos sentiments, com dificil me té d' esser olvidar aquells instants en tots los dias de ma vida.

En lo vast clos de Karnak s' hi trobavan *divuit* temples, entre grans y petits, consagrats á diferents divinitats egipcias y molts dels quals han desaparegut casi per complet per la má destructora del temps y dels homes. Per sort resta molt, y lo que 'n queda supera en grandesa á tot lo que coneixém en la actualitat (1).

Després d' havernos orientat per medi del plano (que be podria pendres per lo plano d' una gran ciutat), comensárem nostra visita per l' anomenat gran temple, que es per altra part lo més interessant. Lo primer piló, es á dir, la entrada principal del temple, correspón al costat del Nilo y está precedit d' una avinguda d' esfinges ab cap d' ovella. Lo piló consisteix en un gran pany de muralla de parets atalussadas que agafa tota la entrada que no es poca, del temple, y en qual centre, s' obra com una bretxa immensa la porta d' entrada. Desde aquest punt que correspón al eix general dels edificis, se des-

(1) Son concluyents los següents datos comparatius que prech de Jollois y Desvilliers. La estensió de las ruinas de Palmira es de 1,572 metres; la de las construccions de Karnak es de 2,350 metres; més Karnak era sols una part de la ciutat de Tebas. La gran columnata de Palmira tenia de llargaria 1,229 metres, mentres que una sola de las avingudas de esfinges de Karnak no té menos de dos kilómetres. Lo temple del Sol á Palmira mideix 60 metres per 42, y sas majors columnas 16 metres d' alsaria. Las dimensions del gran temple de Karnak son 360 metres per 110 y 4 columnas de 23 metres. En quan á las ruinas de Balbek, lo temple major, del que no mes quedan en peu sis columnas midava 36 metres de llarch per menos de la meytat d' ample: per consegüent la extensió del sol temple de Karnak es, aproximadament 9 vegadas la de Balbek. Los autors citats, segueixen examinant los majors edificis que avuy coneixém de totas las épocas, y tots ells resultan molt menos estensos que 'l gran temple de Karnak ab sos anexos.

cubreix en grandiosa perspectiva tota la sèrie de las ruinas del gran temple que longitudinalment tenen una extensió de 360 metres, es á dir, lo doble de la fetxada del palau real de Madrid.

Las dos masses de pedra que forman lo primer piló tenen una alçaria de 44 metres y 'l gruix d' aquesta especie de muralla es de 13 metres. Cal que 'l lector se vagi acostumat á aquestes dimensions que casi traspassen los límits de lo rasonable. Després d' atravesar aquest primer clós, nos trobém en un pati inmens que té 103 metres d' ample per 84 de fondo. En lo costat esquerra s' aixeca una columnata de 18 superbas columnas. També hi ha columnata en lo costat oposat, pero aquesta es més irregular per la presencia del temple de Ramsés III, que hi está com empotrat.

Es una construcció gran com la major part dels temples egipcis, pero allí, perdut en mitj de las inmensitats de Karnak, sembla molt més petit. Seguint l' eix del edifici, hi havia antigament en mitj d' aquest primer pati una doble renglera de columnas; una sola ha quedat dreta y ab son capitell en forma de calis sembla com que estiga esperant resignada la hora de sa ruina.

Lo segon piló que forma 'l costat oposat al primer no es més que un munt informe de pedras colossals regiradas confusament. En lo centre s' obra la porta que anomenavan *la gran* y que per sa magnificencia y dimensions mereix aqueix calificatfu. L' alsada d' aquesta porta es de més de 29 metres. Los murs están completament coberts d' inscripcions, geroglífichs y d' escenas relligiosas. Davant d' ella s' aixecavan dos colossos de granito roig. Lo de la esquerra jau entre 'ls enderrochs, y l' altre ha quedat dret. Representa á Ramsés II conegut comunment per Sesostri en actitud de caminar marcialment. Es d' una sola pesa y medeix 100 metres.

Pero cal passar aquesta porta, anar al altra banda del segon piló, pera sentirse sobrecullit d' admiració, y anorreat á la contemplació de lo més gran que produhi aquell poble de las cosas grans. Som á la sala hipostila, la gran sala de las columnas, y á n' aquí tota descripció ha d' esser insuficienta, en que vagi [enrobustida ab la lógica brutal dels números.

Aquesta famosa sala, es á dir, *una de las salas* del temple de Karnak, té d' amplaria 53 metres, un metre just menys que 'l frontis del nostre Congrés dels diputats, y de llargaria 102, gayre be 'l doble. Lo sostre está sostingut per 134 columnas, de quals dimensions intentaré donarne alguna idea á mos lectors. Pera aixó, prenent un punt de comparació, cal que 's fixin en que la alsada d' una casa ordinaria de cinch pisos es de 20 metres. Las dotze columnas que forman la nau

central tenen 23 metres d'alsada fins al sostre y més de 10 metres de circumferencia. No conech cap més exemple de columnas tan colossals. Las demás, es á dir, las que ocupan las bandas dels costats son un xich menes grossas y 'l sostre també menes alt que en la avinguda central.

Convé observar que com los egipcis desconeixian, segons sembla, l' us de la volta, 's veyan obligats sempre á formar los sostres ab llinhas planas y monolitos. Per rahó d' aquest peu forsat, may pogueren donar als intercolumnis aqueixa amplitut y aqueix desembrás á que avuy estém ayesats. Per rahó d' aquestos espays relativament estrets que deixan entre sí las columnas, la sala hipostila de Karnak s' assembla á un espés bosch de socas seculars; y aclarida á mitjas per la llum que entra pel sostre, ab sas feixugas columnas totes plenas de geroglífichs y de representacions extravagants de deus y reys perfectament grabadas en la pedra, produheix una impressió de misteri que no 's pot dir, y de reculliment y profunda soletat.

Las pedras del sostre que permaneixen en son lloch (puig moltas d' ellas jauhen caygudas per terra) presentan curiosas pinturas ahont s' hi admira la bellesa dels tons conservada per l' espay de tants sigles.

Las 134 columnas, encara que menjadas en sa base per las ayguas salitrosas del Nil en sas periódicas inundacions, quedan dretas... Dich malament: una d' ellas, al extrém d' una nau dels costats la feu caurer sens dubte un terremoto, pero en compte d' arribar á terra quedá apuntalada á la columna del costat, y aixís ha quedat, tallant á escayre la nau y amenassant esfondrarse ab terratremol. No 's pot donar efecte més dramátich y commovedor... tractantse de pedras.

En Karnak se compren, més que en altra part, la influencia avassalladora de lo gran, imponentse irresistiblement per sa sola grandesa.

Jo he vist las ruinas famosas de Balbek, jo he contemplat admirat aquellas maravellas del art corinti en tot l' esplendor de sa bellesa soberana y 'ls indescriptibles primors de sa ornamentació. La sala hipostila, Karnak, los monuments egipcis en general no presentan aqueixa elegancia en los detalls que admirém en monuments més recients, pero sa grandesa es tanta, que l' esperit se sent empetihit y glassat baix lo pes d' aquellas moles inconcebibles, y oblidantse de la bellesa arquitectónica totes las vanitats del home modern desapareixen avergoñyidas al sol recort d' aquellas edats animadas d' una energia de que avuy nos sentim incapassos.

Atravessant ara 'l tercer piló, per una porta central qual alsada no

es mes que de 16 metres, s' arriba al altre pati hont s' aixeca un hermós obelisch de granito que formava parella ab altre, quals trossos se veuhen espargits llastimosament per terra.

Lo quart piló, de dimensions més modestas que 'ls precedents, conduheix á un grandió pati nomenat *de las cariátides*, á causa de las pilastras d' aquesta classe que formavan una galería continua al entorn del pati. Per las que quedan dretas se comprén que devian produhir un magnífich efecte. També hi havia allí dos obeliscos; lo que queda en peu es preciós, y 'ls obeliscos que decoran sos quatre costats están esculpits en lo granito ab la mateixa pulcritut que si fos tou alabastre. Aquest monolito que s' aixeca com una esbelta agulla en mitj de la general ruina, es lo més alt que 's coneix; mideix un poch mes de 33 metres. Segons los cartutxos que 's llegeixen en sas inscripcions fou erigit per la reina gobernadora Hatesa, de gloriosa memoria.

Després del pati de las cariátides, y atravesant lo quint piló, segueixen altra serie de patis, pilons y salas fins arribar al santuari. Exceptuant una gran sala sostinguda per columnas, tota aquesta part del gran temple está en complerta ruina, y es difícil en mitj dels munts de pedras, fragments de columnas, de cariátides y de colossos donarse compte de sa disposició primitiva. En cambi las inscripcions, dedicatorias y geroglífichs grabats en aquestas pedras, las bellas pinturas que encara poden veures en algunas habitacions, los hi donan un gran interés, y la Egiptologia ha tret d' entre mitj d' aquestas arrunadas construccions, datos de inestimable valor arqueològich. No son menys importants baix aquest concepte las escenas guerreras, y las inscripcions que adornan lo mur exterior de la gran sala hipostila. S' explica perfectament aquest interés històrich del gran temple, recordant que fou fundat per Usertasén 3060 anys ans de Jesucrist, que las construccions que avuy subsisteixen comensaren 1678 anys ans de Jesucrist, per los reys de la XVIII dinastía, y foren continuadas y restauradas per los reys següents fins als Pholomeos, lo sigle anterior á nostra era.

No he de cansar més á mos lectors ab la descripció dels edificis que voltan lo gran temple, en sa major part bastant enderrocats. Recordaré tant sols lo temple de Fitah, lo de Khons, precedit del propiló de Ptolomeo Evergetes, especie de porta monumental célebre per sas bellas proporcions y per sos riehcs detalls de ornamentació; lo llach sagrat y la gran avinguda de las esfinges. Varias son las series de esfinges de diferentas classes que 's troban en Karnak: la que ha merescut lo nom de *Gran avinguda*, consistia en una doble renglera de esfinges

als dos costats del camí que avuy porta á Luxor. Aquesta avinguda en línia recta té dos kilòmetros, y estava adornada ab 1,000 esfinges colossals, 500 á cada costat. Moltes d'elles se conservan, més la major part están sepultadas entre la terra y 'l llot.

A la nit nos reunirem uns quants viatjers, y anarem altra volta á Karnak; era una d'aquestas nits apacibles de Desembre, propias del extrém Orient; la calma era casi completa, l'ayre casi tebi, la lluna brillava esplendidament en un cel de inalterable pureza, y las ayguas del Nil corrian silenciosas cap al mar. Sols se sentian los cants cadenciosos y apassionats de la tripulació d'algun *dahabieh* interromputs periodicament per una especie de xiscler selvatje que produeix un estremiment singular. A voltas no era un corp, sino una veu sonora y vibrant, quals modulacions reproduhian ab assombrosa veritat aquells inasequibles cants populars de Andalucia. ¿Ho aprenguerem nosaltres dels árabes ó per contra foren ells los qui se 'n endugueren de nostre país aqueixas melodías somniadoras y ardents?

Arribarem á Karnak per la gran avinguda de que he parlat; aquella serie d'esfinges, colossos mutilats, pilons gegantins y portas mitj arruñadas, produhian de nit un efecte imponent. De lluny se 'ns aparegué lo gran temple llensant un viu resplandor de escarlata. Per un moment poguerem creure que 'ls Faraons estarian celebrant algun misteriós conciliabul, pero res d'aixó. Eran senzillament uns viatjers de altra embarcació que recorrian las ruinas ab llums de bengala.

La impresió que produheixen las ruinas de Karnak á la llum de la lluna, no pot expressarse. Los objectes que de dia haviam contemplat, sembla que s'engrandeixin, los obeliscs y 'ls colossos prenen proporcions gegantinas, y los menjats rostres de las cariátides, iluminats oblicuament per la lluna, presentan los visatjes més extranyos é inesperats. En mitj de aquellas soletats sens nom, l'esperit s'aixampla y s'eleva á las regions de un ideal grandió. En la sala de las columnas, los raigs de la lluna penetravan irregularment per los capritxosos intersticis, produhint los més variats efectes y contrastes de llum y sombra. Allí lo disparo de un revolver ressonava ab l'estrepit de cent ecos reunits...

Y no fou aquella encara ma darrera visita á Karnak. En lo viatge de tornada, al baixar alguns dias més tart per lo Nil, en direcció al Cairo, lo vapor tingué de detenirse en Luxor pera pendre carbó y passar la nit. Eran las tres de la tarde; vaig baixar tot seguit á terra y no 'm costá poch trobar á mon fidel palafraner Ahmed ab son burriquet visitosament guarnit y batejat, gracias á sa lleugeresa, ab lo nom de *Telègrafo*, que per cert li esqueya tant be, com á certs telègrafos d'

Espanya los hi escauria lo de burriquets, per sa catxassa incorretgible.

Y aixís vaig poguer recórrer per darrera volta aquelles maravellas de una civilisació extingida, y satisfer mon vehementíssim desitj de divagar sol per entre aquelles ruinas incomparables. Molt me costá deixar aquells llochs, y quan vaig determinar tornarmen á bordo, ja 'l sol s' amagava darrera de la serra líbica y del arenós desert. Lo cel prenia aquellos matissos d' amatista y d' amaranto que en va se cercarian en nostras latituts, y las esbeltas palmeras aixecavan al cel sos arrogants plomalls, inmóviles com la admósfera caldejada que 'm rodejava, dibuixantse vagament envolta en una lleugera boyrina blavenca. Jo sentia una indefinible tristesa, y quan me vaig despedir de Ahmed, no 'ns haviam dit una sola paraula. A la matinada següent perdiam de vista las ruinas de Tebas y 'ns acostavam per instants á nostra Europa ramplona y realista.

JOAQUIM MARSILLACH.

L' ESTEL.

Plena de dols y malvestats y guerra
la terra, ¡pobre terra!
Sangonejant estel perdut pel ample espay.
Va tal volta mostrantne esferehida
lo inmens de sa ferida,
lo horror de son esglay?

Ah! no; en lo bell concert de la estelada
també ella enjoyellada
De tremolencas perlas y de gentils lluhentors,
Va rumbejantne pe 'l espay garrida...
¡Cóm si fossen mentida
las penas y 'ls dolors!

AD. BLANCH.

LOS TRES TOMS

«Ja venen; Ja s'acostan... Son los macos.»
Y s'obran los balcon,
y s'atura la gent, y al só d' un *schotischs*
atravessa la colla dels «tres toms».

Cavallers y caballs, en competencia,
Ostentan ab lluhiment,
los uns barret de copa y negre traje,
flocchs y plomas los altres y or y argent.

Tothom mira ab la boca mitj oberta
com la serp va lliscant;
que una serp per lo sol tornasolada
la colla dels cotxers de lluny apar;

fins que explota la forsa retinguda.
darrera lo penó,
y 's retira la gent y tothom parla
de plomas, de gualdrapas y de flocchs...

Ningú mira com venen silenciosos,
pas á pas caminant,
á l'orella 'l clavell, al coll la tralla
y en lo front de la mula 'ls goigs del Sant,

los carreters que tornan de la festa,
richs de goig, plens de fé,
mes sens música, plomas ni gualdrapas...
sols portant á «la dona» 'l ros tortell.

JOAN PONS MASSAVEU.

POBRE JACK!

HISTORIA D' UN GOS SACRIFICAT

PER A. B. (BELGRAVIA.)

(Traducció de E. Sunyol)

I.

ERA un coniller blanch, de pel llarch y sedós, ab las orelles talladas, una taca negra sobre un ull y no més que la meytat de la cua; era una coseta magre y esporguida que s' arrastrava per l' empedrat, á entrada de fosch, furgant per tots los racons ahont la gent pobre llensa las sobras de sa vianda. Si no hagués sabut camparse la vida sol, hauria dejunat moltes vegadas, puig si be son amo l' estimava com hauria estimat lo sol si sos ulls apagats pugrèssin veurel, y l' acariciava com acariciava la memoria de sa esposa, de sa filla y de sa neta, totas tres mortas: no podia, oh desdixta! lo pobre home, donarli mes que son amor. Pero l' amor per gran que sia no pot trovar sempre un tros de pa ó recullir un os pera un pobre gos afamat.

Caleb era cego feya vint anys; havia sigut un honrat, tant com robust, trevallador que no sapigué qué es una taula sense menjar ni una llar sense foch; tot li aná vent en popa en los temps primers. Casat ab una sana y robusta pageseta va tenir una filla, preciosa criatura d' ulls de cel que batejaren ab lo nom de Marta. La enviaren á costura ahont aprengué de brodar y de còsir; no era á posta ella com son pare y sa mare per ser un escarras de feyna. Deu li reservava, segurament, una vida mes reposada; y si algun dia sos pares, ja revellits, no poguessin trevallar per ella, y be! 's presentaria un bon xicot digne d' ella que 'ls la demanaria y li donarian benehintlos als dos.

Pero avans que Marta fes deu anys, molt avans de que son pare y sa mare comensessin á ser vells, esdevingué la gran desgracia á Caleb. Va calarse un gran foch en la fàbrica ahont treballava y per salvar los bens de son amo va cremarse Caleb gravement la cara, los brassos y lo pit. Va ser portat al hospital ahont se li prodigaren molts cuidados y d' allí sortí, al mes, ab los membres restaurats y la cara sana, encara que una mica destrossada, pero privat de la vista per sempre més.

Com hauria plorat la seva dona si hagués tingut temps! Pero allavors com avuy lo temps representa un valor y va tenir de posarse á

travallar rudament pera guanyar lo pa de cada dia. Broda que broda la pobreta Marta, la costura y lo repunt foren sa tasca d' allí en avant, puig fent corre l' agulla per los pobres llogaters del veinat podia treurer ben be d' aci d' allá quatre quartets.

Aixís marxaren las cosas uns deu anys tot lo més. Caleb va convertir-se en mestressa de casa, preparant los gens sobrers apats de la familia y mantenint ben endressada la casa tant com la falta de vista li permetia. Per altre part las donas van tornarse homes, com en tals cassos succeheix, y gracias á son obstinat treball arribavan los duros y las pessetas: sino eran duros eran pessetas y sino cuartos y, ab tot y corre uns temps tant dolents, podian encara socorre de tant en tant algun germá ó germana menos afortunats que no pas ells.

Mes altra desgracia sobrevingué. Una epidemia de febre assolá 'l veynat y la pobre mare fou la primera víctima. Caleb quedá aterrat. Marta plorá fins á ferse malbe 'ls ulls y lo vigor ab que 's posá després á treballar no fou ja 'l d' avans. De casa en casa aná Caleb demanant feyna; cualsevol cosa faria per uns quants cuartos cada dia.—Soch fort com un gegant, deya.—Es veritat, pero un gegant cego no serveix per res y nosaltres no estem en estat de llensá 'ls cuartos.

—Me 'n aniré al Hospici, digué Caleb, no vull que puga dir ningú que he viscut, sense fer res, del treball de la meva filla.

Allavoras Marta, abressada á sos genolls, li suplicá que no la abandonés, y en mitj d' una mar de llágrimas li confiá un secret que no s' havia atrevit á dir-á sa difunta mare: s' havia casat clandestinament ab un jove molt guapo que l' havia galantejada, y després l' havia abandonada sens dir ahont anava, y sens deixarli ni la certesa de que 'l nom que havia donat pera casarse ab ella fos un nom verdader.

Y veus aquí com en aquesta nova tribulació, trobá Caleb ocasió de malehir una vegada més lo dia en que perdé la vista.

—Sí la llum del dia pogués encara guiar mos passos, jo recorreria 'l mon pera buscar al miserable que ha portat la vengonya á casa meva. Oh Deu! m' has fet la part massa grossa! cridava girant cap al cel las insensibles ninas de sos ulls.

Marta 's decandia visiblement. Treya forsas de flaqueza per conservar sa parroquia, y feya bo de veure lo enginyosa que era pera la confecció dels coquetons vestits d' estiu que las aixeridas cusidoras rumbejavan, passejant de nit, al costat de sos currutacos.

Prompte comparegué un altra Marta, gentil criatura, de cabells rosos y ulls blaus com la primera. Lo pobre Caleb, ab tot y malehir al home que tant infamement abandoná á sa esposa y sa filleta, sentí que 'l neixement de la pobreta neta, era com un raig de sol en sa vida condemnada á las tenebras; ningú ab més sollicitut procurá 'l seu benestar ni li prodigá més amorosos cuidados que 'l pobre avi, vell y cego.

Vell! vell s'hi tornava més cada dia, lo desgraciat Caleb, y avans d' hora. Li mancava 'l primer dels preservatius: un treball honrat, regular y constant; y li faltava també 'l segon: una alimentació bona y sana. ¿Qué té d' estrany que sa esquena s' encorvés, son front se ve-jés solcat d' arrugas, y sos cabells s' aclarissen, tornantse platejats?

Com pogueren viure cinch anys més aquests tres pobres sers, es cosa incomprendible. Los mobles de son pobre quarto (ara no 'n tenian més que un), s' aclarian de dia en dia; més d' una vegada tingueren de menjar pa sol, y encara, ell arribés sempre á la mida de la gana. Pero aixó no va ser res; al comensament d' un hivern, Marta, la pobre mare, comensá á tossir y á patir del pit, y allavoras Caleb murmurá alguna cosa á la orella de la nena, y la petiteta acompanyá al pobre jayo pels carrers de la ciutat, fins una paret assoleyada, davant la qual passavan anants y vinents, y ahont, si 'l cego estenia 'l barret, hi trobava, al cap del dia, unas quantas pessas perdudas que portava joyós á casa seva.

La pobra gent que vivia sota la mateixa teulada que la interessant familia, sentia son cor traspasat cada cop que trobava lo vell y la criatureta á la escala, ó que 's sentia la tos de la pobre mare de cap sobre la costura. Rodavan lo cap y deyan:—Aixó no pot durar gayre; y que será dels altres dos sens ella? De tant en tant, donavan á la noyeta una tassa de té ó be un tros de formatje, perque 'ls portés á sa mare, y aquesta prenía 'l té y donava 'l formatje á la nena.—Jo no tinch gana, deya.

Un dia, un baylet del vehinat entrá en lo quarto ab un gos coniller molt petit y molt jove en los brassos.—Lo meu pare anava á marta-lo y jo li he dit que á vosaltres vos faria plaher perque podria acompanyar al avi. La nena recullí 'l gos ab tendre reconeixement, y l' anomena Jack, era 'l nom del seu amich. Van lligar un tros de corda al coll de Jack, y cada dia 'l vell, la noya y 'l gos, anavan caminant per las aceras, cap á la paret assoleyada.

Un altre dia, més que tots funest, del variable mes de Mars, en que, en mitj de las nuvoladas de pols que aixecava un furiós nordest, estava lo dit trio en lo lloch acostumat, una vehina hi corregrué:

—Caleb, va dir, torneu á casa desseguida si voleu veurer viva á vostra filla.

Pobre dona, s' olvidava, oh desgracia! de que Caleb feya més de deu anys que no veyia la seva filla; pero no sempre te temps la pobre gent per reflexionar sobre sas expressions.

Marta y Jack y l' avi s' encaminaren per consegüent cap á casa, y contra la costum hi entraren al bo del dia pera trobar á la revellida Marta (y no tenia més que vint y cinch anys la pobre criatura!) ajeguda al llit, ab lo llensol brut de sanch y las mans y los peus ja frets,

—Se 'n va, digué una de las donas dreta al capsal del llit.

—Oh Deu meu! exclamá Caleb, agenollantse al peu del llit, pogués no més que un instant veurer aqueixos ulls blaus, avans de que per sempre quedin closos!

Desitj en va! la vida de Marta s' acabá ab lo dia y alsendemá va haverhi un altre pila de terra remoguda en lo gran cementiri dels pobres, fora de la ciutat.

—Y jo visch eneara, deya Caleb mentres que un dia darrera l' altre anava á ocupar son petit tros de paret caldejada per lo sol, ab Marta á son costat y Jack, una mica endavant y gravement assentat sobre sas potas traseras. Casi res tapava ja 'l vestit de Marta y li fugia dels peus lo calsat. Un darrera l' altre 'ls pobres objectes deixats per la mare feren cap á ca 'l drapayre que 'ls ne doná unas quantas pesas de dos, tot lo més. Arrivat l' hivern la nena comensá á esgroguirse y á tossir com sa mare y á retenir son alé com si la respiració li esqueixés lo pit. Los vehins tornaren á rodar lo cap tot dihent:—Va pel mateix camí que sa mare, no durará gayre tampoch.

Y va ser la veritat; avans que la neu del primer hivern envolcallés la tomba de la mare; la filla s' era també acabada.

Y Caleb? Encara li quedavan lo gos, quatre pellingots y la paret asolejada. Los pobres no poden pas tenirho tot.

Quan la pobreta Marta jeya, blanca y freda, sobre 'l matalás estés á terra (lo fustam del llit havia ja desaparecut) las vehinas rodejaren son migrat cosset de tots los cuidados que pogueren; porque 'ls pobres tenen lo cor més sensible de lo que moltas personas se creuhen, son servicials los uns ab los altres y demostran refinaments desconeguts fins de las classes més elevadas. La una portá un llensol pera embolicar lo cos inanimat, una altre pentiná sa rossa cabellera y una tercera li posá en la ma un brot de falguera y una flor de gerani.

—Está ben mona aixis, digué al avi una velleta que havia enterrat duas generacions.

—Senyor! per aquesta sola vegada, exclamá Caleb alsant las mans, feu que mos ulls s' obrin un moment, que pugui veure la cara que tant he estimat sense coneixer!

Los assistents restaren muts, casi esperant lo miracle. Per ventura no havian sentit á contar, en la iglesia, cosas per l' estil?

Esperansa vana; cap *Epheta* baixá del cel com altre volta dels llavis de Cristo quan torná la vista al cego de Jerichó. Las mans del pobre vell caygueren desplomadas y Jack s' atansá desde son recó pera lleparlas. Després la parroquia enviá sos delegats pera emportarsen lo cadavre de Marta y conduhirlo al mateix gran cementiri ahont sa mare dormia ja.

II.

Caleb quedá sol desde llavors; no li restava més que 'l gos. Pero un gos ja es alguna cosa pera un pobre, vell y cego que res espera ja de la vida y que 's creu felís si te una crosta de pa pera rosegat, una mica de palla pera dormir de nit y una paret al sol per apoyarse de dia.

Los vehins deyan al trobarlo per l' escala:

—Com diantre pot viure? Lo gos lo serveix ara com una persona, afegian quan veyan á Jack sentat sobre son tros de cúa esperant que s' obrís bretxa en la renglera de cotxes pera guiar á son amo fins al cap del camí de cada dia.

Fou en aquests dias que Jack comensá á camparse la vida. Mentres visqueren las duas Martas sempre hi havia darrera la porta un plat ab los restos, més ó menos confortables de la vianda que l' esperava al tornar de fer la ruta del dematí; pero quan ellas no hi foren ja, las cosas cambiaren ben be. Caleb tenia prou feyna en guanyarse 'l pa y recullir lo lloguer del miserable quartet que ocupava sota la teulada de la casa; y veus aquí perque quan tornava á la tarde ab un tros de pa y algunas pessas de coure, deslligava la corda voltada al coll del pobre Jack y l' animalet sortia á campársela per compte propi per los carrerons y reconadas del vehinat. Jack era tocant aqueix punt, molt exacte en sas costums: al hivern, á las quatre estava lliure, ab una hora 'n tenia prou per trobar son dinar y á las cinch rellojje en má, se 'l podia veure passar per carrers apartats ab un os ó una espina de peix entre las dents, salvant destrament tots los obstacles fins arripar al quarto, als peus de son amo, ahont acabava tranquilament son apat, tant fatigosament adquirít, al qual Caleb no deixava may d'afegirni una part del seu per magre que fos.

L' hivern de 1881 posá á proba d' un modo brutal al home y al gos. En la bona estació la sort no havia sigut tant dolenta, los anants y vinents tenian uns quants quartets mes per gastar y las pessas menudas queyan ab mes frecuencia en lo barret del cego. Jack, per altra part, trobava sempre ja un borreguet ó un tros de pa, ja una tendra caricia sobre son capet inteligent, pero arripar l' hivern ja va ser una altra cosa. Y no obstant y aixó los vehins de la casa no 'ls escatimavan pas la caritat. Tal vehina en recort de las duas Martas apadassava be ó malament las destrossadas prendas del vell Caleb, tal altre 'ls arreglava 'l piset: y totas acariciavan al fidel Jack, únich company y protector, avuy, del vellet. Y no podian fer més, que quan se té lo justet pel gasto que porta la vida d' un hom y 'l pujar la canalleta, no 's poden pas l lensar las sobras ni prodigar lo pa per atendre als gossos y als gats dels altres.

Quan comensaren las glassadas Caleb y Jack tingueren d' adormir-

se mes d'una vegada sens haver sopat.—Son ben durs los temps, amich meu, deya 'l cego quan Jack li llepava las mans com desitjant-li bona nit, demostrantli al mateix temps que, segons sa opinió, no debia pas fersen, son amo, cárrech de consciencia. Y allavoras s'aje-yan, Caleb sobre la palla (lo matalás se 'n havia anat ja pel mateix cami que 'l llit) y lo fidel Jack arrupit á sos peus.

Y donchs, que no havia de desglassar may? Está molt bé que las senyoras bonicas vestidas ab forros de pells no trobin res tant sá com un hivern aixís; que las jovenetas frescas y rosadas cantin un himne, boy calsanse 'ls patins, á las exelencias d'una bona glassada; pero y Caleb y Jack ocupant son lloch al peu de la paret que 'l sol ja no escalfa. ¡Ah! ben segur que no eran de la mateixa opinió.

May havían sentit bufar la tramontana tant temps seguit, may s'havian vist tant deserts los carrers. Va arribar un dia terrible, mes rigorós que 'ls altres, en que Caleb y Jack tornaren al pis una hora mes aviat que cada dia; per qué havían d'esperar caritats que no havían de venir? Ab un xavo en lo barret de Caleb, se retiraren, ofrena d'un pobre escura-xemeneas halp que 's considerava menos de planye encara que 'l pobre vell.

Un petit tros de pa fou tot l'aliment de Caleb en aquest dia.—Tu tindrás la teva part, Jack del meu cor, li va dir tot presentantli las engrunas sobre la má fent cassoleta, perque no sé pas lo que podrias trobar avuy per los carrers mes que neu y glas.

Jack partí' no obstant, á sa acostumada cassa.

.....
 ¿Qué es lo que podia retenirlo tant de temps fora en aquella tarde?
 ¿S' havia perdut potser entre un remoli de neu?

Tals eran las preguntas que 's feya Caleb, dret davant de la porta oberta, tot escoltant si sentia 'l trepitj de las quatre potetas en la escala sens alfombra.

Las sis, las set, las vuyt tocaren y Jack no compareixia. Caleb s'ajegué petant de dents y ab la mort á l'ánima.

La neu, la calamarsa y 'l vent del Nort bronziren tota la nit y continuaren tot la dia.

—No penséu pas sortir ab aquest temps, li va dir una bona dona que 'l trobá á l'escala, no 's veu una ánima en lloch, no 'n treuriau pas res avuy.

—Es que vaig á buscar lo meu Jack y no 'l meu jornal, va respondre 'l vell. Deu haverse perdut ab la neu aquesta nit y m'esperará, sens dupte, al peu de nostra paret. Voléu donarme la má, vehina, y acompanyarme fins allá?

La vehina 'l guiá fins á la paret á través d'una borrasca de neu y vent, mes al ser allí, res que dongués ni una senyal de Jack.

—Aném á veure si es á cal forner, digué Caleb, recordantse de las manyguerías que la fornera feya al gosset y pensant que la bona dona potser l' havia recullit aquella nit.

Mentres estavan en la botiga del forner parlant del gos perdut, arribaren dos xicotets y contaren una feta molt extranya, una historia que glassá la sang de las venas de Caleb. Los narradors havian vist, lo dia avans, un gosset, quals senyas eran punt per punt las de Jack, arrastrat ab una corda al coll per dos homes que sortian d' una casa pública, cridant y rient. L' un deya:

—No 's pot pas tenir massa bon cor en los temps que corran. La vida d' un home val molt més que la d' un gos.

Y l' altre afegia:

—Lo doctor nos ne donará segurament alguna pessetona y no 'ns preguntará pas d' ahont l' hem tret.

Caleb tremolá de cap á peus.

—Porteume desseguida á casa aquest doctor, cridá ab una veu que esporuguí als xicotets, perque vibrava com una corneta tocant atach.

Arribats davant la porta de casa 'l doctor, los noys deixaren al cego en lo replá y se 'n anaren á la cantonada del carrer ahont quedaren en observació. Un criat respongué al cop de campaneta de Caleb.

—Lo meu gos, digué 'l cego ab la mateixa veu tremolosa y profundament emocionada. Qué n' havéu fet? Un gos de pel blanch com jo, magre com jo, se li podian contar las costellas.

Brrr... y quin fret que feya! La tramontana y la neu assotavan la cara del criat, qui no trobá, per tant, que fos aquella, bona hora per conversar á l' ayre lliure ab un vell ceguet.

—Vostre gos? digué, repapiajéu, bon home; aquí no tenim gossos.

Y anava á tancar la porta, pero Caleb, més prompte que ell, atravessá lo bastó en lo lllindar.

—Lo meu gos! repetí cridant més fort, jo vull lo meu gos!

Un caballer baixava per l' escala de la casa en aquell moment, vestit de negre, llubent, ab la corbata blanca com un glop de llet. Somreya com un home satisfet de sí mateix, era ample de cara, y sos ulls bellugadissos, esquivavan las miradas.

—Que hi ha, digué tranquilament, avansant cap á la porta. Demana caritat aquest home? No estich per pobres... Un gos, diheu, un coniller magre y de pel blanch? Just, ahir me 'l van portar junt ab dos gossos d' aygua. Quin animalot! No valia pas lo que 'ls ne vaig donar, no va fer més que udolar y he tingut de degollarlo sense poder ferne res. Hauría preferit un altre gos d' aygua, son més pacients... Qué diheu, miserable! Prou insoléncias, avi, soch un fisiólech, las lleys me protejeixen y es precis procurarnos exemplars. Re-

tireuvos, afegí ab un gesto de superbie. Voleu son cos? Oh! tant se me 'n dona. Doneuli Joseph, lo trovareu en lo pati de derrera.

Y lo fisiólech, membre d' una dotzena de societats de sabis d' Europa, altament reputat de l' un cap al altre de la nació per son saber y sos bons sentiments, se 'n aná á son estudi á consignar per escrit lo resultat de sos experiments sobre 'ls dos gossos d' aygua y 'l pobre Jack.

Caleb rebé piadosament en sos brassos lo cos mutilat de son antich amich, y ab afflictiva tendresa passejá sas mans per sobre 'ls ulls oberts, per sobre 'l coll sagnant, resseguint ab los dits lo pronunciat rellu de las costellas.

Deu meu! digué inmóvil devant la porta tancada, ara vos dono las gracias per haverme cegat, aixís no podre veure l' obra indigna de vostres fills!

Després se tregué de la butxaca un drapot que li servia de mocador, y ab ell embolicá las despallas, mes preuhadas per ell que un tresor.

Los dos noys que l' esperavan á la cantonada del carrer, corregueren á buscarlo y l' acompanyaren fins á casa seva.

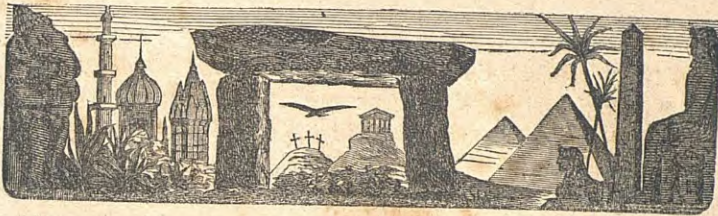
Algunas horas més tart, sorpresos los vehins de no sentir cap so-
roll, y tement que estés malalt, entraren en son quarto y trobaren á Caleb assegut á terra, tenint sobre 'ls genolls lo cos del pobre Jack, comprenent allavoras la muda desolació del avi.

III

Encara ha viscut més lo vell ceguet, sol y sense company. Los vehins fan per ell tot lo que poden, y raras vegadas li manca un tros de pá y una tassa de té. Cada vespre, quant tocan las cinch, s' aixeca de sa cadira coixa, obra la porta, y escolta després si lo trepitj de las quatre potetas se sent retentir per l' escaleta

—¡Boig! direu, ¡s' ha tornat boig!

¡Ay! per ventura no han sigut motejats de boigs, aquells d' entre 'ls homes que més s' han distingit per sa sabiduría?

LO TEMPLE GRECO-ROMÀ

DIT D' HÉRCULES,

EN LO CARRER DEL PARADÍS DE BARCELONA.

A descripció que segueix forma part del exordi pronunciat per D. Andreu Balaguer y Merino, en la conferència sobre la *Descripció é Historia de la Capella real de Santa Agatha de Barcelona*, celebrada lo 21 de Mars de 1879 en l' *Associació catalanista d' excursions científicas*. Lo text de dita conferència, il·lustrat ab dos grans vistas heliogràficas del monument, se publicà en l' *Album pintoresch monumental de Catalunya* (1.ª collecció, números 24 y 25).

...Mes avans permeteume, pera no pecar d' ingrát, dedicar duas paraulas á aquestas venerandas despallas d' altre monument tan ó més important, vestigis preciosos que, després d' una vida de molts segles, tenim la gran satisfacció de veure que forman l' arch de triumphe dedicat als genis de la renaixensa artística y literaria de Catalunya; columnas robustíssimas del temple erigit á una de las divinitats paganas en lo cim del Táber, centre de la Barcelona patricia, avuy regeneradas al calor de la fé verdadera que 'ns anima pera la restauració de tot lo bó, de tot lo gran y de tot lo hermós que 'ns han llegat las generacions passadas.

Pobre es l' idea que d' ell puch donarvos. Empero, figureuvos un temple d' aquells que 'ls arquitectos, seguint las reglas de Vitruvi, ne diuhen *peripteros hexastylus*; ço es un paralelógramo rodejat de columnas corintias d' uns 50 peus d' alsaria (1): 6 á l' enfront mirant envers l' Orient, y 6 á l' espatlla, ab 11 á quiscun costat. Una graderia conduheix y dona accés al pórtich del *peristilo*. En los intercolumnis poden contemplarse graciosas estàtuas que l' art grech posá al servey

de la Roma triunfant. Un frontó triangular corona la fatxada, y en ell, devall de polits relleus, s' hi llegeix una inscripció que recorda la dedicatoria del temple. Las portas de bronso que clouhen l' entrada á la fi del *pronaos* s' obran al representant del César. Los flámens vestits ab blancas túnicas s' acostan fins allí pera rébre-lo. ¡Mireulo: es lo *pretor* que, cubert ab la toga nomenada *picta*, per ser d' or y púrpura, precedit dels lictors y acompanyat del *edil* y dels *duumvirs* y demés *decurions*, va ab lluhit estol de ciutadans, á oferir un sacrifici al déu protector de la colonia *Faventia, Julia, Augusta, Pia, Bârcino* (2), á Alcides, lo fill de Júpiter, lo Hércules helénich fill de Tebas, lo *Melkart* tírio aportat per los Fenicis, qual estátua se distingeix á la claror de la llum zenital que baixa per la *naos*, allá en lo fons de la *cella*! Guardas té las espatllas per la pell del lleó que matá en la selva Nemea, y porta á la má aquella feixuga clava ab que *esportellá la montanya de Calpe tanca del Mediterrani*, segons bella expressió de nostre gran poeta Verdaguer (3). Ricas ofrenas junt ab una ara se veuhen á sos peus, y als costats brillan quatre primorosos trípodés d' or y plata.

Tots sabéu que 'ls déus del Olimpo no eran sino un recort dels fets heróichs, una tradició dels temps primitius; donchs bé, aquesta divinitat no era sino la representació d' un poble oriental que posá aquí la llavor de nostra rassa (4). Pero ¡ay! lo sol del mateix Orient s' aixecá un dia magestuós y resplendent pera iluminar las tenebras del paganisme ab la llum de la veritat, y llavors no tardá á caure aquest ídol á la sola veu d' aquells confessors y mártirs de la *bona nova* que 's diuhen Eulalia, Cugat y Sever. Y ab l' ídol s' enderrocá també 'l poder d' aquell gran imperi que havia dominat al mon. Vingueren després unas tribus de gent que estavan detingudas en lo país de las neus, y traspasaren las fronteras de nostra pátria, inundantla com llach que ha eixit de mare. Y mes tart la repassaren, venint del mitjdia, altra nissaga d' homes colrats pel sol, que tot ho destruhiren: los temples y 'l circo, 'l pretori y las *thermas* (5). Ab las suas ruinas bastiren los Comtes las murallas de Barcelona. En aquella ocasió fou quan aquestas columnas quedaren embolcalladas per un nou edifici á fi de servir de torre ó ciutadela á la *acrópolis* renovada. Pero avuy, senyors, ja no hi ha bárbaros ni Sarrahins: passaren tots pera no tornar; y n' obstant encara aquestas parets ocultan la bellesa de tan preuhats restos, quals si fossen púdicas y recatadas donzellas. Es que (ho sento, pero dech confessarho), es que nostres patricis s' oblidan sovint de conservar las glorias de la terra. No recordan sempre lo

que deya Salusti: *Gloria majorum, posteris lumen*.—«La gloria dels progenitors es la llum de la posteritat».

D' altre modo veuríam despulladas aquestas ruinas d' edificis estranys, tal y com estavan en lo dia de la destrucció del temple, y fundat en l' àrea que 'l mateix ocupava, un *Museo Uati*, segons lo felis pensament d' un ilustre y sabi amich meu, soci honorari d' aquesta corporació, que avuy se troba á Madrid (6). Y entenéu, que tals projectes no son gens atrevits pera qui té verdader patriotisme, puix en la primavera última (Maig de 1878), los vegi realisats al observar per mos propis ulls: primerament, com s' enderrocavan cases senceras pera descobrir uns quants sitials més del hemicyclo dels espectadors en lo gran teatro romà de la vella Arles, la *Roma de las Galias* (*Gallula Roma Arelas* d' Ausoni); y, en segon lloch, al visitar la *cella* greco-romana dedicada á Cayo César, fill d' August, cónsul, y á Lúcio César, fill també d' August, designat pera cónsul, prínceps de la juventut (7), que 's conserva íntegra, com á testimoni venerable de la *colonia Nemausensis Augusta*, essent coneguda avuy per la *maison carrée* (casa quadrada) de Nimes. En aquest temple, si bé més xich, molt semblant al de que vos parlo, me paregué trobar-me en la morada de las musas pera mi més simpáticas, perque ademés d' esser un poeta provensal llorejat en públich certamen lo guardiá que la custodia, son interior está destinat á museo pictòrich y esculptòrich, y son exterior á museo lapidari y artístich d' antigüetats paganas. ¡Ah! aixís es com voldria jo veure ocupat aquest espay ahont s' assentan las bellas columnas que tots gojosament esguardém; llavors podríam admirarlas com á fitas interposadas per la má dels segles entre la antigüetat y la nova era, com á testimonis elocuentes dels temps vells, y com á llum esplendorosa de la veritat històrica: *testis temporum, lux veritatis*, com digué Ciceró.....

ANDREU BALAGUER Y MERINO.

NOTAS ILUSTRATIVAS

(1) En la *Memoria sobre el templo de Hércules y de sus seis columnas existentes en el dia en esta ciudad de Barcelona, que en 20 de Febrero de 1838 leyó en la Academia de Buenas Letras de la misma su socio don José Mariano de Cabanes*, etc. *Barcelona*. 1838, consta que la seva elevació era de 50 peus 3 polsadas 1 línea, descomposta en esta forma: 10 peus 8 polsadas 1 línea lo basament; 32 peus 1 polsada las columnas ab la base y capitell; 3 peus l' arquitecra y part de friso existent; y 4 peus 6 polsadas la part de friso y cornisa que falta.—En la página 10 d' aquesta *Memoria* se cita altra composta per don Antoni Cellés, director que fou de la Escola de arquitectura de Barcelona, y dedicada en 1835 á la Junta de Comers, la qual se guarda, avuy dia, manuscrita en l' Archiu de la Exma. Diputació provin-

cial.—Pera major ilustració, trasladarém, aquí la descripció d' aquest monument que feu lo doctor Hieronym Puiades, en sa *Coronica universal del Principat de Catalunya* (Barcelona: 1609), escrita, segons declara en 1595. Diu aixís: (fol. 24 v.º).... «com se litig en la manuscrita Coronica del nostre Antoni Viladamor, han pretés molts homens de bon judici que aquelles columnes may serviren pera sepultura, ni per al Paradis, sino en porxada per la entrada de algun temple.... les aní á veure molt de propòsit estant component aquesta obra en lany mil sinchcents noranta y sinch.—Axí que es cert, que aquelles columnas ab las architrabes vuy encara mostran ahont lenian la mira ó cara, y ahont lo revés; per veures en la ruyna de aquell edifici, la cornisa y frisos en una part y en l'altra la falta d'ells. Y en aquesta última part que mira debes la Seu, se descobre molt millor, per las casas del carrer de Paradis, que no per l'altra, que mira á la part del carrer de la Llibreteria; que antigament se deya de la Calcetería, y mes abans, dels Apothecaris. Perque pujant á la casa del racó del carrer de Paradis (que comunament diuhen de Hércules) tantost á mitja escala se veu encaixada en la paret una bella columna acanalada, ab son capitell de obra de Corintho, y sobre ella, lo revés del architrabe, tirant de una part y altra. Y allí se guint la mateixa paret corren cinch columnes, totes de una obra, y proporció, ab angulo recto de cara cap al mitg dia. Y de la sinquena columna, que es la última del cantó de Llevant, parteix altre ángulo, tirant de través á la Tremontana la architrabe, que va á finir sobre altra columna, si be á lley de Arquitectura se deixa entendre las hi avia de aver pera perfecció de la obra, que vuy en aquella part se amostra... La cara mirada per part de fora, y axi per lo carrer de la Llibreteria (si be per algunes obres de les casas está algun tant cuberta) avia de rehexir... Per tant, vist lo ques troba en peus, y aguda consideració que mensuradas las columnas tiran quoranta sinch palms y mitg, y los capitells sis palms de alt, y nou y mitg á tot quadro superior: y de la architrabe que passa de columna á columna tira cada pessa dasset palms y tres quarts de llarch, y de alt fins á la superior fresa tenen quatre palms y un quart, y la vasa de la columna te tres palms de alt. y vist que estan aquestas columnas altas del soll de la terra, que vuy venen al primer sostro de las casas de aquell carrer; inferint de aquí que per pujar al peu del edifici hi avia de aver gradas que acabassen de arribar al ygal del carrer horrible.»...—(Aquesta descripció va ab 3 grabats).

(2) Es tradició molt antiga la de que Hércules fundá Barcelona. Ultimament nostre estimat amic Mn. Jascinto Verdagner la ha cantada bellament en son poema *L'Atlántida*, si be havém de notar que no seguim com ell, al cronista Carbonell, en la suposició d'esser un verger lo temple del paradís.—La denominació que havém donat á Barcelona romana, queda plenament comprovada ab la inscripció del pedestal de l'estátua erigida á Lucio Licinio Secundo per los decurions d'esta ciutat, la qual fou descuberta en 1876 y se guarda actualment en lo Museo Arqueológich de Santa Agatha qu' indignament nos ha confiat per sa part la Real Academia de Bonas Lletres.—En est Museo hi ha ara una de ditas columnas y tres mes en lo local ahont se reuneix l' *Associació catalanista de excursions científicas*.—Vide pera dita inscripció: P. Fita: *Lápidas romanas recién halladas en Barcelona* en la *Revista histórica* año III, núm. xxv (Mayo de 1876), de ahont la reproduhirém per esser posterior á la publicació de la obra de Hübner: *Inscriptiones Hispaniæ Latine* (Berlin 1869):

L. LICINIO
 SECVNDO
 ACCENSO.
 PATRONO SVO
 L.LICIN.SVRAE
 PRIMO.SECVN
 DO.TERTIO.CON
 SVLATV.EIVS
 IIII VIR.AVG.COL
 I.V.T.TARRAC.ET
 COL.F.I.A.P.BAR
 CIN
 EX. D. D.
 BARC.

A Luci Licini Segon registrat en los censos, que feu son patrono Luci Licini Sura essent cónsul per primera, segona y tercera vegada, séviro augustal de Tarragona Colonia Julia Vencedora Triunfal y de Barcelona Colonia Favencia Julia Augusta Pia s' erigí aquesta estàtua sua per decret dels decurions de Barcelona.

(3) Vide lo Prólech del citat poema *L'Atlántida*.

(4) En lo tomo I de la important y eruditíssima obra de M. Connop Thinhwall's *History of Greece* (1835-44), se llegeix lo següent: «Nº hi ha prou, donant una ullada á las aventuras fabulosas nomenadas *Trevaills d'Hércules*, pera convencerse de que una part al menos perteneix als Fenicis y á son deù errant, en honor del qual edificaren temples en tots los seus principals establiments de las costas del Mediterráneo. Han d'atribuirse á aquest deù tots los viatjes d'Hércules á lo llarch de las costas de l'Europa occidental, las quals restaren encara desconegudas dels Grechs durant molts segles, després de la sua primera exploració per los navegants fenicis.»

(5) En lo cim del *Mons Jovis* (entre 'ls romans, mes tart *mons judaicus* y avuy Montjuich), del qual nos parla ja Pomponi Mela (*De Situ Orbis*, lib. 2, cap. 6), en la meytat del primer segle de la nostra era, es tradició que hi havia un temple dedicat á *Júpiter*. Hübner conjetura á la vegada que s'adoraba aquesta divinitat en Barcelona, fundantse en la inscripció número 4501 de son aplech.—Geroni Pau (*Barcinonensis urbis descriptio* escrita en 1491), Dionisi Geroni Jorba (*Descripcion de las excellencias de la muy antigua ciudad de Barcelona* publicada en 1589) y lo P. Diago (*Historia de los victoriosissimos antiguos Condes de Barcelona*: imp. 1603), suposan l'existencia d'un temple de *Vénus* en lo lloch de la derruhida parroquia de Santa Eularia del Camp ó de Mérida, prop del Portal Nou, que ve confirmada ab lo fragment d'una base marmórea dedicada á aquesta deesa per March Porci Marcial (Hübner: número 4500).—També se sab per una inscripció (Hübner: número 4497) que Cayo Publici Melisso erigí un ara á la fé pública en honor del Sevirat, y M. Antoni Crescent, altre á *Silvano* deù dels boscos. (Hübner: número 4499).—Allí ahont avuy dia hi ha edificada la Santa Basílica Catedral, sospita Diago (ob. cit. lib. I. cap. 4), existia un temple á *Minerva*, qual conjetura se pot apoyar en una lápida (Hübner: nú-

mero 4498).—Las moltes inscripcions barceloneses de *Flamines Augusti* (Hübner: números 4514, 4516, 4520, 4521, 4524 y 4525) y de *Séviros Augustals* (Hübner: números 4497, 4498, 4511, 4527, 4534, 4536—4548, 4539, 4543, 4549—4552) acusan també, com pensá Carresmar, que hi hagué un temple dedicat al emperador August, considerat com á déu.—Lo temple atribuït per molts á Neptuno, en lo solar de la després *iglesia de San Miguel*, avuy arrunada, (qual opinió sostinguerem en nostra monografia sobre la *historia* de dita iglesia publicada en 1868) conjecturém ara, atenant millor á la profunditat y mosaich de son paviment, fos una piscina de las grans *thermas* de la ciutat qu' aviat citarém.—Lo *circo ó anfiteatro* se trobava molt prop del lloch en que avuy está la Iglesia dels Sants Just y Pastor. (Vide: Pablo Valls y Bonet: *Apuntes históricos sobre la antigüedad y prerogativas de la Iglesia de los Santos Justo y Pastor de Barcelona*. (Barcelona, 1860. p. 6.) Altres lo suposan al mitj de lo qu' es ara carrer de Fernando VII, allí ahont desde 1394 era la plassa de la Trinitat, mes avans nomenada *Arenaria*, de qual antich nom ne treuhen la inducció, pero nosaltres nos incliném á lo primer en vista de las galerias, cryptas ó catacumbas existents en lo subzol de dita Iglesia de Sant Just. (Vide: l' opúscul prenotat y també lo *Bulleti mensual de la Associació d' excursions catalana*, any IV, números 30 y 31).—I.o *palau del Pretor*, se creu per tradició que ocupava la meytat de l' actual baixada de Santa Eularia, ahont se trobá en 1852 un mosaich romá, dihent que prop d' aquest palau hi havia las presons (*castrum novum*) en que aquella Verge patí martiri.—De las *thermas romanas* de Barcelona nos ha quedat noticia en una lápida que 's veu en la cantonada del carrer d' en Arlet y còpia Hübner, (número 4514), publicant després la següent interpretació que reproduhim per son interés tan jurídic com arqueològich: «*L. Caecilius L. f (ilius) Pápi(ria) Optatus. o (centurio) leg (ionis) VII g (eminae) fel (icis) et o (centurio) leg (ionis) XV Apollin(aris), missus honesta missione ab imp (eratoribus) M. Aur (elio) Antonino et Aur (elio) Vero Aug (ustis), atlectus á Barc (inonensibus) inter immunes, consecutus in honores aedilicios, II vir III (ter), flam (en) Romæ divorum et Augustorum, Qui r(ei) p (ublicae) Barcinonensi ita leg (avit): do lego darique volo X (denariorum) √11. D (septem milia quingentos), ex quorum usuris semissibus edi volo quodannis spectac (ulum) pugilum die IIII (quarta) iduum Juni (arum) usque at X (denarios) CCL (ducentos) quinquaginta, et eadem die ex X (denariis) CC (ducentis) oleum in thermas public (as) populo praebere et (l) ecta praestari ea conditione volo, ut liberti mei, item libertorum meorum libertarumque liberti, quos honor seviratus contigerit, ab omnibus numeribus seviratus excusati sint. Quot si quis eorum at munera vocitus fuerit, tum ea X (denariorum) √11. D (septem milia quingentos) at rem pub (licam). Tarac (onensem) transferri iubeo, sub eadem forma spectaculorum, quot (supra) s(criptum) est, edendorum Tarracone. L (ocus) d (atus) d (ecreto) d(ecurionum).*» Consta també que tenian pórtichs y aqüeductes y que foren edificadas, durant lo regnat del emperador Trajá, per dos fills d' esta ciutat, Lucio Minicio Natal, cónsul, y son fill Lucio Minicio Natal Cuadronio Vero, designat pera tribuno del poble, de la següent inscripció (Hübner: núm. 4509), qual text ha rectificat últimament, ab ocasió de la troballa d' un fragment en Mollet, lo estrénuo epigrafista P. Fita, ilustrantla ab varias *observacions* molt importants que poden llegirse en lo citat *Bulleti de l' Associació d' excursions catalana* (any II, núm. 4):

Fragment del Museo de la Real Academia de Bonas Lletras.

L-MINICIUS. -fil. gal
 PROVINCE, africae. sodalis.
 NI-PARTHICI. et. imp. traiani.
 NONIAE. inferioris. curator.
 CLOACARUM. urbis. leg. divi.
 VI-TRAIANI. parthici. leg.
 PRIMA Ac. secunda. ab eodem,
 HASIS. puris. iii. vexillis. ii.
 TRIB. PL'Q. Prov.
 L-MINICIUS. L. F. natalis.
 DESIG. Q. AVG. ET. eodem. tempore leg.
 MIL. LEG. T. ADIVT. P. F. Leg. XI. cl. p. f. leg. XIII.
 BALINEVM-C'um
 DVctus.

na TALIS. COS. PROC
 angus TALIS. LEG. AVG. PR. PR. DIVI. TRAI. A.
 ha DRIANI. AVG. PROVINC. PAN
 al LVEI. TIBERIS. ET. RIPARVM. ET
 tra IANI. PARTHICI. LEG' III. AVG. I. LEG. DI
 bi S. DONATVS. EXPEDITIONE. DACICA
) CORONA. VALLARI. MVRALI. AVREA
) EG. PR. PR. PROVINC. AFRICAE. PR.
 iiiiv) R. VIARVM. CVRARANDARVM. ET
 quadro NIUS. VERVS. F. AVGVR. TRIB. PLEBIS
 p R. PR. PATRIS. PROVINC. AFRICAE. TR
 . ma RT. VIC' III VIR. MONETALIS. A. A. FF
 port) ICIBVS. SOLO. SVO. ET
 FECERVNT.

Fragment de Mollat.

Fragment de Malatru
 any perdut.

Lo senyor Rada y Delgado (*Museo universal*), t. 6. Madrid 1862. p. 66: *Antigüedades romanas. Mosaico descubierto en las ruinas del Palau, en Barcelona* s' inclina á creure estavan las *thermas* en lo que fou *Palau menor* ó *de la Comtesa*.

Aquestos son los principals monuments que, de la Barcelona patricia, ha quedat memoria.—«Lo perímetro de sas murallas estava format,» diu lo precitat P. Fita (*Revista histórica*; Barcelona; n.º de Juliol de 1875: *Estátua marmórea de estilo griego recién hallada en Barcelona*), «per un quadrilongo ab sos ánguls desmotxats y curviformes (*circinnatis*).»... «Desde la porta *Pretoria* (portal de la plassa nova), la via del mateix nom, seguint poch més ó menys lo trassat del modern carrer del Bisbe, baixava á trobar la *via principalis*, deixantse caure perpendicularment sobre d' ella. Aquesta acabava en las duas portas, nomenadas durant la edat mitjana *Castrum vetus* (en la baixada de la presó), y *Castrum novum* (en lo call juich). Aixó basta (afegeix) pera poder averiguar quin destino tingué lo famós temple del carrer del Paradís.»

(6) Lo mateix arqueòlech catalá P. Fidel Fita (quals paraulas acabém de transcriure) doná á llum uns preciosos articles en la memorada *Revista histórica* (1876-77), prenent per tema las *Antiguas murallas de Barcelona*, en lo primer dels quals (núm. de Janer de 1876) digué: «Tant de bó qu' arribi per fi la hora de sondejar, desocupar y restaurar lo que fou, durant los tres primers segles de la nostra era, magestuós temple dels déus tutelars de la ciutat, magnífich alberch de numerosos *flamines Romæ Divorum et Augusti* ó *Augustorum*, que tant se nombran en nostras lápidas, morada excelsa d' estátuas primorosíssimas, ó preciosos marbres que competeixen ab lo de la Vénus de Milo, y quals gegantescas columnas ressurtan encara sobre l' *acrópolis*, gúaytant sos capitells corintis per demunt de las tauladas dels alts edificis que la comprimeixen com l' eura al tronch dels arbres, y sepultant los seus sócalos grandiosos y son basament profundíssim en las entranyas de la terra! Allí deu instalarse un *Museo Ulati*, digne de la opulent ciutat, segona capital d' Espanya, que nomená ab rahó Cervantes *en situació y en belleza única*; puix que jamay estigué renyit ab la hermosa cultura del art lo fecundo y astut conrreu de la riqueza.»

(7) *Principes juventutis* era 'l títol que per dignitat se donava als prínceps hereus del Imperi.

A UNA ROSSA

L' última estrella 's fonia
quan tú en lo mon vas entrar
y per véuret aquell dia
més va 'l sol matinejar.

Ab los raigs de sas miradas
voltá amoixant lo teu front
be n' han fugit de diadas
mes los raigs encara hi son.

A. G.

ANGOIXA

A mon amich Manel Duran y Gost.

UÉ fosch, qué solitari estava 'l pati del Hospital! Los tres ó quatre llums esbarriats per allí no lluhian gayre més que 'ls esblaymats estels que, aixecant lo cap, un oivraya entre boyras. Lo rellotje del campanar dava trista y pausadament nou batalladas, las rovelladas frontissas dels portals grinyolavan y darrera un fort batament de portas, se sentiren caure las pesantas baldas y corre 'ls forrellats,

L' Antonet caminava tremolós, sentint cruixir la sorra á sos peus entre mitj d' aquella soletat esferahidora. Suscrit com practicant, s' encaminava á fer la primera vetlla, y no podia tornar enrera, mal que ho desitjés son cor.

A mitj pati 's trobavan duas escalas desentrotlladas dins de grans porxos d' arch rebaixat. La de ma dreta enmenava al departament de las donas, al dels homens la de ma esquerra; cada una tenia per tota llum la esmortuhida llántia que cremava en la capelleta penjada á la paret del replá més alt, á pochos passos de la porta. La vacilació l' havia portat fins al peu de l' escala de ma dreta, quan un trist comboy le ne feu apartar: dos homens de llargas blusas baixavan en un bayard un cadavre encara calent. Un d' ells xiulava una tonada alegre, l' altre 's queixava del pes en veu alta, y 'l cant de l' un y 'ls crits del altre resonavan dins del pati, y 's perdian tristament en las vagas soletats del espay.

¡Quina trovalla! Un cos de menos, un llit de més, dirán ells, pensá l' Antonet. Ah! y ahont anava aquell cos? A reposar allá, al depòsit, entre dos llums agoisants, demunt de la post que poch avans sostenia un altre cadavre, ara trossejat en lo pati de dissecció. ¡Deu meu, Deu meu, quina soletat, quina tristor, ni un germá, ni un parent, ni un amich, pobre gent, quina miseria!

Aixís pensant, arribá l' Antonet al primer replá de la escala de ma esquerra. Los grahons li semblavan gegantins pesadíssims, l' amplada

encongida, interminable sa llargaria. Encara reposá un moment y, apoyantse en l' empit de pedra, seguí ab la vista lo trist comboy que la fosquedat anava engolintse.

Després seguí pujant la fatigosa escala, cada volta ab major recansa, ab més fort panteig. Y l' escala s' estirava, s' encongía, y anava presentant grahons més alts, més amples.—Amunt, amunt!—se deya entre sí—més, á manera que anava pujant, los grahons eran més amples encara. Ja no eran grahons, sino replaus, aquí de duas passas, després de tres, després de quatre, y al aixecar lo peu pera guanyar la següent grada no sabia si s' enlayrava 'l marxa-peu d' aquesta ó se li enfonzava la inferior.

Grat sia á Deu, á la fi arribá á dalt. La llum de la llántia, batent en sa esquena, llansá á terra l' ombra de son cos, negra com taca de tinta y tan llargaruda que no cabent en lo replá 's redressava de mitj en amunt per la porta morada del departament. Reposá altra vegada y mirá 'l sant, volia saber quin era. Inútil; lo macis de la llántia projectava sobre l' imatge una ombra tan bellugosa com forta que esborrava fins sos contorns.

La porta 's badá escassament un pam, y de la negror de l' esclatxa 's destacaren una cara y una má: una cara rebeguda, groga, de nas llarch y corvo, d' ulls petits, fondos y vius, boca de mona y barba rostollosa, que li enmascarava las galtas fins á juntarse ab los flocs de cabell que eixían d' una barretina de punt negre, rematada per una borleta que anava d' assí d'allá al més lleu mohiment del cap. La má, una má ossuda y d' estranya blancor, lo cridava fent l' aleta nerviosament, al compás del cap que, sens badar boca, no cessava de fer reverencias. Lo cos á que pertanyian aquellas extremitats quedava engolit en la fosquedat interior. Semblava que cara y má estavan sospesos en l' ayre, que eran una visió impalpable, esgarrifosa; ferment de las alenadas de febra qu' eixían d' aquella negra esclatxa.

L' Antonet s' esferakí, doná una passa enrra y 'l cap y la má seguiren cridantlo calladament. La cara reya, ensenyant una dentadura escaixalada, pronunciant fortament totas las arrugas de sas faccions, donant á sos ulls una intenció irónica y una lluhentor lluminosa. Pobre Antonet! tractá de fugir y trobá l' escala ensorrada, al cantell del replá una timba fonda, fosquíssima.

La mirada d' aquell cap lo corprenia, se 'l xuclava com la serp al aucell; la má, á cada un de sos moviments, semblava recullir brassadas de la cadena que l' arrastrava vers la porta, y 'l pobre practicant, contra sa voluntat, anava atansantshi més mort que viu, sentint corre per sas venas glopadas de gel.

Aixís atret, la pensa perduda en las mans del terror, arribá á la porta, y la ma ossuda l' agafá pel bras, arrastrantlo cap á dins. Darrera d' ell, la porta 's tancá de cop, y 'l practicant se vejé llavors en una sala quadrada, voltada de banchs pobrissims y despullada de tot adornament. Un fanal de mala llum penjaba del altíssim sostre y, á sa esmortuhida claror, vejé completada la figura de lo que havia cregut una ilusió: era un infermer vestit ab gran levitón negre y un devantal de blau tacat que li penjaba del coll y se li cenyia al cos ab uns lligams; la cara somrisent, la borleta de la barretina, dreta com la borla d' un cucurutxo.

Sens badar boca, invitava ab sos ulls al practicant á empényer un alta mampara que tenian al devant, y veyent que aquest no 's resolia l' arrastrá vers ella sens compassió.

Oh, Deu, quin espectacle al obrirse la porta! L' Antonet se trobá dins d' una quadra llarguissima tristement il·luminada per una filera de llums de petroli, coberts ab grans pámpols, que penjaban del mitj de groixudas jássaras. A una banda y altra de la sala se veyan duas rengleras interminables de llits desocupats, las giras obertas, blanquejant com clapas de neu á la llum de la celistia, y, perpendicularment als llits, tots los malalts en camisa, penjant del vigam en espessas restalleras á dos de fondo. Clams, ays, xiscles de dolor, esbufechs d' agonía, estossechs y plors brunzian per aquells espays saturats de tuf de febre.

A l' Antonet se li segaren las camas, un inmens pes li oprimí 'l pit, sos ulls se li haurian clavats á terra si 'l dolor no hagués poblat de crits los ayres. L' infermer, encare aferrat á son bras, seguia mirantlo sarcásticament, sens proferir un mot, la borleta ballant al cim de son cap. Al aixecar novament la vistá, l' Antonet sentí una impresió insupportable, espantosa. Sos ulls, ja avesats á aquella tétrica claror, dominaren mellor lo que 'ls voltava.

Los malalts estavan sospesos per una corretja negra, passada per las aixellas y degudament numerada ab grans xifras blancas. Los desmayats deixavan cauré 'l cap damunt del pit, los agonisants demunt la espatlla, la fas suhosa, 'ls ulls enfonzats, lo nas blanch y afilat, los llabis torts y moradenchs, lo pit pantejant ab lo gemech sech y ronseyre de la máquina de vapor que 's refreda. D' altres n' hi havia que, atacats de nervis, espaternagavan horriblement, mentres son vehí 's caragolava fins á plegarse en dos pera minvar los dolors del seu ventre ó soportar mellor las estrebadas de la tos que li esberlava 'l pit; tots, tots ells, mostravan lo mal que 'ls matava, escorxada, oberta la entranya hont arrelava aquella. Ningú parlava, més gayre bé tots so-

licitavan al practicant, brandejant lo bras, acostantli 'l peu á flor de cara, á mesura qu' anava passant. ¡Trist espectacle aquell que semblava la malvada caricatura d' un museu anatómic ab tots los exemplars, sagnosos, vius encara y remoguts per las esgarrifansas del dolor batallant inútilment pels ayres, mentres á sota s' extenian plans y buyts los llits!

L' Antonet no lograva desxifrar aquell misteri, la causa, 'l motiu d' aytal torment. Seria, potser, que 'ls malalts lo preferian á la duresa d' aquells matalassos empedrehits, tal volta farsits d' ares-tas, que se 'ls clavavan al cos á cada moviment? Ho preguntava al infermer y aquest rodava 'l cap sempre ab la rialleta sarcástica y la borleta ballant. Era tal volta que 'l flayre de la febra, ensenentli la pensa, li representava en aquella forma esgarrifosa 'ls sufriments del mal, acompanyat de la miseria? L' infermer rodava 'l cap sempre ab la rialleta sarcástica y la borleta ballant. A qué obehía, donchs, aquell tractament espantós? Era potser una prescripció médica tan inhumana com absurda pera orejar los malalts? Se li ocorregueren mil infamias, mil absurdos, y á tot responia l' infermer rodant lo cap, sempre ab la rialleta als llabis y la borleta ballant.

—Mes qui 'ls ha operat. quin mal esperit pot haverlos hi obert las entranyas y deixat aixís, sense cusir de nou?—seguí preguntant.

Y l' infermer arronsá las espatllas, sempre ab la rialleta als llabis y la borleta ballant.

—Y com los hi deu socors á aquestos infelissos?

L' infermer, deixá anar al Antonet per primera volta, agafá una canya que tenia una esponja al cim, la xopá de medecina y com donaren á Jesucrist fel y vinagre, passá aquell l' esponja pe 'ls llabis d' un dels penjats. Després torná al costat del practicant, l' agafá altra vegada y seguí enportants'l sala amunt, sempre ab la rialleta als llabis y la borleta ballant.

Lo viatge del Dant per las cavernas del infern no era tan dolorós com aquella horrible excursió. L' Antonet volia correr, fugir; però l' infermer, aquella pahorosa caricatura de son Virgili, lo retenia pe 'l bras, y sos ulls no veyan sino una eixida, la porta, qu' oviravan entre la fosca, allá al cap del corredor que las quatre rengleras de llits formavan. Y mentrestant, á son cap veya cervells y tráqueas, cors, pulmons y fetjes oberts, las arterias pantejant ab majors ó menors intermitencias, segons la forsa de la sang qu' á glops trasportavan, 'ls brassos y las camas seguien voleyant per l' ayre, sollicitantlo; y á la tos esquerdada dels uns, responian los ronchs cavernosos dels agonizants, los xiscles y plors horrorosos dels altres.

Esberlat lo cor, perduda l' esma, ab lo desitj impotent d' escapar-se, arribá l' Antonet, sempre retingut per l' enutjós company, á la suspirada porta; mes al atravessar son brancal aparegué una altra sala, igualment llarga, disposada en la mateixa forma, plena de las mateixas remors, y, passada aquesta, una més y després un' altra y un' altra encara. Tot recurrent eixas salas sentí de sobte un cop tou, esgarrifós; girá 'ls ulls enrera y vejé extés, boca terrosa demunt d' un llit, un home. Perduda la vida, acabadas las forsas musculars, sos brassos s' havian escorregut per la corretja, y caygué *como corpo morto cade*.

L' Antonet se sentí sorprés per una esgarrifansa tremenda; esferahit arrastrava ja 'l infermer cap á la porta, y si al obrirse aquesta 's trobava en una altra quadra, ja no veyá 'ls malalts ni sentia llurs crits, sos ulls, son cor, volavan cap á la porta del altre extrém. De sobte desembocaren en una sala més reduhida, sense llits, voltada d' inmensos armaris mal tancats que arrivavan fins á l' encaballada del sostre; á un cantó, hi havia un bayart ab duas blusas llensadas damunt dels brassos; á un altre, una gran taula, greixosa, plena d' ampollas y objectes que la poca claror no deixava definir.

L' infermer tancá en clau la porta d' entrada y, deixant al estamordit practicant, aná á obrirne una altra. L' obertura s' iluminá d' una claror viva, y mentres aquell la traspassava, corregué darrera d' ell l' Antonet. L' infermer se girá, barrá ab sa persona 'l pas, y quan l' Antonet devorava ab la vista un rotllo d' infermers que á dins s' estavan contemplant angoixosos los daus que botavan damunt d' un tapis vert, aquell ab sa rialleta sarcástica y la borleta ballant, feya al practicant una reverencia fingida y deixá anar la porta d' una revolada. L' Antonet se sentí 'l cop al front y 's despertá, trobantse extés á terra. Tot havia sigut un somni.

Quan l' endemá 'l doctor Solalt, pulsá á son fill presa de febre y sentí de sos llabis lo relat d' aquell somni esgarrifós, ab semblant consirós digué:

—Tranquilisat, llensarás los llibres de Medicina y empendrás una altra carrera. Tu tens massa imaginació pera esser metje.

NARCÍS OLLER.

LA CAPELLA

Á LA BENEDICCIÓ DE LA DEL COR DE JESUS DE COMILLAS

Al arquitecte D. Joan Martorell.

Com de un infant la virginal parpella
al primer raig del sol que la ferí,
s' ha oberta abuy la mística capella;
la creu brilla en son front com una estrella
en lo front sereníssim del matí.

Sota la creu que es sa gentil corona
aixeca una campana angélich crit
que per lo temple y per la vall ressona,
y per mar y per terra d' ona en ona
se 'n puja com l' encens al infinit.

«Pobles, veniu sota eixos archs, esclama,
entre 'l bronze y la pedra bat un Cor,
lo Cor de Jesucrit que tant vos ama;
de claus, assots, d' espines y de flama
dalt del Calvari 'l coroná l' amor.»

Y venen tot resant los montanyesos,
cada camí ne du una professó
de nobles caballers y humils pagesos,
y entre ells d' amor y caritat encesos
los prínceps de Castella y d' Aragó.

De Viscaya n' arriban y d' Asturias
y ja en la nau no caben los fidels,
fins dalt del firmament s' ouhen canturies,
com si á la ceremonia á voladuries
també baixassen habitants del cels.

Véusels aquí, ab llurs palmes de victoria
com entran per los gòtichs finestrals,
quiscun ab la llureya de sa gloria,
orla final de llur divina historia,
aurora de sos dies eternal.

En mitx dels sants l' Inmaculada resa,
com dihentnos á tots: resau ab mí;
enamorada la segueix Teresa,
mostrant ferit per una fletxa encesa
son cor hermós robat á un Serafi.

L' infant Jesús sonriu á Sant Antoni
sos lliris olorant blanchs com la neu,
Jordi puny ab sa llansa lo dimoni,
y Andreu apóstol mostra 'l testimoni
de que seguí á Jesus fins á la creu.

Cayentli de la falda flors divines
en son vidre apareix Santa Isabel,
corona ensenya Sant Lluís d' espines,
sa púrpura los Claudis y Cristines,
Benet sa regla que ha poblat lo cel.

Prop de David, Cecilia en l' orga 's posa,
cada registre fent torná una font
de música y de cántichs abundosa,
mentres pléyade d' àngels amorosa
cantant desde 'l trifori li respon.

Eix toca 'l violí, aquell la viola,
l' altre un llahut tot nou de trovador,
la lira se estremeix, l' arpa tremola,
lo salm Davidich del salteri vola,
del bandolí les cántiques d' amor.

Tal volta ells á la nit eix temple alsaren
per guardar en la terra sos joyells,
y d' amples esparons lo coronaren,
gegants que al seu voltant s' afileraren
alsant per bras de ferro 'ls botarells.

Tal volta ells han filat eixes agulles
 que l' ànima acompanyan cel amunt,
 han fet los archs del trébol ab les fulles,
 y de branques d' abet ab les despulles
 teixiren los calats de un á un.

¿Ells al drach de la gárgola volada
 han dat, á la campana só argentí?
 ¿deixaren al altar sa ala daurada
 per dosser de la forma consagrada
 que no gosa mirar lo serafí?

¿Donaren ells al ábside armonía,
 ayre als pinacles, al cristall colors,
 y al voltant de Jesus y de María
 trenaren ab fils d' or los raigs del dia,
 vessaren á cistells perles y flors?

Angels del cel, vostra es l' idea hermosa
 d' est incenser de roca gegantí,
 la pedra heu fet florir com una rosa,
 y 'l temple heu enjoyat com una esposa
 que espera á son espós, Adonái.

Miráulo allí: ja l' Hostia que extasia
 en mans del sant Prelat pujar se veu;
 apar un sol que puja á son mitx-dia
 y 'l temple un cor que canta y desvaria
 plé de l' excelsa magestat de Deu.

Vassalls y reys, en terra agenollauvos,
 l' Omnipotent n' ha presa possessió;
 vilatges y masíes, alegrauvos;
 alzines, pins y roures, inclinavos
 com nostres fronts en santa adoració.

Oh cel, vessa tos himnes á ses plantes,
 oh mar, trenca tes ones á sos peus,
 y estotx daurat de maravelles tantes,
 s' aixequen eixes voltes ressonantes
 mentre aixequen sos puígs los Pirineus.

JASCINTO VERDAGUER.

LOS LLIRIS BLANCHS

PER LADY GEORGINA FULLERTON

I

A uns cinquanta anys, en lo comfortable saló de un dels castells del Nort de Fransa, dos noyas estavan sentadas prop de un gros foch de llenya; una pantalla protegia sos hermosos rostres y una manta de fantasia estava estesa sobre sos genolls. S' havian embrancat en una conversa bastant animada, per més que la tinguessen en veu molt baixa, al objecte de que no las pogués sentir la canonesa de Mirrecourt, tia de Blanca de Saint-Valery. Aquesta era la senyora del castell, y sos pares li havian deixat una gran fortuna. La vella comtesa estava sentada prop de una finestra, á través de la que 's descubria un terrat ple de flors, brillantment lluminat per un sol de tardor. Un fret vent del Est, no obstant, havia servit d' excusa á las duas senyoretas pera quedarse al castell y passar lo matí parlant d' un assumto altament interessant. Juntas havian estat en lo colegi de Amiens, y Joana de Tourville estava de visita en casa sa amiga Blanca, que acabava d' arribar á sa major edat, y tenia dos anys més que ella. Lo baró d' Oussonville, tutor de la senyoreta de Saint-Valery, vivia en Paris, ahont ella passava generalment los hiverns, mentres que 'ls estius los passava en lo castell en companyia de sa tia, que exercia sobre ella una autoritat paterna. Felisment, Blanca tenia bona educació y disposicions excelents, y encara que la costum de no consultar més que sos capritxos l' hagués feta capritxosa en alt grau, possehia qualitats molt estimables, y era simpática á tothom: aixís á sos nobles vehins com als senzills habitants de las poblacions vehinas. Tenia respecte al deber molt elevadas ideas, que per desgracia no sabia aplicar als petits detalls de la vida. Joana havia sigut sa millor amiga de colegi, y sempre havia sentit per ella lo mateix afecte.

Ab motiu d' haver alcançat sa pupila la major edat, M. d' Oussonville que aborria la vida de camp, havia fet l' inmens sacrifici de passar alguns dias al costat d' ella; en part pera honorar á la jove castellana, y en part pera donarli compte del estat de sa fortuna y manifestarli sa opinió sobre la manera de portar la futura direcció dels negocis. Aixó l' havia conduhit á aconsellar seriament á Blanca á que contragués matrimoni. Li havia presentat una llista de pretendents, entre los quals s' hi contavan joves que l' havian vista y admirada en Paris, altres á qui ella havia conegut tota la vida per esser vehins en sa estada al camp, y altres á qui ella no coneixia ni de vista, més quals títols y grans fortunes los feyan partits sumament ventajosos pera una senyoreta qual renda no baixava de 200,000 franchs, y que tenia á més fincas de gran valor. Lo tutor aprofitá la visita pera dir á la seva pupila que s' anava fent vell, y que massa 'n tenia ab cuydar de sos propis assumptos pera continuar ocupantse ab los dels altres; que la seva tia, per més que sapigués dirigir una casa, no tenia 'l cap prou clar en sa edat pera dirigir los negocis de una tant quantiosa fortuna, y que era precis que Blanca se decidís á pendre marit en lo plasso més curt possible.

Sobre d' aquest tema versaba la animada conversa que tenian las duas senyoretas, apoyant los peus sobre 'ls ferros de la llar, y 'ls dos caps acostadets. A ell los havia portat una discussió sobre la *toilette* del dia següent. María de Rochemaure, una de sas antigas companyas, devia casarse, y s' havian convidat tots los amichs y relacions de la familia pera assistir á las bodas. Lo matrimoni devia tenir lloch lo dematí en la iglesia parroquial; per la tarde se devian celebrar festas en lo park, y al vespre un gran ball en lo castell coronaria la festa. Blanca no havia encara decidit sa *toilette*, lo que Joana trobava molt estrany, perque la seva feya una setmana que estava ja preparada; més Joana no tenia tants vestits per triar, ni tenia que ocupar-se ab tants detalls com lo seva amiga. Expressant aquell pensament Blanca li respongué.

—Sí, tinch gran ansietat. Si tu sabias tant sols quant me molesta M. de Oussonville, á propósit de mon matrimoni! No 'm deixa en pau ab son etern sermonejar. Figurat que m' ha presentat una llista de candidats *que aspiran al honor de la meva ma*, com diu en lo seu estil alambicat y antich. Té, miratela. Blanca s' aixecá, y prengué de un calaix un paper que entregá á Joana.

—Y quin d' aquestos pretendents pensas acceptar?—preguntá aquesta no sens una lleugera emoció, perque sobre la llista ella havia vist lo nom del vescompte de Plessy, á qui sos pares haurian desitjat per

gendre, y que no li era *indiferent del tot*. Aquesta es la major llibertat que las senyoretas francesas se permeten al parlar de un jove per qui senten una marcada preferencia.

—Ab cap d' ells me casaré,—respongué Blanca.

—De veras!—digué Joana ab un suspir que indicava que la tranquilisava la resposta.—Ni 'l compte Andréu de Curnival, ni Cárlos de Saint-Amand, ni 'l marqués de Bellecourt, ni... 'l vescompte de Plessy?

—No. Si 'm vejes obligada á casarme ab algun d' ells, crech ab tot que 'l més acceptable fora Mr. de Plessy.

Aquesta paraulas feren bategar lo cor de Joana. Blanca podia, després de tot, escullir con un mal menor l' objecte de sa novelesca predilecció.

—Es bo, y l' aprecio molt, respongué Joana, més no es un home de son caràcter ab qui jo 'm voldria unir.

Llavors Joana dirigi á Blanca aquesta atrevida pregunta:

—Voldria saber si tu has may trobat un home de ton agrado complet.

Blanca duptá un moment, remogué la llenya, y per fi digué fent un esforç:

—Donchs sí! te confesso que hi ha una persona que prefereixo á las demés, á qui, en veritat, estimo molt.

—Oh Blanca, digam son nom.

—Pau de Nerval, s' anomena. Es oficial de marina. Tu sabs que sempre he tingut un deliri per los marinos; es home superior baix tots conceptes; inteligent y entussiasta, poeta y músich. Moltas vegadas l' he trobat al hivern á Paris, y sempre m' ha semblat encantador.

—N' has may parlat á ton oncle ó á ta tia?

—No, may. Pensas tu que so capás de anarlos á dir que desitjo casarme ab qui no ha demanat la meva ma?

—Seria un bon partit pera tu?

—Aixó dependeix de lo que s' entenga per un bon partit. Si ab aixó se vol dir que la seva fortuna sia igual á la meva, no 'm convindria pas, perque no te altra riquesa que sa carrera. Pertany, no obstant á una bona familia; es parent dels Rochemaures. Ultimament ho he sabut. Fa poch que pronunciant son nom davant de Maria, ella indicá que era cusí seu y oficial de pervenir. No l' han vist més desde sa infantesa, més deu assistir al matrimoni y arriba aquesta tarde de Paris ab altres convidats.

—Oh llavors lo veurem demá y assistirá al ball. Descriumel, descriumel Blanca.

—Se 'l considera com una bellíssima persona, més no es d' aixó de que jo m' ocupo. Lo que m' agrada d' ell es la bondat, la senzillesa y la originalitat. Es un poch escérrich y tal vegada una mica supersticiós. Ja sabs que aquesta es una flaca de tots los marinos. Creu en los presentiments.

—No m' agradaría pas un marit escérrich, digué Joana.

—Oh, no, Joana, ja ho crech. Un home bo y tal vegada un poch tranquil com M. de Plessy; vetaquí ton ideal.»

Aquesta fletxa ilensada sens intenció, arribá fins allá hont Blanca no volia arribar.

Joana s' ensopí bastant, sens que sa companya se 'n adonés; tant absorbida estava en sos pensaments.

—La dificultat consisteix, respongué, en que M. de Nerval es l' últim home de la terra que consentiria en casarse ab una dona per sa fortuna, y pobre com es, per més que pensés en mí, no voldria que ningú li conegués aquest amor.

—Mes ton tutor podria sondejarlo, y sino á ell á sa familia.

M. d' Oussonville faria tot lo que podria pera impedir mon casament ab un home pobre, y á més, ja 't tinch dit que á ningú fora de tu hajig de donar á entendre la menor preferencia pera qui tal vegada ni en somnis se recorda de mí.

—Es á dir que tu no estás segura de que ell t' estimi?

—N' estich casi segura, mes del tot no ho puch afirmar, y precisament aixó es lo que 'm dona serias dificultats. Mes de lo que jo estich seguríssima es de que ell no declararà son amor fins á saber si 'l seu ha de trobarse correspost per lo meu.

—Y com ho sabrá? preguntá Joana ab mirada escrutadora. La rahó particular que havem mencionat li feya trobar un gran interés en l' assumpto, mes no estant dotada de un esperit l' inventiva, no sapigué trobar lo medi de resoldre la cuestió.

—Suposém, digué per fi, que algú que no sia ni ton tutor ni ta tia, jo, per exemple,—tiri algun entretoch á Maria.

—De cap de las maneras, respongué vivament Blanca.—Recordat que t' he parlat confidencialment, y m' has de prometre que no repetirás á ningú lo que t' acabo de dir.

—Evidentment no, Blanca, si tu no ho desitjas, contestá Joana ab to agriat.

Després d' alguna pausa, Blanca continuá:

—Hi hauria hagut potser un medi de ferli entreveure la sospita

sens comprometrem, mes are, crech que es un xich tart. María m' ha dit que 's sentia doblement ditxosa de la visita, porque immediatament després tornarà á sas navegacions y estará ausent per molt temps.

—Mes quina es l' alusió á que 't referias?

—Oh! es una idea que ha passat per ma imaginació, mes que veig impossible de realisar. Era, no obstant un bon plan y sento vivament que sia massa tart pera durio á cap.

—Digam en que consistia.

—Vaja donchs; Nerval es, com ja t' he dit, entussiasta, poétich y un poch supersticiós. Un dia me contá que sa mare agonisant l' enviá á cullir algunas de sas flors preferidas y al portárlashi li digué: «Fill, tinch lo pressentiment de que aquestas flors anirán barrejadas ab las més importants situacions de ta vida».

Quan esperava ton naixement, ton pare me 'n duya cada dia un pom; lo dia de ta primera comunió, adornaren l' altar; tú las deixarás sobre ma tomba, porque las que has cullit avuy no tindrán temps de mustiarse que ja seré morta, y, en fi, recorda bé mas paraulas, la noya á qui estimarás y ab qui 't casarás anirá adornada d' aquestas flors lo dia en que 't donga promesa de matrimoni.

Me ha dit que no olvidará may aquestas paraulas y que está convensut de que la profecia de sa mare se realisarà punt per punt.

—¿Li has preguntat quinas flors eran aquestas?

—No ha volgut anomenármelas. Diu que es un secret. Mes figurat que ahir, mentres examinava las cambras que María preparava pera los hostes, ella m' ensenyá un quadro representant una dama sentada en un banch, en un jardí, ab una garlanda de lliris blancs sobre 'ls genolls. María 'm digué: «es lo retrato de Madame de Nerval, mare del jove oficial que tú coneixes; tenia una passió per las flors y sobre tot per los lliris.» Desde llavors vaig coneixe 'l secret de Pau de Nerval, y aquest matí jo pensava que si 'ns trobessim en lo temps de las flors ó bé si hagués tingut temps de ferne venir de Paris, hauria pogut guarnirmen lo vestit. Mes aixó es impossible; no es llástima gran?»

—Oh Blanca, se m' acut un medi de treuret d' apuros. La pobre Genoveva d' Outre-Champ, podria confeccionar á temps las flors de que tú tens necessitat. Veritat es que deuria treballar tota la nit, mes per una vegada no 's planyará pas.

—Quí es aquesta Genoveva?

—Es la mes gran de duas orfanas; viuen en lo poblet de Outre-Champ, á algunas lleguas d' aquí. Se dedican á la confecció de flors pera un magatzemista d' Amiens. Va comensar pera imitar las flors boscanas que Roseta, la seva germana petita, cullia en los camps; des-

prés Madame de Lermoire, que morí l' any passat, li 'n va enviar de son jardí y de son parch. Genoveva está malalta desde fa alguns anys y á pesar d' aixó treballant es com guanya lo suficient per ella y sa germana. Es una obra de caritat gran proporcionarli feyna.

Blanca s' aixecá immediatament; tirá lo cordó de la campana y aná (segons sa manera de sortir) á preguntar á sa tia si és que no tenia necessitat del cotxe «perque si no, Joana y jo anirém á donar un gran passeig.»

—Com cambieu de parer, Blanca, respongué la canonesa! Fa poch m' acabéu de dir que per mor del fret no voliau sortir del castell.

(*Seguirá.*)

LO CASTELLER.

¡Nom de Deu, quína gentada!
 ¡quánts de caps bellugadors!
 ¡quántas caras rialleras!
 ¡quín brugit més alegroy!
 ¡Mocadors y barretinas
 com allunyan la tristor!
 ¡com allunyan la tristor
 en la plassa de ma vila!
 ¡en la plassa de ma vila
 qu' es ja un mar que gronxa flors!
 Quin desfet de grallas
 ¡amoreta amor!
 ja 's veu que comensa
 la festa majó.

¡Los xiquets de Valls, qué alegres
 á la festa venen tots!
 Un de ros n' hi ha á la colla
 que en ma vila te l' amor:
 si ab dalit venen los altres,
 éll ve encare mes frisós;
 ¡éll ve encara mes frisós
 que ha de veure la estimada!

¡que ha de veure la estimada
 quan farà 'l castell de nou!
 Temps que no l' ha vista;
 ¡amoreta amor!
 ella ab éll no pensa,
 ¡y éll tan que la vol....!

En la plassa viu l' aymía,
 la finestra éll la sab prou,
 mes ningú hi ha á la finestra
 y no ha vist á qui tant vol:
 prou se creu qu' es á la plassa
 y á la plassa no hi es, no:
 ¡A la plassa no hi es, no,
 la donzella que éll somnia!
 ¡la donzella que éll somnia
 no sap ¡ay! que ja té espós!
 Devades sospira
 ¡amoreta amor!
 devades espera
 lo sol que ja es post!

—Au xiquets, á la redona
 que 'l castell no vage tort;
 au xiquets, que no ha de caure
 ni balandrejar tan sols.—
 Nom de Deu, ab quin coratge
 ja ha pujat sobre 'ls segons.

¡Ja ha pujat sobre 'ls segons
 ben de cara á la finestra!
 ¡ben de cara á la finestra
 de la cambra del seu goig!
 Tot li parla d' ella
 ¡amoreta amor!
 ¡las parets qué blancas!
 ¡quí sigués colom!

La finestra ja no es sola.
 y sos ulls espurnan foch,
 lo baylet que 'n fá d' *aleta*
 ja se 'n puja al cim de tots;
 tot pujant una ma posa
 sobre 'l cor d' aquell més ros;

¡Sobre 'l cor d' aquell més ros
 y ha sentit que esbategava!
 ¡ha sentit que esbategava
 com las alas d' un moixó!
 Menestral del poble
 ¡amoreta amor!
 s' está á la finestra
 y somriu de goig.

Al més ros que hi ha á la colla,
 li ha agafat un tremolor;
 menestral que encare guayta
 té al costat un rostre hermós;
 Lo baylet ja fa l' aleta,
 y en la plassa hi ha remor;
 Y en la plassa hi ha remor
 que 'l castell se balandreja;
 que 'l castell se balandreja
 y en perill lo veu tothom:
 Los de la finestra
 ¡amoreta amor!
 ja se 'n van á dintre
 agafats pel cós.

Ben endins de aquella cambra,
 junta uns llabis un petó;
 ¡dels xiquets ni se 'n recordan!
 y un flaqueja y cauen tots;
 Lo més ros n' ha estat la causa;
 resta en terra mut y groch
 resta en terra mut y groch
 y la gent li fa preguntas;
 y la gent li fa preguntas
 que ferit lo creu tothom!
 Ell no més sospira....
 ¡amoreta amor!
 mira la finestra....
 y té la má al cor.

JOSEPH VERDÚ

LOS LLIRIS BLANHS

PER LADY GERGINA FULLERTON

(Continuació.)

—Aném á visitar una pobre malalta que 's guanya la vida elaborant flors artificials. Voldria encomanarnhi algunas que 'm fan falta.

—Vos aprobo 'l projecte; mes confio que no estareu ausents llarch temps, perque be sabéu quant intranquila estich si al caure 'l dia no sou al castell.

—Oh, respongué Blanca, ans de las cinch serém de tornada.—Y aixís que 'l cotxe s' hagué acostat á la porta, ella y Joana, ben abrigadas en bons vestits y mantas, deixaren lo castell, en las disposicions mes felissas.

Genoveva la florista, estava mitj ajeguda, mitj sentada, sobre son llit prop la finestra. Estava molt flaca y sa cara livida, se veyá d' aquí d' allá clapada d' un roig viu; los ulls brillants per la febra li donavan per lo moment una enganyadora apariencia de salut y las personas poch experimentadas no haurian pogut judicar la importancia de la seva malaltia. Al entorn d' ella tot eran flors. Las últimas rosas de la tardor y las brancas de fucsias estavan davant la finestra; hermosos jerros destacavan sobre una tauleta y 'ls testos de la xemeneya estavan guarnits de flors. Sobre 'l llit hi havia espargits los utensilis de florista, mes sas mans estavan juntes, lo cap llansat enredera en una actitud plena de llanguiment y grossas llágrimas queyan dolsament per la cara de Genoveva.

Son únich amor, lo sol llas que la lligava á la vida, era sa germana, la petita Roseta. Genoveva sempre l' anomenava aixís, encar que la criatura estimada d' altre temps fos ja una noya de disset anys robusta y hermosa, promesa desde un any ab lo fill d' un dels masovers dels encontorns. Joan Bartet era un minyó bó y valent y 'l matrimoni devia tenir lloch per Nadal; mes la conscripció, aquest fantasma de las llars havia fet d' ell un soldat y 'l pobre se veyá obligat á sortir per tres anys, al fi dels quals podria casarse ab Roseta.

La nit precedent Roseta plorá tant que acabá per endormiscarse, per qual motiu no senti la tos seca é incessant ni 'ls sanglots que per intervals destrossavan lo pit de Genoveva. A la matinada, aquesta

la envià á passar lo dia en la masoveria del pare Bartet, quals fillas havian sigut sos companys desde la infantesa. Ellas eran qui á forsa de prechs havian lograt de sos pares que consentissen en lo matrimoni de Joan ab la pobre orfaneta.

Que sia felissa mentres puga, se digué Genoveva La jovenesa oblida tan fàcilment las penas futuras per los plahers presents! Oh! quánt trist es morir y deixarla sola en lo mon, perque se veurá obligada á servir y á viure entre gent extranya fins y á tant que son promés sia de retorn. Pobre germana meva! Si 'l pare Bartet volgués, podria comprar un sustitut pera son fill. Ell be diu que no pot, mes prou sé que no es aixís. Oh Deu meu! quan extrany es que 'l mon estiga dividit entre 'ls que volen y no poden y 'ls que podent no volen.

En aquest moment, se detingué un cotxe davant la casa de Genoveva. Blanca y Joana trucaren á la porta de la cambra y la florista murmurá ab veu apagada: Entren.

—Com vos trobeu Genoveva?—preguntá Joana ab bondat; oh me sembla trobarvos un xich millorada, cosa que m'alegra sobremanera.

Una viva rojor havia acolorit la cara de la inválida.—Vos porto una parroquiana, la senyoreta de Saint Valery.

—Benvinguda sia, respongué Genoveva, y obrint una capsa que estava prop d'ella digué: No li agradan aquestas flors á la senyoreta?

Rosas, pensaments, geranis, heliotropos, margaridoyas!—no, cap d'ellas es la que jo desitjo, digué Blanca, després d'haver llesat una mirada rápida sobre 'l contingut de la capsa. Suposo que no devéu tenir lliris blancs?

—No, senyoreta, l'últim mes ne vaig enviar á Amiens, actualment no 'n tinch cap.

—Podriau fermen no es veritat? Las flors que he vist son bellissimas y necessitaria una garlanda y un ram pera mon túnich y un altre pom pera 'l pit.

Genoveva suspirá y digué:—Prou que podria férloshi, senyoreta, si 'm donés un poch de temps.

La veritat es que la debilitat en que 's trobava li impedia aceptar cap feyna que menés molta pressa.

—Ay filla, meva! exclamá Blanca; precisament necessitava aquestas flors pera demá; per lo menos los dos poms tindriau que ferme. Sens aixó, després ja no 'm serveixen. En quant á la garlanda podria be passarmen y en lloch de lliris, adornaria ma cabellera ab perlas.

—No puch enllestirlas pera demá, respongué tristement Genoveva.

—Oh sí, estich segura que podriau ferho, Geneveva, digué Joana; prou ho fariau si travallessen tota la nit, y per una sola vegada be voldréu complaurens, veritat?

Quant lluny estavan las duas senyoretas de pensar lo que significavan las nits pera la pobre florista. Ah! si ellas haguessen estat testimoni dels dolorosos gemechs, de las fredas suors y dels horribles sufrir d' aquestas horas en la soletat!

—No podria enllestirlas de cap manera, repeli Geneveva.

—Oh, vos ho prego—digué Blanca y Joana afegi—No sabeu amiga lo que pot dependre d' aquestos flors: la felicitat de duas personas, tal volta, per estrany que aixó vos sembli.

Interiorment Joana pensá fins en una tercera persona, á la que 's guardá be de fer cap alusió. Mes sas paraulas semblaren conmouré á Geneveva.

Una lluentor subita llumená sos grans ulls negres y preguntá:

—Quant me donariau si jo pogués acabarvos las flors á l' hora designada?

—Res hi fa 'l preu que n' exigiu, respongué Blanca, no hi penseu en aixó. Voleu férmelas per mil franchs?

—Sí, las faré per mil franchs,—respongué Geneveva enrogintse per moments,—puig sabia be quant exorbitant podia semblar la proposició. Las pobres senyoretas no sabían lo que 'ls venia per mil franchs la desgraciada Geneveva!

—Molt be, accepto 'l preu, digué alegre la seayoreta de Saint Valery. Demá enviaré un criat á buscarlas.

—Doneume tot lo temps possible, murmurá Geneveva.

—Conteu! Lo dinar deu tenir lloch á las cinch y 'ns vestirém en lo castell de Rochemaure. Las dech, donchs, tenir á las quatre. Lo criat será aquí á las tres y vos deixarà los mil franchs en paga dels dos rams, un dels quals deu esser gros com aquest, afegi, ensenyantne un de rosas que hi havia en la capsa y l' altre á poca diferencia com aquesta branca de llessamí. Quedareu ben pagada, Geneveva; no regatejaré pas y espero que aquest diner vos podrá donar una mica de benestar.

—Mitjansant Deu, me permeterá morir tranquila,—respongué Geneveva ab veu baixa. Mes Blanca y Joana no sentiren tals paraulas. Al sortir de la casa visitaren lo poble conversant ab animació fins que 'l cotxe estigué preparat, y retornaren al castell mes alegres que no n' havían sortit.

Geneveva se sentá sobre 'l llit, posá un Cristo davant seu y digué

plegant las mans: «Oh Deu meu, en nom de vostres sufriments, doneu-me forsa pera guanyar aquestos diners; després crideume á vostre regne.»

Llavors reuní resoltament los materials necessaris, y comensa 'l seu treball. Quan Roseta entrá, trista y fatigada, s' agenollá al peu del llit de sa germana y totas duas digueren la seva oració de la nit.

—La febre t' abrusa, exclamá Roseta abrassant á sa germana pera donarli la bona nit.

—No apagues lo llum, li digué Genoveva.

—Mes tu no pots treballar ara.

—No m' agrada estar á las foscas quan no puch dormir. Per una sola vegada satisfesme aquest capritxo y deixam gastar una espelma. Dorm, dorm, Roseta.

Y la germana petita dormí tota la nit d' un somni, mentras que la gran, per la qual cada mohiment era un dolor agut y quals sufriments foren casi agonía á la matinada, seguía heróicament sa tasca, preguntant al cel li dongués forsa fins arriuar al fi.

Tot quedá llest ans que 'l missatjer de Blanca arrivés. Enviá fora á Roseta, ab un pretest qualsevol, y quan lo criat á caball aparequé á sa cambra, portant los mil franchs, li entregá una capsa dihentli:

—Digueu á la senyoreta de Saint Valery que de tot cor li dono las gracias per sa generositat.

Llavors llensá una mirada de reconeixement á la Verge que adornava sa xemeneya, posá en lo sobre que contenia 'ls mil franchs, un paperet sobre 'l qual hi havia escrit: «pera 'l reemplaç de Joan Bert» y 'l deixá sota son coixí. Després tancá 'ls ulls y quedá ensopida.

II

Lo casament de María de Rochemaure s' havia efectuat. L' esplendent sol de la tardor iluminava á la jova parella, á las donzellas d' honor entre las quals s' hi distingia Blanca de Saint-Valery y Joana de Tourville, als grupos de pajesos reunits á la porta de la iglesia pera assistir al casament d' aquella noya á la que havian vist desde petita en lo banch senyorial y al llarch rengle de cotxes que devian tornar al castell als amichs y als hostes del senyor compte. Daurava també ab sos raigs las festas celebradas al parch pera alegrar als vasalls, los que després d' haver saludat als esposats, s' havian assentat al voltant de llargas taulas magníficament servidas.

Blanca aquell dia havia passat horas molt agradables, porque Pau

de Nerval la havia tornada á veure ab una emoció y una alegría manifestas. Los dos trobaren medi de parlar llargament; al esmorzar s' assentaren de costat, y á la tarde anaren á visitar los jardins ab alguns de sos amichs. En lo banquet y la festa campestre se barrejaren ab los espectadors y parlaren molt del casament de Maria y de las bonas qualitats del seu espós. Aixó 'ls portá á discutir que es lo que proporciona més felicitat en los casaments: la semblansa ó la diferencia de gustos y de caràcters.

Per sa part Joana 's divertí també, puig lo vescompte de Plessy havia estat molt galant ab ella. ¿Era á causa de sa amistat ab Blanca, y que cada vegada que havia volgut acostarse á n' ella, hi havia ja trobat á M. de Nerval al seu costat? ¿ó era perque pensava ab Joana com á sa futura esposa en cas de la negativa probable de la senyoreta de Saint-Valery?

Quant las dos noyas anaren á vestir-se pera 'l dinar y pera 'l ball, se trobavan baix la impressió d' aquell deliciós dia y del plaher que 's prometian pera la vetllada. Sobre 'l tocador hi havia una targeta blanca. Blanca la mirá bategantli 'l cor. Sa cambrera li posá un pom de lliris sobre 'l pit, en tant que Joana n' hi colocava un altre, observant que no havia vist may á la seva amiga tan elegant y tan hermosa. Blanca despedí á la cambrera y digué:

—No trobas, Joana, que estich fent una cosa un xich estranya? Altament, es molt natural que 'm posi lliris; y no es més que un excés d' escrupol lo que 'm fá temer esser massa atrevida? ¿Ell no ho sab, no es veritat, que jo conega son secret?

—No; respongué Joana, y si no t' hi casas no ho sabrá may.

Mes Joana alimentava la dolsa y ferma esperansa de que Pau se casaria ab la seva amiga.

(Acabará.)

HIVERN

Brunz la fera mastralada
 que despulla á la brancada
 de sos nius y son fullam;
 tot ab forsa gegantina
 en tropell ho arremolina
 mentre 'l bosch li aixeca un clam.

Lo canyar cruixint s' ajoca;
 l' alt xipré á la terra toca,
 fins lo pi tremola y tot;
 lo feixuch pallé 's decanta
 y de la mar bramulanta
 al lluny se sent l' esvalot.

¡Tot tristor amarga véssa!
 ni un auCELL l' espay travessa
 ni 's veu ningú pe 'ls camins,
 quan la porta se mitj obra
 d' una casa trista y pobre
 reclosa de un bosch á dins,

Y un home de fas colrada,
 per lo dolor trasmudada
 y un baylet de rostre hermós,
 sürten plegats al de fóra
 ab un cá á la seva vóra
 baix lo cap, seguint als dós.

L' udol del vent no 'ls espanta
 y embolicantse en llur manta
 li fan cara, camí amunt;
 quasi 'ls assóta 'l brancatje
 y gemega 'l sech fullatje
 tot passanthi pe 'l demunt

Diu lo nin plé de tendresa
 al que li du sa má prèsa:
 —Pare, ¿m' deixaréu triar?
 —Sí fill meu, la més bonica
 la que 'n sigui la més rica
 es la que li hem de portar.

—Ha de ser blanca y bufona
 perquè estigui contentona,
 vull que hi hagi molts llassets;
 —Ay! fill meu, ta germaneta
 no ha de veurer sa caixeta
 ni obrirá mes los ullets!

—¡Si l' hem deixada adormida,
per mirar-la, desseguida
be prou que 's desperterà!
—Ditxós tu, suspira 'l pare
que no sabs compendre encare
quan un' ánima se 'n vá.

Y l' mastral sas forsas dobla
y ells arriuan per fi á un poble.
que tot sembla abandonat;
las portas están barradas,
¡sols s' hi senten batalladas
de campanas que 'l vent bat...!

Devant d' un portal s' aturan,
tot obrintlo á dins murmuran;
n' es la entrada d' un fuster;
allí hi ha en varias fileras,
caixas de totas maneras,
negres, blancas y á mitj fer.

Ja una se n' han quedada
si fá ó no fá de l' alsada
d' aquell xamoset brivall;
lo fusté al pare la dóna,
prén lo fill una corona
y se 'n tornan camí avall.

Tot content lo noy camina
com si fos un juguina
lo que venen de buscar,
mentre á son costat lo pare
sent per sa colrada cara
las llágrimas rodolar.

Ab la caixa bonicoya
sota 'l bras, pensa ab la joya
que deurá tancarhi á dins;
y mirantla 's desespera
quan de sóbte s' esparvera
caminant per entre 'ls pins.

De sa filla 'ls blaus ulls veyà,
y sa boca li somreya
tot venint vers ell saltant
des l' enrajolat de l' era,
sa daurada cabellera
lo buf del vent destrenant.

¡Filla meval plorant crida,
filla meva de ma vida!
ah! no n' eras morta, no!
ja 'l teu germanet m' ho deya
que adormida sols te veyà;
¡tu tenias, fill, rahó!

Càlla aquest ple d' estranyesa;
udóla 'l gós ab feresa,
com avisant als del más;
s' obra tot grunyint la porta
y entran dins, ahont, la morta
jeya freda com un glas!

Brunz entant la mastralada
emportánsen despiadada
las alegrias dels cors;
¡arrencant il-lusions bellas
méntres l' home, trist sens ellas,
li alsa un clám, desfentse en plors!

AGUSTÍ VALLS Y VICENS.

LOS LLIRIS BLANCHS

PER LADY GERGINA FULLERTON

(Acabament.)

Si algú hagués observat á la senyoreta de Saint-Valery quan feu sa entrada al saló ab sa tia y ab Joana, hauria quedat sorprés de la mobilitat d' expressió de sa cara y de la profunda emoció que s' hi pintava. Tenia 'ls ulls fixos á la porta, y quan Pau entrá esperá ansiosa l' instant en que notaria 'l seu adorno. Quan arribá aquest moment, la agitació del jove 's feu molt més visible encara que la de Blanca. Se torná groch y roig successivament y tot lo temps que durá 'l dinar, desde 'l cantó de taula ahont ell era, no cessá de mirar aquelles flors blancas tan plenas pera ell de tristos recorts y de joyosas esperansas. Las respostas que feu á las insinuacions de la senyora del prefecte, de la que tenia l' insigne honor d' estar al costat, eran, cal confessarho, un xich incoherents.

No pegué de cap manera avans del ball acostarse á la senyoreta de Saint-Valery. Desde 'l matí l' havia compromesa pera 'l primer rigodon, pero ni l' un ni l' altre havian pensat ab l' altra parella, y després d' haver permanescut drets de costat alguns instants en la sala de ball, anaren á refugiarse en un saló ahont la canonesa ab altres damas y senyors de sa edat jugavan tranquilament al whist. S' assentaren en un canapé al peu de la porta y permanesqueren silenciosos una estona. De prompte, digué ell ab veu turbada per la emoció:

—¿Té algun significat l' haver escullit vosté aquest adorno?

Ella enrogí y no contestá.

— Per favor, respónguim, li torná ellá preguntar, aqueixos lliris blancs tenen significat?

Los ulls de Blanca digueren lo *si* que no gosava á murmurar. Després ell li feu una altra pregunta y vá rebre resposta favorable. Llavors seguí una d' aquestas horas d' estranys y ubriacadors goigs: una

d' aquestes horas com se 'n troban ben pocas en la vida, y que son seguidas ja per una ditxa real, ja per un llarch y amarch desencantament. Los que han conegut tals moments no 'n negarán la dolzor. L' amor dels dos joves era ardent y desinteressat, perque Pau s' hauria mort primer que confessar sa passió, si no hagués vist que de no confessarla Blanca hauria sigut desgraciada.

Mentres ells dos parlavan del brillant pervenir que s' obria al seu davant, lo rector del poble, de la mateixa parroquia á que pertanyia 'l castell de Blanca, entrá en l' àposento ab decidit pas. Ella volgué aturar al bon sacerdot, perque desitjava presentarli á Pau.

—No 'm detinga ara, filla meva, li digué; un malalt me demana y vaig á pregar al senyor Comte que 'm deixi son carruatje. Mentres enganxarán li diré alguna cosa.

Un moment després torná; ella li presentá á M. de Nerval y després li preguntá:

—Ha d' anar molt lluny, senyor rector?

—Sí, bastant lluny d' aquí, contestá. No es pás per un de mos parroquians que m' han enviat á cercar, pero mon company d' Outre-Champ es fora, y Genoveva, la florista, s' está morint.

Blanca s' esgarrifá, y digué:

—Ahir la vaig veure; no sabia que estés tan mala.

—Sa vida, replicá 'l sacerdot, no s' aguantava sino d' un fil; ja ja algunas setmanas. Era com un llum que té tot l' oli consumit y que á la més débil bufada corre perill d' apagarse. Lo noy que m' ha vingut á cercar m' ha dit que la pobre havia treballat tota la nit darrera pera acabar unas flors que necessitava una senyora pel ball. Feya molt fret, y aixó haurá estat lo cop mortal.

No 's pot descriure lo que Blanca sentia en aquell moment. Tragué á la canonesa de la taula de whist y á Joana de la sala de ball, suplicantlshi que donguessen ordre d' enganxar immediatament á fi de tornar al castell.

—Conta á ma tia tota la historia dels lliris blanch—digué á Joana deixantse caure en un racó del carruatje y plorant amargament.—Genoveva está finant.

III

L' endemá al matí, dejorn, Blanca y Joana se feren dur á Outre-Champ. Blanca digué á la seva amiga tot lo que havia passat la vigilia al vespre entre ella y M. de Nerval, pero afegí:

—Ara tot es acabat, perque no 'm casaré may. ¿Cóm podría Deu benehir una unió á tal preu comprada?

Y sos plors comensaren de nou, més amarchs y més abundants que may.

Quan arrivaren á la casa trobaren los finestrons tancats y compregueren que tot s' havia acabat. Roseta las rebé á la porta y, tot plorant, las dugué á la cambreta ahont reposava sa pobre germana morta. Las tres noyas s' agenollaren juntas y pregaren per espay d' algun temps. Quan passaren á la vehina pessa, Roseta digué á Blanca ab tremolenca veu:

—Oh, senyoreta, ma pobre Genoveva l' ha benehida de tot cor avans de morir. Deya que gracias á vosté se 'n anava d' aquest mon mes tranquila de lo que ella hauría pogut esperar, y que pregaria á Deu que li recompensés.

Blanca quedá sorpresa y Joana demaná á Roseta que s' expliqués.

—La cantitat que la senyoreta doná á ma pobre Genoveva per los lliris blancs que sas mans agraciadas varen fer en las darreras horas de sa vida, era just lo que 's necessitava pera procurar un substitut á Joan Bartet, lo meu promés. Ella m' encarregá que li digués á vosté, que n' hi demaná un preu tan exorbitant perque 's sentía morir y no volía deixarme sola en lo mon, obligada á viure entre desconeguts mentres no 'm puga casar. Ara Joan pot quedar-se, pero quan més ditxosa soch, més vivament sento la pérdua de la que tant treballá pera mi la nit darrera, mentres que jo dormía tranquilament prop seu.—Y Roseta ab lo rostre entre sas mans continuá plorant.

Blanca s' alsá y li digué:

—Jo seré sempre la teva amiga, pobre Roseta, en recort de Genoveva. Tornaré á véuret, y Joan Bartet no 's casará ab una orfaneta sense recursos.

Després torná altra vegada á agenollarse als peus del llit ahont descansava en pau lo cos de Genoveva y li dedicá una llarga y ferventa pregaria.

Molts dias necessitá la senyoreta de Saint-Valery pera referse de las emocions d' aquella nit en que lo goig y 'l pesar s' havian succehit tan rápidamente. Un accés de remordiments li feu rebutjar de veure á Pau de Nerval y la privá de parlar del compromís que lligava als dos. Lo dia del enterro de Genoveva volgué enviar pera que fossen depositats sobre la tomba, los lliris blancs que havian jugat tan gran paper en tots aquestos fets, y 'l diumenje següent se 'n aná á trobar á son vell amich lo rector. Li contá tota sa historia y acabá dihentli que anava á rompre aquell desgraciat jurament, y en repara-

ció de la mort de Genoveva á ferse Pobre clarissa ó Germaneta dels pobres.

L' ancia mitjrihent li contestá:

—Vosté no farà semblant cosa, filla meva. Deu no la crida á la vida relligiosa, sino que desitja que li sia una fidel servidora en lo mon. Sé que M. de Nerval es un galant subjecte digne de vosté. Vosté s' hi casará y 'ls dos farán tot lo bé que podrán.

—Pero jo no mereixo esser ditxosa després d' haver ocasionat la mort de Genoveva.

—Escolti, filla meva; vosté no deu exagerar la seva falta. Vosté obrá ab lleugeresa; fins ha sigut un xich egoista si vol; pero 'l bon Deu en sa infinita misericordia ha convertit aquest acte irreflexiu en ont de benediccions pera Genoveva y Roseta. Mercés á la quantitat que vosté li doná per las flors la germana gran ha mort en pau y la petita, l' objecte del seu amor en sa vida, será ditxosa, y 's veurá rodejada de benestar. En quant á vosté, filla meva, entrarà ara al estat del matrimoni d' una manera més séria y ab pensaments més sants de lo que ho hauria fet á no esser per aquest extrany incident.

—No obstant, jo tinch d' expiar la falta del meu egoisme y lleugeresa.

—Molt bé; li donare una penitencia que haurá de durar tota la seva vida.

Blanca mirá ab ansietat al bon sacerdot.

—Vosté no dirá may, y empleará tota la seva influencia ab sas amigas pera que no digan al encarregar un objecte d' adorno: *haig de tenirlo pera tal dia*. A causa d' aquestas paraulas no se n' han vist pocas ni gayres de tristas consecuencias, molt més dolorosas que la mort ditxosa, encara que precipitada, de la pobre Genoveva.

Tres casaments tingueren lloch lo mateix dia, al cap d' uns quants mesos de tot aixó. La senyoreta Blanca de Saint-Valery s' uní ab M. Pau de Nerval; la senyoreta Joana de Tourville ab lo vescomte de Plessy, y Roseta ab Joan Bartet. En los rams que las nuvias portavan no hi havia pas lliris blanchs, pero totas pensaren aquell dia en las flors que Genoveva feu la darrera nit de sa vida, y al sortir de la iglesia, las tres se separaren un instant del alegre accompanyament ab sos esposos y anaren á agenollarse al peu de la tomba de la pobre noya á qui tant devian.

UN REFRAN POPULAR

AYRE be no hi ha cap poble ni poblet á Catalunya que no tinga 'l seu refran pera expressar ja sia 'l seu caràcter, costums, usos ó manera de sentir y pensar, ja sia pera determinar en una sola frase sentenciosa sa situació, son comers, sa producció, en una paraula, lo que simbolisa sa riquesa.

D' aquí vé que moltes vegadas se m' ha acudit que seria un bé immens pera las lletres catalanas en general la publicació d' un aplech d' aquestas sentencias populars. Una obra aixís donaria datos segurs á la historia, á la geografia y á la llingüística, sense contar lo útil que fora pera la literatura popular lo treure tantas y tantas bellesas que 's troban avuy dia malmementse en lo descuidat arxiu de la tradició oral.

Sense pretensions de cap mena, y sols ab l' intent d' aportar al gran edifici la humil pedra que m' ha vingut á má escrich aquestas ratllas, ben convensut de que ma obligació no queda terminada, ans al contrari, de que debia comprobar la certesa de la llegenda popular que vaig á contar. Mas ocupacions no m' ho han permés, y no ha de sentirho ningú, porque á n' aixó 's deurá tal vegada que personas més entesas y avesadas á n' aquesta mena de travalls fassin lo que ma desidia y sobre tot ma incompetencia no m' han permés fer.

Los pobles situats á l' altra banda del Montseny entre 'ls quals se troba Arbucias, solen dir:

Gent d' Arbucias
gent d' astucias

y també:

gent d' Arbucias
gent d' astucias
mata-valons.

Desseguida 's compren que 'l tercer vers ha sigut afegit pera explicar los altres dos, lo qual sol passar frecuentment en los refrans.

Héus aquí ara com explica 'l poble l' origen d' aquesta sentència popular.

Havia passat ja la guerra de successió. Com se pot suposar tots los pobles del Montseny eran vigatans, ó mellor dit, tots havian defensat la causa del Arxiduch que era la causa de la patria; pero 'l partit contrari havia triunfat, y la pau s' havia sellat ab la sanch dels nobles barcelonins que havian pagat ben cara sa resistència.

Tot Catalunya estava en pau, y las tropas extranjeras que havia necessitat Felip V pera cenyirse la corona se 'n tornavan cap á sa patria acompanyadas de tropas castellanias.

Una d' aquestas columnas al passar per Breda vá dirigir-se cap á Arbucias, y com era natural, los Ajuntaments de tots los pobles enviavan una comissió pera oferir sos serveys á las tropas del rey que tants bons tractes havia fet als catalans. Las tropas miravan encara al país com á enemich y 'ls catalans per sa part no deixavan de mirar á las tropas de reull.

Lo poble d' Arbucias estava llavors gayre bé incomunicat; no 's parlava ni de camins vehinals, y sols algun que altre curriol l' unia ab los pobllets dels voltants. Per aixó, y per las ordinarias ocupacions del seu llavors reduhit vehinat, se compren que no pensessen en veure tropas, terminada del tot la guerra, y que 'l jefe de la columna determinés fer nit en un hostal situat á un quart ben hó del poble, resolt al endemá á castigar la falta d' atenció de no sortir cap autoritat á rebrels.

Corregué al vespre la veu pel poble, dels que anavan plegant del treball del camp, que un grós destacament havia arriuat al hostal indicat, y al saberho 'l batlle ab alguns companys de consistori determinaren sortir alsendemá com calia al cárrech oficial que desempeñavan. Y dit y fet, la comissió de bon matí sortí del poble, no sense que alguns curiosos procuressen fer més solemne l' acta ab sa presència, y al arribar al hostal lo batlle entrá tot sol, demanant pel jefe als centinellas.

Aquest, que era segons sembla un castellá completament nou á Catalunya, 'l deixá explicar sense entendrel d' una paraula, renyantlo després per l' acte de poca atenció de que l' havian fet objecte. Inútil es que 's diga que tampoch lo batlle entengué de rés al militar; únicament los curiosos entengueren que la cosa anava de malas, venint á donarlos la rahó 'l veure que aquella estranya conversa la feu termi-

nar lo jefe ab una bofetada al batlle, al que deixá aturdit, tornantsen á dintre l' hostal.

La nova de lo sucehit arrivá á Arbucias més depressa que 'l mateix batlle ofés, y aixó que la irritació 'l portava. En quant al jefe de la columna, doná ordre d' avansar y entrar al poble per ferse donar guias y provisions.

Sortiren del hostal las tropas no fent cas de sentir tocar campanas, perque á cada poble los hi havian fet una acullida semblant en senyal de festa. De segur que 'l jefe estava satisfet de las rahons *convincents* que havia donat al batlle pera demostrarli que se 'ls devia rebre atentament.

Pero al esser al mitj del poble, y al trobarse enterament sols los soldats, ab las casas desertas, sospitá un xich massa tart, que 'l toch de la campana no significava res de bó, perque entrar á la plassa y parar de tocar, tot fou hu. Allavors se sentiren respondre altrás campanas lluny, lluny, y la retaguardia enterá al jefe de la columna que era impossible retrocedir perque tots los turons de una y altra banda del Rieral estavan plens de gent armada.

No 's va perdre per no intentarho, més després d' algunas probas pera forsar aquell pas que tan franch havian trovat poch avans, desistí del seu empenyo, decidintse á anar pera amunt com qui va cap á Vich.

Pero com més avansavan més s' anava estrenyent lo cercol de montanyas, y per tot arreu se veyan sortir, per entre 'ls espessos aulets y sureras clapas vermelles que pera lo exércit castellá-francés eran altres tants senyals de dol.

En fi, se conia que ni un soldat deixaren viu pera que pogués explicarho, y aixó que 's tractava d' una grossa columna. Ja á saber que 'ls somatents d' Arbucias y pobles dels voltants no eran forts pel número sino per la valentia y per coneixer totas las tasqueras.

La major part dels soldats que moriren en aquella acció, eran guardas valonas que havian contribuít á posar lo jou á Catalunya.

En cástich Felip V imposá al poble d' Arbucias un censal com á contribució de guerra que, segons diuhen, no fá gayre temps s' extingí del tot. En l' arxiu municipal d' Arbucias podria comprobarse prou.

S. FARNÉS.

LO BES DEL MORT

Al punt que cantava 'l gall
l' he sentit com me besava
jo be l' he escoltat venir
y 'ls cabells se m' aixecavan.

Mare treyeume aquest glas
que 'm sento al mitj de la galta.

M' he cobert ab lo llensol
lo llensol y la flassada
y encara ab las mans als ulls
prou l' he vist com me mirava.

Mare treyeume aquest glas
que 'm sento al mitj de la galta.

Del altar del sagrament
are 'n vinch y estich glassada,
que al besar al bon Jesús
m' ha semblat qu' ell me besava.

Mare treyeume aquest glas
que 'm sento al mitj de la galta.

Mare se 'm tancan los ulls
y 'l cor de glatir se 'm para
mon ánima se 'n va al cel
mes no se 'n va aconortada.

Mare treyeume aquell glas
que 'm queda assobre la galta!

A. G.

DOS ESPIAS

PER ANTONI GHISLANZONI

CAP. I.—*De quina manera un home sabi y lleig pot ser pres per un espia.*

las derrerias del mes de Juliol de 1860, dinavan tranquilament á l' hostal del *Lleó d' or*, de Lecco, D. Domingo Zannadio, geòlech, y lo naturalista, professor de botànica, D. Cándi Frigerio.

—Avuy me 'n vaig á Bellano, deya 'l primer.

—Está be, responia l' altre. Anirém junts fins á Varenna, ahont baixaré de la diligencia per arrivarme fins á Menaggio. Tinch ganas de seguir la vall de Porlezza y las alturas que l' envoltan. La naturalesa d' aquell terren me sembla propicia pera las meas investigacions. Ja sabeu que vaig derrera l' *Elèboro groch tacat*, pera probar al estimadíssim professor D. Joan Jaume Mazzoldi d' Imola, que aquella planta 's fá també pels païssos montanyosos de la Lombardia, lo qual pretenia combatre l' honorable sabi en la seva última disertació: *De Helleboro et aliis begetalibus veneficis provincie Comensis*.

Aquestas paraulas foren pronunciadas en veu baixa, pero lo nom de Mazzoldi (1), feri l' oido de un individuo que dinava tot sol á poca distancia dels professors. Lo desconegut alsá 'l cap del plat, y llençant una mirada de sospita als dos que enrahonavan—quina nissaga d' animals raras son aquestos? murmurá entre dents.

D. Domingo Zannadio y 'l Sr. Frigerio tenen, en efecte, un exterior poch simpàtic. Lo primer es un home á l' antiga: cabell curt, barba rasa, pardessus negre y llarch, corbata blanca y desfeta. L' altre, mes jove d' edat, mes elegant en lo vestir, fou dotat per la na-

(1) En aquella época era universalment conegut un Mazzoldi, literato y periodista, agent de la tirania austriaca y confident de la policia.

tura de uns certs ulls grossos molt sortits, injectats de sang, que fa angunia 'l veurels. Las fatigosas exploracions científicas, la delicada indigació dels pétalos y dels pistilos obligan al Sr. Frigerio á portar ulleras, duas grans antiparras clavadas sobre 'l nas que donan á la femsómia del sabi una expressió feréstega.

—Me 'n alegro de que vos entretingueu en las voreras del llach, prosseguí Zannadio; aixís alguna vegada podrém trobárnoshi junts y ocuparnos de ciencia..... Jo també he vingut á n' aquestas montanyas per rahons científicas..... pera descubrir nous datos en confirmació de las meas teorías sobre la formació del globo. ¿Havéu llegit la meva última Memoria sobre 'ls *Estratus antediluvians*?

—L' he llegida y l' he admirada.

—Si las investigacions que vaig á fer me surten be, d' aquí pochs anys lo sistema d' Humboldt será reputat com un deliri de una gran inteligencia.

En aquest punt de la conversa, l' individu que seya á poca distancia dels dos homes de ciencia surt del menjador y compareix, al cap de poca estona, darrera la finestra que domina la taula, en companyia de un nou personatge.

—Humboldt era íntim amich meu, continuá 'l Sr. Zannadio, fa deu anys que vaig emprendre expressament un viatge á Praga pera anarlo á visitar..... Y en aquella ocasió vaig tenir l' honor de contraure estreta amistat ab los Srs. Elipazter, Zanbadeuzer y Cropztastroffer de Viena y altres colegas austriachs ab los quals estich encara en correspondencia.

—Los austriachs valen molt més que nosaltres en quant á ciencias naturals.....

—Son més lógichs y més profundos..... Acabarán per ensorrar los antics sistemas, á despit dels nostres doctrinaris que s' obstinan en sostenir sas descabelladas teorías.....

—Estém completament d' acort..... Jo també sento una verdadera adoració pels austriachs y per son geni profundo.....

Los dos espías que desde 'l march de la finestra recullen las silabas esbarriadas de tant estranya conversa, espurnejan foch pels ulls y treuhen escuma per la boca com dos gossos rabiosos. Al sentir las paraulas proferidas per lo senyor Frigerio: *los austriachs valen molt més que nosaltres*, un dels que espiavan agafa una marmita pera etzibarla al mitj de la taula.

—Prudencia, li diu son company.... Es precís obrar ab legalitat. Probar d' atraparlos infraganti y llavors ferlo agafar ó encara millor ferlos penjar.

—Te dich que aqueixos deuen ser dos jesuitas enviats per Lamociere (1) pera allistar voluntaris.

—Jo crech mes aviat que son dos austriachs que han vigut á explorar las montanyas....

—L' un d' ells ha anomenat en Mazzoldi... Me jugaria que 'l més jove, aquell de las ulleras, es lo célebre Perego, redactor del Diari de Verona (2)

—Jo crech que seria bo avisar á la Autoritat....

—O bé cridar la Guardia Nacional y fer envoltar l' hostal.

—Si no tingués de marxar desseguida á Menaggio, jo 't juro que 'ls serviria d' alló millor á n' aquestos dos caps de forcal...

Mentres á l' altre part de la finestra te lloch aquest furíós diálech, lo majoral de la diligencia s' acosta als dos homes de ciencia pera avisarlos de que es hora de marxar, y lo senyor Zannadio y 'l senyor Frigerio, soldat lo compte ab l' hostaler, se 'n van conversant cap al pati pera pendre puesto en la diligencia.

CAP. II.—*En la diligencia.*

Los dos interlocutors de la finestra s' estrenyen la ma y se separan. Lo qui te d' anarsen á Menaggio s' está darrera dels sabis com un gos coniller que sent lo rastre, com un gat que deixa en llibertat als ratolins pera aixarparlos y esmenucarlos. L' altre avans de que marxi la diligencia corra al café de las Columnas y, tot agitat, explica á tothom que 'l vol sentir los estranys rahonaments sentits en la posada del *Lleó d' or*. La historia dels dos espías se propaga en menos de dos miauts per lo vehinat. Quan la diligencia está á punt de marxar, lo pati de la posada s' ompla de curiosos.

Benaventurats homes científichs! Capficats ab meditacions y càlculs, seduhts per las hipótesis vagas é indeterminadas sobre que descansan sos sistemas, atravessan lo mon en alas de la imaginació, agéns als perills que 'ls envoltan. Los senyors Zannadio y Frigerio pujan á la diligencia y 's deixan caure comodament sobre 'ls tous coixins, meditant l' un la hipótesis dels estratus antdiluvians y flayrant l' altre eléboros ab la fantasia, mentres una gentada febrosa y ayrada 'ls fulmina anatemas y cent ulls de basilisch llensan contra ells lo verí del odi.

¡Ay si la diligencia tardés un minut mes á marxar! La extremitut popular está prop sa darrera crísis.... Quatre homes del poble están ja pera abalansarse á las portellas y agafar per la punta del pardessus

(1) General en cap del exércit del Papa, que tant parta prengué en la batalla de Castelfidardo. Morí per l' any 1864.

(2) Pere Perego, literato y periodista partidari del Austria, d' infame memoria. Morí á Verona l' any 1867 execrat de tothom.

al senyor Zannadio.... ¡Apa majoral! Una xurriacada als caballs. Salva dos astres de la ciencia qual prematura mort ocasionaria innumerables desastres! ¡Ay de la humanitat si 'l eléboro groch creixés ignorat en las montanyas de la Valtellina! ¡Ay de las generacions futuras si 'l senyor Zannadio no arrivés á descubrir quants sigles fa que li passá pel cap á Deu formar aquesta inmensa bola que se 'n diu la Terra!

La Providencia va inspirar al postilló; mentres los quatre energúmenos estavan á punt de cumplir son sanguinari propósit, los caballs emprengueren la carrera y la diligencia sortí rápidament del pati.

Nostres lectors no ignoran que entre 'ls passatjers qu' anavan pel camí de Varena s' hi troba 'l jove aquell que avans havia escoltat lo coloqui reaccionari dels dos homes de ciencia. Era aquest un tal Gallia Gallina, sastre de Menaggio, molt conegut en lo seu país natiu per son entusiasme patriótic. Xicot de gran cor, pero de molt poch cap y sense conviccions, no somniava més que perfidias y maquinacions infernals tramadas pels enemichs de la Italia en dany del propi país. Creya de bona fe que li dolia al Austria, més que tot altra desgracia, la pérdua de Menaggio y que cediria de bona gana Venecia, ab tal de recobrar aquell recó de paradís. Lo pobre xicot no veyá, en tots los extranjers que s' esqueyan á visitar las voreras del Lario, mes que austríachs ó espías dels austríachs. Figureuvos si li semblaria sentir punxas al assiento, colocat en la diligencia entremitj de dos desconeguts que tenia per emissaris del Austria.

Deu sab la horrible tragedia que hauria passat dintre la diligencia, si no haguessin intervingut á temperar la furia impacient de 'n Gallina, tres personas que, ab tot y esser molt lletjas, las anomenarém del bell sexo.

La part posterior de la diligencia estava donchs, per sort providencial, ocupada per tres donas: la senyora Catarina Menafuoco de Bellano y las seuas fillas grans Rosalba y Cornelia. La mamá Catarina es una dona d' uns xeixanta any, més grassa ja de lo necessari, y que espera encara engreixarse 'l doble quan haurá casat las dos espigadas xicotas que acompanya tots los dissaptes al mercat de Lecco, pera buscar las pessigollas d' algun negociant de pacotilla. Rosalba y Cornelia tenen un dot de sis mil duros cada d' una; pero aquest accessori que tal vegada podria exitar la sensibilitat d' algun pela-canyas, no basta á omplir las moltas flaquesas d' aquellas duas estiradas momias. No cal dir de quin art, de quinas enginyosas estratagemas se val la mamá Catarina pera despatxar las sevas fillas, igual á la destresa ab que 'ls joves solters saben escapulirse del perill. La expulsió dels austríachs y la deslliuració de la Italia han reanimat las esperansas de

la senyora Menafuoco. Rosalba y Cornelia han guanyat nou atractiu ab una inmensa escarapela de llassos blanchs, vermells y verts que portan sobre 'l pit y que dissimula en part las naturals flaquesas. Rosalba y Cornelia s' han fet del partit polítich del únich diari que llegeixen. La mamá Catarina y las sevas fillas s' enteran de la política en *Lo Fiblò* (Il Pungolo) (1), per aixó 's despertan cada demati ab opinions completament oposadas á las del dia avans.

Basti aquest bosqueig de fesomías y caràcters, y continuém la narració.

Lo cassador no veu mes que llebras y becadas, l' astrónomo no veu mes que planetas, lo mineralogista no veu mes que pedras. La mamá Catarina no veu mes que marits per las sevas fillas.

Rosalba y Cornelia, tot just entradas en la diligencia, comensan á fletxar ab los ulls als dos sabis.

La senyora Menafuoco, pera trobar un pretext de conversa, se posa las ulleras y girantse á Rosalba:—Y bé?, comensa, que diu avuy lo nostre *Fiblò*? Que 'l portas *Lo Fiblò*?

—*Lo Fiblò*, respon Rosalba posantse una má al pit y girant los ulls cap al Sr. Frigerio, *Lo Fiblò*... crech que 'l tinch... aquí.

—Treu, donchs, aquest *Fiblò* y llegeixme alguna cosa... de nou.

—No sabs, mamá, que no m'agrada llegir en veu alta cosas patrióticas... y sobre tot ara que 's tracta de nostras victorias á Sicilia.

—Pobreta! Naturalment! Ben segur! Aquestas noyas mevas son tant sensibles que sempre que agafan aquest ditxós *Fiblò* se 'ls u' hi va 'l cap, cauhen en basca y ja no se 'n pot fer res de bó. ¡Son criaturas. Y 'l nom de 'n Garibaldi las fascina de tal manera!... Basta! Cornelia... sabrá tal vegada, aixís per alt, donarme las noticias del dia... Rosalba... deixa *Lo Fiblò* á la teva germana... y vejam si ella també 's desmaya!

Cornelia allarga la má pera pendre *Lo Fiblò* apoyant lleugerament lo brás sobre 'l genoll del senyor Frigerio, qui, capficat per sas meditacions sobre 'ls eléboros, no s' adona de l' amorosa pressió. Mentrestant en Gallina, fent uns ulls com un esperitat, voldria prevenir á las senyoras del perill á que s' exposan parlant de política davant de dos emissaris del Austria (2).

—*Nosaltres* havém vensut, diu Cornelia després d' haver passat los ulls rípidament pel periódich. *Decidídament* havém vensut en Milazzo..... *Nos* hem batut com á lleons; l' enemich, estamordit per

(1) Traduhirem sempre 'l nom d' aquest popular diari á fi de no desfer los jochs de paraula que ab éll fa l' autor.

(2) L' autor fa parlar á las senyoras Menafuoco ab l' estil enfátich y 'l frassejar propi de son diari predilecte.

la nostra embestida se tancá en la fortalesa..... Senyor Gallina, fassi 'l favor d' estirar *francament* las camas cap á l' esquerra. Nos ha afavorit ab una trepitjada que, *ingenuament* parlant, malviatje 'l gust que 'ns ha donat.....

—Dispensi, senyora Cornelia, respón lo sastre de Menaggio signant de cua d' ull als dos sábis; mes preveyent certas..... eventualitats..... que podrian sobrevenir, crech..... que..... en aquestos moments..... s' hauria de parlar d' altra cosa, no pas de política.

La senyora Menafuoco, sense fer cas de tan extranya advertencia, prossegueix la conversa.

—Jo..... per ma part..... no so tan sensible al *Fibló* com las mevas fillas..... Lo llegeixo, me 'n faig capás cada vespre en lo llit..... després m' endormisco..... y bona nit y bon' hora. Pero aquestas..... aquestas criaturas de Deu..... no acaban may mes..... quan lo tenen entre mans. Si Giulay pogués tornar á n' aquest país crech que la nostra casa fora la primera que cremaria..... n' han dit tantas aquestas xicotas contra..... Ay! Senyor Gallina! Pero vos té no vol estar may quiet ab aquestas camas! M' ha clavat lo taló sobre 'l dit xich..... y li juro que no m' ha donat mica de gust.

En Gallina, signant altra vegada ab ulls esparverats als dos sábis que fins aquest moment no han encara badat boca, respón á la senyora Menafuoco:

—Si desitja saber de quin modo tractaria Giulay á las sevas fillas..... aquí hi han personas que podrian..... tal vegada.....

Las miradas, las alusions, las trepitjadas d' en Gallina son massa significativas pera que las senyoras Menafuoco no entrin en sospita. Cornelia que anava á intentar una segona demostració de simpatia contra las camas del senyor Frigerio, retirá ab tota prudencia la punta de la botina. Rosalba girant maliciosament la vista cap al altre sábi, s' atreueix á dirigirli la paraula pera saber de quin modo pensa respecte á política:

—Si desitja llegir *Lo Fibló*?

—Jo llegir *Lo Fibló*?..... respón lo geólech despertantse de sas meditacions..... Li agraeixo senyoreta..... Desgraciadament no he pogut may acostumar-me á llegir en diligencia..... Y després..... si li haig d' esser franch la política de *Lo Fibló* no m' agrada massa.

—Prou que ho crech! murmurá en Gallina.

—Tal vegada vosté prefereix los diaris d' oposició.....

—M' agradan los diaris pensadors, que segueixen un principi determinat, que tenen un ideal fixo.....

—Com per exemple *La Armonia* (L' Armonia), *Lo Fuet* (La

Sferza), *Lo Campanar* (Il Campanile), prorrumpeix en Gallina pe-
tant de dents.

— Segons sembla, prossegueix la senyora Menafuoco, vosté no es
massa partidari del ministeri.... *Francament* parlant, vosté no va
del tot errat. *Nosaltres* admirém al comte Cavour, mes las *nostras*
simpatías son per en Garibaldi.... Tots dos son *honrats* com *nosal-*
tres.... tots dos estiman la Italia.... com *nosaltres*. *Nosaltres* es-
tarém ab ells mentres ells estigan ab la nació.... y ab *nosaltres*.
Mentres procedeixin *francament*, *llealment*, *honradament* ab l'
Italia, *nosaltres* procedirém *francament*, *llealment*, *honrada-*
ment ab ells.... En cas contrari, ho dihéu *obertament*, *nosaltres*
honradament los combatrém.

Pera sostreures al torment d' una política massa retumbant, lo se-
nyor Zannadio 's treu una cartera de la butxaca y hi escriu algunas
lletres. Mentres en Gallina, alsant lo cap per dessobre las espallas del
home de ciencia, sembla que 's mengi l' escrit ab los ulls, Cornelia
creu del cas buscar conversa al Sr. Frigerio.

—¿Es la primera vegada que ve vosté per aquestas terras?

—Si... senyora.

—¿Qué potser va á Bellano?

—No... senyora.

—¿A Chiavenna?

—No... senyora.

—¿A Menaggio?

—Si... si senyora.

—¿Per temporada?

—No senyora.

—Cornelieta interromp la senyora Menafuoco, apoyant las mans
sobre 'ls genolls com una reyna del teatro Fossati, te prohibeixo ab-
solutament parlar ab personas, que, á part d' ésser de sexo distint, no
son conegudas nostras y professan ademés opinions políticas contra-
rias á las que nosaltres professem.

—Jo no crech, tartamudejá turbat lo geólech... jo no crech haver
ofés á aquesta senyoreta...

—Basta!... no entrem en polémicas... *Nosaltres* no dubtém que
es vosté com *nosaltres* de la classe dels *honrats*... Tots los partits
son *honrats*, quan *honradament*, *llealment*, *francament* se pro-
fessan. Mes hi ha circunstancias en las que per nostra part seria de-
bilitat transjir... *Francament* ho dihem: *nosaltres* respectem la
vostra *honradesa*, pero estarem sempre al costat de la nació!

Lo Sr. Frigerio no comprenent una paraula d' aquesta conclusió

tant elocuent, inclina 'l cap ab resignació y repren ab tota tranquil·litat lo curs de sas meditacions. La mamá Menafuoco desplega *Lo Fíbló* cappervall fent veure que llegeix. En Gallina s' encarrega d' aprendre de memoria las paraulas que ha escrit Zannadio en la cartera pera férselas traduhir á Menaggio per un antich mestre de llengua alemana. Las duas germanas se quedan *dignament* calladas.

A Varenna la diligencia fa parada... Los dos sabis baixan del caruatge, i' un pera trasladarse á Menaggio, l' altre pera continuar á peu son camí fins á Bellano. En Gallina, avans de sortir de la diligencia te un breu coloqui ab la senyora Menafuoco.

—Ho han entés?

—Oh! no som pas tant tontas.

—Saben que ha escrit en la cartera aquell jesuita de la corbata blanca?

—Qué?

—Tres paraulas en aleman... *Quousque tandem abutere!* .. Ja me las faré traduhir á Menaggio.

—Haveu vist com lo mes jove s' ha tornat vermell quan li he parlat de Cavour?

—Y l' altre... no ha tremolat al sol nom d' en Garibaldi?

—Y tots dos no s' han mirat quan he parlat de tranzicions?

—Prou! Jo 'ls hi asseguro, senyoras, que lo que es á Menaggio l' un d' ells quedarà ben servit!

—Del altre que va á Bellano ja 'ns n' encarragarém nosaltres!

—Es menester ferlos morir recremats.

—Conti ab la nostra llealtat, ab la nostra franquesa.

—Son dos austriachs!

—Dos exploradors!

—Dos espias!!!

(*Seguirá*).

DOS ESPÍAS

PER ANTONI GHISLANZONI

(Continuació.)

CAP. III.—*Una criada revolucionaria.*

A l'endemà a punta de dia, en Gallina, ab lo menescal y 'l sargento furriel de la Guardia Nacional, surten de Menaggio y se 'n van á una caseta aprop de la població, ahont lo vespre anterior s' havia hostatjat lo professor de ciencias naturals senyor Cándi Frigerio, lo supost emissari del Austria.

—Companys, diu en Gallina, aquí es menester donar probas d' habilitat política, es menester portar la cosa de tal manera que del mal ne surti 'l bé. Hem de servirnos d' aquest instrument del despotisme pera ajudar á la causa italiana, pera assegurar la sort del nostre país.

—Bravo! bé! ben parlat! exclama 'l menescal. Ell ha vingut per espíar lo que fem nosaltres á Menaggio; nosaltres nos aprofitarem d' ell pera saber la que fan á Viena 'ls nostres enemichs. ¿Qué 't sembla sargento?

—Ara per ara feubo vosaltres! Quan hi hagi necessitat de posar sobre las armas á la Guardia Nacional, no tindreu mes que dirho.

—Primer de tot busquem un pretext per entrar á la casa.

—Jo conech la Quica, la mestressa..... una bona italiana, una liberalassa que en lo 48, quan tornaren los austriachs, caixelá 'l nas á un cabo tirolés que volia petonejarla per forsa.....

—Te sembla que será bo posarla al corrent.....

—Potser sí y potser no..... Veurem d' ahont ve 'l vent... Mes, ja hem arriuat á la gola del llop.

—La Quica es á la porta!

—Prudencia y circumspecció!

—Jo diria que 'n Gallina passés endavant y que nosaltres nos quedessim á certa distancia pera no infundir sospita.....

—No! es millor ser tots plegats y fer com aquell que va á passeig.

—Bon dia Quica! 'ns hem llevat demati? Qué hi ha de bó?

—La nostra Quiconal! cada dia més guapa! cada dia més fresca!.....

Desde que 'ls austriachs son fora del país s' ha tret deu anys de sobre.

—Ja sabéu ben bé quin carinyo 'ls hi portava als austriachs! respongué la bona dona satisfeta de las floretas que li havian tirat. Jo també m' he portat com bona italiana. Vos juro que si encara me 'n queya algun entre grapas d' aquells marrans, jo 'l posaria com nou! Bah! Ara ja no hi ha perill.

—Al menos, aixís se creu.....

—Cóm? qué voléu dir ab aquest *aixís se creu*?

—Quiqueta meva, respón lo sastre ab posat misterió; jo certament no tinch pas por de que tingan de tornar á venir las trifulgas de 48..... pero en quant á austriachs..... ó, vull dir, á austriacats..... sempre hi ha perill de trobarne fins en la nostra mateixa terra. L' ayre no está encara purgat del tot.

—Ben segur! exclaman á la vegada 'l menescal y 'l furriel, lo nostre Gallina diu molt bé..... L' ayre no está encara purgat del tot!.....

—Pero 'l purgarém!.....

—Diu molt bé 'l nostre Gallina..... Lo purgarém!

—Y sense demanar permís á la superioritat!

Al proferir tals paraulas los tres compays se cambiaren ulladas misteriosas y terribles.....

—Pero..... me feu por, exclamá la Quica. ¿Hi ha potser algun nubolot pels ayres? ¿Havéu llegit potser alguna mala noticia en la *Gaceta*?..... Per l' amor de Deu..... digueume alguna cosa..... al menos á mí..... Que la Verge Santíssima 'ns guardi de novas desdixas!

—Massa que hi es un nubolot pels ayres! prossegueix en Gallina, després d' haver consultat als seus companys ab una ullada significativa. Y que 'l nubolot no es pas lluny..... es ben aprop..... está sobre d' aquesta casa..... ¿Sents Quica?—Y en aquest punt lo sastre demana altra vegada als companys una mirada d' aprobació.—Tenim de comunicar-te un gran secret..... un secret d' Estat..... mes avans de tot tens de jurarnos que de tot quant aném á dirte no 'n resarás paraula á cap ánima viventa.

—¿Jo? ¿jo parlar? ¿qué vos heu pensat?... ni que m' arranquessin la llengua ab unas estenallas....

—Be, sápigas donchs.... Pero, primer de tot ¿ja estém ben sols?... ¿No hi ha ningú á casa teva que pugua sentir los nostres enrahonaments?

—Ja sabéu que aquestá casa está deshabitada desde que 'l senyor comte s' ha trasladat á Turin. Ahir vespre va arribar de Milan un foraster pera qui fa poch dias va escriurem lo procurador del senyor comte que posés á la seva disposició la habitació del segon pis.

—¿Y tú 'l coneixes á n' aquest foraster?

—No sé res més sino que 's diu senyor Frigerio....

—¿Y no sabs que ha vingut á fer á n' aquest país?...

—Jo no sé res.... jo

—Ja ho sabém nosaltres...! ¿Dorm encara?

—No, ha sortit de casa avans de trench d' auba.

—Dimontri! No pert pas lo temps! Y qué t' ha dit al sortir?

—M' ha dit, espereuvs, m' ha dit que no tornaria avans de las nou de la nit.... que no 'm prengué la pena de referli 'l llit y d' arreglarli 'l quarto.... No vol que ningú posi 'ls peus en la seva estancia.

—Lo pillet ha prés totas las precaucions? Y be, escolta Quica: es menester que 'ns acompanyis al seu quarto.

—Oh! aixó no.... no es possible!...

—¿No sabs tú lo que ha vingut á fer á Menaggio lo senyor Frigerio?... ¿Sabs quina casta de serpent s' ha introduhit á casa teva? Ni més ni menos que un espía dels austriachs.

—Misericordia! exclama la Quica posantse las mans á la cofia... Un espía dintre de casa meva! Un austriach! Vos juro per tots los meus passats difunts que abir vespre quan lo vaig veure entrar, vaig sentir una extremitut com si m' haguessin donat una punyida á la boca del cor. Ara comprench perque la gata no va correr á fregar-se li per las camas, com acostuma á fer ab tots quants venen á casa!...Ja... lo nostre procurador es donchs també un altre bell trasto.... Un austriacot corromput que quan ve aquí fora á examinar los comptes sempre 'n té de novas per atormentarnos á nosaltres, á la pobre gent!... Y es éll qui 'ns ha regalat aquest bell inquilino!... Veniu donchs, fills meus, las claus de la habitació son á la disposició vostra.... Y si no n' hi ha prou, obrirém fins le maleta d' aquell guapo foraster.... y obrirém las cartas! Quan se tracta d' anar contra 'ls austriachs ó 'ls espías.... ja 'm teniu en cos y ánima.... ab lo cor, ab las unglas y.... ab las dents! Marrans! Assessins! Monstres!... Y han anat á pensar justament ab la meva casa. A n' ells! de ferm! fills meus!... Veniu ab mí y feu com si fossiu 'ls amos.

Precedits y animats per la Quica pujan los tres companys rápidamente la escala, 's precipitan en lo quarto del sabí, y en un moment obran los armaris, regiran los mobles, remenan las caixas y ho posan tot en desconcert. Busca d' aquí, furga d' allá.... las camisas, calso-tets y mocadors volan pel quarto. Lo sargento furriel s' apodera de la cartera y devora ab los ulls las lletras.

—Gallina!

—Qué hi há?

Tots envoltan al sargento.

—No hi ha dubte!... aquí hi ha 'l cos del delictet!...

—Llegeix furriell!...

—Son anotacions lacónicas.

—Ah monstre! interrompeix la Quica posantse las mans á las cadenas, lacónicas!... Quína casta de paraulas tenen aqueixos austriachs!

Lo sargento, no seás dificultat, consegueix llegir una quinzena de paraulas incomprensibles pera ell y pera quants l' envoltan; paraulas técnicas de la ciencia, las quals basta sols dir las pera que s' esborronin los que las están escoltant.

—Prou! Prou! no 'n vull sentir més! crida la Quica tapantse las orellas y corrent pel quarto com una esperitada.

—Aquí s' hi amaga alguna trama infernal! exclamá 'l manescal.

—Fills meus, dia en Gallina, ab solemnitat.—Fills meus! Es precis posarse una ma al cor y un' altre al cap!.... Devant dels nous descubriments que havém fet, devant d' aquestos documents malvats que Deu ha posat en nostras mans pera desfer las tramas del despotisme, dubtar seria tonteria, retrocedir, debilitat..... lo silenci, delictet..... la indulgencia, complicitat..... Pero no convé olvidar que vivim en un país lliure y governat per lleys civils..... Forsa y prudencia! Energia y legalitat! Rigor y justicia..... sigan las nostras divisas.

—Bravo!!!

—Recullim, donchs, totas las probas materials del delictet, y armats dels preuhats documents, convoquém l' autoritat del país y formulém legalment l' acusació!

—Bravo!!!

—A mi 'm sembla que ab lo que conté aquesta cartera, basta y sobra pera fer anar al malvat á la forca.

—Y si no n' hi ha prou ab la cartera, afegeix la Quica, preneu també aquest mocador groch senyalat ab lletres negras..... Lo mostre lo tenia amagat en las butxacas del paltó.

—¿Y aquestas flors dissecadas, també grogas y negras, que l' infame ha cregut sustreurer á las nostras investigacions, amagantlas dintre 'l forro del barret?

—També servirán pera 'l procés.

—Y ara fills meus, segueix en Gallina ab autoritat, posemos d' acort y pensém en establir nostre programa. Primer de tot: tu sargento, té 'n vas tot seguit á casa 'l batlle, y li demanas á quina hora podrá donarnos audiència demá..... Tú *marescal*, té n' anirás ab quatre ó cinch homes de confiansa á explorar lo camí de Porlezza, y veurás d' informarte pera ahont ha passat, ab qui ha parlat, ahont ha dinat, ab quins subjectes s' ha frequentat! Extendrás ó farás extendre

una exacta ressenya, afeginthi tots aquells documents que per un sia cas pugas recullir. Després, tú Quica.....

—Lo que jo tinch de fer ja m' ho tinch manegat, respon la criada llampegantli 'ls ulls..... Vos juro que aquell austriacot se recordará mentres visca, de la nit que haurá passat á casa meva..... Oh! y després, á casa meva mano jo..... Ne tinch pensadas unas!.... No m' arribara may l' hora de que torni aquell animal pera guisarmel un xich á la meva moda.....

—Be! vaja! casdascú del seu ofici..... Endevant, fills meus! Tú Quica, cuyda de no comprometrens ab qualsevol imprudencia..... Fes de manera que ell no entri en sospita..... Si per cas demana la seva cartera.....

—Li diré que 'l gat se l' ha emportada.

—Viva la nostra Quica y morin los austriachs!

—Morin los espías!

Los tres companys surten de l' estancia alternant los vivas ab las imprecacions. La Quica, després d' haverlos acompanyat fins al peu de l' escala, entra immediatament en lo quarto del foraster y 's planta devant del llit com un general d' exércit que medita una batalla.

La Quica estudia ab un cop d' ull las posicions, calcula 'ls medis d' atach y concebeix lo plan estratéghic. Un quart d' hora després totas las comares del vehinat están en revolució..... tots los instruments bélichs que pot proporcionar la cuyna, totas las armas del arsenal femení concorren al gran preparatiu.

Ja veurém en lo següent capítol quan enguiyosa pot ser la dona pera atormentar una criatura humana.

CAP. IV.—*La nit del espía*

Son las nou de la nit. Plou á bots y á barrals. Lo carrer está fosch y plé d' aygua. Lo Sr. Frigerio torna de la seva llarga excursió portant un feix d' herbas recullidas en la montanya... Oh sí 'l mon sapi-gués quants sacrificis costa als mártirs de la ciencia descubrir una planta, un mineral, un insecte!... Lo Sr. Frigerio, després de setze horas de camí y de pacientas investigacions, no ha trobat encara l' eléboro groch. ¿Creyéu que per aixó 'n desespera? Demá pensa llevarse de bon dematí y enfilarse als pichs més enlayrats dels Alpes pera fer novas investigacions.

Mentrestant no li vindrá malament un xich de repós y poder tren-car una mica 'l son. La ciencia no guarda al home del cansament y del fret, y 'l Sr. Frigerio, además d' estar débil, se troba postrat.

Finalment, ja som á casa, la porta es tancada, truquém.

Ningú respon.

Truquem altra vegada, silenci complert.

—Donchs que son tots morts en aquesta casa? Ep! Mestressa! Quical veniu á obrir sino 'm vaig á morir anegat pel xáfech!

Passan deu minuts y apareix un llumet á la finestra.

—¿Es vosté senyor foraster?

—Soch jo Quica! corréu... baixéu aviat, per l' amor de Deu...

La finestra s' obra y la Quica treu lo cap á fora embolicat ab l' estrenya-caps.

—Jo 'm creya que ab aquest temps tant infernal no tornaria á casa aquesta nit... Ara baixo tot seguit á obrir... ¡Ay pobre de mí que 'l llum se m' ha pagat!... Y ara, ahont son los mistos? M' he descuidat de portarne al quarto... Esperis una mica...

Y la finestra 's tanca.

No 'm faltava més que aquesta, pensa l' home de ciencia. Pero la pobre dona no hi té cap culpa... Basta! n' he tomat ja tanta d' aygua que quatre gotas més no 'm farán cap mal.

Arrimat al lliandar de la porta, lo professor espera ab esperit resignat. Posa atenció á cada soroll que surt de la casa. La Quica ha baixat ja la escala y ha entrat á la cuyna, ha topat ab una taula y ha caygut una cassola de la paret... Dos renechs recaragolats.—Sembla que 'l diable hi balli. Si 'l Sr. Frigerio tingués lo do de la doble vista y pogués reparar lo que passa en la cuyna, veuria quatre donas sentadas prop la llar que riuhen de baix en baix ab satisfacció diabólica y que á cada impreciació d' impaciencia que deixa escapar éll dels llábis, responen: així 't reventessis, malehit espia!

Asseborida aquesta primera venjansa, la Quica troba 'ls mistos, encen lo llum y corra á obrir.

—¡Ay! Vosté dissimuli... Sr. Frigerio.

—¡No hi ha de que, bona dona! acompaueume abiat al meu quarto y feume 'l favor, si pot ser, d' encendrem una mica de foch.

—¡Mare de Deu Santissima! pero ahont trobaré llenya en aquesta hora?... Aquell bestia de masover tanca cada vespre 'l graner per por de que li gastí alguna faixina.

—No vos amohineu Quica, ja que no hi ha llenya, tampoch ne necessito. Me cotxaré entre las flassadas.

Parlant d' aquesta manera, lo Sr. Frigerio puja l' escala y entra en lo quarto seguit de la Quica, qui, després d' haverli preguntat si necessitava alguna altre cosa, donantli la bona nit de boca, pero desitjantli de cor un mal repós, se 'n va corrents com si tingués alas.

Havem may provat la dolsa sensació qu' experimenta al entrar un en lo seu quarto, una habitació comfortable, tranquila, quieta, després d' haver caminat tot lo dia pel sol y per la pluja? ¡Quina voluptuositat

al deixarse caure sobre 'l tou ganapé, al estendre brassos y camas sense cap mena de cuidado, ab tot desembrás! Al abandonar per primera volta vostre cos cansat sobre 'ls coixins, sentiú un dols formigueix corre per totas las vostras articulacions y pujar desde las estremitats inferiors al cervell... ¡Oh! Jn tenen rahó 'ls filósops de definir lo plaber dient qu' es lo paréntesis de la pena!...

Lo Sr. Frigerio ha posat las plantas sobre la taula... y atret per una ample poltrona que li esten los brassos, s' hi abandona ab aquell ímpetu confidencial tant propi de las parts més pesants y menos pensadoras de la máquina humana... Pero tot just los dos cóssos elásticos se posan en contacte, lo professor pega un bot y llenxa un crit com si l' hagués picat un escursó. Si be 'ls apéndices de l' esquena son considerats per los fisiólechs com las parts menos sensibles del home, no cal preguntar al Sr. Frigerio quinas pessigollas va experimentar al sentirse atravessadas quatre grans agullas en aquellas regions elásticas.

¡Oh decoro de la ciencia! ¡Oh gravetat professoral! ¡Quánt poch se necessita pera comprometreos! Si 'ls mémbres del Institut, si 'ls envejosos colegas, si 'ls estudiants de l' Universitat vejessin al senyor Frigerio ab las mans apretadas á la part ferida, agitarse, saltar y xisclar tot sol pel quarto! L' infortunat professor perderia en un moment l' autoritat y la fama guanyadas en cent vint y quatre opúscois científichs. Afortunadament lo Sr. Frigerio no pot imaginarse poch ni molt qu' una mitja dotzena de donas tingan la satisfacció de contemplarlo en aquella posa grotesca, enviantli pel forat de la clau una salva d' injurias y d' impropis.

¡Basta! lo dolor ha sigut passatger... La contraccio ha cessat, lo Sr. Frigerio estira 'ls membres y pren una actitut més seria... pero no li reneix la confiança. Tots los mobles del quarto poden amagar una pérvida trama. Palpant l' encoixinat dels demés sifials, la ma del Sr. Frigerio ha trobat altres punxas.... Aquestas no son plantas que creixin naturalment en l' estopa, pensa l' home de ciencia, algú las ha trasplantadas aquí ab malas intencions. Demá aclariré aquest assumpto.... Pero, ¿ahont es la meva cartera? ¿ahont son los meus papers?... Algú sens dubte ha vingut á tafanejar las meas cosas... ¡Oh! jo no vull anarmen al llit si primer ... ¡Misericordia!... ¡Una rata dintre 'l meu estrenyacaps! Pero no... no es una rata... es un gat... ¿Qué es aixó?... ¡la cúa d' un gat cusida al meu estrenyasaps! Pero aixó no es natural... ¡Quica! ¡Quica!... ¡Ey!... ¡Quica dich!

—Un cránch! un accident! una fistola! responen en veu baixa las donas.

—Quica! Quica! crida de nou lo professor pegant cops de peu á la porta al adonarse de que está tancada per la banda de fora.

Després d' haver picat inutilment una bona estona, desesperant de rebre cap mena de socors, lo pobre home s' acosta al llit y tremolant d' emoció, de cansament y de fret, pren lo partit d' ajeures y d' esperar á demà pera coneixer l' origen de tants infortunis...

Ja 'l professor ha conseguit treures de sobre la roba xopa de la pluja, ja alsa una cama pera pujar al llit... quan... al mourer las flassadas se li presenta á la vista un espectacle estrany y terrible que li fa posar 'ls cabells de punta .. Aquesta vegada lo professor queda sense paraula... Permaneix inmóvil ab la boca bádada, petrificat per la sorpresa y lo terror.

Una vintena de cránchs vius giravoltan entre 'ls llensols, agitant las antenas amenassadoras com si esperessin una víctima pera destrossar; y altres tantas granotas saltant atrevidament d' una galleda corran, boitant, per sobre tots los mobles del quarto.

Quan l' home está conmogut per graves y extraordinarias impressions, de que li serveix la ciencia? L' ilustre naturalista, lo docte professor que durant tants anys s' ha fet malbé la vista y 'l cervell estudiant totas las varietats del regne animal, baix l' influencia de la sorpresa y del terror pren los cránchs per escorpins y las granotas per ratas pinyadas.

Aquesta errada científica no alucina per melt temps al Sr. Frigerio. Quan, finida ja la violenta conmoció, está en aptitut de reconeixer la propia errada, ab flemma de sabi recull cuidadosament los escampats animalets y un á un los fica á la galleda.

Pobres bestiolas innocents! pensa 'l Sr. Frigerio, seria una verdadera injusticia que desfogués la meva ira contra vosaltres... Vosaltres no sou mes que l' instrument d' algun tonto ó mal intencionat. Però d' alont m' haurá sortit aquest enemich incógnit, aquest geni pervers que s' ha proposat ferme passar tan mala nit? A Menagio no hi ha ningú que 'm conegui... Jo no he fet may mal á ningú... Basta!... Espero haver superat las majors desdixas... Demà... la Quica m' explicarà aquesta historia...

Lo professor, vensut pel cansament y per la son se fica atrevidament al llit; pero tot just ha apagat lo llum, veu apareixer en la paret frontera un cap de mort fosforescent y sota d' ell, en lletres de foch:
MORT AL AUSTRIACH.

(Seguirá).

DOS ESPÍAS

PER ANTONI GHISLANZONI

(Continuació.)

CAP. V.—*Una carta comprometedora.*

Al endemà, envers las deu del matí, lo professor Frigerio no havia sortit encara del quarto.

Mentrestant, lo sastre, 'l sargento, 'l menescal y 'l batlle de Me-naggio 's reuneixen en consistori en una sala baixa pera decidir la sort del malvat emissari del Austria.

—Fills meu, deya 'l batlle, 'ls papers y 'ls documents que m' havéu presentat no son probas suficients pera ferlo agafar legalment. Millor seria vigilarlo, seguirlo per tot arréu, veure ab qui parla, quinas relacions té..... en fi, esperar que 's comprometi y caygui per sí mateix en lo llas de la justícia.

—Tots los moderats sou d' una mateixa pasta, crida 'n Gallina. Ab los vostres miraments, ab la vostra legalitat deixariau creixer la gram en lo pais y després no hi hauria medi d' estirparla!..... Miréu que un dia ó altre 'l poble soberá perdrá la paciència y acabarem per fernos justícia nosaltres mateixos!

—Brabo! ben parlat! Visca 'n Gallina! Visca 'l poble!

—Y acabarem d' una vegada, prossegueix lo nostre orador, ab los madurs, ab los tarats y ab los *perseverants*!

—Bravo! ben parlat! Visca 'l *Pungolo*! Mori la *Perseveranza*!

—Senyors! ¡Senyors! crida la Quica entrant á la sala ab cara de pasquas..... Tenim una altra proba entre mans..... un barquer ha portat una carta pera 'l senyor Frigerio..... una carta que ve de..... Bellano.....

—Apa! cuyta! llegim..... diu en Gallina apoderantse de la carta.

—Miréu fills meus que ningú té 'l dret d' obrir las cartas d' altre, observa 'l batlle. Gallina! tu no obrirás aquesta carta! t' ho exigeixo en nom de la lley!

—Que lley del embut! respón vivament en Gallina. Quan la pàtria està en perill es precis recorre als medis extréms. Vos repeteixo senyor batlle que vosaltres ab la vostra prudencia, ab la vostra moderació, ab los vostres escrúpols..... arruinaréu l' Italia.

En Gallina obra la carta, y si bé 's troba molt embolicat pera llegir lo manuscrit, ab inconcebible esforços consegueix combinar las silabas:

—*Caríssim colega!*..... Comensém hé! Havéu sentit?..... *colega!*

—Monstres infames! exclama la Quica espurnejant foch pels ulls.

—Aquest que escriu deu esser aquell carronya que públicament s' atreví á nomenarse amich dels austriachs..... Pero llegim, ne sentírem de bonas..... *Me trobo sepultat en lo llit per una contusió.....*

—Ah! veyéu, interromp la Quica, veyéu, los de Bellano han tingut més judici que nosaltres, l' han sepultat al llit sense tants miraments!

En Gallina prossegueix la lectura ab prou pena, fent las pausas á la seva manera y alterant de tal modo 'l sentit del escrit:

—*Per una contusió produhida per una pedra hé! que 'm va tirar una ma desconeguda quan tornava de la meua excursió per la montanya. No m' entretindré en relatarvos quantas y quantas tribulacions he passat desde que he posat los peus en aquest país inhospitalari. Bástios saber, per ara, que la primera nit no he pogut aclucar l' ull, perque han vingut sota 'la finestra del meu quarto una dotzena d' individuos á fer un soroll del infern ab trompas, campanas y altres instruments metàllics de cuyna. Al endemà vaig sortir pera donar principi á las mevas investigacions... Carronya!... He visitat las montanyas, he estudiat las alturas y las colladas. Ah! ja; las colladas per ahont han d' entrar los austriachs. Malvat!... Vos asseguro que la primera campanya havia sigut bastant afortunada. Monstre!... Los datos recullits foren tals pera confirmarme plenament en los meus principis (y dispensen si vos dich los meus principis que foren ja proclamats per los nostres amichs austriachs). Ah! Oh! finalment estaveu persuadit senyor batlle! No vos sembla prou sincera aquesta confessió? Vos quedan dubtes encara? Ara vejém lo restant! Jo esperava empendre al endemà altras investigacions, quan, tornant á Bellano per un caminet, me cau d' improvis á sobre una pluja de pedras molt bé! llensadas ab tanta fúria per personas amagadas darrera un promontori, que ha sigut ben be un miracle que n' hagi sortit ab vida. Ves per allá, ves, que no te la camparás gayre!... No vos parlaré d' altres bromas pesadas que m' han sigut fetas per personas á qui*

no coneix. Pero que massa bé 't coneixen á tú gran galiot! Jo 'm temo que hagi suscitat algú contra mi sospitas comprometedoras, ó bé que hagin sigut mal interpretats alguns judicis meus respecte á la política del compte Cavour, que raig tenir l'imprudència d'emetre davant las nostras companyas de viatge. De tots modos he decidit abandonar aquest país, d'ayres mal sans, y anarmen lo vinent diumenje á Tartavalle ahont podré fer excursions á las montanyas de la Valsassina. Si no vos desagradés venir á Bellano 'l diumeje y fer aquest curt viatge ab la meua companyia vos ne quedaria molt reconegut. Jo crech que á Tartavalle vos serà també convenient anarhi pera 'l vostre objecte... Jo ho crech, ab tanta gent com hi ha fora... á pendre las ayguas!... Qui sab?... quatre ulls hi veuhen mes que dos... Jo vos prometo que cada vegada que vegi res groch... Ho havéu entés senyor batlle?... groch!!! Cada vegada que vegi res groch no deixaré d'examinarho ab la esperansa de descubrir lo vostre elèboro. Contestéume aviat... Adeu siau colegat bona fortunat y que Deu vos guardi d'esser mirat de mal ull per vostres hostes.—ZANNADIO.

—Senyor batlle, diu en Gallina ab tó d'autoritat, ha sentit? ho ha vist? ho ha tocat ab las mans? Ara una de dos, ó vosté pren la iniciativa ó hé 'l poble se 'n cuidarà.

Lo batlle 's fa entregar la carta per en Gallina, y després de llegir-la y meditarla sériament:—Fills meus, diu, jo vull que 's fassi justicia... No menos que vosaltres sento jo odi y despreci pels malvats emissaris del despotisme extranjer que s'agitan en lo nostre país lliure, ab criminals designis. Aquesta carta 'm fa suposar que tant lo senyor Frigerio com lo senyor Zannadio son dos cómplices malvats... Es precis donchs agafarlos tots dos ab lo mateix llas y fer de manera que 'l cástich tinga certa solemnitat á fi de que serveixi d'escarment á tots los enemichs d'Italia. ¿Estéu promptes, fills meus, á secundarme?

—Parli senyor batlle.

—Primer de tot cloeu de nou aquesta carta, y tu Quica portala al senyor Frigerio. Si permanece á Menaggio, procedirém ayuy sens falta á son arrest; si per compte d'aixó 's determina á seguir á son company, allavoras, jo, tu, Gallina, vosaltres tots plegats, seguits d'un piquet de la Guardia Nacional y fins, per millor garantia, de quatre carrabiners, anirém á esperarlos á Tartavalle y aixís sorprendrém á la vegada als dos cómplices infames. ¿No vos sembla que es aquest lo procediment mes saludable perà la patria?

Lo sastre, 'l manescal y 'l sargento de la Guardia Nacional de Me-naggio, si be en lo país representan lo partit de la oposició, no han per aixó renunciat al sentit comú. La proposta del batlle es aprobada sens discussió... Establert lo plan estratéghich, calculadas totas las eventualitats, pertoca ara á la Quica donar lo primer pas.

¿S' atrevirá á presentarse al senyor Frigerio? ¿A desafiar los re-ganys d' un inquilino que ha passat una nit tant desastrosa? ¿De quin modo podrá escusarse? ¿Cóm explicar y justificar la intervenció dels cranchs y de las granotas? ¿Cóm dissipar las sospitas y amancir la fu-ria d' un espía?...

— Dificil empresa després de tot quant ha ocorregut lo dia avans.

— Pero, que es lo que no pot l' amor de patria en lo pit... d' una cria-da? La Quica 's fa tornar pel batlle la cartera y 'ls papers del pervers inquilino. La Quica clou la carta ab una mica de pa mastegat. La Qui-ca s' arregla la cofia, 's compon lo vestit estirantse 'l cos ab l' objecte de fer un xich de goig. La Quica vola á cumplir l' atrevit designi.

— Pochs minuts després, la espavilada masovera sortint del quarto del senyor Frigerio anuncia oficialment al batlle que 'l jesuita disfrassat, l' infame espía del Austria, marxaria aquell mateix dia cap á Bellano per anar l' endemá á Tartavalle en companyia del senyor Zannadio.

— Si sapiguessiu á quíns sacrificis he hagut de sometrem, afegeix gravement la Quica, pera inspirar un xich de confiança á n' aquell ga-liot y arrebossarli 'l secret!

— Sapiguém de que ets capassa, respon lo batlle, la patria tindrà en compte ton heroisme.

CAP. VI.—Tartavalle.

Tartavalle es un poblet ó, per mellor dir, un aplech de casas, si-tuat en una vall que pot semblar amena y pintoresca á n' aquells que hi van á buscar l' efecte de las ayguas pera curar lo mal de ulls.

En la primera quinzena d' Agost, l' establiment está molt animat de forasters, la major part malaltissos ó que 's fan passar per malalts, en-tre ells molts mullers infelissas, molts xicotas acasaradas, molts sol-ters extremadament enemichs del matrimoni, pero al mateix temps desitjosos de galants aventuras. Aquest any s' hi troban reunits molts joves *lions*, als que la vergonya de no haver participat de las inco-moditats y dels perills de la guerra de Sicilia, obliga á buscar un re-fugi aprop de las fonts thermals ab lo salvoconducte d' un certificat del metge.

Es un diumenje.

A punta de dia, pel caminet que del petit poble de Taceno condu-

heix á la font, hi ha un seguit d' anar y venir gent, un enrahonar y demanar novas ab insólita locuacitat. Lo café s' obra més aviat que de costum, y además dels ordinaris concurrents s' hi veuhen caras novas, subjectes de galtas rojas, d' aire marcial, joves á la flor de l' edat que no demostrarian tanta afició al *punch* y al *cognac* si fossin allí pera pendre las ayguas medicinals. Entre aquestos hi ha en Gallina, sastre de Menaggio, que seu devant d' una taula en companyia del manescal y del batlle alternant esclamacions patrióticas ab freqüents libacions.

A poca distancia, sentats devant de una altre taula, dos senyors d' edat avansada, vestits molt pulidament, acompanyan ab mirada carinyosa á totes las personas que passen per devant del café, y somriuhen en senyal d' adhesió cada vegada que 'l sastre de Menaggio dona un visca á l' Italia. Los dos germans Frederich y Joan Carles Albizzotti, gosan á Tartavalle de molta popularitat. Interven en totes las tertulias y posseheixen cent petits secrets de familia. Las mamás los hi confian lo bras de sas fillas en las difícils passejadas de nit; tenen lo pudorós encárrech d' arreglar las faldillas de las senyoras quan muntan en burro. Mitjansers y consellers d' amor en las alegres reunions del jovent solter; farsetas y tafaners alguna vegada; graves y servers comunment; amables ab tothom y pródichs de cortesía, los dos germans passen per dos tipos d' honradesa y sabiduria. Si 'ls Albizzotti marxessin avuy de Tartavalle, dema l' establiment de las ayguas se tancaria per falta de concurrents.

Prop dels dos germans, sentat devant de un' altre taula, hi ha un jove de uns vint y cinch anys malalt de la vista, que de tant en tant alsa 'l puny sobre la taula en senyal d' impaciencia. Es lo Sr. Edmundo Franchetti, graduat fa poch en medicina, volgut y estimat de quants lo coneixen per sa honradesa y sos sentiments lliberals. La grave malaltia que gayre be 'l priva de veurehi, li causa doble dolor, per quant l' impedeix de seguir á Garibaldi en sa expedició á Sicilia. Las gestas gloriosas de sos antichs companys de Varese y de San Fermo lo tenen en continua exaltació. Haver de reprimir los instints bélichs, los impetuosos desitjos de la propia naturalesa, es pera éll lo major dels torments. Un estudiant de uns setze anys que 's també un dels que 's varen batre á Varese, y que ara á causa de una forta malaltia del ventrell se troba condemnat á la inacció, s' está sempre al costat del jove metje, servinlli de guia y moderador.

Pel camí de Bellano baixa una professó de gent. Qualsevol diria que tots los habitants de las masías y dels pobles vehins s' han donat cita á Tartavall.

—¡Oh! la festa será complerta, erida en Gallina alsant la copa. Aquestos dos senyors gahiols desempenyarán lo paper que 's mereixen.

—¡Oh certament! respon un dels Albizzotti somrient, aquesta será pera élls la vall de Josafat.

—Y jo me n'encarrego del paper de Satanás, afegeix en Gallina.

—¿A quina hora creyéu que deurán arriwar aquestos senyors? pregunta un dels Albizzotti ab l'acostumada suavitat.

—Al mitj dia serán al cim de la costa.... ¡Oh! pero.... vetaquí las senyoras Menafuoco de Bellano.... Aquestas nos portarán noticias.

—Totas las miradas se dirigeixen al capdemunt del collet, y en efècte, las senyoras Menafuoco á caball de tres burrets baixan solemnement á la vall. Cornelia y Rosalba portan un gran barret á la calabresa ab gran plumalls tricolors; en lo pit, á tall de corassa, una escarapeln ab arabeschs y 'l retrato d' en Garibaldi al mitj; y per acarbarhi d' alegir, una cinta també tricolor, eosida la punta de la sombrilla. La mamá Calertna desde dalt de la seva cavalcadura saluda als circunstants agitant *Lo Fiblò* á tall de bano..

(*Acabarà*).

LA IGLESIA DE PORT-BOU

POESÍA DEDICADA AL SENYOR D. CLAUDI PLANÁS

Sobre un penyal á una roca
Blanca perla hi ha engastada,
La perla guarda la Verge,
Guarda la Verge y 'ls àngels.

Es la iglesia de Port-Bou
La joya qu' he anomenada,
Suspesa en mitj de l' espay
Com una mistica llántia.

Contemplantla l' esperit
Lo cor aixampla sas alas,
Puja fins als finestrals
Y arriva á la nau gallarda.

Del geni l' alé 's respira,
Impresa 's veu sa petjada,

Los llabis resan ab fé,
L' immortalitat sent l' ànima.

Aquell qui l' ha concebuda
Deu pujá al cel desiara,
Perqu' ella es un tros de gloria
Estés sobre la montanya,

Sens dupte Nostre Senyor
Que al home tant y tant ayma,
Quan fixaria los ulls
Sobre aquell recó d' Espanya,

Humiliat pels Pirineus,
Batut per la tramontana,
Y alegrant los pescadors
En lo petit port que 'l banya,

A la Verge li diria
Desitjós de fer miracles:
En aquest lloch, Mare meva,
Me plau que sias honrada.

Jo vull millorar la sort
D' estas rocas solitarias,
Perque tot lo qu' es humil
Un dia té d' exalsarse.

Las guspiras atiaré
De l' inteligencia humana.
Donaré 'l poder de l' or
La forsa de la esperansa.

Y units aquets elements
Foradarán la montanya
Animant monstre de ferro
Qu' haurá de foch las entranyas.

De duas nacions vehinas
En farém duas germanas,
Perque ensemps son benvolgudas
Y fillas d' un mateix pare.

De Fransa tenim un Rey
Que va morí en Terra santa,
Y de l' Espanya una Reyna
Que als moros foragitava.

Quant s' haurán dat un abras
Las qu' ara 's giran l' espatlla,

Quant ja la ciencia y la fé
Haurán obrat eix miracle,
M' aficaré dins bon cor
Y en pietat lo faré batre:
Somiará de dia y nit
Per honrarte Inmaculada.

Un temple digne de Deu
Entre la Fransa y l' Espanya,
Santa senyera de pau,
Penó de rassa cristiana.

Aixó digué 'l bon Jesús,
Y es sa paraula sagrada.
Ja las rocas han fet pas,
Las nacions s' han enlassadas.

Dalt lo temple la creu brilla,
Baix de la creu las campanas
Aixecan al cel sa veu
Y á la terra la devallan.

Volent dir que tot un Deu
Del cel á la terra baixa
Per la vegada primera
Dintre sa nova morada.

Per aixó 'l ferro-carril
Ha pres al vent la ventatja,
En son si portant lo goig
Dels pensaments entussiasas.

Per aixó lo sant Prelat
Revesteix sas millors galas,
Y los sons mes armoniosos
Van al peu de l' ara santa.

Per aixó demana á Deu
Benedicció soberana
Pels que aixecaren lo temple
Y per tota l' encontrada.

Y 's complau mostrant la fé
Que l' amor de Deu inflama,
Y Reyna fa de la festa
A la Verge Inmaculada.

VICTORIA PENYA D' AMER.

DOS ESPÍAS

PER ANTONI GHISLANZONI

(Acabament.)

Si be la Sra. Caterina Menafuoco porta cad' any á Tartavalle las sevas fillas, ab l' esperansa de poguerlas casar ab algú que tinga cataratas als ulls, aixó no obstant, la singular *toilette* de las tres donas produheix la més viva sensació. Los germans Albizzotti, després d' haverse cambiat una mirada de maligna ironía, s' aixecan pera cumplir ab son acostumat ceremonial. Tot just las cavalcaduras s' aturan devant del café, los dos germans ofereixen la ma á las xicotas pera ajudarlas á baixar del burro, mentres la Menafuoco, mare, refusant tot ausili, salta de la sella cridant: ¡Deixin! ¡deixin! pera mí no n' hi ha necessitat! á la meva edat no s' escandalisa ningú.

Encara las Menafuoco no han posat peu en terra, que las personas que de primér se passejavan pels caminals ó estavan escampadas pels prats vehins se reuneixen en la plasseta del café. L' exércit está á punt, lo moment de la batalla s' acostá, no falta més qu' escullir los capitosts y distribuir la gent.

¡Senyors y senyoras! prorromp en Gallina enfilat dalt d' una taula, es inútil que vos fassi memoria del objecte pera que 'ns hem reunit avuy en aquesta vall. Se tracta de sorprendrer y castigar á dos infames emissaris del Austria, dos espías declarats, que ab audacia increíble s' atreveixen á recorrer aquestas montanyas pera estudiarme los colls y las vías de més fácil accés pera conduhir altre volta á Italia al aborrit extranjer!

—¡Morin los espías!

—Los dos malvats, ab un cinisme digne de mellor causa.... abusant de la bona fé y de la tolerancia del partit moderat s' introduhiren en los dos ilustres y patriótics pobles de Bellano y Menaggio esperant establirli dos centres de reacció. Pero hi trobaren sabateta en son peu.... La trama fou descuberta, y desbaratats sos infames propósitos. Los batlles d' un y altre comú, la Guardia Nacional, la anomenada

Quica Bernadotti, lo furriel y 'l manescal de Menaggio cumpliren en tal ocasió son deber... Jo declaro als sobredits ciutadans benemérita de la patria.

—Aprobat!

—Assustats per l' amenassadora actitud de nostres pobles, los dos enemichs de l' Italia, en lloch de renunciar á sos perversos propósitos, cregueren sostreures á la nostra vigilancia cambiant de país y determinaren trasladarse á Tartavalle, lloch estremadament propici pera sas odiosas maquinacions... Avuy... dintre quatre horas... los malvats arribaran entre nosaltres pel camí de Bellano!..

—Rebrels á pedradas!

—Fusellarlos sense misericordia!

—Tirarlos de cap al Pioverna!

—Rostirlos, trossejarlos, penjarlos!

—Aquest es lo meu parer, esclama en Gallina, un exemple de justicia popular es mes que may necessari. Morin los espías!

Una explosió d' aclamacions y d' invectivas estalla entre la turba agitada com l' Océa en tempestat.

En pochs minuts lo furor de las massas ja no te fré. Totas las taulas del café s' han convertit en tribunas: deu ó dotze oradors parlan á la vegada. L' un predica moderació, un altre encen l' ira, aquest crida contra 'ls Borbons, aquell altre las empren ab lo Papa y lo cardenal Antonelli; qui se las heu contra Lamoriciere y 'ls soldats irlandesos, qui vol matar als suissos. Las germanas Menafuoco muntan també sobre una taula y improvisan una alocució ab l' estil del *Fibló*, en la que despés d' haver enumerat los distints títols que tenen pera esser benemérita de l' Italia, se planyen de no trobar casador.

Entre tanta discordancia d' opinions y de veus, entre tal desfet d' aplausos y de xiulets, com se fa pera organizar las massas? Los moments son contats. Las campanas de Taceno tocan mitj dia. Segons los cálculs preventius los dos espías deuen ser á cosa de mitj hora de distancia de Tartavalle.

Lo batlle de Menaggio, que perteneix al partit moderat, troba finalment la manera d' establir un acort. La proposta d' elegir una comisió que s' encarregui de dirigir lo moviment popular, es acullida ab aclamacions.

Jo no m' atreviré á garantir que l' elecció procedís, en tals circumstancias, ab escrupulosa legalitat. Havem vist tants idiots obrirse las portas del Parlament á forsa de desvergonyiment y de trapasseries? Quina estranyesa donchs que 'ls diputats de Tartavalle conseguixin ferse elegir á copia d' empentas y trompadas? Ditxosos los primers que

sabran posarse al devant! Quan la sala de l' Assamblea es plena, se tancan las portas y 'l poble soberá permaneceix á fora ab la plena convicció d' haver elegit los seus representants.

La quesitó es urgent... Los enemichs son á la porta... Lo poble api-lat dessota las finestras espera impacient los decrets de l' Assamblea... En la sala dels diputats, quaranta s' han inscrit ja pera parlar sobre 'l assumpto.

—Sabeu lo que havem de fer? diu lo Sr. Franchetti, á tres ó quatre amichs que l' envoltan. Mentres aquestos senyors deliberan, jo seria de parer que nosaltres comensessim á mourens. Ja que aquest desgraciat mal d' ulls m' ha privat d' anar á Sicilia á tirar quatre tiros contra 'ls Borbónichs, vull al menos donarme 'l gust de clavar las unglas en la gorja d' un espial.. Marxem donchs! Val més esser los primers que 'ls derrers! Quan haurém xafat los nassos á n' aquestos dos pillets... que vinga l' Assamblea á decretá 'ls cataplasmes...

Y sense mes paraulas, lo Sr. Franchetti, en companyia d' uns quants amichs, empren lo cami de Bellano.

CAP. VII.—*La emboscada.*

¡Qué confiat y seré camina l' home quan té l' ánima pura y la conciencia tranquila! Los Srs. Zannadio y Frigerio han oblidat ja las passadas desventuras. Sense odi y sense sospita deixan lo pais inhospitalari abont estigueren á punt de sucumbir á una persecució inesplicable. L' amor á la ciencia 'ls guía per lo nou cami. Caminan á poch á poch y ab los ulls fixos en terra: l' un s' ajup a recullir plantas, l' altre s' ompla las butxacas de pédras; quan s' aturan es pera fer consideracions sobre 'ls vejétals ó 'ls minerals recullits y comunicarse alguna útil observació.

—¡Oh! miréu quina grogor, esclama en Zannadio senyalant al company un prat més enllá dels esbarzers.... ¡Me sembla que aquellas flors son los eléboros que anéu buscant!

En Frigerio salta d' alegría.... Lo prat no es pas molt lluny....

Los dos sabís se valen de mans y peus pera obrir bretxa entre las matas y las punxas dels esbarzers. ¡Trenca! ¡aixafa! ¡talla! ¡arrenca! á la fi son destruits tots los obstacles.... Los doctes clatells están ja amagats entre 'l fullam, las espatllas se tiran endevant, los cossos aplanan ab facilitat lo brancatje.... quan ¡oh sorpresa!.... una ma poderosa aferra per darrera als dos professors y 'ls treu del amagatall con dos ratas sorpresas.

—Fiera malvada, no m' escaparás, crida 'l metje Franchetti tenint

amarrat á n' en Zannadio pels faldons de la levita y empunyant ab l' altre ma un nuós bastó.

—Y tu tampoch, ¡pillet! crida 'l jove estudiant agafant al docte naturalista per l' esquena.

Los dos professors ab lo cap ficat entre las matas, se cargolan, se defensen com poden, á cops de peu, cridant ¡lladres! ¡lladres! ¡asses-sins! y demanant socors ab tots los tons que la po 'ls hi dona.

—Girat cap aquí y ensenyam la teva fatxa patibularia, crida en Franchetti á n' en Zannadio sentlo girar com un soch.

Lo pobre geólech cau de genolls en terra y alsa las mans en actitud de pregaria; després, girant del revers las gran butxacas del pardessus, de las quals cauhen algunas pedras: ¡senyor lladre! diu plorant, prenguem si vol fins tota la roba..., pero deixim la vida... per l' amor de Deu!

¿Per qué 's queda en Franchetti sorprés y petrificat?

¿Per qué 'l jove que poch moments avans embestia al Sr. Frigerio ab tanta violencia, tot just aquest ha girat la cara, dona duas passas enrera y 's tira avergonyit lo barret als ulls?

Los tres estudiants que forman en la partida abaixan las armas, se llevant lo barret y 's quedan com culpables atrapats en plé delicté.

—Oh perdó! mil vegadas perdó! prorromp en Franchetti llevant lo bastó y allargant la má al geólech que está encara agenollat sobre l' herba. Vosté! vosté, lo meu professor! Vosté, l' amich dels estudiants! l' honor de la Universitat!... Vosté, á qui jo venero y estimo entre tots los sabis d' Italia!... Oh! qu' imbecil, que desditxat qu' he sigut!... Aixequinse, no tinguin por de res!... A mí... á mí 'm pertoca pregar de genolls als seus peus y implorar una paraula d' indulgencia!...

En Zannadio y en Frigerio s' aixecan y 's miran l' un al altre com alelats, mentres los circumstants ab las més entussiasas probas d' afecte tractan de tranquilisarlos.

—Pero y donchs ¿perqué 'ns havéu embestit ab tanta fúria? ¿perqué aquells garrots aixecats sobre las nostras espatllas? pregunta l' ingénuo Zannadio.

—¿Per qui m' havéu prés? demana en Frigerio al mateix temps.

—¡Senyor catedràtic!...

—Y bé?... parléu donchs... Vaja, doctor Franchetti, pronunciéula al fi aquesta paraula que té de ser per nósaltres la solució del enigma... Ja compreném qu' aquí hi té d' haver una equivocació.

—Oh! sí! una equivocació fatal! respon en Franchetti. Y ara que bé hi reflexiono, dono gracias á la Providencia d' haverme fet neixer l'

inspiració de venirlos á trobar ab aquestos colegas meus. Si per desdita havessin caygut en las mans del poble... á n' aquestas horas ja no 'n quedaria de vostés ni una engruna d' os... Aquells desgraciats los haurían fet bossins ¿Volen que 'ls la diga senzilla y clara la terrible paraula?... Mentres nosaltres estém aquí enrahonant, allá baix á Tartavalle hi ha una Assamblea, un tribunal popular qu' está deliberant la classe de martiri que se 'ls té d' aplicar. En opinió d' aquella gent, vostés son *dos espías del Austria*.

Los dos professors se quedan badant un pam de boca com dos gossos ferits de mort.

CAP. VIII.—*No son los verdaders espías aquells que mes ho semblan.*

Tocan las tres de la tarde, y 'ls honorables membres de la Comissió popular que tenen de decidir de la sort dels dos emissaris del Austria están encara deliberant en lo café de Tartavalle. Las discussions de las Assambleas y dels Parlaments son, en general, molt útils y beneficiosas quan hi ha temps per perdre. Si en las cuestiones urgents los oradors reflexionessin que 'ls fets valen més que las paraulas donarian probas de gran elocuencia callant. Jo conech oradors que si per etzar se calés foch al Congrés, de bona gana morirían rostits en companyia de sos honorables colegas avans de sacrificar un periodo.

Pero 'ls honorables de Tartavalle se mostran mes discrets. A dos quarts de quatre de la tarde, aixó es, tres horas després de la arribada dels senyors Frigerio y Zannadio, en Gallina obra las vidrieras y 's presenta al balcó pera anunciar al poble lo resultat de las deliberacions del consell.

Mes, ahont es anat lo poble soberá? ahont son los milicians de la Guardia Nacional? qui ha dispersat los homes d' acció qual concurs es tan necessari pera la empresa?

Tots los consellers s' abocan al balcó y giran la mirada al voltant maravellats de tanta soletat.

Quan, heus aquí que, lluny, per lo camí de Taceno, se veu venir una professó de poble precedida de la Guardia Nacional ab bandera desplegada.

L'acompanyament va baixant; lo gran timbal de la banda de música desperta 'ls ecos de las montanyas; veus altas y alegres se barregen ab lo só de las trompetas; los homes agitan los barrets, las donas los mocadors.

—¿Qué vol dir aquesta novetat? pregunta en Gallina. ¿Será aixó alguna tentativa dels reaccionaris?

Pero la colla s'acosta. Los milicians forman sota 'l balcó, l'exércit se disposa en ordre de batalla y presenta las armas.....

¿A qui?

—Oprobi de la nació! crida en Gallina alsant los punys sobre la brana.....

Los senyors Frigerio y Zaunadio atravessan, á cavall, la plasseta y responen ab cortesías als viscas entussiasas de la gentada.

Tal succés, que ompla d'admiració á n' en Gallina y als altres honorables membres de la Comissió popular, no causarà extranyesa als nostres llegidors. Mentres la Assamblea estava deliberant, lo metje Franchetti y 'ls seus colegas han explicat al poble la equivocació dels espías, y 'l poble, persuadit per l'autoritat testimoni de varis milanesos que coneixen també als senyors Frigerio y Zannadio, s'afanya en compensar als dos professors, ab demostracions de simpatía y respecte, de las penas que han passat avans.

—En nom de la pátria, en nom del decoro públich, en nom de tots los meus compatricis de Menaggio protesto contra la ilegal manifestació d'una gentussa seduhida, si molt convé comprada, per l'or austriach! crida en Gallina girantse als membres de la Assamblea.

—Y tots nosaltres protestem, responen á coro 'ls diputats.

—¿Estéu disposats á morir? demana ab énfassis en Gallina als honorables membres. ¿Estéu disposats á morir per la salut de la pátria?

Los honorables dubtan en respondre. La interpelació es massa comprometedora.

—Senyors! Vos ho demano per tercera y última vegada. ¿Estéu disposats á morir per la salut de la pátria?

—Jo conech massa bé 'ls meus debers de diputat del poble, respón un dels assistents. ¿Quí representaria, qui iluminaria, qui governaria la nació, si 'ls diputats morissin? Viure es un dret pera 'l comú dels homes, pera un representant del poble es un deber.

—Bé! bravo! visca 'l mestre Gandolla de Bellano! cridan los altres diputats que en aquesta inspirada resposta reconeixen la propia salvació.

—Y nosaltres permetrém, respón en Gallina, que dos espías, dos emissaris del Austria sian portats en triunfo y aclamats per aquesta gentussa ignorant que 'ns ha elegit pera l'honorable càrrech de representarla?

—No! no! morin los espías! morin los espías! baladrejan á coro 'ls diputats.

—Sí! morin los espías! repeteix en Franchetti precipitantse á la sala

en companyia dels seus colegas d' Universitat. Morin los veritables enemichs de la Italia, morin los D. Basilis que ab la careta de lliberals van pel mon, fent l' ofici de Satanás, á suscitar discordias y á sembrar la gram entre 'l bon gra. Avuy la Providencia 'ns ha fet descobrir dos d' aquestos malvats... y ha posat en nostras mans tals documents que no podrán de cap manera eximirse aquells del rigor de la lley! Senyor batlle de Taceno: poso en vostras mans aquestos papers que 'ls ilustres professors Frigerio y Zannadio han recullit en lo camí de Bellano y que perteneixen als germans Albizzotti que 's fan passar per tractants en sedas.

Aixís parlant, se treu en Franchetti una cartera de la butxaca, que conté diferents papers, y 'n fa públicament entrega al president del ajuntament.

—Cóm! los germans Albizzotti! aquells dos senyors que aquest matí eran al café... y feyan tants brindis a la Italia... á Víctor Manuel... á Garibaldi!..

—Eran dos infames emissaris del partit austriach, allistavan voluntaris pera l' exércit de la reacció, recullian diners pera la mala causa, se cartejavan ab los redactors de la *Armonia* y de la *Civiltá Católica*. En fi, com podreu observar per las preuhadas notas que vos he presentat, havían vingut á Tartavalle á sembrar la reacció...

—Pero 'ls altres dos... aquells pillets que ara fa poch havém vist passar á cavall entre 'ls viscas y las aclamacions de la gentada?

—Son dos ilustres italians, dos professors de ciencias naturals, homes de gran talent y de molt nobles sentiments que passen la vida en l' estudi y la meditació, y que han vingut á n' aquestas montanyas pera investigar los misteris de la naturalesa, pera resoldre 'ls difícils problemas de la formació del moa... Y es justament d' aquestos ignocents conresadors de la ciencia, que Deu s' ha volgut pera esbullar las tramas d' aquells dos malvats que no s' escaparán per cert del cástich merescut. Los germans Albizzotti, tement que 'ls senyors Frigerio y Zannadio fossen de veras emissaris del Austria y que son arrest pogués comprometre algun tenebrós secret, se 'n han anat mes que depressa de Tartavalle avans d' arribar los dos homes de ciencia, y aquestos han trobat á terra, pel camí, la carta que tinch l' honor de presentarvos.

Molt temps se necessita pera que 'ls honorables diputats pugan referse de la sorpresa y convencers del engany. La xarramenta, las discussions, los comentaris duran molta estona ab gran dol de 'n Franchetti á qui privan de pendre part en lo dinar dispostat en honor dels sabis. Lo darrer de persuadirse es en Gallina; pero quan lo bon xicot

ha acabat tots los arguments d' oposició y 's troba sol y sofocat per lo vot unánime de las massas, en Franchetti lo pren per la ma y ab dolsa violència se l' emporta fora de la sala pera acompanyarlo á cumplimentar als dos sabis.

—Fill meu, diu lo jove metge al ingénuo patriota de Menaggio, lo mon tot sovint s' enganya en los seus judicis. Un home un xich escéntrich, un xich estrany en lo vestir; un home tímit, prudent, que parli poch, que no s' interessi gens ni mica per las cosas dels altres, facilmente inspira sospitas y es mirat de cua d' ull. Creume Gallina, los verdaders pillets no son aquells que mes ho semblan... Los verdaders espías, los verdaders enemichs de la Italia dificilment se donan á conèixer... Los veurás afables, vius, brillants... Los sentirás declamar en los cercles... cridar Visca la patria! Visca l' Italia! Visca 'l Rey!.. Jo ja he après á desconfiar d' aquestos xarrayres arrogants, imprudents, desvergonyits... que la cega gentada adora!.. Que l' exemple dels Albizzotti te serveixi de norma pel pervenir... Y si may arribas á tenir sospitas de que algun desconegut puga esser un espia, guardat d' alarmar las massas com has fet aquesta vegada... Pensa que si jo no hagués passat devant dels decrets de l' Assamblea, lo poble soberà hauria mort á dos astres de la ciencia á dos models de virtut.

Aixís amorosament parlava en Franchetti tot conduhint cap al hospital al sastre de Menaggio.

Entran en la sala ahont estan dinant los professors y 's dirigeix á n' ells desseguida en Gallina pera escusarse; pero avans de que tingúes temps d' obrir la boca, la Sra. Menafuoco, seguida de sas duas fillas Rosalba y Cornelia, s' avansan, y feta una cortesia á la dreta y altre á l' esquerra, parla en aquesta forma als dos homes de ciencia:

«*Francament, nos havem enganyat! Nosaltres explicitament nos retractem de quant havem pogut pensar ó dir referent á dos homes honrats com sou vosaltres. Accepteu, junt ab la meva, las rectificacions de Rosalba y de Cornelia. Vosaltres sou honrats, las nostras fillas son honradas... Nosaltres estem contents de vosaltres... La nació vos ofereix un banquet en senyal d' estima y de reconeixement. Nosaltres ho aprobem! Vosaltres no refuseu l' oferta de la nació; esta bé! Senyors y senyoras, prosseguiu també en lo lliure exercici de vostres drets populars, manjeu de bona gana, nosaltres ho permetem. Fins pera reparar una involuntaria omisió d' aquesta honorable comitiva, nos assentem ab vosaltres al lliberal banquet. Ja ho havem dit, ho dihem y no 'ns cansarem de repetirho: en ocasions tant solemnes, nosaltres estarem sempre ab la nació.*

EN VAGA

(Traduhit per Narcís Oller)

I

L matí, quan los obrers arriuan al taller, lo troban fret; ab la negror de tristesa de ruina. Al cap de la gran quadra, la máquina está muda, ab sos brassos magres y sas rodas inmóviles, aumentant aixís la melancolia del lloch; ella la qui anima ordinariament tota la casa ab sos esbufechs y terratrémol com batechs de cor de gegant que treballa sempre ab dalé.

L' amo baixa del seu escriptoriet y diu ab ayre de tristesa als treballadors:

—Fills, avuy no tinch feyna pera darvos... Ningú 'm fa demandas; de tots cantons rebo contra-òrdres y vaig á quedarme carregat de géneró. Aquest mes de Desembre en que contava jo, aquest mes, que era 'l de més feyna 'ls altres anys, amenassa arruinar á las casas més fortas. Hem de pararho tot.

Y notant que 'ls treballadors se miran los uns als altres ab la recansa d' entornarsen á casa y 'l temor de no tenir pa l' endemá, en veu més baixa afegeix:

—No es que jo sia egoista, nó, vos ho juro. La meva situació es tant trista com la vostra, si no ho es més. En vuit dias, he perdut cinquanta mil franchs. Si paro 'l treball es per no fer més fondo 'l forat: no tinch un xavo pera pagar los venciments del 15... Ja veyéu qu' us parlo com amich que no' us amago res. Potser demá vindrán á embargarme. Mes qué hi farém, sino 'n tenim la culpa nosaltres, no es cert? Hem arriuat fins ahont hem pogut. Jo hauria volgut ajudar-vos á soportar aquesta mala tongada: pero es impossible, m' han aterrat; no tinch pa per partir.

Llavors los hi exten la má. Los obrers hi encaixan silenciosament, y, durant alguns minuts, restan allí contemplant ab los punys closos las eynas en vaga. Los altres matins, ben dejorn, las llimas cantavan,

los martells marcavan lo compás, y tot aixó sembla ja dormir ara en la pols de la ruina. Son una vintena ó una trentena de familias que la setmana entrant no podran menjar. Algunas donas que treballavan en aquest taller están á punt de plorar; los homes volen aparentar mes fermesa, fan cor fort y diuhen qu' á Paris no 's mor de fam ningú.

Després, quan l' amo 'ls deixa y 'l veuhen partir, caygut en vuit dias, aclaparat potser per un desastre major encara del que confessa, se 'n tornan un á un pantejant, ab lo nus á la gola, corgelats, com si sortissen de la cambra d' un mort. Lo mort es lo treball, aquella gran máquina muda, qu' en l' ombra sembla una carcanada sinistre.

II

L' obrer vaga per fora, per carrers y plassas. Ha consumit vuit dias rodant sense poder trobar feyna. Ha anat de porta en porta oferint sos brassos, sas mans, tot son cos, sense mirar la mena d' ofici ni que fos lo més ínfim, lo més cansat, lo més estragador. Totas las portas ha trobat tancadas.

Llavors s' es ofert á treballar per mitj jornal. Ni per aixó aquellas s' han obert. Travallaria per res, pero ni per res lo volen. Es la crisis, la crisi terrible que truca als vidres de las habitacions d' obrers. La basarda ha parat tots los treballs y 'l diner, lo diner poruch, s' es amagat.

Al cap de vuit dias ho ha acabat tot. L' obrer ha fet una tentativa suprema y 'n torna poch á poch, ab las mans buydas, abatut de miseria. Aquell vespre plou, lo fanch dóna á Paris un aspecte fúnebre. L' obrer camina ab l' aygua á l' esquena sense adonársen, no sentint sino la fam y parantse per arriivar menos aviat. Guayta per un moll del Sena, las ayguas engroixidas rodolan ab llarga remor, onadas d' escuma blanca s' escarxan contra la pila del pont. L' obrer s' abalansa més, la colossal maror passa per sota cridantlo furiosament. Troba que seria una cobardia y se 'n va. La pluja ha parat. Lo gas flameja dins dels aparadors dels argenters. Si trenqués un vidre, d' un grat se 'n duya pá per anys. Las cuynas dels restaurants s' encenen y veu gent que menja darrera las cortinas de musselina blanca. Apreta 'l pas, y muntant cap al seu barri, desfilan per sos ulls las botigas de rostits, cansaladerías y pastelerías de tot lo París golós que hi acut á las horas de menjar.

Com la dona y la nena ploravan al matí, las hi ha promés pá pe 'l vespre y no ha gosat anar á dírlashi que ha mentit, ans d' esser vespre. Tot caminant se pregunta com entrarà á casa, qué 'ls hi dirá

pera férlashi pendre paciència, quan ja no poden passar mes sense menjar. Ell, aguantaria encara, pero la dona y la nena son massa delicadas.

Y de sobte li acut demanar caritat. Mes quan una senyora ó senyor passen pe 'l costat seu y va per estendre la má, 'l brás se li resisteix, la gola se li núa. Resta plantat en l' acera, mentres la gent com cal, prenentlo per un borratxo se gira á mirar la seva cara esquerpa d' afamat.

III

La dona del obrer ha baixat fins al brancal de la porta, deixant á dalt la nena dormida. Está molt magra, va vestida d' indiana y l' ayre glassat del carrer la fa tremolar.

A dalt del pis ja no hi té res; tot ho ha portat á empenyar. Vuyt días sens treball bastan pera buydar la casa. Al dia avans vengué á un drapayre lo darrer grapat de llana del seu matalás; aixís se 'n es anat tot ell, no restantli ja més que la tela, que la pobra dona ha clavat davant la finestra pera privar d' entrar l' ayre, perque la nena estossega molt.

Sense dirho al seu marit, també ella ha cercat per son cantó. Mes la crísis se mostra més crudel encare per las donas que pels homens. En los altres pisos del seu replá, hi ha desgraciadas á qui sent plorar tota la nit. N' ha trobada una de plantada en un recó d' acera; un altra ha mort, un altra ha desaparegut.

Venturosament ella té per marit un bon home que no va á la taberna y si 'ls temps dolents no 'ls haguessen despullat de tot, estarian bé. Mes are ha cansat ja á tothom, deu al flaquer, al adroguer, á la reventuria y ni gosa á passar per davant de las botigas. A la tarde s' es arribada á casa la seva germana pera enmanllevarli una pesseta; pero á casa d' aquesta hi ha trobat una tal miseria que l' ha feta plorar, no ha dit res y totas duas, ella y sa germana, s' han desfet en llágrimas. Encare al anarsen, ha promés al altra que li duria un bossí de pa, si son marit tornés ab alguna cosa.

Lo marit no arriba. La pluja cau, la dona 's sopluga dins lo portal y grans gotas esclatan als seus peus, mentres una polzina d' aygua va amarant son prim vestit. De tan en tant s' impacienta, ix, malgrat lo xáfeh, y s' envá fins al cap del carrer pera veure si ovira al mitj del pas á qui espera. Y quan torna está xopa; se passa las mans pel cabell pera aixugársel y espera altra volta ab esgarrifansas de febra.

La gent que vá y vé l' atropella y ella s' aprima tan com pot pera

no fer nosa á ningú. Los homens se la miran y sent tot sovint alenadas tebias al coll. La gent de mal viure, lo mateix carrer ab son fanch, sas llums desvergonyidas, la munió aturdidora dels carruatjes li semblan desitjar agafarla y llensarla al mitx del llot. Perque té fam, creu que l' han de pendre per una qualsevol. Devant veu un flaquer y pensa en sa filla que ha deixat dormint, á dalt.

A la fi, quan compareix lo seu marit escorrentse com un miserable per las parets, ella corra á trobarlo y mirantlo ab ansia

—Y donchs!—li diu, á mitja veu.

No respón, abaixa 'l cap. Llavors ella es la primera de tornarsen á casa, blanca com una morta.

IV

A dalt la nena no dorm. S' es despertada y rumia contemplant lo cap de candela que agonitza en un recó de la taula. Per la fás d' aquella nena de set anys, de fesomia marsida y séria de dona feta, apunta quelcom d' horrible y dolorós.

Está asseguda al cayre del hagul que li serveix {de llit, ab sos peus nusos y tremolosos, penjant; sas mans de nina malaltissa apretan contra 'l seu pit los draps que la cubreixen, A dins hi sent una ardençia, un foch, que voldria apagar. Pensa.

May ha tingut joguinas, no pot anar á costura per falta de sabatas. Recorda que quan era més petita sa mare la portava á pendre 'l sol; pero d' aixó ja fá temps. Han tingut de desembrassar la casa y desde llavors li sembla que 'l fret hi ha bufat, que ja may més ha tingut alegria y que sempre ha patít gana.

Un misteri hi há, que al present y ja may ha pogut comprendre. ¿Es que tothom viu patint de fam? Ella ha probat d' acostumarshi y no ha pogut. Pensa que es massa petita, que cal esser més gran {pera saberho. Sa mare sab sens dubte aqueixa cosa que no volen dirla als nens. Si gosés li preguntaria qui 'ns porta al mon pera fernos patir fam.

¡Y aquella casa que lletja que es! Veu la finestra ahont bat la tela del matalás, las parets estan nusas, los mobles coixos, tot respira aquella pobresa de golfa que 'l desespero de la miseria acaba d' entristir. Ignorant com es, creu haver somiat estrados abrigats y adornats ab objectes que lluhén; acluca 'ls ulls pera tornarho á veure y al través de sas primissimas parpellas la claror de la candela 's converteix en gran resplandor d' or dins de la qual voldria entrar. Pero

lo vent bufa y vé tal corrent d' ayre per la finestra, que li ocasiona un accés de tos. Té 'ls ulls plens de llàgrimas.

Avans, si la deixavan sola tenia por; ara no sab lo que li passa, tant se li endona. Com que desde ahir no ha tastat res, creu que sa mare es a cercar pa. Aquest pensament la distreu; ja la veu llescar lo pa á bossinets y ella 'ls pendrà poch á poch, un á un y fins hi jugará.

La mare ha arribat y 'l pare ha tancat la porta. La petita 'ls hi mira ab sorpresa las mans á tots dos. Y com no diuhen res, al cap d' una bona estona repeteix la cantarella.

—¡Tinch gana, jo tinch gana!

Lo pare s' es arreconat al ombra ab lo cap entre 'ls punys y allí s' está aclaparat, sacudintli á grans cops las espatllas lo plor que vol sofocar. La mare, ofegant sas llágrimas torna la nena al llit, la cobreix ab totas las robas del pis, li diu que sia bona, que dormi. Mes la nena que está petant de dents pel fret y que sent més cremós que may lo foch de son pit, s' atreveix un xich més. Se repenja al coll de sa mare y li pregunta baixet:

—Diheume mare, ¿perqué tenim gana?

EMILI ZOLA.

Á UNA DESCONEGUDA

Dintre una caixa de verge
t' he vist passar pel carrer:
no sé pas si erats hermosa,
ni com te dius, ni qui ets.

Mes al fons de nostras vidas
un punt d' unió hi deu haver,
que he sospirat quan passavas
los ulls en plor com un nen.

Qui sab si en altra existencia
s' estimaren nostres sérs;
ó qui sab si lluny dels cossos
demá en amor nos fondrém...

Si hém de trobarnos un dia,
á reveure, fins al cell...

Si es que ahir nos estimárem,
ay adeu, per sempre adeu!

J. Z.

RECORT

A LA MEMORIA DEL JOVE POETA AMPURDANÉS

D. VICENTS PIERA TOSSETTI

Era en la primavera de la vida,
alegre y fantasiós t' he conegut,
l' arpa sonora, augusta y benehida
feyas vibrar ab la il-lusió florida
de hermosa joventut.

A ma ciutat comtal, un jorn venías
per rebre 'l llor que 's dona als inspirats
en la suprema lluyta d' armonías,
d' aspiracions ideals, de fantasías
y bellas realitats.

La amistat nostres cors entrellassava
y 'ns cambiarem l' efecte y sentiment;
gran entusiasme en nostres pits corava
y per la patria, amor y fé, volava
lo nostre pensament.

Per admirar sa espléndida bellesa
á ta ciutat heróica jo vinguí,
tu 'm mostrares l' artística riquesa
dels monuments, recorts de sa grandesa,
del ardiment d' ahí.

Y entre recorts de gestas contemplavam
sas devesas, sas hortas y jardins;
y en somnis d' or alegres fantasiavam
y plegats enaltíam y llohavam
los héroes gironins.

De ta immortal ciutat jo 'm despedia:
—¡Adeu, digueres, á reveure, avant!—
Era 'l dia dels morts y arreu sentia,
als pobles y vilatges que jaquia,
las campanas brandant.

Sentia una tristor y una anyoransa,
finava 'l dia en fúnebre claror;
las arbredas anavan desfullantse,
guaytava 'l cel de boyras coronantse
y 'm mitx plorava 'l cor.

Pressentia un dolor inesplicable;
desde alashoras no t' he vist may més;
la dallá de la mort sempre implacable
t' ha dut, desde eixa vida miserable
als eternalers vergers.

T' ha dut á las regions sempre floridas
hont sempre l' ideal te mes espay;
hont las aspiracions santas, unidas
enllassan las memorias benehidas
per no oblidarlas may.

Recordo aquell cap-vespre en que 'm digueres:
—¡Adeu, fins á reveure, amich del cor! —
Y encara no han passat dos primaveras
quan s' han marcit per sempre, tas darrereras
esperansas en flor.

Reposa en pau, amich, ton arreveure
no 's complirà may més, per dissort greu;
glorias, patrials may més podrém retreure
¡mes deixam sols esperansar y creure
que 'ns reveurém tots dos á prop de Deu!

ARTHUR MASRIERA.

DOLORS

Ni que t' hagués trobat morta
Y estesa dalt de la sala,
Ab las mans crehuant ton pit
Y 'l vel blanch cubrint ta cara,
Dormint los somnis dels morts,
A la claror de dos atxas
Qu' espurnejan y que ploran
Llàgrimas de foch qu' escaldan,
N' haguera tingut més pena,
Ni més desconsol mon ànima,
Que 'l véuret com una rosa
Que 's desfulla y que 's desmaya.
Dalt d' un poblet tota sola,
Lluny de ta terra malalta,
Minvant la febra ta vida,
Corcant ton cor l' anyoransa,
Dihent t' actitud jo 'm moro,
Dihentne soch pols ta cara,
Y portant dol á las robas,
Als ulls, als cabells y al ànima,
Semblant ta santa patrona
Al peu de la creu sentada,
Ficsant los ulls ab deliri
¡Més bonichs com més s' apagan!
Al sol que com tú 's ponía
Al sol que com tú se 'n 'nava,
Qu' erats ja la nit, la sombra
Un recort ó asimilansa
D' aquell sol qu' era ma vida,
D' aquell cel qu' era mon ànima.

FRANCISCO GRAS Y ELIAS.

LA DITXA Y LA ESPERANSA.

(FAULA).

ÓNTINS una rondalla, oncle—me deyan un dia mos preciosos nebodets, mentre estavam escalfantnos en l' amorosa llar.—

—Veus aquí que una vegada una noya molt gentil y molt bonica, aná á séurers á la vora de la mar, y per voluntat divina, sens dubte, se convertí en filla de la blanca onada—¿Cóm pot ser aixó, me preguntaréu vosaltres?—Tinguéu calma y vos ho explicaré en pocas paraulas.—¿Veyám?—

—Com vos he dit, aquella donzelleta s' asseguré en la platja, y un cop allí assegurada, trayentse las xinel-las que portava, se posá á rentarse 'ls peus ab la salabrosa aygua, quan aquesta atansantshi á pleret y enflocantse ab blanquíssima espuma, que roja se tornava al veure la blancor de sos peuhets bufons, li robá las sabatetas y se las hi endugué al fons del abim ahont ella se congria convertintlas en duas gayas mare-perlas. La pobra noya, veyentse descalsa, corria amunt y avall de la platja buscant son calsat, y com no 'l trovés ni 'l vegés en lloch, se posá á plorar amargament. Contristada l' ona de son dolor y notant que ab los granets de sorra, los peus li sangnejavan, li digué:—Oh, bella nina, no ploris: jo he sigut la robadora de tas xinel-las que inútilment vas cercant, puig que en lo fons de la mar las 'guardo. Si vens ab mí, te las tornaré y ab ma suavitat, guriré las feridas que en tos delicats peuhets ha obert la platja ab l' aspror de sa incoherent esquena.—Girá la nina envers ella sos llagimejants ulls, del color del cel, y agrahida responguéli:—Ja vinch ab tú, ona ditxosa, que quan estás afatigada, trovas en la mansió del oblit la calma y 'l repós que á mí en lo mon se 'm nega.—Y dirigintshi lleugera, la onada s' aplaná manyament pera que pogués ajéurershi. Aixís la dugué fins á

deixarla en lo encantat palau que ella té en las profunditats del mar; y trovanthi l'alegria ja may interrompuda y la bonansa sempre inalterable que buscava desde 'l jorn mateix en que eixí de las mans del Creador, hi resta per sempre més.

Aqueixa donzella que de tan bonica que es no podéu figurávosla, á voltas se presenta als homens que en naus solcan las inmensas planuras de la mar, los crida y, quan se li atansan, desapareix embolcallantse d'espuma, pera tornar á surtirlosi més lluny y amagarse novament quan veuen serli aprop; y aixís, los enganya sempre sense que may ells renuncihin per aixó á atraparla perquè 'ls atreu ab sas dolsas riatlletas y ab sa boniquesa inmensa.

—¿Cóm se diu? ¿cóm se diu?—me preguntaren cridant mos nebotets.—

—Se diu la *Ditxa*, que si alguna vegada sonriu als homens, (y vosaltres ho sabréu si Deu vos permet que sigau grans) s' allunya d' élls quan creuen haverla lograda en aquest mon.—

No havia finit encara ma anterior relació, quan mos impacients nebotets ab alegre gatzara me digueren:—Cóntinsen una altra; aquesta, no val; ha sigut massa curta!—Y reprenent una tasca, desitjós de compláurels, prosseguí.

—A vegadas, s' apareix als homens una altra donzella, puríssima y hermosa com lo sol, que canta tot just arriba la mitja nit, puig es llavoras quan lo silenci que en la Natura regna es més profón é intens; y sas canturias, semblants als refils d' una munió de rossinyols, causan en lo cor dels qui se 'ls escolta una vaga melangia ó tristesa, no faltada d' atractius, molt tendre y dolça.

Té aquesta verge son estatje en un misteriós pou del que 'n surt agafantse ab los febles tronchs y ramas d' eura que en sas parets se eria y ab la falsia que, com una corona d' esmeragdas, á son cim creix, y ab altras herbas totas tan delicadas y tan blincadissas que 'l pes d' una gota d' aygua gayre bé las trenca. Un cop eixida del pou (que jo crech deu esser porta d' encantats y bellíssims palaus ja que una tan encisera verge hi habita) s' assentá al peu d' una carinyosa olivera crescuda allá á la vora posantse á cantar ab veu argentina y suáu aquellas tonadas que esparsas d' amor semblan, omplint l' espay de blaníssimas queixas.

La lluna, en aquells instants, esquinsa ab sa claror los núvols si per etzar la privan de poguer contemplar lo rostre de la misteriosa donzella y la aguayta placévola mentres ella gira envers los cels, sos

preciosos ulls demanant consols per los qui d' anyoraments sufreixen ó de melangia 's moren.

No fá com la *Ditxa* que als homens enganya fugint d' ells si volen atansarshi, puig quan aquestos la buscan pera escoltar sas canturias, los mira riallera, fá més cadenciosa y agradable sa veu d' ángel y 'ls hi signa 'l cel ab sos esguarts castissims.

—¿Quín es son nom?—me preguntá llavoras á coro la quitxalleta ab infantívola impaciencia.—

—¡*Esperansa!*—los hi vas respondre jo tot afegint:—Quan seréu més grandets... quan seréu homes... sabréu lo que vol dir aqueta rondalleta que ara vos he contat y llavors comprendréu també que la *Ditxa* casi may... ¡may! se logra per ser molt esquiva y enganyosa, mentres que la *Esperansa* vos consolará y fará riallera vostra existencia.

JOSEPH M. VALLS Y VICENS.

LA MARGARIDA

(Tràducció del francès)

SCOLTÉU be aquesta historia.

En un camp, prop de la carretera, s' aixecava una caseta, com alguna vegada hauréu vist. Al davant hi havia un jardinet ab flors, voltat per un encanyissat vert; no molt lluny, sobre la vora d' un fossó, al mitj de la espessa herba, hi creixia una margaridoya. Gràcias al sol que la escalfava ab sos raigs, tan be com á las flors més bonicas del jardí, s' obria per moments. Un hermós matí, ab sas fulletas blancas y brillants, semblava un sol en petit, voltat de sos raigs. No hi feya res que la vejessen entre l' herba y que se la miressen com una pobra flor insignificant. Estava contenta aspirant la calor del astre del dia y ohint los cantars de la alosa que s' alsava al aire.

Aixís, la margaridoya 's mostrava alegre com per un dia de festa, y, no obstant, era un dilluns. Mentres que 'ls noys, asseguts en los banchs d' estudi, aprenian las llissons, ella, gronxantse sobre son tronch vert, aprenia per la hermosura de la naturalesa la bondat de Deu, y li semblava que tot aixó que ella sentía en silenci, la petita alosa ho expressava perfectament ab sas alegres cansons. Per aixó mirava ab cert respecte al felis aucell que cantava y volava. Pero no s' apesarava de no poguer fer lo mateix.

—Jo veig y sento, pensava ella; lo sol m' escalfa y 'l vent m' acaricia. Oh! fora injust que 'm queixés.

Dintre del encanyissat hi havia una munió de flors dretas y distingidas; no tant flayrosas com superbas. Las peonias s' inflavan per semblar més grossas que las rosas; pero no es la grossor que fa la rosa. Los tulipans brillavan per la bellesa dels colors y s' envanian ab pretensió. Ellas no 's dignavan pas dirigir una mirada á la margaridoya, mentres que la pobrá las admirava dihent:

—Que 'n son de ricas y hermosas! Sens dupte 'l vanitós aucell vindrá á visitarlas. Gràcias á Deu, jo podré assistir á aqueix espectacle.

Y, al mateix instant, la alosa dirigi son vol, no pas enyers á las peonias y als tulipans, sino cap á l' herba, al costat de la pobre margarida, que assustada de goig, no sabia qué pensar.

L' aucellet se posà á saltironar al entorn d' ella cantant:

—Que flonja es l' herba! ¡Oh! la encantadora floreta té 'l cor d' or y la roba de plata.

No 's pot explicar la alegría de la floreta. L' auce ll la besa ab son bech, canta altra vegada al seu davant, després vola cap al blau del cel. La margarida estigué més d' un quart sense poguer dominar sa emoció. Mitj ruburosa, pero arrobada fins en lo més fondo de son cor, mirava á las otras flors del jardí. Testimonis del honor de que havia sigut objecte, debian compendre bé sa alegría; pero 'ls tulipants estavan encará més estirats que avans! sa figura roja y punxaguda mostrava 'l seu despit. Las peonias tenian lo cap tot inflat.

Alguns moments després, una noya, armada d' un gran ganivet esmolat y brillador entrá al jardí, s' acostá als tulipants y 'ls tallá l'un darrera l' altre.

—Quína desgracia! digué la margaridoya sospirant; aixó si que es horrorós! qué s' es fet d' ellas!

Y mentres la noya se 'n enduya 'ls tulipants, la margaridoya 's repositjava de no esser mes que una floreta entre l' herba. Apreciant la bondat de Deu, y, plena de reconeixement, tancá sas fullas cap-altart, s' adormí y somiá tota la nit ab lo sol y ab l' aucellet.

L' endemá dematí, quan la margarida hagué obert sas fullas al oreig y á la llum, sentí la veu del aucell, pero son cant era trist. La pobre alosa tenia rahó de sobras pera afligirse; l' havian agafada y tancada en una gabia, que penjaba en una finestra oberta. Lo seu cant expressava la ditxa d' esser lliure, la hermosura dels camps verdosos y sos antichs viatjes á través del aire.

La margaridoya prou hauria volgut anar á socórrel; pero ¿cóm ferho? Aixó era una cosa molt difícil. La compassió que sentia per lo pobre aucellet presoner li feya olvidar las bellesas que la rodejavan.

Després dos noyets entraren en lo jardí; 'l més gran duya á la má un ganibet llarch y punxagut com lo que havia tallat los tulipants. Se dirigiren vers á la margarida que no podia compendre que li volian.

—Aquí podrém arrencar un bon grapat d' herba pera la alosa, digué un dels noys, y comensá á tallar un quadrat fondo al entorn de la floreta.

—Arrenca la flor! va dir l' altre.

Al sentir aquestas paraulas, la margarida tremolava de por. Esser arrencada era perdre la vida; y may havia benehit tan la existencia com en aquell moment que esperava entrar ab l' herba dintre la gabia de la alosa presonera.

—No, deixemla, respongué 'l més gran, porque es molt bonica,

Lo conservaren, donchs, y entrá en la gabia de la alosa.

Lo pobre aucell se planyia amargament de la seva cautivitat, copejava sas alas en lo filferro de sa gabia. La margaridoya no podia, á pesar del seu desitj, donarli una paraula de consól.

Aixís va passar tot lo matí.

—Aquí no hi ha gens d' aygua, exclamava la presonera. Me trobo 'l coll sech y ardent, tinch una febre terrible, m' ofego! ¡Ay! Jo 'm moriré lluny del sol brillant y lluny de l' herba fresca y de todas las magnificencias de la creació!

Després, enfonzá son bech dintre l' herba humida pera refrescarse una mica. Sa mirada 's dirigí á la margaridoya; li feu un amistós moviment de cap y li digué amorosament:

—Tú també, pobre floreta, tu morirás aquí! Eu cambi del mon que tenia á la meva disposició, m' han donat alguns brins d' herba y á tú per única societat. Cada bri d' herba deu ser pera mí un arbre; cada una de tas blancas fullas, una flor olorosa. Ah! tú 'm recordarás tot lo que he perdut.

—Si jo 'l pogués aconsolar! pensava la margarida sense poguer móurers.

En tant lo perfum que exhalava era mes viu que de costum; l' aucell se 'n apercibí, y encara que consumit per una set abrusadora que li feya arrancar tots los brins d' herba d' un á un, se va guardar be de tocar per res la flor.

Arrivá la nit; ningú havia anat á portarli una gota d' aygua á la desdixada alosa. Allavors ella va obrir sas bellas alas moventlas convulsivament y feu sentir una cansoneta melangiosa. Son capet se torsá vers las flors, y son cor destrossat de desitj y de dolor, deixá de batre. Davant d' aquest trist espectacle, la margaridoya no pogué, com la vigilia, tancar sas fullas pera dormir; malalta de tristesa, s' incliná vers á terra.

Los noyets no tornaren fins al endemá. Al veurer l' aucell mort, ploraren y li obriren una fossa. Lo cos, ficat dintre una bonica caixa vermella, fou enterrat realment, y, sobre la tomba cuberta, hi tiraren fullas de rosa.

Pobre aucell, mentres vivia y cantava, l' havian olvidat en sa gabia y 'l deixaren morir de miseria; després de mort lo ploravan y li rendian honors.

L' herba y la margaridoya foren llesadas á la pols de la carretera; ningú pensa més ab aquella que tan tendrament havia estimat al aucellet.

HIVERN

Lo cel blau ja s' ennubola
y 'l sol apaga sa llum;
no llensan las flors perfum
ni l' aygua del riu mormola;
resta la natura sola
que 'l bell temps ha sigut breu;
sembla que al sol li sab greu
llensar sa polzina d' or
y en lo serrat y en mon cor
van cayenthi claps de neu.

Com fa fret en la natura
dins mon cor també hi fa fret
que l' han ferit y desfet
anys de pena y d' amargura.
Aquella il-lusió tan pura
de que un jorn ne sentí grat
dintre mon cor ha restat
com un glas y 'l dol s' hi arrela,
y com que 'l fret tot ho gela
ja mon cor está glassat.

Lo cim d' enlayrada serra
mostra cabellera blanca
y en la desfullada branca
l' argentada neu s' hi aferra.

L' hivern imposa á la terra
son crudel y trist sagell,
y 'l temps que era avans tan bell
ferestech torna y umbriu,
y 's glassa l' aygua del riu
y 's torna blanch mon cabell.

Com las fullas una á una
del arbre sech van cayent,
vaig mas il-lusions perdent
sense quedarmen ni una.
Son dels meus recorts la runa
los sospirs que vaig llesant,
y ja dins mon pit ayment
cap esperansa no hi viu,
qu' encar que torni l' estiu
mas ditxas no tornarán.

Ma vida per sempre mes
será un hivern de tristura,
y creixerá l' amargura
com mes senti lo seu pes.
Ben prompte rebré lo bes
de la mort, y com la flor
que l' hivern ab son rigor
crudel la desfulla y mata
d' aquesta existencia ingrata
s' acabarà tant dolor.

Quant la tendre primavera
hermosa torni á venir,
tornará tot á florir
en la natura encisera.
L' hermosa flor riallera
las auras embaumará,
la blanca neu 's fonderá
en los colls y en la planura,
pero mon goig, ma ventura,
may mes, may mes tornaré.

FRANCISCO DE P. URGELL.

L' ESPECTRE DEL PROMÈS

CUENTO DE WASHINGTON IRVING

(Traducció).

EN lo cim d' una de las altas montanyas del Odenwald, cadena salvatge y romántica de la Alta Alemanyia, no lluny del confluent del Mein y del Rhin, s' aixecava fa ja molts anys, lo castell del baró de Landshort. Aquest castell es avuy dia mitj enrunat y quasi bé invisible baix d' ombrosos faitx y de tétrichs abets; n' obstant, per damunt de sas branques, se pot veure encara sa vella torre del guayta que s' esforça, com l' antich possessor dalt dit, de portar alt lo front, tot mirant á sos peus lo país vehí.

Lo baró era un relegat esqueix de la familia dels Katzenellenbogen, y havia heradat ab las despullas de la propietat tot l' orgull de sos avis. Encara que 'l caràcter béliç de sos predecessors hagués disminuït las possessions de sa familia, lo baró ensejava, n' obstant encara, de guardar alguna apariencia de la antiga situació.

Los temps eran pausibles, y 'ls nobles alemanys, en general, havian abandonat llurs vells castells incómodos, penjats com nius d' àguila en alt de las montanyas, y s' havian construit en los vallats residencias més confortables; lo baró vivia completament retirat á sa petita fortalesa, saorejant, de tradició inveterada, totas las vellas rencúnias de familia; en termes, que ell estava en mala inteligencia ab alguns dels seus més pròxims vehins, per rahó de dificultats esdevingudas entre sos passats avis.

Lo baró tenia una filla, mes la natura quant ella no concedeix més que un sér, lo compensa quasi sempre fentne un prodigi, y tal feu ab la filla del baró.

Totas las comaras del lloch, sas cosinas, sas tias y sa dida, assegu-

ravan á son pare que no 's trobaria en tota l' Alemanya qui l' igualés en boniquesa; y ¿qui ho podia coneixe millor que ellas?

Ella havia sigut, además, educada ab gran cuidado baix la alta direcció de sas duas tias, encara solteras, apart que vellas, y que havian passat alguns anys de sa primavera en una de las petites corts d' Alemanya, essent molt avesadas en totes aquelles cosas indispensables pera fer la educació d' una tan hermosa joveneta. Ella esdevingué per sas instruccions, un miracle de perfeccions. Al arribar á sos divuit anys, sabia brodar ab tota bellesa, y havia tapissat historias enteras de sants, ab una energia tal d' expressió en las caras, que s' hauria pogut dir que eran ánimas en pena. Sabia llegir sens cap dificultat y s' havia fixat un camí al través de las diferentes llegendas de iglesia, y la major part de fets cavallereschs del Heldenbuch. Sabia escriure correclament, sens ometre cap lletra en la dificil hortografia y tan clar, que sas tias podian llegirho sense ulleras. Se excedia en ferse tota mena de vestits y flochs elegants, y de totes aquestas futesas tan estimadas de la juventut femenina; essent instruhida en los balls més difícils y de moda, executant gran nombre de tocatas ab la arpa y la guitarra y sabia de cor totes las tendres baladas dels *Minnelieders*. Sas tias que també havian sigut en sa juventut molt lleugeras y presumidas, foren admirablement escullidas pera fer de vigilantas guardianas y de severas censoras de la conducta de sa nevoda; puig no hi ha pas duenya d' una prudencia tan rígida y d' un *decorum* tan inexorable com una coqueta revellida.

Rarament se resignavan ellas á perdre de vista a sa nevoda; jamay sortia aquesta dels limits del clos, sino era ben acompanyada, diguém més bé, ben guardada. L' estricte decoro y l' obediencia passiva eran l' objecte de lecturas continuas en vers ella; quant als homes,—se li ensenyava á tenirlos á tal distancia y ab un descrédit tan absolut,—que á menys de formal autorisació, ella no s' hauria pas atrevit á mirar lo més guapo cavaller del mon; encara que hagués estat morintse á sos peus d' amor.

Los bons resultats d' un semblant sistema se feyan admirablement sentir. La donzella era un espill de virtut y docilitat. Mentres que d' altrás perdían sa candor en lo torbelli del mon, subjectes á esser seduhidias, després abandonadas ab dolorós remordiment, per un qualsevol, ella passava discretament, baix la tutela d' eixas filosas sens mácula, en amable y fresca dona jove, com un roser que obra sas puntzellas per entremitj de punxas protectoras. Sas tias la miravan ab goig y orgull; s' alabavan de que quant tota altra en lo mon podia

desviarse del dret camí, res d' igual succehiria á la pubilla de Katzenellenbogen.

Encara que 'l baró estigués tan avarament despossehit de fills, lo tren de sa casa no era pas per aixó més petit, puig la providencia l' havia enriquit d' un gran número de parents pobres. Ells tenian, indistintament, aquesta tendencia á l'afecció, comuna á tots los humils colaterals y maravellosament atascats al baró, no deixant escapar cap ocasió de reunir-se y d' animar lo castell. Totas aquestas bonas personas celebravan á expensas del baró, totas las solemnitats de familia y quant ells estavan ben satisfets, deyan que res en lo mon los era tan agradable com aquestas reunions de familia, aquets plahers del cor.

Lo baró per un home de curta talla tenia un cor molt gran, que s' omplia de goig á la sola idea de créures lo més gran home d' aquell petit mon que l' enròllava. Aymador de contar llargas historias dels guerrers ahont sas caras, desde l' alt dels murs, estenian al entorn llurs esguarts amenassadors, y ell no trobava d' auditors comparables á aquells que ell obsequiava ab sas festas. La bona fé dels concurrents sobrepujava á la seva mateixa: ells escoltavan ab un pam de boca y ab los ulls grans oberts, totas aquestas historias maravellosas, y no mancavan jamay d' aplaudir estranyats, encara que fossin á la centéssima vegada d' escoltarlas.

Aixís vivia lo baró de Landshort, l' oracle de sa casa, lo monarca absolut de son petit domeny, content, avant tot, de la idea que ell se feu d' ésser lo més sabi dels homes de son sigle.

A la época en que parla nostra historia, hi havia en lo castell gran reunió de familia, per un assumpto de la més gran importancia: se tractava de rebre lo promés destinat á la filla del baró. S' havia establert una negociació entre 'l pare y un vell gentil home de Babiera pera unir ab lo matrimoni de sos fills la noblesa de llurs familias. Los preliminars havian sigut debatuts ab tota la importancia desitjable: los joves eran promesos sens haverse vist may, y lo dia de la cerimonia del casament era ja fixat. Lo jove comte d' Altenbourg fou cridat del exércit pera aquest objecte y llavors era ja en camí envers la residencia del baró á fi y efecte de presentarse á sa promesa. Ell havia enviat avans de deixar Wurtzbourg, ahont servia accidentalment, una carta que indicava 'l dia y la hora que podian esperar-lo.

En lo castell tot anava en doyna pera poder ferli un aculliment digne. La gentil promesa havia sigut elegantment vestida y ab un cuidado gens ordinari. Las duas tias havian presidit á son tocador y 's disputaren tot lo matí sobre 'l més minim detall de sas robas: del que

la donzella en havia tret la ventatja de seguir lo seu propi gust, y, afortunadament aquest era bó. Apareixia ella tan amable y bonica com podia desitjar un promés jove, y la excitació de la espera realsava sa esplendent hermosura.

La rojó que 's veyá montar poch á poch per son hermós rostre, absorbia lo carmí de sas frescas galtas; lo suau vá y vé de son modelat pit, sos ulls á intervals perduts en lo inmens espay, tot aixó trahía la ansietat que invadia son tendre cor. Sas tias no feyan més que voltejarla continuament, puig las vellas solteras tendeixen sempre á pendre gran interés en assumptos d' aquesta mena. Ellas l' amohinavan ab un diluvi de graves consells sobre 'l modo que 's tenia de presentar, las paraulas que devia dir y de la manera com ella devia rebre lo seu promés.

Lo baró no era pas lo menos ocupat. Ell no tenia, la veritat s' ha de dir, res de ben precis á fer, mes era d' un natural fresser y viu, no poguent estar inactiu entremitj del corre-cuyta universal. Volava de baix á dalt del castell, anciós, destorbant á cada moment á l' un y á l' altre de son treball, pera incitarlos á la diligencia, rondinent en totes las salas, forfollant fins en lo més petit recó; tan inútilment amohinat é importú, com una d' aquestas moscas blavas que durant los xafogosos dias d' estiu nos atormentan.

A més, s' havia ficat l' olla gran dintre la xica, fentse sentir lo resó del corn de cassa, en los boscos de son domeny; la cuyna estava pleníssima de virams y de cassa, lo seller havia deixat abiar del carreterell *Rhin Wein* (ví del Rin), un oceá de son exquisit ví ab gran fracás y alegría, segons lo veritable sentiment de la hospitalitat germánica.

Mes lo promés tardava molt á apareixe. Lo sol que havia ja inclinat sos daurats raigs per demunt dels richs boscos del Odenwald, ranava sols lo cim de la montanya. Lo baró montá al mirador y ab grans ulls dominá l' espay ab lo desitj de veure al lluny algun indici de la proximitat del comte ó de son séquit. Un cop cregué véurelos. Lo só flotant dels corns s' aixecava del vallat, prolongat per los ecos de las montanyas. Un cert nombre de cavallers s' ovirava que avansava lentament per lo camí; mes després d' haver arribat quasi al peu de la falda, prengueren bruscament una nova direcció. Lo darrer raig de sol desapareixia; las ratas-pinyadas comensavan á volar en lo crepuscol, lo camí esdevingué de més en més obscur á la vista, y semblava que res se movia, si no que fós algun cultivador que s' entornés á sa casa després d' acabat lo seu treball diurn.

Mentres que 'l baró de Landshort estava en aquest estat de per-

plexitat una escena molt interessant se passava á un altre punt del Odenwald.

Lo jove comte d' Altembourg seguia tranquilament son camí ab lo moderat faust que convé á un home quan vá á casarse y al que sos amichs li han estalviat tot l' amohino, tots los enutjosos compliments; y que, sa promesa l' esperava tant certament com un bon sopar á la fi del viatge. Ell s' havia trobat á Wurtzbourg ab un company d' armas ab qui havia passat algun temps en lo servey de la frontera, Hermann de Starckenfaust, un brau donzell, un dels més rics cors de la noblesa alemana. Aquest retornava del exércit. Lo palau de son pare no era molt allunyat del vell castell de Landshort, si bé una antiga que-rel·la feya las duas familias enemigas entre sí.

En lo primer moment los dos amichs se contaren sas aventuras pas-sadas, y 'l jove comte feu un relat complert de son projectat enllás ab una donzella que ell no havia vist may; mes la pintura que li havían fet de sas esplendents qualitats, atreya sa simpatía envers ella.

Lo camí dels dos amichs essent lo mateix, convingueren en acabar-lo junts, y pera ferlo més á son gust, partiren de Wurtzbourg de bon matí, havent donat lo comte ordres á sa gent pera seguirlo y atrapar-lo.

Els se distreyan de lo llarch del camí, recordantse las escenas y las aventuras de sa vida militar; mes poch á poch lo comte 's posá cavilós, al pensar en las tan celebradas gracias de sa promesa y de la felicitat que l' esperava,

Aixís caminant, havían ells ja entrat en las montanyas del Odenwald, y atravessavan un dels passatjes més solitaris, en lo més espés del bosch. Tothom sab que 'ls feréstechs boscos d' Alemanyia han estat sempre tan infestats de bandolers com sos castells plens d' espec-tres, y á la época aquella, 'ls primers eran particularment nombrosos, per rahó de que alguns soldats desbandats rodavan per la contrada. Aixís, donchs, no es mica estrany que 'ls nostres cavallers fossin atacats en lo bell mitj del bosch per un estol de rodayres. Ells se defen-saren braument, mes haurían sigut ben prompte vensuts si la gent del comte no hagués corregut á ajudarlos. A llur vista, 'ls malfactors fugi-ren, no sens haver rebut lo comte una ferida mortal. Tot seguit, ab pausa y cuydado, 'l portaren á Wurtzbourg, ahont demanaren en un convent vehí un frare, de molta fama, que sabia curar á la vegada 'l cós y l' ánima; mes, la meytat de sa ciencia era supérflua: 'ls moments del infortunat comte eran contats.

En son llit de mort, encarregá á son amich que anés tot seguit al castell de Landshort, y 'ls donés la fatal nova de lo que havia

passat. Si verdaderament ell no era un fogós enamorat, era quant menos lo més pundonorós dels homes, y parexía molt anciós de veure lo seu missatge prompte y cortesment executat. Un encárrech tal, en semblant moment, no admetia dupte de cap classe, devía ferse. Starckenfaust ensejá de retornarli la calma, reanimantlo y prometentli executar fidelment sa voluntat, haventli donat sa má com proba solemne de cumplirho. L' agonitzant l' apretá en senyal d' agrahiment, mes ben prompte caygué en lo deliri de la mort, divagant á propósit de sa promesa, de son contracte, de sa paraula empenyada, demanant son cavall pera corre al castell de Landshort, y expirá imaginantse montar en sella.

Starckenfaust doná un penós sospir, y una llágrima de soldat s' escapá de sos ulls devant la prematura fi de son company; després reflexioná sobre la difícil missió que havia acceptat. Tenia son cor apesarat y son cap perplex, puig havia de presentarse hoste inesperat entremitj de gent hóstils y destorbar sa festa ab nova tan fatal á llur esperansa. Y d' altra part, se sentia clapitjar dins son pit cert desitj curiós de veure aquesta hermosura de Katzenellenbogen de tan lluny celebrada, y ab tan cuidado secuestrada del mon; puig era admirador apassionat del sexo hermós, tenint en son carácter un punt d' excentricitat y de resolució emprendora que li feya estimar tot alló que era pura aventura.

Avans de partir, ell fiu ab lo frare del convent tots los arreglos pera fer lo servey funerari de son amich, que se 'l devía enterrar en la Catedral de Wurtzbourg, al costat d' alguns de sos ilustres besavis, y l' aflagit séquit del comte cuydá de sos despullas mortals.

Retorném ara á la antiga familia de Katzenellenbogen, impacienta de son hoste, y més encara de son sopar, y d' aquest petit baró que havém deixat prenent la fresca en lo mirador de la torre.

Vingué la nit y may res. Lo baró enutjat baixá de la torre. Lo banquet esperat d' hora en hora no podia ésser ja retardat per més llarch temps. Lo cuyner se desesperava de veure sos guisats que 's descomponian, tot lo servey tenia l' ayre de un exércit sitiát per la fam. Lo baró 's vejé, bec á pesar seu, obligat de donar la senyal de comensar lo festí, n' obstant de faltarhi l' hoste. Tothom era á taula, y disposats á comensar, quant lo só de un corn, al de fora de las portas, anunciá la proximitat d' un extranjer. Per segona vegada lo corn se fiu sentir, y son eco omplená los patis del vell castell, essent respost per lo guayta de la torre. Lo baró 's precipitá pera rebre son futur gendre.

Lo pont-llevadis havia sigut baixat, y l' extranjer s' estava devant lo portal. Era un cavaller ben plantat y jove, montant un briós cavall negre. Lo color de sa cara era groguench, mes lo fogós raig que de son ull sortia, feya traslluhir un carácter noble y al mateix temps melancólich. Lo baró 's mortificá de véurelo arriivar tan simplement y sens séquit. Tot d' una, sa dignitat se 'n ofuscá, considerant la cosa com una manca de respecte, ja per la importancia del acte, ja per la importancia de la familia, á la qual venia á enllassarse. Mes se calmá á la idea de que aixó devia ésser una impaciencia de jove que 'l havia impulsat á galopar al devant de son seguiment.

«Sento, digué l' extranjer, arriivarvos tan á contra temps....»

Aquí 'l baró l' interrompé per un diluvi de cumpliments y de felicitacions, puig, pera dirho en un mot, tenia á vanitat fer ús de sa urbanitat y sa elocuencia. Mes d' una vegada l' extranjer ensajá, inútilment, aturar aquesta afluencia de paraulas; en termes, que 'l jove s' incliná deixant passar la corrent. Aixis que 'l baró feu pausa, arriivaren en lo segon páti del castell, y de cop, l' extranjer anava á pendre la paraula, quan fou encara una vegada més, interromput per la presencia de la part femenina de la familia, que convoyavan á la promesa, tota roja y tremolosa. Ell la mirá un moment com extassiat; s' hauria dit que tot son cor havia sortit per sos ulls pera fixarse en aquesta graciosa forma. Una de las tias parlá á la orella de la donzella; aquesta feu un esfors pera parlar; sos ulls blaus y humits s' aixecaren tímidamente, y d' una mirada furtiva examiná al extranjer, abaixantlos de nou á terra. Las paraulas morian en sos llavis, mes un dolís sorris que 's presentá á l' entorn y un graciós clotet á cada galta mostrava prou que sa mirada no havia sigut desfavorable. Era impossible, per una donzella d' una tan jove edat, divuit anys, granment predisposada al amor y al matrimoni, que no s' enamorés d' un tan galant cavaller.

L' hora avansada á la qual l' hoste havia arriivat, no donava lloch á cap circumloqui. Lo baró fou decidit, deixant tota conversa particular per l' endemá, y obri la marxa vers lo banquet encara intacte.

Lo festí era servit en lo gran saló del castell. En tot lo llarch de las parets penjavan los rónechs retratos dels héroes de la casa de Katzenellenbogen, y 'ls trofeus que havian conquistat en los camps de batalla y en las sortidas á cassa. S' hi veyan corcelets trencats, llansas de torneig rompudas, banderas esqueixadas que 's barrejavan ab las mateixas despullas dels hostes dels boscos. Las barras del llop y 'ls ullals de l' os semblavan grunyar encara davant las vellas destrals

y otras ferramentas, y just al dessorbe mateix del cap del jove promés, se ramificavan unas banyas de cerf.

Lo cavaller feu molt poca atenció á tot aixó, á la companyia y á sa conversa. Poch mal feu ell al sopar, y semblava vafer en la contemplació de la donzella. Ell parlava ab veu baixa que ningú hauria pogut comprendre—puig lo tó de l' amor jamay ha sigut ben alt—mes, ¿quina es la orella femenina per dura que sia, que no arplega 'l més lleuger remor d' un enamorat? Hi havia en sas maneras un poch de gravetat y de tendresa que semblavan haver fet gran efecte á la donzella. Aquesta 's tornava roja ó blanca, segons, mentres l' escoltava ab afany y profunda atenció. De tant en tant, ella feya alguna resposta tímida y quant los ulls del jove 's distreyan, mirava ella furtivament y ab l' ull de costat son posat sério, tot fent un suau sospir de dolsa satisfacció. Era evident que abdós estavan enamorats. Las tias profundament entesas en los misteris del cor, declararen que ells s' havian enamorat desde 'l primer moment.

(Acabarà).

ENCARA

T' he vist y sé que 'm vols; y d' alegria
sento 'l cor que 'm glateix avalotat:
ja no m' espanta la dolor, Maria;
que Deu te pagui 'l bé que m' has causat.

En ton carrer, y no sé com encara,
he besat á un noyet ros com fil d' or;
ell ha anat cap á tú cridante mare,
y tú l' has prés y has esclatat en plor.

R. S.

L' ESPECTRE DEL PROMÉS

CUENTO DE WASHINGTON IRVING

(Acabament.)

La festa continuava gojosa, ó per lo menos gatzarosa, puig tots los concurrents havian rebut del cel aquest viu apetit, produhit per l' ayre pur de las montanyas, ó efecte, de segur, d' un lleuger esmorsar. Lo baró contava sas millors y més llargas historias, y jamay las havia dit tan bé, ni ab un tal éxit. A cada indret meravellós, sos auditors de sempre, se cegavan d' admiració, y á cada passatge cómich, segurs estavan de riure en lo punt precisat. Lo baró, es vritat, com la major part dels grans homes, tenia massa dignitat pera permétre altra cosa que sortidas moderadas, mes sempre reforçadas d' un punt crítich y burlesch, y una sortida essent moderada en sa propia taula y acompanyada d' un bon glop de ví ranci, sempre era irresistible. Se digueren ja per los homes de talent, ja per los més senzills, moltes cosas bonas que no 's sabrian repetir sino en semblant ocasió; murmurantse á la orella de las damas, més d' un mot lleuger que las feya quasi ofegar, al voler contenirse 'l riure, y més d' una vegada feren ressonar la sala los cants d' un festiu cosí, que feya desapareixe las caras de las duas tías darrera de sos banos.

En lo hó y millor d' aquesta gatzara, l' extranjer conservava una gravelat estranya y fora de lloch. En sa cara 's llegia una mena d' abatiment y molt més profon com més s' avansava la vesprada, y per estrany que aixó puguia semblar, las mateixas sortidas del baró feyan véurelo més melancólich encara. De vegadas, estava absort en sos pensaments; d' altras també, lo moviment inquiet y sense repós de son mirar, lo'trabian, deixant veure son malestar. Sa conversació ab la donzella esdevenia cada vegada més interessat y misteriosa. Ideas nebu-

losas comensavan á reemplassar la serenitat de la donzella y la frisan-sa recorria sos membres delicats.

Res de tot aixó s' escapava á las personas de la companyia. La alegria 's congelá á causa del inexplicable ensopiment del cavaller; lo contagi guanyá lo bon humor; y tot eran ulladas, murmulls y moviments d' espatllas en senyal de disgust. Los cants y las riallas se sentian rarament; hi havia en la conversa pausas llargas, á las que seguian per fi cuentos paurosos y llegendas sobrenaturals. Després d' un recitat trist en venia un altre de més trist encara, y 'l baró esporugá á tal punt la companyia, que de certas damas s' havia ja apoderat un terror cervical per la relació de la historia del «Dimoni á cavall que s' emportá á la hermosa Leonora,» historia terrible, escrita després en vers excelent, y que 's llegeix y 's creu en lo mon enter.

Lo promés escoltava la relació aquesta ab una profunda atenció, mirant constantment fixo al baró, y quan la historia fou acabada, comensá per alsarse stauament de son seti, semblant creixe sempre més, tant, que als ulls del baró fascinat, li aparegué alt com un gegant. Al final de la historia, va fer un profon suspir y 's despedí solemnement de la companyia. Quedaren tots aturdits y 'l baró completament abismat.

«Y ¡qué! ¿deixar lo castell á mitja nit? ¿Quant tot está preparat per rébrelo? Una cambra está prompte si desitja retirar-se.»

Tristement, misteriosament, l'extranjer arrugant lo front, digué: «Es necessari, que aquesta nit reposi 'l meu cap sota un altre sostre molt més distint.»

Hi havia en aquesta reposta y en lo tó en que fou dita, alguna cosa que fiu desfallir lo cor del baró; mes ell, revestintse de valor, li repetí sas ofrenas hospitalarias.

A cada proposició, l' extranjer li responia per un moviment de cap silencios; mes, significatiu, y despedintse de la companyia, deixá lentament la sala. Las tias quedaren petrificadas. La donzella baixá lo cap y una llágrima perlá sos hermosos ulls.

Lo baró seguí l' extranjer fins al pati d' honor del castell, ahont lo cavall negre estava frisant y renillant d' impaciencia. Quant arribaren al portal, hont la volta profunda era sols clarejada per un petit fanal, l' extranjer s' aturá y 's dirigi al baró ab un tó de veu cavernosa y que 'l ressó que la volta li donava la feya més sepulcral encara:

«Ara que som tots dos sols, digné 'l jove, ja puch dirvos la rahó del per qué m' en vaig. Jo tinch un compromís sagrat, inevitable.

Y ¡qué! digné 'l baró, ¿no poden enviarhi qualsevol altre en lloch vostre?

—Nó, no puch ferme reemplassar.—Jo dech anarhi en persona. Es menester que torni á la catedral de Wurtzbourg.

—¡He, he! digué 'l baró, reprenent alé, ¡he! no pas avans de demá,—demá hi acompanyareu á la vostra promesa.

—Nó, nó, replicá l' extranjer, es molt més solemne,—no es pas ab una donzella que jo hi tinch cita.—¡La tomba, la tomba m' hi espera! —Jo soch un home mort.—Jo hi sigut mort per los brigants.—Lo meu cós jau á Wurtzbourg.—A mitja nit jo dech ésser enterrat.—¡Los cuchs m' hi esperan!..—Jo seré fidel á mon compromís.»

Y saltant sobre son cavall negre, y botint aquest per damunt lo pont llevadis, prompte 'l soroll de sas ferraduras se perde en lo xiulament del torbelli de la nit.

Lo baró retorná á la sala plé de la més profunda consternació y esplicá lo que havia passat. Duas damas se desmayaren, y d' altres se trobaren indisposadas á la sola idea d' haver sopat ab un espectre. Baix la opinió d' alguns, aquest podia ésser molt bé lo *Cassador ferotje*, famós en la llegenda alemana. D' altres parlaren del *Esperit de la montanya*, ó del *Dimoni del bosch*, y de tots aquestos sers sobrenaturals que de temps immemorial han tant penosament atormentat los senzills habitants de l' Alemanya. Un dels parents més pobres s' atreví á dir que aquest podia ésser molt bé algun engany maliciós del jovenzel, y que la part lúgubre de la broma semblava estar d' acort ab un personatge tan melancólich. Aixó sols, li va atreure la indignació de tota la companyia, y en particular del baró qui, desde llavors no se 'l mirá més que com infidel; en termes, que tingué que abjurar més que depressa y revenir á la fé dels verdaders creyents.

Mes, fossen los que fossin los dubtes sobre l' assumpto, quedaren completament destruits per la arribada, al endemá, de missatjers regulars que confirmaren la nova de la mort del jove comte y de son enterrament en la catedral de Wurtzbourg.

Pot figurarse quína desanimació en lo castell. Lo baró 's tancá dins d' una cambra; los hostes vinguts pera regozitjarlo en sa ditxa no podian, ni somniarho, abandonar-lo en semblant situació. Ells erravan en los corredors y en los patis, y agrupats en la sala gran, movian lo cap y alsavan las espatllas á la sola idea de las penas d' un tant brau home; ara més que may entretenian la taula, menjant y bebent més copiosament, baix lo pretext, segons ells, de sostenirse la moral. Lo més digne de llástima, fou la situació de la promesa, esdevinguda viuda tot de cop. Haver perdut un marit avans d' haverlo estimat, y ¡quin marit! Si l' espectre era tan graciós, tan noble, ¡qué devia ha-

ver sigut l'home en vida! Omplenava 'l castell ab sas lamentacions.

En la nit que seguí lo segon dia de sa viudesa, s' havia retirat á sa cambra acompanyada d' una de sas tias que havia insistit pera dormir ab ella. Aquesta tia, una de las damas més dstras de tota l' Alemanya pera contar historias fantásticas, estant justament contantne una de molt llarga s' endormiscá en lo bó y millor del cuento. La cambra era separada y donava á un jardí. La nevoda reposava pensativa en son llit, guaytant los raigs de la naixent lluna, que resplandian per damunt lo brancatje d' un espés desmay que 's trobava just al devant de la finestra. En lo rellotje del castell havían ja sonat las dotze, quant una d'olsa música s' elevava del jardí. Ella deixá vivament son llit, y ab pas lleuger aná vers la finestra. Una figura humana 's vejà á la ombra dels arbres. Com aquest ser alsá lo cap, un raig de lluna vingué á illuminar sa cara. ¡Deu del Cel! ella havia reconegut lo promés-fantasma. En aquest moment un crit agut esclatá á prop seu, era sa tia á qui la música havia despertat y l' havia seguida en silenci á la finestra, cayent entre sos brassos esglayada. Quant ella guaytá de nou, l' espectre havia ja desaparegut.

De las duas donas, la tia era la que reclamava, certament, més cuidado; puig la por l' havia trastornat tota. En quant á la donzella, veya fins en l' espectre de son aymat certa cosa que l' hi era agradable. Era en apariencia un jove hermós, y encara que la ombra sola d' un home sigui poch pera satisfacer las afeccions d' una donzella enamorada, no obstant, quant no 's pot possehir la realitat, la ombra mateixa es encara y sempre un consol. La tia declará que may més volía dormir en dita cambra; la nevoda fou la primera vegada que 's mostrá reptiva, y declará també enérgicament que ella no volía dormir en cap altra part del castell; aixó doná lloch á que tingués de dormirhi tota sola. Mes avans obtingué de sa tia la promesa de guardar en sí lo secret de la aparició de l' espectre; altrement, ella 's veuría privada del sol y trist goig que li quedava en lo mon, lò d' habitar una cambra en la qual la ombra del seu aymat estenia sa protecció nocturna.

Per quant temps guardaria la bona tia son secret, es lo que gayre bé no 's pot precisar, puig á ella li agradava molt poder contar cosas sobrenaturals y es una gran cosa lo de poder contar la primera una historia fantástica; no obstant, se diu encara en lo vehinat (y com un memorable exemple de discreció femenina), que ella 's guardá 'l secret una setmana entera, quan fou tot d' una lliurada d' un tan llarch silenci per la nova donada un matí á la hora d' esmorsar de que la don-

zella havia desaparegut. La seva cambra era vuyda; lo llit estava intacte, la finestra oberta y l' aucella havia volat.

La extranyesa y la inquietut afanyosa ab las quals aquesta nova fou rebuda, no podian concebirse mes que per aquells que eran testimoni de la agitació causada per l' infortuni d' un gran home dins lo cercle de sos amichs. La parentela pobre feu, d' impuls propi y per un moment, treva al treball incessant y ávit de la taula, quant la tia de prompte y quasi sense veu esclatá ab convulsió nerviosa: «¡L' esperit! ¡es l' esperit!—¡Ella ha sigut robada per l' esperit!»

En pocas paraulas contá la terrible escena del jardí, y acabá dihent que l' espectre devia haver robat sa promesa. Dos criats confirmaren aquesta opinió; puig ells havian sentit vers mitja nit galopejar baix la falda de la montanya, y que no dubtavan pas que aquest no fós l' espectre ab son cavall negre que se n' enduya la donzella á la tomba. Tota la comitiva estigué d' acort en aquesta trista probabilitat, puig los aconteixements d' aquest género son extremament comuns en la Alemanya, com en fan fé gran nombre d' historias perfecte y positivament auténticas.

¡Quina situació més lamentable la del pobre baró! ¡Quin dolor més gran per un bon pare y membre de la gran familia de Katzenellenbogen! O bé sa filla única havia sigut arrastrada á la tomba, ó bé tindria per gendre algun dimoni dels boscos, y, ¡quí sab! si tindria d' ésser avi d' un reguitzell de dimoniets. Com de costum, estava completament trastornat, y tot lo castell en remor. Los homes foren comandats pera montar á cavall y batre 'ls camins y caminets y rebuscar bé per tota la vall del Odenwald. Lo baró, ell mateix, s' havia ficat sas grans botas, cenyit la espasa y prompte á montar son mellor cavall pera llansarse lo primer en aquesta batuda dubtosa, quant tot de cop fou aturat per una aparició inesperada. Véyan acostarse del castell una gallarda donzella cavalcant junt ab un cavaller. Ella galopá fins á la porta del castell, baixá, mellor dit, saltá de cavall, y s' arrodillá 'ls peus del baró besantli los genolls. Era sa filla perduda, y son company, lo promés-fantasma. Lo baró quedá pasmat. Mirava sa filla, mirava l' espectre, y no 's donava compte de lo que veyan sos propis ulls. De pas dirém, que aquest últim havia guanyat en apariencia, des que feu sa visita á l' infern. Son espléndit traje feya ressaltar una cara noble de regularitat masculina. Ja no estava ni esgroguehit ni melancólich. Animava en sa cara tota la virilitat juvenil, y de son ull negre ne sortia fogós raig que reflectava amor y alegria per tot arreu.

Lo misteri fou ben prompte aclarit. Lo jove (que com tothom haurá ben comprés, no era, en veritat, més que un presumpit esperit),

ja no s' anunciá allavors, com lo cavaller Hermann de Starkenfaust. Contá tot quan succehí ab lo gentil comte. Esplicá també la pressa que 's doná d' arriivar al castell pera transmétrerhi lo fatal missatge, y com la elocuencia del baró l' havia privat de parlar á cada tentativa que feu pera pendre la paraula;—y que al veure la hermosa donzella l' havia tant completament captivat, que havia tacitament suferit la continuació y giro que 'l baró doná al assumpto, pera poder passar algunas horas al costat d' ella;—com en fi, trobantse neguitós y embarassat per no tenir cap sortida honrosa, fins que las historias fantásticas que contá'l baró, li feren suggerir sa excéntrica fugida. Ell hi juntá que, tement la antiga hostilitat de la familia, havia efectuat sas visitas furtivas,—penetrant en lo jardí fins dessota la finestra de sa dama, á qui cortejé, guanyá sa causa, emportánsela triunfalment,—y, en un mot,—desposant á la hermosa donzella ja promesa.

En tota altra circunstancia, lo baró hauria sigut inflexible, puig estava orgullós de sa autoritat paternal y ferament obstinat en sos odís de familia; mes, estimava sa filla y n' havia plorat sa pérdua, regozitjantse d' haverla retrobada encara viva; respecte á son gendre, si bé era d' una familia hóstil, encara podia darse per satisfet de que no era pas un esperit. Hi havia, precis es reconeixerho, alguna cosa que no s' acordava pas ab sas nocions d' estricta veracitat, en l' embolich que li va fer creure son gendre, de sa suposta mort; mes alguns de sos vells é íntims amichs que havían servit molts anys, li asseguraren que tota extratagema era excusable en cuestió d' amor, y que 'l jove tenia particular dret á algun privilegi, vista sa qualitat de soldat novici.

Las cosas, afortunadament, quedaren arregladas. Lo baró doná la obsolució als dos esposos, y la tranquilitat y alegría reprengué de ferm en lo castell. Tots los parents feren gala del testimoni de tendresa y homenatge que sentían y tenían per lo nou membre de la familia. Ell era tan brau, tan generós y... ¡tan rich! Las tias, á dir vritat, estaban un poch escandalizadas de que 'l seu sistema de reclusió severa y d' obediencia passiva, tingués un tant trist coronament, mes ellas ho atribuhiren tot, á no haver prés la precaució de fer enreixar la finestra. La una d' ellas, sobre tot, quedá molt mortificada de veure destruida sa historia, la historia del fantasma, y de que l' únich espectre que ella hagués jamay vist, aquest no 'n fós més que un d' estrafet,— en quant á la nevoda semblava estar molt contenta d' haver trobat en ell un ser veritable de carn y d' os,—y aixis acaba la historia.

L' APRENET DE BRUIXOT

(Traducció de Goëthe.)

¡Al fi ha sortit lo vell bruixot de l' amo!
Are á ma voluntat com á la d' ell
m' obehirán los esperits. Ja tinch grabadas
las paraulas que diu, sos moviments.
¡Vaig á fer en bruixeria maravellas!
¡Au! á la feyna, qu' hém d' omplí 'l safretx.

Vina aquí vella escombra. Pren aquestas
galledas que 't serveixen ja fa temps.
Com si fossis persona tinch ta dreta.
Miram com si fos l' amo, y com á n' ell
obeheixme. Enlestím, y 'l safretx d' aygua,
esperits del espay, deixáume'l plé.

¡Tè, tè, y 'm creu! Miráula com devalla;
com corra, com las ompla en la corrent
del riu, y com las buyda! Com hi torna
més depressa que un llamp. Duas ó tres
vegadas ja l' ha feta aquesta feyna.
¡Ab quín garbo las porta! ¡Cóm s' hi lluheix!

¡Para, para! Prou n' hi ha. Ja has fet la tasca.
Mes ¡desgraciat de mí! qu' ara no sé
la paraula final pera aturarla.
L' amo, per' acabá 'ls encantaments
diu un mot. ¡No 'n fa cas! ¡Y se n' hi torna!
¡Ey, vella escombra! ¡Si no fossis qui ets!

¡Y encare 'n porta més! ¡Y 'l safretx vessa!
 A tráuret vaig lo mal esperit que tens.
 ¡Y 's gira! ¡Y 'm planta cara! ¡Jo tremolo
 de por! ¡Mes ¿que 't proposas, que pretens
 esperit del infern? ¿Cóm nada d' aygua
 ja la casa, no ho veus? ¿Vols que 'ns neguém?

¡Vaja pròu n' hi há! ¡Aturat! ¡Malehit mánech
 en que t' ets convertit! Estigas ¡quiet.
 ¡Res! ¡no 'n fa cá! ¡Com si li deyan Llúcia!
 Donchs si 't puch agafar te pararé,
 y ab la destal de tu 'n faré dos trossos.
 Are es la meva, ja que ab aygua vens.

¡Oh malehit follet! Jo 't faré creure.
 Pren aquesta entretant. ¡Brávo! ¡Molt bé!
 D' un cop t' he mitj partit. ¡Ay! ja comenso
 á respirar tranquil. Pero ¿qué veig?
 los dos trossos de pals' encara 's mouhen,
 y 's posan drets. ¡Socós! jo no puch més

puig tornan cap al riu. ¡Ay! s' ompla d' aygua
 la sala y 'ls dormitoris. Si no vé
 lo vell bruixot ¿qui aquest ayguat detura?
 ¡Amparaume Senyor! ¡Grat sia á Deu
 que ha arriuat! Los esperits no 'm volen creure
 los he evocat, y no me 'n sé desfer.

—Ignorant, vanitós, vet'aquí 'l cástich.
 ¿Créyas saberne com l' amo? Regoneix
 de la ciencia 'l poder y ta impotencia.
 Giráu cúa vosaltres gays follets
 y obehíu sols d' ara endavant las ordres
 Del qui sápigá manarvos hábilment.

DAMAS CALVET.

LO VI DE LA MORT

BDOS s' estimavan entranhablement, y eran en aquell dia del tot felissos, perque havia sigut lo de sas bodas. Ell era alt, moreno, de cara sonrienta y amable; y ella, d' ull viu, joganera y tendre. Eran duas jovenívolas ánimas al plaher nascudas, y cap pena ni dolor havia encara entristit la sua vida.

Era cap al tart: lo sol desde ran de las montanyas omplia de polsim d' or y grana tota la terra; los perfums de las plantas y flors, pujavan suaument cap amunt, en aquella hora baixa en que 'l sol no las cativa y mata; y 'ls aucells del cel, esclatavan d' alló millor, per tot arreu, sos cants de joya.

La terra 's mostrava bella y enamorada.

Els dos eixiren de casa seva y s' endinzaren per un caminal d' alta arbreda. Eram al agost que la sombra convida, y un regueró frescal d' aygua, que pel costat corria, feya mes delitosa la anada.

—¿Qué hermós, que hermós tot es, digué ell, y quanta ditxa es avuy la nostra.

Y ella, sonriuentli—Tot es amor—li va respondre;—tot viu per nosaltres.

Y agafantse de las mans, tots dos se l lensaren á corre, contents com uns noys, taralejant un aire festiu, que davan goig de veure.

Al cap devall del camí s' alsavan uns xiprers del fossar d' una ve-hina vila. Foscos y espessos pujavan sas testas cap á dalt, que desde lluny ja imposavan. Eran com lo dolor, que sempre va en aquest mon, al costat de la ditxa. Ell va ovirarlos, y:—Anemhi, digué, m' agrada veurho tot, y avuy es lo millor dia pera ferho, donchs que no hi ha perill d' entristirse.

Y hi arrivaren.

Al costat de la porta, se 'n obria un altre de petita, que era la del

fosser. Un ample estrado, una cambra y la cuina, y al detras un eixida ab una grossa y ufanosa parra, héus aquí la sevaurada.

Los dos hi entraren, y ell, ab aquella cara de plaher que sempre li era propia, eixí á donarlos la benvinguda. Y quan va saber que eran nuvis, y richs, y que eran al gosar de la vida, ab més gaubansa 'ls va rebre, y 'ls va convidar á refrescar dintre sa eixida.

La parra la cubria tota, y 'ls espessos y verts pampols hi donavan una suau claror y fresca que encativava l'ánima y feya desitj d'estarhi.

Al mitj hi havia una taula; lo fosser tragué una ampolla d'un vi negrós al ensemps que transparent, y omplí los vasos. Ni un fil d'or era més bonich que aquell vi quan rajava.

—Es de la meva parra, digué lo fosser. Fa poch anys que vaig plantarla, y 'm travalla tant, que la fresca no enveje á ningú, ni vi més rich y gustós crech que en lloch pugui ferse. Es vi que rejuveneix l'ánima, y la alegra y encisa, y més que tot, mata los dolors passats y aviva 'ls somnis del pervindre.

Ella al veurer aquell home ab son posat franch, campetxano y alegre, enrahonador, fer las alabansas de son vi, no feya més que riure, y ell se complavia ab las riallas d'ella. De prompte lo fosser s'aixecá, y alsant lo vas enlayre,—Senyors, digué, á vostras nuviansas, á vostra eterna joya!

Els dos s'alsaren també, y un alegre trinch resoná per sota la parra.

Al primer glop ella deixá lo vas á la taula; tan fou lo empassarsel com apareixérseli al fons del vas com imatge aterradora, sa propia fesomia en mort convertida. Ell se 'l begué de un cop, mes al deixar lo vas, sas faccions eran espahordidas y quedá mut y fret, com si tingué alguna cosa.

En aquell moment, una voladeta de pardals, passá corrents, per sobre l'emparrat, cap al cim d'un dels alts xiprers. Al arribarhi, los que hi eran, s'alsaren gap amunt; y barrejantse, tots plegats, se deixaren anar després, envers la brancada. Costá una mica d'encabirshi, mes á la fi tots ho feren, y comensá en aquell punt una forta y fresca xarrameca que tot ho omplia.

—Van á joch digué 'l fosser, y quin soroll que hi mouhen; no hi ha casa com la meva pera tothom estarhi á pler.

—Mira, digué ella, dirigintse á son espós, ¡qué n'están de contents y alegres! tots se mouhen y 's bellugan, y no sembla sino que la naturalesa s'afanyi en ferlos grata sa existencia. També ho farà ab nosaltres.

Y ell respongué:—Es cert.

Y dirigintse al fosser,—som aquí, li va dir, pera veurer lo fossar y encara no 'ns lo haveu ensenyat. Entremhi.

Lo fosser va agafar un munyoch de claus y obrint una porteta d' un recó de la eixida los hi va introduhir.

Las sombras s' estenían ja per tota la terra; allá al defora, alguna que altre veu humana deixava de tant en tant sentir son ressó, perdentse per lo infinit espay; y de totas las casas en espiral anava aixecantse cap amunt una fumareda com senyal y guía de que anessin á buscar sota d' ella, los de cada una, la pau y ditxa de la familia, lo repós de sa cansada vida.

Abdos entraren; un caminal de xiprers los hi obría pas fins al fons; pels costats, las tombas en las que s' hi coneixía la amorosa ma del piadós recort; y al peu mateix de l' eixida, la fossa comuna, ahont jeyan ignots y desconeguts los més cruels y sagnants dolors d' eixa terra.

A abdos va pareixer que los xiprers se movían, y tant més quant hi entraren, lo moviment era més fort y fins semblava com si ballessin.

De prompte s' aturaren: los dos xiprers del cap devall s' havian juntat tant que anavan de costat, y tocantse l' un ab l' altre corrian festius y alegres, y l' un mostrava una cara sorridenta y amable, y l' altre un ull viu en sa cara rossa, joganera y tendre: eran sos dos retratos; y corrian y saltavan en mitj dels altres xiprers y de totas las flors de las tombas y de tot lo que 'ls rodejava.

—¿Qué es aixó?—digué ella.

Y las tombas s' obriren y desde 'l fondo de la terra s' alsá un gemech pahorós, trist y profundo; y tot responía á sa veu. Y no obstant, en mitj d' ell, com si res sentissen, los dos xiprers seguían sa dansa, y corrian y saltavan, sens may pararne, sempre joyosos y alegres.

Ella espahordida, s' agafá del bras de son estimat, y ell, al sentirho tornat en sí, va embestir cap als xiprers, com si alló no pogués ser més que un pesat somni.

Lo fosser era allí al detrás, com si no veyés res, regant algunas de las flors de las tombas. De tant en tant, deixava escapar de sos llabis un cant pesat y monótono, que ab prou feinas se sentia, si no fos pera infundir á tot aquell conjunt mes fredat y tristesa.

Al avansar ells dos, se toparen ab una tomba; en ella hi vejeren á sos pares á qui havían cregut sempre tant felissos, á qui sempre havían vist ríchs, alegres y festosos, disfrutant de tots los plahers d'

eixa terra, y no obstant, jeyan allí ab cara entristida, aclaparats per lo dolor, ab un cor que havia anat esqueixantse ab los continuos pensars d' eixa vida.

Y mes enllá vejeren altres tombas y en totes regnava lo dolor y pena; ni un cor hi havia que no fos trossejat y malmés per amples feridas.

Los xiprers seguian son cant festiu y alegre, y quan ells dos embalitats ab lo que veyan, se 'ls sentiren á sobre, y alsaren lo cap pera mirarlos, de joves los trovaren convertits en arbres vells; y obrintse per la soca, ell hi vejé, en lo seu, una cadena de pérduas, traicions y malvestats que fortament lo lligavan; la enveja, lo rencor y l' odi; y ella, en lo que representava, una nit perenne d' abnegació y dolor, de angoixa; la mort dels que devian ser los seus fills, y per tot lo desespero y la miseria.

No pogueren resistir mes, é instintivament recularen. Feren un crit al fosser, mes aquest ni sols va sentirlos; lo cant festiu y alegre dels xiprers sens dupte que va destorbarho.

Y reculant, reculant no s' adonaren de que la fossa comuna era oberta, y abdós hi caigueren.

Al estrépit hi va correr lo fosser, mes ja no hi va ésser á temps: tots dos jeyan allí dins pera no alsarse més. Ella s' havia tret una creu de brillants que tenia penjada al coll, y la tenia á la mà, com si volgués ampararshi, y ell, encara semblava que se la mirés á n' ella, ab tot lo amor de la sua ánima.

Lo fosser se 'ls va contemplar una estona, semblá com si hi volgués baixar, mes fent un gesto despreciatiu, agafá un grapat de terra y 'l tirá allá dintre.

—Aquestos, digué, lo mateix que tots los altres, han vingut á fer nit á casa seva. Ja despertarán.—Y fent una sarcástica rialla, agafá 'l munyoch de claus, obrí la porta de la eixida y 's ficá á casa seva á esperar lo següent dia.

Ell era alt, moreno, de cara sorrissenta y amable, ella era rossa, d' ull viu, joganera y tendre: tots dos ríchs y hermosos... ¡Eran duas jovenívolas ánimas al plaher nascudas!

F. MASPONS Y LABRÓS.

RECORDANSA

L' amor es una cosa molt gran, composta de moltes coses molt petites: com si diguessem, *un poema en redolins*.—J. M. BARRINA.

INS á posta de sol vaig seure devora ella.

Haviam conversat llargament, pero encara teniam més cosas á dir. Ni sols haviam arribat á mitjan lloch.

Ella senyava un mocador ab la meua cifra. De tenir el cap baix, un floquet de cabells, separat dels altres, li penjava en el front, y el vent el feya volatejar.

Jo li prenía las tisoras petites qu' ella emprava, y li deya:

—¿Me 'l vols donar per recordansa teua?

Ella 'm mirava dolsament, sense parlar paraula, y moguent el cap me deya nó.

Tornavam rependre la conversa. Ella parlant brodava; y mentres tenia 'ls ulls baxos demunt el tamboret, jo gosava mirar y contemplar aquellas galts seuas vellutadas, aquella boca petitona, aquell coll que alenant s' alsava y s' abaxava. El floquet de cabells volaba y se movía.

—¡Vida! el m' has de donar! Anit no m' en aniré sens ell. ¿Me 'l vols donar, vida?

—No,—responía, y 'm mirava dolsament.—T' en durás aquest mocador que 'm demanares, y qu' he brodat per tu. No 'm destorbes, y tendré temps d' acabar-lo abans que fassa fosca.

Sol post, acabá 'l mocador. Llavors s' en aná, y 'm dexá tot sol el temps de dir tres *salves*.

Encara conversárem una estona, drets á la branca del portal; y quant me despedía, me doná 'l mocador bens aplegadet dins un paper de seda.

—A reveure, vida. Fins á demá.

—A reveure.

Quant vaig arribar á casa, vaig posar el mocador dins el calaxet de las recordansas, y vaig tancar ab clau.

II

He jagut malalt, y ja fa set días que no l' he vista. ¡Deu meu, y que l' anyor!

La primera hora qu' he dexat el llit, he obert el calaxet de las recordansas, y n' he tret el mocador brodat d' ella.

L' he besat; y mentres 'l desplejava, ¡oh bella sorpresa! ¿may diriau á dintre què hi he trobat? Aquell floquet de cabells seus.

Encara 'l tinch, y no me l' acabo de mirar. ¡Quantas vegadas haurá pensat ella en la sorpresa que m' ha donada!

¿Y ara no pensau que més m' estim axó, que si desseguida, quant jo l' hi demanava, me l' hagués donat?

Vosaltres, enamorats com jo mateix, no vos es seguit exclamar mil vegadas: «¡Qu' es d' enginyós l' amor?»

De plers com aquest y de millors, (si estimau de bon cor,) vos ne darà cada dia la vostra enamorada.

M. OBRADOR BENNASAR.

Palma de Mallorca 1879.

TRADUCCIONS

DEL POETA CUBÁ D V. TEJERA.

I

¡Qué petita es la distancia
Entre la terra y lo cel!
¡Cent passos: desde 'l meu cuarto
Fins á arribá al cuarto teu!

II

Tinch jo duas estimadas
Que omplán mon cor d' alegría:
Filla de la terra es l' una,
Y l' altra del cel n' es filla;
Dona aquella, ángel aquesta:
Ma musa y la meva nina.
La nina detesta al ángel
Perque hi ha cops que m' encisa,
Y perque m' encisa á voltas
Odia l' ángel á la nina.
Ignoran las gelosetas
Ignoran mas dos ayimias
Que de tal modo confosas
Viuen en l' ánima mia,
Que ma passió per la una
Ma passió per l' altra aviva:
Que á la musa no adorara,
Si no estimés á la nina:
Y que á ma nina idolatro,
Perque ayimo á la musa mia!

III

Besá mon front ma estimada
Y troví dols lo pensar,
Va besar després mos parpres
Y més la llum m' agradá,
Me besá 'ls llavis y trovo
La mel amarganta encar.

IV

Prega, si, pero no tant.
Tú condempnarte no pots:
Del infern un cel farás...
Y á Deu no li convé aixó.

R. D. PERÉS.

LOS GOSSOS

(Del llibre de *Edmondo de Amicis*. CONSTANTINOPLA)

QUAN llegirem per primera vegada lo llibre qual nom acabam d' escriurer, que com lo titolat *Marruecos*, que haviam ja traduhit, debiam traslladar del italiá al castellá pera «El Mundo Ilustrado», popular publicació que donan á llum en aquesta ciutat los coneguts editors Espasa y Companyia, després d' admirar una vegada mes las excepcionals condicions de destre descriptor y escriptor peritissim que distingeixen al autor, creguerem que no 's podia demanar mes, tant bon punt haguerm llegit los capitols destinats á descriurer *los gossos, los eunuchs y las turcas*.

Fa poch temps, un distingit y estimat amic, nos facilitá la obra titolada «Saggi critici» del eminent professor de la Universitat de Nápolis, Francisco d' Ovidio, en la qual se llegeixen dos articles relatius á las obras d' Edmondo Amicis, en lo segon dels quals, se menciona la obra *Constantinopla*, citantse precisament dits passatjes, com los mes acabats del llibre. Confirmada nostra apreciació per crítich de tant valer, resolguerem traduhir al catalá los dos fragments damunt citats, ab l' intent de ferlos assaborir als lectors de LA RENAIXENSA, y de moure en ells lo desitj de coneixer al que, en nostre concepte, es avuy lo primer prosista italiá. Mes si de semblant intent se senten escomesos, los aconsellam que 'l llegeixen, no en las traduccions que de las obras citadas havém fet en llengua castellana: sinó en la dolsa, armoniosissima y per tot extrém primorosa en que originalment han estat escrits, y de la qual, aixís com dels mérits que la avaloran, manejada per l' autor de *La vita militare, Pagine sparse, Olanda*, etc., etc., sols pot donarne incompleta idea, la mes conciensuda y cuidada traducció.

Vegis ara lo primer dels articles referits.

Més llavors (es dir, quan Constantinopla s' haja convertit en una

ciutat com las demés de l' Europa moderna) haurá d' ella desaparegut una de sas curiositats més curiosas; so es los gossos.

Y puig l' assumpto s' ho val deixarém un poch correr la ploma.

Constantinopla es una inmensa gossera: aixó ho veu tothom, tant bon punt hi arriba. Los gossos constitueixen una segona població dins la ciutat, ménos numerosa; pero no ménos estranya que la primera. Sabut es quant los Turchs los estiman y protejeixen. No 'm ha sigut possible averiguar si ho fan moguts pel sentiment de caritat que 'l Corán recomana fins envers las bestias; ó perque pensan d' ells, com de certas aus, que son portadors de fortuna; ó perque 'l Profeta 'ls aymaba; ó perque parlan d' ells llurs sagradas historias; ó perque, segons altres pretenen, Mahomet lo Conqueridor, marxaba prescedit d' un atapahit estat major gossénch, que ab ell penetrá triunfant per la bretxa oberta en lo portal de Sant Romá. Més lo cert es que se 'ls estiman de cor; que molts Turchs deixan en testament grossas partidas pera mantenirlos, y que quan lo Sultá Abdul Mejid, resolgué enviarlos tots á l' isla de Mármara, 'l poble mormurá, rebentlos ab gran festa quan retornaren, de manera que 'l Govern, á fi y efecte de no donar lloch á escandols ni malas volensas, determiná deixarlos en pau per un may mes.

Esdevé, ab tot, que com lo gos, segons lo Corá, es un animal in-mundo, de manera que no hi ha turch que no 's cregués contaminat, donantli en casa hostatge, no n' hi ha un sol, entre 'ls innumerables gossos que á Constantinopla existeixen, del qual ab rigor puga dirse que pertany á determinada persona. Tots ensemps forman una gran república de vagamons libérrims, sense collar, sense nom, sens ofici, sense casa y sense lley. Tot ho fan al mitj del carrer: en ell s' obran ab las potas lo jas, en ell dorman, en ell menjan, en ell cadellan, en ell crian llurs cadells y en ell acaban llurs dias, sense que persona alguna, per lo manco en Stambul, los inquieti ni destorbi poch ni molt en llurs afers y en llur repós. Pot ben dirse que son los verdaders amos del carrer. En nostras ciutats lo gos es qui s' aparta pera que passin los cavalls y las personas; allí son las personas y 'ls cavalls y 'ls ases los que donan una gran volta á fi y efecte de no xafar los cans. En los llochs més concorreguts de Stambul, quatre ó cinch gossos apilotats y endormiscats en lo bell mitj del carrer, son causa de que durant mitja diada, descrigan un gran tom los habitants tots d' un barri enter.

Y altre tant succeheix en Pera y en Galata, ahont se 'ls deixa en pau, no pas per afecte que se 'ls tinga, sino perque son tants, que de pretendre tráurerselos d' entre peus, mes remey no hi hauria, que

anar á cops de roch y garrotadas, desde 'l punt y hora en que s' eixís de casa, fins al instant que á ella 's tornás.

Ab prou feynas se mouhen quan en los carrers amples y plans, se veuhen venir damut un carruatje tirat per quatre cavalls que corren com lo vent, y no té espay pera desviar-se. Llavors s' aixecan, mes no avans del postrer instant, es dir quan tenen ja 'l casco del cavall á un dit del cap, y trajinan ab recansa llur pigricia quatre dits més enllá: lo extractament indispensable pera salvar la vida.

La peresa es lo tras distintiu dels gossos de Constantinopla. S' ajassan en mitj dels carrers, cinch, sis, deu, de renglera, ó fent rodona, ó apilotats de tal manera que no semblan bestias, sino pilas de fems, y allí s' están dormint un jorn sencer, entre mitj d' una cridoria y un tarrabastall capás d' ensordir, sens que pluja, sol ó fret los puga moure. Quan neva permaneixen sots la neu: quan plou permaneixen submergits en lo fanch que fins los cubreix lo cap, de manera que després, quan s' aixecan, semblan bosqueigs de gos fets per má d' escultor y no 's distingeixen ni ulls, ni orelles, ni nas.

Ab tot, á Pera y á Galata, son menys dropos que á Stambul, per la rahó sensillissima de que 'ls es més difícil procurar-se 'l violari. Aquí están abonats: allí menjan á raccions. Son la escombra viva dels carrers: lo que 'ls porchs refusan, es per ells lleminaria. Fora rochs, menjan de tot, y encara no tenen al pahidor lo indispensablement necessari pera no morir-se, tornan á ajassarse, y 's dormen fins que 'ls desvetlla la fam. Quasi sempre dormen en lo mateix lloch.

La població canina de Constantinopla, está dividida per barris, de la mateixa manera que la població humana. Quiscun barri, quiscun carrer, está habitat, ó per millor dir, possehit per un cert nombre de gossos, parents y amichs, que no se n' allunyan may y no permeten penetrarhi als extranys. Practican una mena de servey de policia. Tennen llurs puestos de guardia; llurs punts avansats, llurs centinellas; donan rondas y fan descobertas. Ay del gos d' un altre barri, que empés per la fam, s' arrisca á penetrar en los propis de sos vehins! Un remat de gossos endemoniats l' empayta de sech á sech, y si l' atrapa, 'l mata; si no 'l pot atrapar 'l persegueix rabiosament, fins que ha passat lo terme del barri. Fins lo terme, no més enllá: lo territori enemich, es quasi sempre temut y respectat.

Impossible es de tot punt donar idea de las batallas, dels xivarris que s' arman per un os, per una gossa ó per una violació de territori. A cada instant pot contemplarse un escabot de gossos barallarse furiosament en un arreplech embolicat y confos, y desapareixer dins d' un núvol de pols, y allí udols, y crits y jemechs, tants y tant aguts,

que un sort los sentiria: després los contendents se 'n van quiscú per son costat, y entremitj de la esvehida polsaguera, se veuhen estasas á terra las víctimas de la barreja. Amors, gelosías, lluytas, sanch, potas trencadas, orellas fetas bocins, son afers de cada estona. De vegadas se 'n juntan tants, y mouhen tal terrabastall devant de una botiga, que no queda més remey á fadrins y botiguers, que, armantse d'estacas y tamborets, practicar una sortida militar en tota regla, á fi d'escombrar lo carrer, y voleune llavors de cops que fan ressonar caps y lloms y panxas, y d'udols que omplan l'espai! Sembla que tot se n'entria.

A Pera y á Galata particularment, aquellas bestiolas estan tant fetas á rebre; tan acostumadas á posarse á correr quiscuna volta que veuhen un bastó, que encara no ohuen la remor de una ombrella, ó d'un jonch, sonant en l'empedrat del carrer, ó fugen ó be's disposan á fugir; y encara que sembli que dormen, quasi sempre tenen un ull mitj cluch, un puntet imperceptible de pipella vijilant, ab lo qual segueixen atentíssimament, encara que sia durant un quart d'hora batallera, y á cualsevol distancia, fins los més insignificants moviments de cualsevol objecte que tinga aparença de bastó. Y tant poch acostumats estan á tot lo que sia bons tractes, que n'hi ha prou, passant, afalegarne un, pera que se n'atansen deu, saltant, glapint, remanant la cua, los quals acompanyan al generós protector fins al extrem del carrer, ab los ulls espurnant de joya y gratitut.

La condició d'un gos á Pera y á Galata, es pitjor, y no's pot dir mes, que la d'una aranya á Holanda, que es l'esser mes perseguit de tot lo regne animal. Contemplantlos, sembla impossible que no hi haja per ells una recompensa després de morts. Fins ells, com tot en Constantinopla, me despertaba una reminiscencia histórica; mes era una amarga ironía: eran los gossos de las famosas casseras de Bayazet, que corrian per las boscurias imperials de l'Olimpo, ab mantellinas de porpra, y ab collarins emperlats. ¡Quina diferencia en llurs respectivas condicions socials!

Llur desgracia pervé en gran part de llur lletjesa. Quasi tots son gossos de la rassa dels mastins, ó dels gossos llops, y tenen alguna cosa del llop y de la guilla; ó més bé no retrauhen de cap; puig son productes horribles d'entroncaments furtuits, pintats de colors estranys, del grandor dels anomenats gossos de carnicer, y magres que se 'ls poden contar las costellas á vint passos de llunyaria. A més d'aixó, á la major part, la ronya 'ls té reduhíts á un estat tal, que si no se 'ls vejés caminar, se 'ls pendría per rossas de gossos degollats. Se 'n veuhen ab la cua motxa, ab las orellas talladas, ab lo llom pelat,

ab lo coll plé d' escorxaduras, bornis, escoixats de duas camas, plens de nafras y menjats de moscas; reduhits, en una paraula, al últim extrém á que pot esdevenir un gos vivent, verdadera expressió de la fam, de la guerra y dels amors de carreró. La cua pot ben dirse que 's article de luxu: estrany es lo gos de Constantinopla que la serve entegra després de dos mesos de vida pública. ¡Pobres bestias! farian llástima á un cor de roca, y ab tot se 'n veuhen de vegadas d' esmotxats y rosegats de manera tant extranya; se 'n veuhen caminar ab certs gronxaments tant llofts, ab certs salts tant extravagants, que es impossible aguantarse 'l riurer.

Y no son encara la fam, ni la guerra, ni las garrotadas llurs pitjors flagells: de poch temps ensá, s' es introduhit á Pera y á Galata un us per demés crudel. Tot sovint, de nit, los pacífichs habitants de dits indrets veuhen interromput llur tranquil so per un soroll endemoniat; y guaytant per la finestra, distingeixen en lo carrer una espantable munió de gossos que brincan lo mateix que cabrits, y retomban furiosament, y 's pegan cops de cap per las parets; y després al ratllar lo dia, 'l carrer se veu sembrat de cadavres. Es que 'l metje ó l' apotecari del barri, tenint per costum estudiar de nit, y no volent esser desorbats per la gossada, s' han procurat una setmana de quietut per medi d' una distribució de pindoletas enmatzinadas.

Aquestas y otras causas contribuheixen indubtablement á que 'l número de gossos disminuesca de dia en dia en Pera y en Galata; més de que serveix? Mentrestant á Stambul creixen y 's multipican, fins y tant que no tenint en la ciutat turca aliment precís, emigran poch á poch, á la oposta ribera, y omplen en la familia exterminada quants buyts han produhit las batallas, la miseria y las matzinadas.

GAYETÁ VIDAL DE VALENCIANO.

LOS XIQUETS DE VALLS

AMUNT!

Al meu amich lo reputat dibuixant En Pere Elias.

Som la gent de la terra,
llauradors som del Camp;
es un mur cada espatlla
y un garrot cada bras,
Som de cara morena
com lo pa del mestall;
com lo vi de la plana
tenim foch en la sanch;
Som del Camp ¡Deu me valga!
decidits y sapats,
be per tot nos ho diuen:
gent del Camp, gent del llamp.

¡Si 'ns festejan los pobles
en sas festas anyals!
ab la nostra arribada
la alegría renaix;
Los baylets saltironan
de la gralla al devant,
y als nins alsan las mares
perque 'ns vejan passar.
Fins los vells ¡Deu me valga!
al padris dels portals
ab enveja 'ns nomenan;
gent del Camp, gent del llamp.

Quan ressona la gralla
 y redobla 'l timbal,
 com un ferre á altre ferre
 lliga un bras á altre bras;
 En las duras espatllas
 ab feresa arrapats
 sols ab quatre gambadas
 los baylets son á dalt,
 Com mes pes ¡Deu me valga
 mes nos plau aguantar:
 ¡no 's doblegan los roures!
 Gent del Camp gent del llamp.

Fills de terras estranyas
 no enfortits pel treball,
 prou motejan de barbre.
 nostre joch que es de pau.
 Qui en lo cos té coratge
 se ennobleix y 's fa gran
 que es cobart lo qui es feble
 y es traydor qui es cobart.
 Fem castells ¡Deu me valga!
 ab amor abrassats,
 y abrassats ningú 'ns vincla:
 Gent del Camp, gent del llamp.

En lo cim de la *torre*
 com á noble estandart,
 barretina dels avis
 sol lo vent volejar:
 ¡Que no 's perdan las *torras*
 ni *castells* ni *espadats*,
 que be 'ns plau enlayrarla
 tot mostrand que som braus!
 Que som braus ¡Deu me valga!
 per si l' hem de venjar,
 com ja férem ab ánim
 Gent del Camp, gent del llamp.

Y si un jorn Catalunya
vol petjarla un tirá
en l' alberch tenim éynas
que grillons han trencat.

Som la gent de la terra,
llauradors som del camp;
es un mur cada espatlla
y un garrot cada bras;
Tenim pit ¡Deu me valga!
sabém dur la destal,
y 'ns dirán ara y sempre;
Gent del Camp, gent del llamp.

JOSEPH VERDÚ.

LOS EUNUCHS

(Del llibre de *Edmondo de Amicis*. CONSTANTINOPLA)

ab tot encare hi ha á Constantinopla altres essers que fan mes condol que 'ls gossos, y son los eunuchs, que, com s' hi introduheixen á despit dels formals preceptes del Coran, que condemnan eixa infame degradació de la naturalesa, subsisteixen encare, no obstant la nova lley que prohibeix semblant comers, perque mes forta que la lley es la malvada codicia de l' or, que fa escometre 'l delictes, y lo despietat egoisme que se 'n val.

Eixos desgraciats se troban á cada pas pels carrers, de la mateixa manera que á cada pas se troban en la historia. En lo fondo de quiscun quadro de la historia de Turquia campeja una de eixas sinestras figuras, ab los fils d' una conjuració en los dits; que coberta d' or ó tenyida de sanch, víctima, ó confident, ó butxí, manifesta ú ocultament formidable, está com un espectre á la sombra del soli, ó espiant desde la espitllera d' una porta misteriosa. De la propia manera en Constantinopla, entremix de la gent afanyada dels bazars, entre la regositjada multitud de las Ayguas dolsas, entre las columnas de las mequitas, prop los luxosos carruatjes, en los vapors, en las barcas, en todas las festas, abont hi ha aplech de gent, se distingeix eixa larvâ d' home, aquesta figura dolorosa, que ab sa persona llenza una taca lúgubre demunt tots los alegres aspectes de la vida oriental.

Mermada la omnipotencia de la cort y vinguda á menys llur importancia politica; relaxantse la terrible gelosia oriental, ha mimbat la importancia que tenian en las casas particulars; las ganancias pervinents de llur estat han decaigut en gran manera, y sols ab gran dificultat troban avuy en la riquesa y la dominació una compensació insignificant á llur desventura: al present no 's troban ja los Ghaznefer Agâ que consenten la mutilació pera esdevenir capitosos dels eunuchs

blanchs: tots son en la actualitat veras víctimas y víctimas sens conhort, comprats ó robats de nins en Abisinia ó en Siria, un sobre tres sobrevivint al coltell infame, y revenuts, ab escándol de la lley, ab una hipocresia d' amagament, mes odiosa encara que un mercat descobert.

No cal preguntar qui son: se reconeixen tant sols vehentlos. Quasi tots tenen elevada estatura, y son grassos, flonjos, de rostres imberbes y decaiguts, curts de cos y llarchs de camas y de brassos. Vesteixen fez, una llarga levita negra, pantalon á la europea, y un hid de cuiro d' hipopótamo, que constituheix la insignia de llur ofici. Caminan fent grans gambadas y gronxantse com si fossin baillets grans. Acompanyan á las senyoras á peu ó á cavall, devant y darrera de las carrossas, de vegadas sols, devegadas á parells, y giran constantment en derredor los ulls vigilants, que al mes insignificant esguart, ó acte irreverent del qui passa, prenen una expressió de rabia feréstega que met espavent y temor. Fora d' aquests cassos son rostres ó no diu res absolutament, ó sols expressa un fástich pregon per tot quan los rodeja. No tinch present haverne vist riurer un tant sols.

N' hi ha de joves que sembla tingan cinquanta anys; n' hi ha de vells que apareixen adolescents envellits en un sol dia; n' hi ha de grassos, flonjos, tous, llardosos, que semblan inflats ó engreixats d' intent, com bestia de greix; tots vestits de robas finissimas, polits y flayrosos com damiselas vanitosas.

Homes hi ha sens entranyas, que passant prop d' aquells desgraciats los miran y 's clavan á riurer. Pot ser presumen estos tals, que essent com son, desde nins, no comprenen tota la intensitat de llur desventura. Si, la comprenen y no sols la comprenen sino que d' ella 's planyen: es aixó cosa sabuda; mes encara que no ho fos podria dubtarsen? No pertanyer á género algun; no esser mes que una mostra, una apariencia d' home; viurer entremitj dels homes y trobarse d' ells separat per un avench insondable; sentir batre al entorn la vida, com si fos mar impetuós, y veurers obligats á permaneixen en lo centre d' ella inmóvils y solitaris com un escull; sentir los propis pensaments y los sentiments tots oprimits per un cercol de ferro que jamay podrá fer trossos forsa alguna humana; tenir perpetuament davant los ulls una imatge de felicitat á la qual tot se dirigeix, en derredor de la qual tot giravolta, que tot ho colora é ilumina, y veurersen desmesuradament allunyats, en la obscuritat, en un buyt immens y fret, com criatura malehida de Deu; esser al mateix temps los guardians de la felicitat referida, la barrera que l' home gelós aixeca entre sos plahers y lo mon, lo puntal ab que assegura la sua porta, lo pedassot despreciable ab

que cobreix lo seu tresor; y tenir de viurer entre flayras delitosas, en mitj de las seduccions, de la joventut, de la bellesa, del treball, ab la vergonya á la cara, ab la rabia al pit, despreciats, escarnits, sens nom, sense familia, sense mare, sense un recort afectuós, separats de la humanitat y de la naturalesa, ¡ah! deu esser un torment que la pensa humana no pot compendrer, comparable sols al viurer ab un punyal clavat en lo bell mitj del cor.

Y esta infamia se consent encara; estos desventurats passejan per los carrers d' una ciutat europea, viuhen en mitj dels homes, y no udolan, no mossegan, no matan, no escupan á la cara á la humanitat miserable que 'ls contempla sense enrojirse y sense versar llágrimas, y estableix associacions internacionals pera protegir los gossos y los gats!

Llur vida es un suplici continuat. Quan las donas no 'ls troban propicis á llurs intrigas, los odian com si fossen espias ó carcellers, y los torturan ab una manyagaria cruel, fins á convertirlos en furiosos ó insensats, com lo desgraciat eunuch negre de las *Cartas persianas*, quan posava al bany la sua mestressa.

Tot per ells es sarcasme: portan noms de perfums y de flors, per alusió á las donas de qui son guardians, y aixís son: *possessors de jacintos, guardians de lliris, custodís de rosas y de violas*.

Y de vegadas los desgraciats estiman! perque en ells, de las passions s' han impedit los efectes, no las causas; y tenen gelosia, y 's consumen y ploran llágrimas de sanch; y de vegadas quan se dirigeix al rostre de llurs donas un esguart desvergonyit, y veuhen que es correspost, perden lo judici y pegan. En temps de la guerra de Crimea un eunuch doná una vergassada al rostre á un oficial francés y aquest l' hi va partir la testa d' un cop d' sabre.

Impossible referir llurs sofriments, com los encanta la hermosura, com los complau una caricia, com los con mou una mitja rialleta, y quantas vegadas, mentres á llur oido arriba 'l suau remor d' un bes ardent, llur ma empunya lo mánech del punyal. Res te donchs d' estrany que en lo vuit immens de llur cor abriguen sols, per punt general, las fredas passions del odi, de la venjansa y de la ambició; que crescan burletes, mormuradors, xarrais, tafaners, espantadissos, cruels; que sían ó bestialment devots, ó astutíssimament traidors, y que quan poden prou, procuren venjarse en l' hom de l' afront fet en ells á la naturalesa.

Mes per lo mateix que 'ls domina la tristesa, senten sempre en lo cor la prepotent necessitat de la dona, y ja que no 'ls sia possible ha-

verla amant, la cercan amiga; s' amullerau; s' esposan ab dona que estia grossa, com Sunbullú, lo gran eunuch d' Ibrahim I, á fi de tenir un nin á qui aimar: se fan un arém de verges, com lo gran eunuch d' Ahmeed II, per disfrutar, quan altre no, l' espectacle de la bellesa y de la gracia, lo bes afectuós, una ilusió d' amor: adoptan una jovencela pera tenir un sí de dona demunt lo qual reposar lo cap quan son vells; á fi y efecte de no morir sens haver esment de lo que sia una carícia; pera poder escoltar en los últims anys de la vida una veu amorosa, després d' haver passat la vida entera oint las rialladas de la ironía y del despreci: no sent pochs los que enriquits en la cort ó en las grans casas, ahont desempenyan ensemps l' ofici de cap dels eunuchs y d' administradors, se compran, ja vells una hermosa torra en las marges del Bósforo, y en ella procuran oblidar; ensopir lo sentiment de la propia desventura en la alegría de las festas y los convits.

Entre las moltas cosas que 'm foren referidas de estos desgraciats, una me n' es quedada més viva en la memoria que totas las demés, y me la contá un metje jove de Pera. Rubutjant los arguments dels que diuhen que 'ls eunuchs no sofreixen:—Una nit, me digué, eixí d' una casa d' un rich musulman, ahont havia anat á visitar per tercera vegada á una de sas quatre mullers que patía una malaltía del cor. Tant á la entrada com á la sortida m' havia acompanyat un eunuch, pronunciant las acostumadas paraulas de—donas retiravos—que tenen per objecte advertir á las senyoras y á las esclavas que hi ha un home en l'arém, y que deuhen evitar que se las puga veurer. Quan estigui en lo pati l' eunuch me deixá y jo 'm dirijí sol envers la porta. En lo moment en que anaba á obrirla, sentí que 'm tocaban al bras, y girant-me 'm vejí davant, aixís entre la claror y la fosca, un altre eunuch, un jovenet de divuit á vint anys, d' aspecte simpátich, que m' esguardava de fit á fit ab los ulls humitejats per las llágrimas. Demanili que volía. Titubejá un instant, després m' agafá una ma ab abduas las suas, y estrényentmela convulsivament, me digué ab veu tremolosa que revelava un dolor desesperat:—Doctor! Tu que saps un remey per quiscun mal, no 'n sabrias un pera 'l que jo sofresch?—Jo no sé be redir lo que en mí produhiren estas sencillissimas paraulas: volguí respondrer, me mancá la veu, y no sabent ni que fer ni que dir, obrí soptadament la porta y me 'n aní. Mes durant tota aquella vesprada, y encara molts jorns après, apareixiam veurer aquell jove y oir aquelles paraulas, y mes d' una vegada 'm deguí fer violencia pera no ver-sar llágrimas de conmisericó.—

Filántropos, publicistas, ministros, embaixadors, y vosaltres se-

nyors diputats en lo Parlament de Stambul, y senadors de la mitja lluna, aixequéu lo crit en nom de Deu, pera que esta sanguinosa ignominia, esta horrenda taca del honor humá, sia sols en lo segle esdevenidor una memoria dolorosa com las horrorosas matansas de la Bulgaria.

GAYETÁ VIDAL DE VALENCIANO.

PALAMÓS

Patró de la barca
(aixís Deu vos dó
bon vent y bon nólit
y millor retorn)
mostrame la carta
ahont vostre pilot
dibuixa las costas
llepadas pels flots;
que en ella sens dubte
hi falta un escoll,
que si l' investissen
jay pobret de vos!

Hauréu vist mil voltas
lo paratje ahoat
lo Ter desemboca
ple de gom á gom,
Viréu per la dreta,
vers l' ocás del sol,
no perdent de vista
la platja pel nort.
Passadas las Medas
(que son uns illots)
veuréu las montanyas
que mudan de lloch,
la llanterna nova
del mártir gloriós
qu' en compte de fletxas
empunya un hastó.

Volléu las Formigas
al peu de Cap-gros,
preparéu amarras,
que ja sou al port.

Port ahont deposa
lo vent son furor
deixant á las ayguas
en constant repós.
Las naus aquí 's gronxan
semblants á bressols.
moguts per la mare
que fa dormí 'al noy.
Açó es lo refugi
mes segur del mon
açó es la gran terra,
açó es Palamós.

Mes de tanta calma
no 'us fiéu, patró:
si hi salveu la barca,
hi perdéu 'l cor.
No atraquéu de dia
en lo tros de moll
qu' alsá l' artifici,
(qui 'l veurá conclós?);
que d' allí á pochos passos
hi cau un balcó,
de certa nereida
temple lluminós.

Si ella á la barana
àbocarse vol
y demunt vos clava
aquells ulls de foch;
molt mes vos valdria
qu' algun moro en cors
vos portés á l' Africa
y 'us posés grillons,

puig del captiveri
procedent d' amor,
ningú de la terra
rescatarse pot.

Quants ella llambrega
se rendeixen tots;
que no vaja á l' era
qui no vulga pols.
Li diuben Narcisa,
que es son nom de fonts,
mes sols per la Perla
la coneix tothom.
Ja sabeu ahont para
aquest nou escoll.
Notéulo en la carta
del vostre pilot.

BONAVENTURA CARLES ARIBAU.

LA MORT DE FERRAN II

I

LAS campanas de Plasencia tocant alegrement anunciavan que era arribada la festa de Nadal del any 1515, y l'eco de llurs joyosos repichs se confonia ab la remor del vent qual alé al sorollar las brancaus dels numerosos arbres, orgull y al mateix temps adorno de la riuera plana ahont s' asseu aquella vila, feya tombar menudas gotas de rosada damunt un aplech de llauradors que, seguint una usansa antiga, anavan aquell jorn cap al castell del duch d' Alba pera pagarli 'ls tributs que á dit príncep, com á senyor de la comarca, se li debian. Aquest acte se solia fer cada any davant d' un majordom ó llochtinent, puig lo duch, per viure com vivia casi sempre, á la Cort, molt temps feya que no havia visitat sas terras de Plasencia. Per aixó en son vel casal no hi havia altres habitants que uns quants homes d' armas y criats als quals feya companyia durant l' estiu la munió d' aurenetas que penjavan llurs nius en los finestrals de las desertas cambras.

Penseu, donchs, mos lectors, quina hagué d' esser la sorpresa dels pagesos de que ara mateix parlava quan al arribar al castell vegeren onejar al vent a la torre del homenatge lo pendó de las Barras Catalanas y abaixat lo pont llevadís que ordinariament restava amarrat ab fortas cadenas á la porta principal de la fortalesa. Y un cop hagueren entrat en ella molt més gran fou llur admiració al contemplar com per las salas, patis y galerías avans silenciosas, atrafegats anavan y venian d' asi y d' allá gran número de cavallers y patjes, de guardias y de falconers; mostrant ab aixó que al castell havia arribat algun important hoste. Aixís era: desde 'l dia avans s' albergava en ell lo rey Ferran II d' Aragó y V de Castella junt ab sos servidors y sos consellers.

No era certament cap negociació important ni menys cap empresa d'armes lo que motivava 'l viatge del Rey á Plasencia; no. Lo vencedor de Granada, 'l conquistador de Nápol's havia arribat al castell y á las terras d'Alba ab 'l intent de passarhi alguns jorns distrayentse y *prenent deport*, com deyan en aquell temps, ab 'l exercici de la casa que constituía llavors sa principal y casi podriam dir sa única ocupació. En efecte, lo gel de la vellesa al refredar l'ardenta sanch que per las venas de Ferrán II corria feu minvar al mateix temps aquella aplicació constant als negocis, aquell ardor per lo treball que tots temps havian distingit y caracterisat al digne espós d'Isabel *la Católica*. Lo mal de la hidropessia que sordament lo treballava li n'era una amenssa contínua; no podia traurer de son cap l'idea de sa próxima mort per mes que procurés allunyarla corrent de ciutat en ciutat y de castell en castell y consumint las pocas forsas que li restavan en una inútil y febroso activitat que per molts conceptes se semblava á la de la fura. Malhumorat sempre, descontent de tot, cansat de concordar uns ab altres los heterogénis interessos de sos regnes, tingut per catalá de cor, entre 'ls castellans y per castellá entre 'ls naturals d'Aragó y de Catalunya, débil d'enteniment y fatigat, sols d'en tant en tant mostrava una resolució de carácter que era com un recort de sa antiga energia: aixís en la tardor un ratx de sol esqueixant los apilotats núvols recorda l'alegre estació primaveral. Com l'esperit de Ferrán, havia decaygut son cos; segons nos diu un de sos consellers, no podia caminar mitja hora sense caurer defallit; més ¡cosa estranya! montat á cavall resistia las fatigas de la cassa á las que solia entregarse ab afició vera encara que 'ls brassos no tinguessin la forsa necessaria pera llensar en l'ayre lo faleó ni sos apagats ulls poguessen seguir lo vol de las garsas. Los vasalls del duch d'Alba que en lloch de trovar en lo castell los acostumats habitants, hi trovaren la Cort, al retornar á llurs casas hagueren de portar molt malas novas de la salut del senyor Rey qual aspecte inspirava, en veritat, la mes gran tristesa.

La compensava, empero, una mica la vista dels magnífichs y ostentosos personatjes que constituían la cort de Ferrán, la qual era mitj académica y mitj caballeresca, veyentse lluhir en ella l'armadura del magnat castellá y aragonés al costat de la toga negra y vermella del doctor en Cánons per la Universitat de Barcelona ó de la roba morada del prelat conseller. Allí s'aplegavan D. Fadrich Enriquez, almirall de Castella y cosí germá del Rey, lo noble y valent D. Bernat de Rojas y de Sandoval, marqués de Denia, majordom real, lo célebre diplomátich Fontseca, Zapata sabi jurisconsul, lo doctor Car-

vajal que 'ns ha deixadas unas *Memorias* de las quals nos servim principalment pera compondre aquesta narració, l'erudit Vargas, lo protonotari d'Aragó Miquel Velazquez Clemente, conseller y amic particular de Ferrán II, y, pera no allargar massa aquesta relació, molts cavallers catalans y aragonesos que 's feyan una honra de seguir y acompanyar á llur senyor natural.

A tants distingits hostes acontentava lo millor que podia 'l duch d'Alba; pero sos més delicats obsequis s'endressavan, després del Rey, á dos personatjes dels quals no he dit mot encara perquè convé á mon intent que 'ls dediquém algunas ratllas.

Era l'un d'ells Adriá d'Utrech, Deá de la catedral de Lovayna qui temps á venir havia d'asseures en lo soli pontifici ab lo nom d'Adriá VI. Célebre per sa sabiesa y sas virtuts, respectat de tothom, li havian encarregat l'educació del príncep Carles d'Austria, primogénit de Felip l'*Hermós* y de Joana filla dels Reys Catòlics, y si per sas costums y sas ideas, mes monásticas que cortesanas, no sapigué conrear en l'esperit de son deixeble las qualitats que en aquell segle constituïan l'ideal d'un príncep cavaller, en cambi guanyá son afecte y sa confiança absoluta. Carles, qui com tothom sap no havia sortit encara de sos estats de Flandes, y en qual front no s'hi veyá relectir llavors ni la més petita guspira del geni que mes tart mostrá, no prenia cap resolució sense ohir avans lo parer de son mestre, essent aquest son únic conseller en quantas ocasions difícils se li oferian. Aqueixa circumstància explica la presencia d'Adriá en la cort de Ferrán II; l'objecte aparent de son viatge á Castella era 'l de tractar ab lo Rey Catòlich del casament projectat entre 'l príncep Carles y la príncepsa Renata, filla del rey Lluís XII de Fransa; lo motiu veritable no era altre que 'l d'experimentar per sí mateix si 'ls vents que corrian per la Cort eran favorables á Carles y á sos consellers flamenchs, y en tot cas, trovarse en aquestos regnes quan morís Ferrán II y apoderarse de llur govern en nom de son senyor. Poch a propósito era 'l bon Deá pera consemblant tarea, puig ni l'esperit d'intriga ni la penetració, *virtuts* essencials á tot bon polítich, podian enmari-darse ab son geni apátich y ab sas aficions estudiosas; lo qual no impedía que 'ls consellers de Ferrán II miressen de mal ull al embaixador de Carles, si be no li escassejavan las adulacions ni las reverencias.

L'altre personatge, á qui anomenavan lo senyor Infant, era un joenet de tretze á catorze anys, espigat y robust y en qual fesomia expressiva s'hi llegia ja 'l valor y la resolució de son esperit. Aquest joenet, fill també de Felip y de Joana havia rebut en las fonts bap-

tismals lo nom de Ferran en honor de son avi qui no sols lo preferia á sos altres nets sino que l'amava casi tant com aborria al primogénit Carles. Tothom deya que l' Infant se'n enduria la millor part de la herència de son avi y per aixó mentres Adriá d' Utrech no'l perdía de vista, 'ls cavallers castellans trobavan que Deu li havia donadas totes las gracias y 'ls catalans y aragonesos descontentes ja de la unió d' Aragó ab Castella, al veure com l' afecte que 'l Rey portava al Infant creixia cada jorn, recordavan á tot hora que Ferran II essent senyor per dret propi dels regnes d' Aragó podia deixarlos á qui volgués; y tots fundavan en aquell noy de tretze anys mil projectes d' ambició que las circumstancias no permeteren després realisar.

Tals eran los hostes que 'l duch d' Alba tenia en son castell per las festas de Nadal del any 1515 y tan bon punt ellas foren passadas comensá la cassera real per la plana de Plasencia. Cada matinada ressonavan per las llunyanas concas las trompas dels cassadors; lo Rey era 'l primer en comensar la batuda, y quan al caure la nit, retornava al castell y junt ab sos cortesans s' asseya á la taula, carregada de menjars y de fruyts delitosos, quan lo foch encés en la gran xemeneya de la sala banyava 'ls convidats en una tébia atmósfera, quan las copas s' omplian á cada punt y á l' hora 's buydavan, Ferran II semblava recobrar las forsas y la alegria de sos millors temps. Aixis al arribar l' estiu de Sant Martí, missatjer del hivern, apar que 's reverdejan los arbres y las plantas.

II

Propi es de personas malaltissas lo variar sovint d' intents sense motius racionables. Y aixis fou com Ferran II, ab tot y viure agradosament en lo castell d' Alba, volgué sortirne tan bon punt arribaren los primers jorns del mes de Janer de 1516. Potser l' animava 'l desitj de trovar milloria pera sos mals respirant un altre clima; potser tenia la esperansa de que 'l distreuria de sas melancólicas ideas la agitació d' un nou viatge; ben lluny estava, empero, de pensar que al empéndrel no anava cap al convent de Gerónims de Guadalupe ahont creya terminar sa caminada, sino que feya la via del llogaret desconegut ahont havia de trobarhi sa tomba.

Avans que 'l Rey, sortiren del castell d' Alba cap á aquell convent Adriá d' Utrech y l' Infant. Ab lo pretext de que convenia que 'l Deá descansés alguns dias, procurá 'l Rey allunyarlo de son costat, puig segons sembla la companyia d' aquell li era una mortificació ja que ab sa astucia acostumada comprenia millor que ningú, quin era 'l ve-

ritable objecte de la vinguda del Embaixador á Espanya. Pera lliurar-se d' ell, encara que fos sols per poch temps, li senyalá com á residencia 'l convent de Guadalupe, li doná guardias de respecte y gran número de servidors, ordená al Infant que pera més honrar á son germá acompanyés ell mateix al embaixador y 's despedí d' aquest dientli que aviat se veurian de nou á Guadalupe y que allí parlarian reposadament dels negocis del regne. Ab lo qual, micer Adriá se 'n degué anar, com qui diu, content y enganyat.

Dos ó tres jorns després, lo Rey montá en sa llitera y acompanyat de sos metjes y seguit de sos cavallers sortí dels vells murs d' Alba.

Encara que fes son camí poch á poquet y á curtas jornadas, la cruesa de l' estació, las malas vías plenas de xaragalls y somogudas per las plujas, l' oratje y 'ls ayguats, abundants en aquell any de desgracias, y mes que tot, lo progrés del mal, acabaren en tal manera las forsas del Rey que á mitjant camí de Trujillo y en lo siti denominat la *Cruz de los Barreros* mortal desmay l' escometé. Los metjes tirant mal pronóstich d' aquella recayguda, digueren que calia interrompre 'l viatge, y com no gayre lluny de la *Cruz* atupís sas pocas casas lo llogaret de Madrigalejo á n' ell endressá sos conturbats passos la real comitiva.

En mitj dels humils alberchs dels habitants d' aquest poblet alsava sas parets la *Casa de Santa Maria*, edifici que servia de graner y de conreria als frares de Guadalupe, oferint per aquesta causa algunas comoditats com las de tenir una capella propia y duas ó tres cambras regularment mobladas y provehidas de tot lo necessari al estat en que 's trobava 'l Rey. Los frares que hi vivian, al saber l' accident sobrevingut á aquest, oferiren al Majordom real llur habitació y acceptada l' oferta, lo malalt Ferrán que de punt en punt s' anava empitjorant, fou conduhitá la celda prioral, mentres sos cavallers s' allotjavan com millor podian, qui en las altras casas de Madrigalejo, qui en improvisadas tendas de campanya.

(*A cabarí.*)

PERE NANOT-RENART.

BRINDIS

Quan la verda pampolada
la tardó vá mustigant
y 'ls rahims, á la besada
del sol, y de la ventada
poch á poch van madurant;
jo contemplo ab alegria
de las vinyas la usanó,
y ab desfici espero 'l dia
en que sigan malvasia
per beure 'n de bó y milló.

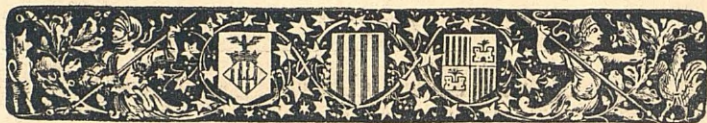
Y mes tart, quan per la brema
los rahims son trepitjats
y alegres los fan espreme
noyas de mirar que crema
y de bells rostres colrats;
ascolto ab pler la gatzara
que fan los trepitjadors
quan entonan ab veu clara
cansons, celebrant la cara
del angel de sos amors.

Y quan ja tothom empunya
la copa vessant de vi.
d' aquest vi que 'l dol allunya
dich: beguém per Catalunya
que 'ns ha dat vida en son sí.
Per nostra pátria afligida

á qui tots hem d' estimá,
per veure sempre ennoblida
la terra que ha donat vida
al brau poble Catalá
y que avuy com may nos crida
¿Qui á son crit no respondrà?

B. BASSEGODA.

A LA CIUTADELA DE BARCELONA

SONET

L' hora arrivá:—Com un torrent volcánich
brollant del poble l' entussiasme, estesa
caiguéres baix sos peus en la escomesa
rodant entre la pols ton cos titánich.

De res te van valguér, monstre satánich
tas forsas, prous per aguantá ab fermesa
lo pés de mil centúrias, car ta empresa
finir devia ab ton orgull tiránich!.....

Tot aixís en lo mon sovint se muda.
Per aixó de ta sort fent recordansa,
y esmentant á la terra ta vinguda

me fa sonriure á voltas l' esperansa
de qu' ensemps que á tu l' veig cáure abatuda
pugui veure' á la Pátria lliure alsantse!

AGUSTÍ VALLS Y VICENS.

1879.

LA MORT DE FERRAN II

(Acabament.)

¿Heu contemplat may en vostras passejadas per los camps com entran y surtan del niu las formigas, creuhantse, empenyentse, voltant y giravoltant depressa, corrent atrafagadas y mostrant á qui té bons ulls l' espectacle mes animat que darse puga? Aixís la munió de consellers y cortesans de Ferran s' agitá conmosa al oure per boca dels metjes que aquella vegada 'l mal del Rey no tenia cura, que la mort d' aprop, de molt aprop l' amenassava. En torn d' aquell llit de mort se nuaren llavors una série d' intrigas, fillas dels desitjos, de las aspiracions, dels interessos distints á que obehian las personas que en aquells instants solemnes acompanyavan á Ferran II; totas ellas tenian, empero, un objecte comú, lograr que 'l Rey fes testament, mes fortas disputas esclatavan entre 'ls concellers quan entre ells tractavan de lo que en aquest testament havia de deixarse ordenat.

Los magnats de la Cort capitanejats pel duch d' Alba y per l' almirall de Castella, rublerts d' orgull á causa de llur real nissaga y desitjosos de recobrar la preponderancia que á Castella tenia antiguaument la noblesa feudal volian que á qualsevol d' ells deixés Ferran la governació del regne mentres durés la ausencia del príncep Carles, ab lo qual no sols portavan l' intent de refer llurs minvats privilegis sino 'l d' humillar als *sabis* del Consell, als Doctors y Llicenciats que tant y tant privavan ab lo Rey «quan tot llur mérit consisteix, deyan los magnats, en fer impremtar llibres que de res serveixen y lleys que tot ho embolican.»

Mes Zapata, Vargas, Carvajal y 'ls altres concellers *Ultrats* no volian permetre certament que 'ls barons ab llurs manoples de ferro

esqueixessen las togas que ells vestian. Tots murmuravan aquell vers de Virgili *Novus rerum nascitur ordo* y aplicántsel deyan que 'l regnat de la forsa havia finit ja comensant lo del Dret y que 'ls nets dels gots, los vencedors de la morisma devian fer pas als comentadors de Justinianus y de las Decretals, ja que sent aquestos los únichs possehidors de la sabiesa vera. eran los sols aptes pera aconsellar als reys y regir los estats.

Mes essent com eran entenimentats y astuts, entenian que cap d'ells tenia prous mérits pera asséures com á Regent en lo soli real, y en lloch de treballar per compte llur, per compte d' un altre treballavan, prenent per pantalla de llur ambició á un ilustre personatge, á Ximenez de Cisneros, cardenal d' Espanya, quí, retirat allavors en sa diocéssis y aparentment allunyat dels tráfechs de la Cort, no deixava per aixó de mantenir secretas intelligencias ab los molts amichs que hi tenia, ni de rebre sovint correus que de tot lo referent als negocis polítichs l' enteravan.

Ara bé, quí sábiga, y ho sap tothom, que 'l cardenal Ximenez havia sigut sempre 'l mes constant y ferm enemich de la noblesa castellana, que á forsa de crear ocasions d' humiliarla n' havia trobadas moltas, podrá entendre com degueren de tremolar los magnats al tenir la certitud de que tots los membres *lletrats* del Consell se declaravan partidaris de la regencia de Cisneros y quantas maquinacions hagueren de posar per obra ab l' intent d' inutilisar los projectes de llurs contraris.

En mitj de totes aquestas intrigas, los catalans y aragonesos, entre 'ls quals Anton de Fonseca y Lluís Sanchez, Tresorer d' Aragó, eran los personatjes més importants, desitjavan també que 'l Rey fes testament, puig en lo fons de llurs cors s' estoljava la esperansa de que si Ferran, ab tal objecte agafés la ploma, destruiria fins als fonaments la obra que comensá al unir-se ab Isabel *la Católica*, separant, en benefici del Infant los regnes d' Aragó dels de Castella, mes com tal cosa no la volian, per veritat, ni 'ls magnats castellans ni 'ls sabis del Consell, uns y altres tractaren d' impedir que 'ls aragonesos y catalans parlessen ab llur senyor natural, y ho lograren gracias al auxili del marqués de Denia qui per sa qualitat de majordom, tenia la obligació de no apartarse un instant de la cambra del Rey, y ab la bona voluntat del confessor d' aquest, Fra Thomás Matienzo, gran partidari de lo que podriam anomenar la política castellana.

Mentres tot aixó 's esdevenia, la notícia de la recayguda de Ferran corrent de lloch en lloch, arribá al convent de Guadalupe ahont s'

hostatjava Adrià d' Utrech en companyia del Infant y no cal dir si ella sorprengué desagradablement al embaixador del príncep Cárles. Tementse dels intents que portavan los consellers de Ferran y desitjós de fer alguna cosa pera impedirlos, prengué tot d' una la via de Madrigalejo fent á correccuyta las moltas horas que d' aquest poblet á Guadalupe hi havia.

Quant lo Rey, que á pesar de sa malaltia conservava clar lo seny y ferma la voluntat, sapigué que Adrià venia á véurel, s' enutjà tant que, segons nos diu un de sos consellers, jamay l' havian vist enrabiat en tal manera, com que s' aixecá del llit dihent en alta veu: «¿Qué vé á fer aquí l' espia de nostre net? ¿Vé á véurem morir?» Y quan Adrià entrá en la cambra li feu lo mes fret recibiment que darse puga, ja que un cop hagué rebudas, ab malhumorat esguart, las salutations del Embaixador, li ordená que tornés desseguida á Guadalupe puig á Madrigalejo res tenia que ferhi. No s' atreví 'l Deá á contrastar la voluntat del Rey, y després de descansar alguns instants, desfeu lo camí fet ab gran alegría dels cortesans que 'l despediren mitj rihent de satisfacció.

Pocas horas després d' haver sortit Adrià de la Casa de Santa Maria hi arribá la reyna donya Germana de Foix, segona muller de Ferrán II, qui á Lleyda, ahomt se trovava celebrant Corts als catalans, havia hagut esment de la malaltia de son espós. Convénces de la veritat de tal noticia y corre á Madrigalejo, fou pera ella obra de poch temps; mes com no convenia al almirall y als altres consellers que la Reyna, catalana de cor, influís en la voluntat de Ferrán II, la noble resolució d' aquella no tingué cap resultat. Devadas plorá y suplicá demanant que li deixessin veure á son espós; los mateixos que poch moments avans, y sense considerar que l' estat del Rey no li permetia experimentar cap emoció forta, no havian impedit la visita d' Adrià, puig sabian que d' ella cap mal se 'n seguiria pera llurs intents, s' oposavan ara al desitj justíssim de la Reyna, dihent que 'l Rey no podia sense perill de sa vida, parlar ab ningú. Volgués que no, donya Germana hagué de recloures en una cambra de la mateixa Casa de Santa Maria y en qual porta hi posá l' almirall centinellas, sens dubte pera privar que 'ls catalans y aragonesos de la Cort rodejessen á la Reyna y li inspirassen lo valor que li mancava pera soportar l' afront de que se la feya víctima.

Tals eran los projectes, y 'ls desitjos de las personas que rodejavan lo llit de Ferrán II; tal la situació en que respectivament se trovavan; tots temian y ensemps esperavan lo desenllás d' aquesta, mentres l'

incansable má de la Mort anava avansant las agullas del rellotje que havia de marcar la darrera hora del Rey Católich.

III

Encara que 's vejés malalt y estigués abatut, no tenia Ferran II co-neixement complert de son estat y per la mateixa por que á la mort duya no creya que s' anés escolant depressa 'l temps que de vida li restava.

Ab rahó 's sol dir que quan un home está desesperat s' agafa d' un ferro rubent, y 'l Rey Católich confirmava la veritat d' aquest refrá estant convensut de que no podia morir encara, puig certa bruixa endevinadora anomenada la *Beata del Barco* á qui havia consultat no feya gayre, assegurava que 'l Rey no devallaria á la tomba fins que hagués conquistat lo regne de Jerusalem. No essent, com no era Ferran II, gens ni mica supersticiós, extranya fou la certesa que tingué en aquesta ocasió de que á la forsa s' havian de cumplir los pronóstichs de la bruixa; mes potser la vanitat, seutiment que sol esser comú als grans homes y als petits, havia arrelat en son cor aquella convicció. Res mes afalagador, en efecte, pera un prímpcep del sigle xv que la idea de que Deu lo destinava á deslliurar lo Sant Sepulcre, recomensant las heróicas gestas dels creubats.

Sia lo que 's vulla, es lo cert que si 'l Rey creya com article de Fé las paraulas de la Beata, sos cortesans y cavallers mes cas feyan del parer dels metjes los quals afirmavan que las prediccions plegadas de tots los mágichs y bruixas y bruixots d' Espanya no impedirian la mort d' aquell y que si no 's volia que 'ls regnes de Castilla y d' Aragó quedessen com nau sense timoner calia que algú donés entenent al Rey de dictar sas voluntats darrereras. En aixó 's fundava precisament tota la dificultat d' aquell cas, puig Ferran II s' enfellonia de veras quan algú li feya la mes petita indicació que 's referís á tal proposta.

Entre las personas que durant lo curs de sa malaltia li havian dit ab mitjas paraulas quan convenient seria pera la pau de sos regnes que 's resolués d' una vegada á fer testament, ningú mes atrevit ni mes constant que son confessor Fra Thomás Matienzo al qual donava coratje en aquell cas, la amistad ferma que 'l lligava ab lo Cardenal Cisneros, y 'l desitj que de compláurel tenia. Sas instancias, empero, de res havian servit puig lo Rey li responia sempre que ab la ajuda de Deu curaria aviat de sa malaltia y, que un cop curat, dictaria 'l desitjat testament.

Mes al dematí del 22 de Janer com Fra Thomas, junt ab lo Proto-notari d' Aragó, Miquel Velazquez, també gran amich de Cisneros, se trovés al costat del Rey, de tal manera hagué de dir que 'l primer deber de tot bon princep era mirar pel bé dels estats que Deu li havia encomenat, que Ferrán se deixá convéncer y endressantse al Proto-notari li encarregá que amanis ploma y paper pera estendre 'l testament. Avisats secretament pel confessor, tot d' una acudiren á la cambra real Carvajal, Zapata, Vargas, y demés lletrats del consell y avans que 'ls magnats y cavallers s' adonessen de io que s' esdevenia, 'l Rey se trová rodejat dels amichs de Ximenez de Cisneros.

Un cop Miquel Velazquez hagué estés lo borrador del testament, lo llegí en alta veu aixecantla més y més en la cláusula més important d' ell ó sia en aquella per la qual lo Rey nombrava hereu de tots sos regnes al princep Carles, y no cal dir que 'ls circumstants aprovaren calurosament tal institució que destruhia pera sempre las esperansas dels aragonesos y catalans; lo Rey empero callava mostrant en sa cara una turbació extraordinaria. ¿Quína era l' idea que en aquells instants covava en son malalt cap? ¿Duptava entre obehir los consells de la política ó seguir los impuls del cor, entre conservar units los regnes d' Aragó y de Castella ó separarlos pera favorir al Infant y accontentar als catalans? ¿L' aprobació decidida que sos consellers donavan al primer d' aquells projectes l' imposava tal volta?

Potser mogut per l' intent de veure fins á quin punt los del consell eran favorables á son net estimat trencá 'l silenci en que havia permanescut desde 'l comens de la lectura del testament dihent: que fins y á tant que arrivés lo princep Carles, nombrava governador dels regnes al Infant; mes Vargas, Carvajal y Zapata manifestaren á l' hora que don Ferrán era massa nin pera encarregarse de tasca tan feixuga que no sabia ni podria contenir á la orgullosa noblesa castellana y que amarchs jorns s' esperavan pera 'ls regnes d' Espanya si tal determini 'l Rey prenía.

—Donchs allavors ¿á qui deixarem la regencia? preguntá Ferrán.

—A Frá Ximenez de Cisneros cardenal d' Espanya, li respongueren.

Ferrán callá per pochi instants y després digué suspirant:

—Be, Frá Ximenez es home de sanas intencions; no te amichs ni familia á qui enlayrar; deu grans mercés á la reyna Isabel y á Nos y com que tot temps ha sigut fael á nostra casa crech que ho será sempre. Mes pera donar una prova á nostre car net l' Infant don Ferrán del afecte que li portém, desitjém que després de nostra mort sia Gran Mestre de las Ordres Militars de nostres regnes.

Encara 'l Rey no havia finidas aquestas paraulas, quan Zapata li respotejà ab enérgicas frases que no convenia que tan gran dignitat com la de Mestre de las Ordres Militars se donés al Infant, que tan valdria aixó com ferlo Rey d' Aragó y de Castella, y sas paraulas foren tot d' una repetidas y aprovadas per los demás membres del Consell.

—¡Ay! exclamá 'l Rey, esclatant en plor al veure la oposició de sos consellers, lo net de mon cor restará molt pobre.

—Tindrà l' amor de son germá, que es la mellor herencia que V. A. pot deixarli, replicá Vargas.

Lo Rey consenti en tot lo que sos consellers li exigiren.

Un gran silenci regná en la cambra quan Miquel Velazquez, després d' haver consignat en lo testament las darreras disposicions de Ferran II, lo presentá á aquest pera que 'l firmés. Lo Rey católich de qui ha dit ab rahó un jove escriptor: «que tingué tot lo que 's vulga menys sanch catalana en las venas» (1) posá son nom al peu d' aquell document que unia pera sempre més la sort d' Aragó á la de Castella, confirmant ab tal acte la política inaugurada per son avi Ferran *de Antequera*, seguida per son pare Joan II, y que ell mateix tantas voltas havia sostingut.

Pocas horas després, en la matinada del 23, don Bernat de Rojas y de Sandoval, marqués de Denia, majordom del Rey, anunciava als cavallers y prelats aplegats á la sala major de la Casa de Santa María de Madrigalejo que 'l Rey Ferran II havia tramés l' ánima á Deu.

La campana de Velilla, que segons una tradició constant, tocava moguda per un impuls misteriós quan moria algun rey d' Aragó, al brandar aquesta vegada, hagué de repicar fins á trencar lo batall, puig anunciava la mort del Rey Católich y la de la independencia de la corona aragonesa (2).

PERE NANOT-RENART.

1874.

(1) Ramon Picó y Campamar: Discurs pronunciat en la «Jove Catalunya», sessió del 19 de Mars de 1873. Tinch una verdadera satisfacció en citar lo nom d' aquest inspirat poeta que es á l' hora un gran coneixedor de la historia de la nostra terra.

(2) L' autor ha consultat pera compondre la present narració, los següents documents: Carvajal, *Anales*; Gomez, *De rebus gestis*; Pedro Mártir, *Opus. Epist.* Epis 565 y següents; Zurita, *Historia del rey Don Hernando*.

LAS AURENETAS

—Mirant deserts los nius
que sota las teuladas
las aurenetas fan,

un noy deya á son pare:

—¿Perqué al mitj del estiu
ab fanch sos nius treballan,
si quan lo mal temps vé
no n' han de aprofitarse?

¿Hont van las aurenetas
al arrivá 'l iret, pare?

—En busca d' una terra
calenta que 's diu l' Africa,
hont no 's coneix lo glás
y 'l sol molt més escalfa.

—¿Y tornan quan preveuhén
que aquí ja hi fa bonansa?

—Cabal.

—Las aurenetas
son molt dolentas, pare.

—Las aurenetas ray;
pitjor, molt pitjó encara
veurás quan sigas gran
als homes fé' igual tasca.
Si la inconstant fortuna
somriu y t' amanyaga
tindrás aduladors
que 't rentarán la cara;
mes si per ta dissort
te gira las espatllas
veurás com sol-y-vern
te quedas, fill de l' ánima.

JAUME RAMON Y VIDÁLES

LLÁGRIMAS

Las que 's ploran als brassos de la mare
mentres nos besa, suspirant, al front;
las que 'ns aixuga ab sa constant tendresa,
¡que dolsas son!

Mes las que 's ploran en la nit perdudas,
malehint de tot cor á tot lo mon,
sens tenir mes company que nostre pena,
¡que amargas son...!

GONZALO VEHILS.

REMEY

Remey per tot te diuhen
no sé per quina rahó,
puig ni tan sols no curas
sino que malmets cors.
Si fas lo que 't demano,
mon mal Deu té 'l perdó:
dom lo remey ó no usis
may més ton bonich nom,
á fi de que cap altre
ne senti los meus dols
fiat en que si fereixes
remey té diuhen tots.

J. J. T.

LOS FURS DE CATALUNYA

SUBSISTEIXEN DE DRET (1)

PERA ferse cárrech de que la constitució catalana que hem estudiat es un xich mes que una curiosa pero ar-reconada antigalla, y que l' assumpto d' aquest llibre es un cos legalment viu, un conjunt de dret suspés per la forsa y no complerta y verdaderament derogat, ans be á sa conservació s' hi lligaren las principals potencias d' Europa, especialment Inglaterra, préstis atenció als següents fets y fonaments legals:

I

FELIP V, QUE HEM VIST NO DEROGÁ 'LS FURS
NO PODÍA DÉROGARLOS LEGALMENT

En efecte: á son pler pogué en 1707 abolir los furs dels aragonesos y valencians en nom de la suprema potestat adquirida per la *conquis-ta*, més al subjectar á Catalunya en 1714, á malgrat seu tal vegada, tingué de rubutjar las instancias de sos enfurismats generals, puig es-borrar d' un cop de ploma la constitució catalana ó calarhi foch y es-

(1) Creyém que nostres lectors nos estimarán que ab ocasió de donarse á llum la segona edició de la obra *Los fueros de Cataluña* dels distingits juriconsults catalans, D. Joseph Coroleu y D. Joseph Pella, ne donguem traduhit l' epílech que resumeix l' objecte y la importancia que pera nostra terra té aquest estudi histórich-jurídich, un dels mellors monuments aixecats al modern renaixement del esperit patri.

Es dita reproducció á nostre entendre 'l mellor judici crítich que de la obra pot fersen.

campar las cendras al peu dels portells de Barcelona, era cosa avans aconsellada que fácil d'esser complerta, tenint molt á la memoria lo poder de las nacions d' Europa, ab las quals havia estipulat á Utrech, capítols com lo següent:

«Y ja que 'ls ministres y plenipotenciaris de la Potencia que ha de retirar sas tropas de Catalunya y de ditas islas, han insistit encare pera obtenir avans de la evacuació *lo consol de la ratificació de privilegis de catalans, y dels súbdits y habitants de las islas de Mallorca é Ibiza,* y que per part de Fransa y sos aliats s' ha remés aixó enterament á la conclusió de la futura pau, *Sa Majestat britànica ha fet reiterada declaració, empenyant sa autoritat ab los mes eficassos oficis, tant per aixó com pera lo que conixerá mes necessari, á fi de que en lo pervenir los catalans y súbdits, y habitants de ditas islas pogan gosar de sos privilegis;* ab lo que s' aquietaren y cessaren sobre aquest particular dits ministres plenipotenciaris, tant més, quant los doná á entendre lo rey cristianissim per medi de sos ministres plenipotenciaris que ell també concorreria ab gent á mediar al mateix fi.»

Per lo transcrit, Inglaterra 's va comprometre, á obrar tot quant fos necessari, *á fi de que en lo successiu los catalans y mallorquins poguessen gosar de sa llibertat autonómica.*

Com la entera conclusió d' aquestos estrems se deixá pera la pau definitiva, es indispensable fullejar los capítols aprobats en los diferents tractats que sobrevingueren al de Utrech pera posar en arreglo l' equilibri d' Europa, que 's perdé per tant temps al enfonzarse la dinastia austriaca-espanyola á la mort del malaventurat Cárlos segon.

En 1713 s' ajustaren paus entre Felip V é Inglaterra, la que no faltá en aquesta ocasió á lo promés á Utrech, ans be procurá assegurar la sort dels catalans, si be trobá medi l' embaixador castellá de sortirse del compromís ab la mentidera argucia que 's revela en aquest capítol:

«*Com la reina de la Gran Bretanya ha insistit sempre ab las majors instancias, en que 'ls habitants del Principat de Catalunya de qualsevol estat ó qualitat que sian, no sols tingan plé y perpétuo olvi de tot lo que han fet en la guerra passada y gosin salvos sos privilegis antichs. Lo rey católich en atenció á dita reyna de la Gran Bretanya, concedeix á tots los habitants de Catalunya, no sols l' armistici desitjat, juntament ab la entera possessió de sos bens y honors, sino també 'ls concedeix tots los privilegis, que tenen, y gosan los habitants de las duas Castellas (que de tots los espanyols son los més volguts de sa Majestat católica) ó que en endavant podrá tenir ó gosar.*»

Heus aquí la singular manera de garantir los Furs de Catalunya que trobá l' embaixador de Felip V, ó sia concedir als catalans la legislació y privilegis de que gosavan los espanyols mes estimats del monarca, los castellans, preciós regalo del despotisme, medi que fora enginyós si no fos ilegal de burlar los propósitos d' Inglaterra. Perque es inútil que advertim que havent mediat error sustancial per part d' Inglaterra, y per l' altra part contractant ab calificadíssima mala fe y dolor, es de cap valor aquest capítol. En aquest concepte sols pot pèndres com espontánea manifestació per part de la Gran Bretanya de volguer confirmar y ratificar la promesa contreta en lo congrés d' Utrech.

Altras majors seguretats havia anteriorment donat la nació inglesa en 1709 y en un tractat que ajustaren á Génova 'ls plenipotenciaris britànichs y catalans y d' altres ne doná encara quan en los darrers dias en los quals lluytava desesperadament Barcelona, se presentá lo Comte de Ferran embaixador de Catalunya á Jordi II y aquest prometé son auxili al infelís Prímpeipat y al regne de Mallorca.

Per aixó 's comprén com los patricis catalans ab un ardor, quals curiosos detalls nos ha conservat la tradició, esperessen d' Inglaterra 'l recobro de la independència perduda, fins al punt de contemplar ab interés en los primers anys del sigle passat creuhar pels mars de Catalunya las esquadras britànichs, y una secreta embaixada partis del Prímpeipat pera suplicar del trono de la Gran Bretanya 'l compliment de lo promés en diferents tractats.

La súplica dels desconeguts emissaris se titulava:

«*Record de alianza fet al sereníssim Jordi Augusto, Rey de la Gran Bretanya.*»

Acabava ab aquestas paraulas á manera de síntesis del missatge:

«La gran honra de V. R. M. reflectirá estarnos obligat lo regne d' Inglaterra, y incumbir molt al Rey la pública fé de son compliment. «Cualsevol consultor que persuadesca lícita la transgressió de mútuas «promesas ab detriment de nostre poble, enganya primerament al «rey. á qui aconsella, que á la integritat de sos contractants ab bona «fe. Lo fi de representar públicament á V. R. M. nostre tractat es ape- «llar á vostra justicia y al honor de Inglaterra y de tota la major alian- «sa per la llibertat de Catalunya, y lo present tractat será en tot temps «un públich monument de nostra justicia. Lo que no cumpli aquella «mal terminada guerra, ho pot satisfacer un altra, en que V. R. M. s' «interesse; y lo que falta al Congrés de Utrech, pot lograrse en algun «de nou, en que sia igualment árbitre lo poder de Inglaterra, y fassa

«major la gloria que publicaran nostres anals de V. R. M. La divina
«prospere la persona y govern de V. R. M. com lo pregám per nos-
«tra protecció.

«A... de Janer, any de la comuna redempció 1736, DE NOSTRA ES-
«CLAVITUT 22. De vostra sereníssima y real magestat humils y afec-
«tes servidors.

«Lo Principat de Catalunya y la ciutat de Barcelona.»

Mes sia lo que 's vulga d' aquestos y altres maneigs dels catalanis-
tas del segle passat, resulta en clar que Felip V prometé la conserva-
ció de las constitucions y llibertats á Catalunya y Mallorca, y que per
sa part Inglaterra *prometé sostenir en lo perrenir* aquest compromís.

II

A més de la obligació dels tractats internacionals lo rey don Felip
primer de la dinastia borbónica, no podia legalment abolir, derogar ó
fer malbé 'ls furs de Catalunya per algunas ben atendibles rahons de
dret.

Admetent la llegitimitat de dit monarca, donat que 'l negarla clou-
ria-tota discussió en aquest punt, hi ha que notar, que avans de pres-
tar lo jurament, á que estavan obligats los monarcas de la Corona d'
Aragó, no podia obrar cap cosa ja fos favorable ó contraria á las nos-
tras lleys, en rahó de que la autoritat real sens prévi jurament en vir-
tut d' una constitució de Jaume II y altras, no podia en cap manera
exercirse.

Major rahó hi ha partint del fet d' haver jurat en deguda forma y
firmat lo pacte solemne ab lo Principat en las Corts de 1702, puig
que desde allavors no pogué faltar á sa promesa y jurament distribu-
hint ó no respectant las llibertats de la terra.

Nos avansém á contestar á una observació que de fixo li acudirá al
que llegeixi, ó sia la de que per la insurrecció de Catalunya contra 'l
monarca, quedá aquest de tot punt lliure y franch de la promesa que
un dia li exigiren y afirmá ab jurament rodejat de las Corts. Un dis-
tingit advocat dels nostres dias, altre dels que pera dilucidar lo tema
d' aquest epílech hem consultat, ha resolt aquest dubte de la següent
manera en la qual hi admirém la rectitut y l' ingeni:

»La guerra de Catalunya no deslliurá á Felip V. de la seva prome-
»sa. Los contractes, no 's desfan per la voluntat d' una de las parts,
»sino per *mútuo disenso*; y disolt d' aquesta manera 'l contracte de
»que parlém, haguera també perdut don Felip la protesta de Rey: que-
»dant una y altra part deslligadas y lliures.

»Per altra part la abolició no podia esser en cap manera una *pena legal*, si tal s' hagués tingut per merescuda y digna de rebelió del »Primpeipat y sas islas, y aixó en primer lloch perque no pot atribuirse ó donarse la calitat ó caràcter de pena al acte d' eximirse del »cumpliment d' un conveni jurat, d' una obligació sagrada, precisament lo mateix Rey que devia castigar; ni 'l contracte entre don Felip y la nació catalana era dels establerts ab clàusula penal, ni molt »menos aquesta hauria sigut la de la derogació de las llibertats; y en »segou lloch perque la pena humana legal no es possible que cayguí sobre tot un poble, sino individualment sobre 'ls delinquentes »*convictes* de criminalitat ja que es un principi de dret que 'l delictes »*no pot presumirse.*»

Y aquestas doctrinas, en las quals s' hi trasllú pera 'l menos expert lo fort é indisoluble nus en que s' afiansá la monarquia federal y paccionada de la corona d' Aragó, donaren en altras sublevacions y desavinensas entre 'ls dos contractants, lo Rey y la nació, las naturals solucions, úniques verdaderament legals dels regnats de Joan II y Felip IV; en ellas procurá alcansar lo trono algunas novas atribucions consentidas mútuament. Aquest era l' únich camí que li quedava al primer Borbon, ó sia la modificació de las clàusulas del contracte per acort mútuo: tota altra cosa fou un *acte de forsa* sense consecuencias legals.

J. COROLEU Y J. PELLA.

(*Acabarà*).

ÍNTIMAS

I

M'apar que la veig encara
l'alcova en aquella nit:
de la mare 'ls plors escolto
y 'l Sant-Cristo miro dins.

Quatre ciris lo llit voltan,
y tu estinellat al mitj!
¡oh germá de la mev' ánima,
quí 't véu ara y qui t' ha vist!

Al tombar la matinada
se 'n volá ton esperit:
negre núvol tot de sopte
ta mirada enterbolí.

Sembla ara y fa ja deu mesos
que deixares l'existir.
¡Sense consol, cuántas llágrimas
Sens compliment, cuánts desitjs!

Qué sol que 'm trobo á la terra
des que t' en 'nares d' aquí!
¡Y ab quina amargó la senda
de la vida vaig seguint!

II

Las tres del matí sonavan:
¡era l' hora de la mort!
incorporante 'm mirares
ab mirada de tristó.

En aquell moment solemne
á l'alcova estavam sols:
res los teus llavis me deyan
ni res me deya 'l teu front,

mes de tos ulls en las ninas
hi veyá un mon de dolor.

Venir á la Mort sentias
ab pas breu y cautelós,
y darrera seu miravas
un abisme sense fons.

Quíns pressentiments més tristos
entelavan ta rahó!
quina lluyta més horrible
la de ton cap y ton cor!

Ay! de salvarte cap medi
restava ja en aquest mon,
y jo, impotent, allí 't veyá
en los brassos de la mort,
á tu que, á ningú semblante,
te morias com tothom.

De sopte un glop de sanch treyas,
me mirares ab tristó,
y una majestat extranya
s' apoderá del teu cos!

¡Qui pogués lo vel descórre
que 'ns amaga l' altre mon!
¡Qui pogués véurer l' albada
de l' endemá de la mort!

F. BARTRINA.

1881.

À UN POETA

Si 'l Creador m' hagués donat
Lo foch de l' inspiració,
Si jo sabés explicar
En follias y en cansons

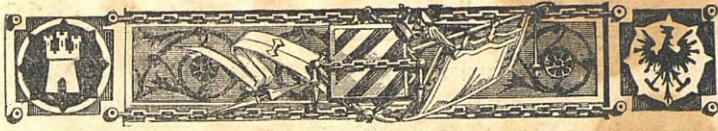
Lo que sent y lo que pensa
 Lo meu pobre y senzill cor
 Felis fóra y gosaria....
 Oh llavors fora ditxós!
 Qui fós com vos oh poeta!
 qui fós com vos.

Llavors la veu de la patria
 Faria vibrar mon cor,
 Llavors la fé dolça y bella
 Me donaria consol
 Y entendria aquells misteris
 Del sant himne del amor
 Qui fós com vos oh poeta!
 qui fós com vos.

Jo sé que 'l géni os anima
 Enlayrantvos á regions
 Ahont la pobre papallona
 No hi pot estendrer sol vol.
 Jo ja sé que espills de gloria
 Il-luminan vostre front;
 Sé que sou águila ardida
 Y jo poruch papelló...,
 Qui fós com vos oh poeta!
 qui fós com vos.

¡Oh amich meu! tots dos som joves
 Tots dos tenim noble 'l cor,
 Deixéu que la papallona
 Volategí á vostre entorn,
 Deixeula ubriacá ab la flayre,
 Deixeuli ovirá 'l color
 De vostre gaya corona
 De llorer, rosas y flors....
 Qui fós com vos oh poeta!
 qui vós com vos.

JOSEPH BLANCH Y ROMANÍ.

LOS FURS DE CATALUNYA

SUBSISTEIXEN DE DRET

(Acabament.)

III

Encara que aquest acte de forsa pogués suposarse que donà motiu al pretés *dret de conquesta* (que no es més que la interessada y bárbara sanció del resultat de la *forsa major* contra 'ls naturals y verídaders drets dels pobles) y per aixó donar per jurídicament vàlits los actes efectius de derogació dels furs de Catalunya y Mallorca com fou sobre tots lo que tingué lloch en 1716 ab la publicació del *Decret de Nova Planta*, hi ha que saber y proclamar pera 'ls que ho ignoran que Felip V los revocá posteriorment y per duas vegadas d' aquesta manera:

Quan per instancias d' Isabel de Farnesio esposa del monarca passá á mans del ministre Alberoni la governació dels assumptos públichs d' Espanya, s' alsaren, donantse las mans pera sofocar los atrevits plans del privat, Austria que encara no havia reconegut la dinastia borbónica á Espanya, la mateixa Fransa, la Gran Bretanya y Holanda. Las potencias reunidas en tan formidable lliga firmaren á Lóndres als dos dias del mes d' Agost de 1718 un tractat en qual article VIII s' hi digné:

«Ademés s' ha convingut en que en lo tractat particular de pau que s' ha de fer entre l' emperador (d' Austria) y 'l Rey d' Espanya, hi haurá una *amnistia general* pera *totas las personas* de qualsevol estat, condició, etc.... que haguessen seguit lo partit de la una ó de l' altra potencia durant lo curs de la darrera guerra (la de successió); per la qual amnistia serà permés á *totas las ditas personas* y á qualsevolga d' ellas *de tornar á la entera possessió y goig de tots sos bens, drets, privilegis, honors, dignitats é immunitats,*

pera gosarlas tan lliurement com las gosavan *al principi* de la darrera guerra ó al temps que las ditas personas s' aplicaren al un ó al altre partit, no obstant y las confiscacions, DETERMINACIONES y sentencias donadas ó pronunciadas durant la guerra, las quals serán *com nullas y no succehidas*.

Alberoni caygué de sa privansa portant ab ell l' empenyo de seguir en los projectes empresos ja que Felip V se n' apartá molt prompte y acudi al tractat de las potencias unidas ó de la quádruple aliansa; firmá la adhessió á Madrid en 1720, precisament era 'l 16 del mes de Janer, quan feya quatre anys de la firma del Decret de Nova Planta que quedava derogat pel capítol anteriorment transcrit y que l' aprobá en totas sas parts.

Hi ha mes: en la pau definitiva de Cambray, en la qual cessaren per complert las pretensions de la casa austríaca al trono de las Espanyas, s' hi reproduhí íntegrament la capítol avans copiat corresponent al art. ix del tractat, y Felip V ab molt singulars formalitats, que poden veures al final dels documents diplomátichs que en dita ocasió s' extingueren, l' aprobá 'l 26 de Maig de 1725.

Bé publicá la junta de confiscacions de Catalunya las reparacions que anavan á donarse als que ab motiu de las passadas ocurrencias havian sofert en persona y bens: algunas, en efecte, 's donaren y se n' arreglaren d' altres pendants; tornaren ademés alguns expatriats; no obstant, tot fou una sombra de legalitat pera simular que 'l Rey d' Espanya cumplia 'ls tractats. Com faltá una potencia que exigís lo compliment per complert y ab tota extensió, y per altra part l' egoisme dels diplomátichs europeus no necessitava ja allavors com alguns anys endarrera de la bravura dels descontents y oprimits catalans, quedá á salvo D. Felip y passá molt á son pler per sobre las promesas, contractes y juraments.

IV

D' un modo tan inopinat com políticament vergonyós, com fou lo voluntari abandono del trono de las Espanyas per la familia regnant, se vegé la nació catalana lliure á un temps del absolutisme dels successors de Felip V y separada de la unitat espanyola en 1808.

No obstant y la cruenta guerra contra 'ls soldats de Bonaparte, ella, al igual de las demás nacionalitats ibéricas, tingué d' acudir al servey de constituhir son govern y llibertat al mateix temps que sa independència. En aquest particular dos camins hi havia á empendre, com foren: lo partir de la autoritat constituhida, ó acudir á la voluntat del

poble; pera que manifestant per medi d' unas eleccions la voluntat pública s' establis la nova forma de govern. Com legalment estava l' Estat Catalá de fet completament lliure, com avans de 1714 tota declaració de la voluntat de la nació catalana havia de portar forsosament ó las renunciás dels antichs drets ó la confirmació dels mateixos pera 'l pervenir: en una paraula, Catalunya entregada á sa lliure voluntat estava en lo punt de renunciar á sa llibertat autonómica, confonentse en la nació espanyola ó reivindicarla pera 'l pervenir.

Se seguí un sistema mitj, ja que, ocupat lo territori catalá casi totalment per las tropas francesas no era possible convocar al poble á donar sos vots, de manera que á la autoritat constituïda, única política que quedá després del abandono dels reys, com fou lo Capitá General, verdader llochinent, virey ó *alter nos* d' altres temps, s' hi uní la d' una junta de govern, expressió de la voluntat popular, composta de delegats de las demás juntas de Catalunya y per personas dels tres estaments. En aquesta forma quedá organísada la funció executiva del govern pera donar impuls á la guerra que era la principal y mes apremiant necessitat. Com aquesta ocasionés moltíssims dispendís y sacrificis, prolongantse sa duració, de manera que no arribavan los recursos á que s' havia hagut de posar ma en los primers dias de la lluyta, fou precís organísar per complert un sistema tau general com especial d' administració tributaria: pera aquest y altres objectes se reuni baix la presidencia del general O'Donnell lo Congrés de Tarragona.

No hem de repetir aquí lo dit en altra lloch d' aquesta obra (página 703, 704 y 705)*; aixís en la junta de Govern de Catalunya, com en lo Congrés de Tarragona, únichs verdaders y llegítims representants y segons la forma parlamentaria de tres estaments, de *la Catalunya autonómica*, nostra patria no renunciá á sa constitució histórica y lliure, ans al contrari, aixís la Junta com lo Congrés juraren respectar, *fer respectar y defensar los furs, constitucions y llibertats del Principat*.

Tenint presents aquestos sucesos bé sían los partidaris de la llegímitat monárquica, be los de la soberanía popular completa que examinin lo succehit en dit moment de la historia, han d' admetre forsosament que en las Corts de Cádiz, extraordinarias y ordinarias (1810 y 1812), no hi residi de cap manera la representació de *Catalunya com á estat autonómich*, ni la constitució ni altrás lleys que d' ellas emanaren cap forsa y cap valor han tingut pera derogar nostras anti-

* *Los Fueros de Cataluña*.

gas llibertats. Perque fins en termes de volguer resoldre la qüestió per medi del dret de la majoria de vots com á expressió de la voluntat del poble, ¿quí gosará pretendre que sumavan ménos los que ab las armas á la ma estavan al costat de la Junta y Congrés de Catalunya, que 'ls que 'n segur pretenian representar desde un extrém de la península al poble catala, per arrogarse á sí propis aquest poder en las Corts extraordinarias, y per unas mal compostas eleccions, en las ordinarias de Cádiz? D' haver sigut mal compostas y pitjor completas las eleccions de las Corts ordinarias de 1812, per lo que 's refereix al Príncepat, ne dona prou testimoni lo fet per sí sol d' estar més de la meytat del territori catalá ocupat en aquella ocasió per las tropas de Napoleon I, contántsehi las primeras ciutats com Barcelona y Gerona, y hi ha que afegir que precisament en aquestos punts l' element afrancesat era decididament partidari de la autonomia de Catalunya, com se patentisa en varias lleys y decrets, de manera que per oposats camins la voluntat de Catalunya á favor de sa autonomia 's completava, superant notabilíssimament als que sostenian la anulació del Estat Catalá, dintre de la unitat espanyola. en las Corts de Cádiz.

Lo que portém dit, segons lo criteri de la soberania popular constituyent, puja de punt segons los principis de la legalitat escrita. La legislació posterior á Felip V, expressada en la Novíssima Recopilació, deixava en complet vigor totas las lleys y constitucions antigas referents á celebració y facultats de las Corts catalanas, en rahó de que tots los furs no derogats per lo decret de Nova planta, foren restablerts y confirmats en lo capítol 56 del propi decret; en aquest supost es oportú recordar la nulitat de las assembleas de Cádiz, en quant poguessen ab sas disposicions perjudicar als catalans, perque segons la nostra legislació parlamentaria havian d' esser nulas unas Corts convocadas y reunidas *á fora de Catalunya*, sense haverhi mediat convocació en *la forma deguda*, haventhi concorregut sos representants *sens mandato imperatiu* en sos poders, y *no en nom de Catalunya* com á estat polítich, sino *en nom de la nació espanyola*, y per altrás moltíssimas més circumstancias oposadas á las lleys, allavors vigents en lo Príncepat.

V

La nació catalana com á tal nació ó entitat política no ha sigut criada pera estatuhir cap de las successivas constitucions que apoyadas en la obra dels legisladors de Cádiz han seguit promulgantse y ab sobrada abundancia puig arriban al número de set; tampoch ha concor-

regut ab dit caràcter á cap de las Corts espanyolas congregadas desde que pot donarse per sentat sense interrupció lo sistema constitucional unitari, ó sia á contar desde la mort de Fernando VII.

En tant es aixó cert com que en rigor no hi han assistit á n' aquestas Corts diputats *atalans*, puig aixís cal dirho quan segons las lleys constitucionals unitarias fundadas á Cádiz, las personas elegidas á Catalunya no han portat lo nom d' aquesta com á entitat política ni en lo tot ni en sas parts, las comarcas, districtes ó provincias modernas en las quals lo sistema centralisador ha esportellat nostre territori; sa representació, son nom son y han sigut lo de diputats de *tota la nació* espanyola. Altra cosa fora que com á l' Austria y altras nacions constituhidas federalment lo diputat portés la veu de la dieta ó legislatura provincial ó cantonal, que 'l nombrá pera figurar en la assamblea general y suprema.

Además los successos polítichs no han donat periodos en que com lo de 1808, quedés, la nació catalana entregada á sos destins y de fet organizada autonómicament y per lo mateix en aptitut de poder expressar com en dita ocasió lo que respecte de sos drets sentía; si en algun dels interminables esvalots que 'ls moderns partits han ocasionat pogué per curts dias lo país catalá obrar ab certa independència com á estat, no han baixat en un sol punt allavors á las declaraciones autonómicas y forals de la guerra de la Independència las fetas per las juntas y capdills de las revoltas, com ne quedan bons y casi recientes testimonis.

En la societat política anomenada avuy Espanya, Catalunya está are unida sols pel llas de la monarquía, y sense representació com á part social ó estat lliure desde 'l dia 11 de Setembre de 1714, excepte l' espay de la guerra de la Independència; confosa en la unitat (y no la unió) del Estat espanyol únich, en res s' ha compromés respecte á sos furs y llibertats que de dret subsisteixen puig may ha tingut representació com á entitat política ó persona jurídica ni com á tal ha pogut obligarse.

VI

No corra la prescripció contra tot un poble ni en cosas d' us públich aquesta pot alegarse á favor d' un acte de forsa major, d' un fet consumat.

Ressona encara en las duas vessants dels Pirineus orientals, en las planas y en la costa que s' estenen mes enllá d' Alicants y en las islas

del mar de Catalunya, com signo de la existencia de la nacionalitat la llengua catalana; no ha desaparegut la antiga y vigorosa rassa del territori que guarda las cendras de sos nobles antepassats, que encara al voltant de la llar se reuneix la familia, que conserva sempre viu lo misteriós foch de la patria, y las caras que 'l resplandor rojench illumina revelan las mateixas fisonomías no descompostas ni bastardejadas, que recordan en quadros y retaules los retratos dels vells capdills, los venerants concellers, los egregis diputats generals y tots los héroes dels dias de nostra independència. Ab lo mateix nom patronímich que portavan los companys de D. Jaume 'l Conquistador al repartirse las terras recuperadas dels árabes, esperém que se 'ns reintegri en la herència perduda 'l dia de la justicia, que tan arriba pe 'is pobles com pe 'ls individus.

Si Espanya ha de tornar en temps no llunyá á renovar los projectes y empresas que abandoná al cayre del abim en que la precipitaren en los sigls XVII y XVIII una interminable série d'injusticias é iniquitats, y aprofitant la envejable situació que ocupa en lo mon ha d'esser digna altra vegada d'empendrer lo camí que li senyalaren en lo Mediterrani 'ls reys de la Corona d' Aragó y en lo gran Atlántich las naus de Colombo, será forsos que, repassant la historia de sa unitat adobi 'ls drets imprescriptibles de sos pobles oprimits mutuament per un funestíssim convencionalisme. Uns á altres castellans y gallegos, catalans y castellans, y aquestos y 'ls vasco-navarros servint primer al despotisme de las dinastías extranjeras y després al jacobinisme d'infames polítichs, mutuament s'han arrebatat los trossos de sa llibertat autonómica, fundantse en la injusticia una societat, ludibri del mon civilisat, que ha vist sense compassió en los temps moderns sas tossudas y ferotjes guerras civils, com los colossals esforços del deu encadenat y presa dels voltors al cim del Caucás.

J. PELLA Y J. COROLEU.

A MON AMICH

DON JOSEPH MARÍA VALLS Y VICENS EN LO NAIXEMENT DE SON FILL

¡Com consola y enamora
y desperta 'l sentiment,
contemplá' una nova aurora,
una vida á sol-ixent;
un cor jove que vé á batre
com lo nostre, y á combatre
ab lo goig y 'l sufriment!

Ell, marca en la teva vida
un gran terme capital,
d' una esperansa florida
per l' amor y l' ideal;
ell, es la branca robusta
d' aquella institució augusta
tan grandiosa y patriarcal.

Jo, que adoro á la familia
que es la gran institució
que conserva y concilia
tot lo digne y tot lo hó;
goso veyent ta alegría,
veyent com lo cel, t' envía
sa recompensa melló'.

Jo no sé si haig d' envejarte
ta ventura contemplant,
no mes sé que desitjarte
que pe 'ls temps qu' esdevindrán
lo teu fill, sia ta gloria
y honre ton nom, ta memoria,
tos exemples practicant.

Que la estrella més hermosa
il·lumine 'l seu camí,
veyent de color de rosa
las boyras del perveni';
que las il·lusions més puras
y las més santas venturas,
l' enamoren á desdi'

Que estime la fé dels avis
y á nostra patria del cor,
que parlen sempre sos llavis
la llengua de l' antigor;
y qu' heredi, las preclaras
santas virtuts dels seus pares,
que son la herencia mellor!

A. MASRIERA.

1882.

VIATJE Á MA PATRIA.

I.

aig tornar á Vilanova no pas pera quedarmhi definitivament. Lo meu negoci es á la Habana, y si fos tan fàcil pensarho com ferho ja hauria liquidat temps ha y may seria Catalunya tant anyorada com ho es ara.

Com deya, donchs, vaig tornar á ma vila perque un assumpto del meu establiment reclamava ma presencia á Barcelona. Tinch d'esser franch, me n' he empenedit mil vegadas de no haver deixat corre uns quants mils duros que m' anavan en una suspensió de pagos... ijo ho hagués fet!

En fi, ja 'm tenen á mi entre mitj de parents y amichs repartint estretas de má, enternintme al saber la pérdua d' alguns prop-parents y petonejant á mos nebodets. Als primers sols podia dedicárloshi algun dols recort que espero m' agrahirán; als altres ray, cada regalet que no 'm costava de molt tant, me valia mitja dotzena de petons y una ab torna d' abarrassadas.

Pero la satisfacció mes grossa vaig tenirla al poder abarrassar al meu corresponsal, al meu mes gran amich, l' incansable comerciant de sucres en Manel Coma, gerent de la societat Coma, Pich y C.^a Y ¿cóm no, si haviam sigut íntims amichs ja de xicots, formant en una mateixa colla pera fer pedradas y may del mon haviam sapigut renyir?

Vaig trovarlo entristit y no n' hi havia per menos. acabava de perdre la senyora, á qui no poguí coneixer. Per forsa havia d'esser una galant dona, y 'm fundo en dos datos pera mí de molt valor: lo meu amich es xicot de gust, d' un carácter apacible, franch y decidit, entussiasta pels grans génits; per lo tant, la que s' havia triat per companya de tota la vida devia reunir condicions excelents, pera servir de complement just á las que ell reunia; fins al extrem de viure en plé paradís quinze anys, que no feya pas menos que eran casats.

Per si aquest dato 'ls sembla poch conviucent ne tinch un altre,

com he dit, y aquest si que no té retop: lo meu amich Coma conserva un dols recort d' aquella felis unió, una nena bonica com un pom de flors, aixerida com un pèsol y mes viva que cap estornell. Donchs bé; tothom que l' ha vista diu que es feta y pastada á sa mare.

La naturalesa tot ho fa be: mes val que á son pare 'l retiri en caràcter, en dolcesa de cor y en bons sentiments, perque, per més que tinch bona xica de rahó de queixarme de sa hermosura, no la voldria veure desgraciada fins al extrém d' esser lletja com lo meu amich. Y cuydado que aixó també li diria á n' ell.

II

Jo recordava haver vist á n' algú d' aquella cara riallera, ulls blavenchs, cabellera rossa y boca menuda mitj oberta pel sonrís; jo tenia un recort com enfosquit pel temps, una idea vaga com la d' un somni que no 'm recordés bé. Al véurela vaig sentir una complacencia que va aumentar de punt al sentir-la parlar: aquella veu fresca y vibrant, afalagava mas orelles, y tots sos tons tenian pera mí una suau armonia ab cert diapasó que dintre de mí sentia respóndrehi.

Tenia trenta cinch anys ben fets, y encara no 'm savia donar compte d' aquelles sensacions. ¿Qué més volen? Era pare, coneixia tota la tendresa d' aquest nom, m' havia transportat embadalit á un mon ple d' atractius y bellesa, contemplant al meu noy; pero havia passat per sobre d' aquest altre sentiment que per primera vegada m' acariciava, y que á la mèva edat ja comensa á esser tart pera saborejarlo be.

L' efecte causat en mí per la ajogassada Angeleta, no me 'l savia explicar de cap de las maneras. Vaig sentir de primer un goig desconegut fins allavors al tenirla aprop meu; després hauria estat satisfet si hagués sigut una neboda meva, á qual efecte, y considerant-la com á tal, li feya algunas caricias, á las que corresponia plena d' ignocencia, abrassant-me y fent-me petons á la francesa cada vegada que li portava algun regalet.

Pero més enllá, al cap de tres ó quatre vegadas de visitar-la, ja 'm vaig adonar de que 'l desitj que de véurela y sentir-la experimentava, anava més lluny que tot aixó; ja vaig pensar, tot anantmen un vespre cap á la fonda, en la edat que jo tenia, en los anys que tenia ella, y al esser dintre ma cambra, me feya la reflexió següent;

«La amistat que m' uneix al seu pare podria ab lo temps tenir una certa sanció per la qual s' estrenyeria més, y ella... oh! ella seria la dona més felissa de la terra, perque sento que 'l meu cor té intactes encara tresors de tendresa.»

Y després vaig adormirme tot acariciant una idea dolça, que omplia tot lo meu enteniment, de tal manera que 'm sentia entervolit lo cap com si se 'n haguessin ensenyorit vapors alcohòlics.

Al despertar l'endemà d'un son agitat, recobrada per un moment la serenitat, va venirme á la memoria la idea concebuda á la vella y que sols lo meu coixí sabia, sentint una mena d'horror tota extranya al consultar ma voluntat pera posarla en obra. Una nena de catorze anys me feya por.

III

Convé que estigueu en atecedents.

A la edat de dissèt anys vaig deixar las costas catalanas, anántmen á América ahont hi tenia un oncle que se la passava bastant bé. Tot ho esperava d'ell, pero 'l desengany que 'm doná fou tan gran com ma confiansa. ¡Y hé! Tampoch vaig quedarli á deure res, ni l'agrahiment.

Lo que es lo primer any vaig passarlo ab molts dificultats; més per enllá degut á una casualitat vaig conèixer á una senyora viuda, d'alguna edat, pero bastant ben conservada, la qual se prendá del meu caràcter falaguer y actiu, y 'm nombrá 'l seu majordom. Era bastant rica, pero no 's podia arribar á moure mercés á un aixam de parents y adherents que la rodejavan, esperant com ab candeletas que 's morís pera repartirse 'l que tenia.

Bastant arreglats los seus assumptos ab constancia y energía de que la Manolita era incapás, indolent y apocada de sí, un dia al passar comptes va ferme una declaració d'amor en tota regla, pero de la única manera que podia esser d'efecte pera mí.

Va comensar per manifestarse agrañida á mos desinteressats serveys, y mentres me pintava ab vius colors sa situació, perseguida per gent que desijava interiorment sa mort y exteriorment la abrumava ab cuidados, me recordá ab una habilitat que 'm causá sensació mon trist estat al conèixens per primera vegada.

En una paraula: vaig fer lo cop de cap, mogut per una pila de sentiments, entre 'ls quals hi figurava (¿perqué no dirho?) lo de la ambició y codicia. Agrañiment, compassió, ganas de figurar, de tot hi havia en aquella resolució; de tot menos lo sentiment més delicat y pur, lo del amor, que jo ni comprenia allavors. Tenia no mes vint anys.

Nos casárem. Al cap d'un any era pare, y al cap d'un mes d'aver sentit tan gran satisfacció, morí la meva esposa en mos brassos.

Lo part havia sigut felicíssim, pero una funesta recayguda va clóureli 'ls ulls pera sempre.

Jo no havia pogut experimentar lo dolor de perdre á ma mare, perque la pobra morí quan era molt petit; donchs be, la mort de la Manolita me causá un dolor intens com lo que ha de produhir la d' una mare carinyosa.

Després tota ma enteresa y esfors vaig dedicarlos á pujar á l' August, lo meu fill, y á continuar l' establiment que ja avans de casarme ab la Manolita, portava jo sol.

Los cuidados del meu noy me distreyan bastant del vehement desitj de tornar á Catalunya, y á la fi, ja sabeu com, aprofitant una oportunitat, al cap de vint anys de serne fora vaig poder tornar á saludar aquell aplech de casas blancas posadas á vora 'l mar com una colla de coloms, disposats á empendre la volada pera venirme á rebre á ne 'l vapor. ¿No es veritat que ma vila, la hermosa Vilanova, vista d' un tros lluny, fa aquest efecte?

IV.

La idea de casarme ab la Angeleta, no obstant y 'l mal efecte que 'm causá de primer, aná prenent peu, apoderantse de tot mon esperit. En ell hi lluytava encara, pero ja en retirada 'l temor d' esser rebutjat lo meu anhel, pero terminat ja 'l despatx dels meus assumptos, lo dia avans del senyalat pera embarcarme de retorn á la Habana, cedint als consells del cap y despreciant los del cor, vaig decidirme á descobrir mon pensament al meu amich avans de dirne res á la Angeleta. ¡Ay! Encara m' sembla que 'l sento:

—No t' entench—me contestá de primer moment.

—Soch viudo, y encara que tinch un fill es prou gran pera no causarli molestia de cap mena á ta filla. ¿Vols esser lo meu sogre?

—¿Qué t' has tornat boig?..... Vaja, vaja; no fassis aquestas bromas.

—Créume, Coma, parlo molt en sério. He sentit per l' Angeleta un sentiment que may havia ni sospitat que existís...

—¿No sabs quina edat té?

—Sí; quinze anys.

—Tot just ne té catorze.

—¿Y qué li fá?

—Tú dirás. ¿Que 'n sab ella alguna cosa?

—No 'n sab res. Pero mira; jo no voldria que ni 'n sospitás encara

la més petita. A tú, sigam franch, lo que 't fá més mal efecte es lo tenir de separárten y tenirla tan lluny. ¿No es aixó?—Lo meu amich feu un signo afirmatiu.—Donchs, bé, vaig continuar jo, animantme un xich, no diguis res á ningú; deixam tornar á la Habana á liquidar lo meu establiment, y d' aquí un any torno. Si d' aquí un any insisteixo ¿que 'm dirás?

—Si ella ho vol, cásathi; será la alegría més gran que podré tenir en ma vida.

Y 'ns absassárem. Jo plorava com una criatura, y al separar los brassos vaig adonarme de que á n' ell també li queyan duas llágrimas cara avall.

(Acabaré.)

S. FARNÉS.

SOTA LA VOLTA

Dintre d' un clos de montanyas
ahont sols feyan remor
la mar, quant estava irada,
ó 'l greu plany del vent furiós,
fa poch temps la ma de l' home,
per dar alas al transport,
vuydá 'l cor de las montanyas,
feu abatrer los turons
y va omplir la fonda timba
tornant lo soliu recó
en un camp d' ardent lluyta
del treball en lo sant nom.

Llavors l' enginy y la forsa,
protegits pel Criador,
lo jas del repós alsaren
d' aquell trist recó de mon.
Vingué 'l ferro formant ratllas
de las penyas sobre 'l llom,
y mils pobles s' ajuntaren
ab lo lligam del vapor.
Avans, erma y solitaria,
la coleta de Portbou,
per companya sols tenia
algun pobre pescador
que sa barqueta abrigaba
de la montanya al redós;
ara 'l tráfeh y la pressa,
del tren que corre al soroll,
lo xisclet que al lluny ressona
del potent locomotor;
lo doll de fum que s' enfila,
de l' enclusa l' vibrant so
y 'ls repichs de la campana,
á los que la fera s' mou

xiulant y llesant fumera,
ab lo pit tot ple de foch;
un brugit fan que á n' á l' ànima
per los torbellins del mon
la fan correr, sols atenta
al resultat profitós;
y en aquell clos de montanyas
nit y dia s' ou remor
encara que en la coleta
no 's mogui la mar tan sols
ni en los cims los brins de l' herba
gronxar fassi 'l vent del nord.
¡Ay! quánt trista era la vida
del desert en la buydor!
¡Ay! quánt dols es sentir are,
en mitj del brugit, repós!

Al mateix costat dels ferros
hont rodolan los wagons
s' alsa un temple bell, magnífich,
de la fe preuhat tresor,
rich coronament d' un poble
que ha nascut dintre del clos
al mateix peu de la via,
com si fos tany vigorós
que del treball en la soca
formés un tendre rebrot.
Sota la volta del temple,
ab la trencada claror
qu' al entrar queda filtrada
pels finestrals de colors,
l' ànima ab plaher descansa.
Allá trova 'l sant repós
que l' afany de las riquesas
ha fet fugir dels recons.
Allá quant lo tren arrenca
per aná als confins del mon
dona, al passar, martelladas
que, pel cércol misteriós
de la volta, reflectidas,
entremitj de la foscor
aixís van dihent á l' home

qu' allà escolta piadós:
 «Moute, cuyta, corra, vola,
 fes, desfés, transforma 'l mon,
 trenca rocas, ompla abismes,
 salta 'ls rius, travessa 'l fons
 de la terra; mes recordat
 qu' ets lo fill d' un Criador
 que la veu de la Justicia
 sols escolta entre 'ls remors.

L' aire, l' aiga, 'l foch, la terra,
 patrimoni son del mon:
 pensa, esmenta, estúdia, enginyat,
 guanya y feste poderós,
 lluyta contra la pobresa,
 no per gaudirte tan sols
 mes per borrar la miseria
 dels humils y pobres cors;
 que al donarte Deu la Ciencia
 no volgué ferte orgullós
 sino que ab sa llum tan clara
 fossis tu lo resplandor
 de la Caritat divina,
 sol d' eterna creació
 que en l' Univers irradia
 la Bondat, la Pau, l' Amor».

PAU de PROVENSANA.

VIATJE À MA PÀTRIA

(Acabament.)

V

L'endemà, després d'haver dit adeu á mos parents y amichs vaig embarcarme en lo «José Baró». La despedida fou curta ab l'Angeleta. que 'm doná una estreta de mà, fugint després de mí tot tirantme un petó. No se si vá esser opinió meva, ó qué, pero hauria jurat que va enrojirse al fixarme 'ls ulls per darrera vegada.

En arrivant á la Habana tots los meus cuidados foren preparar ab temps la liquidació del establiment, cosa no gens fácil si no 's prenia de lluny; además un any passa volant, y 'l cor me deya que era poch lo plasso que m' havia fixat jo mateix.

Entre tant l' August havia acabat lo batxillerat, y era necessari decidirse sobre la carrera que li convenia seguir. A disgust meu esculli la de metje, y á disgust meu també volgué cursarla á Espanya. Per mes que jo volia convéncel de que á tot arreu s' apren si hi ha aplicació, ell no cedi, y naturalment, vaig tenir de cedir jo; ab la condició precisa de que jo li elegiria la Universitat.

Y dit y fet. Jo 'm vaig guardar com d'escaldarme de designarli la de Barcelona. Després he pensat que 'l meu fat volgué castigar la meva suspicacia.

Vaig enviarlo á Madrid. Allí havia d'estar com en familia, perque una parenta, encara que llunyana, de la Manolita, que viu allà fa un grapat d'anys, no desitjava altra cosa.

Arreglat aquest assumpto que no deixá de donarme alguns maldecaps, vaig tornar á la meva deria. Lo temps anava passant y 'ls negocis no filavan prou dret pera resistir, sense grans perduas una liquidació forçada.

Al cap del any vaig escriure al meu amich Coma, fentli veure la impossibilitat en que 'm trobava de realisar mas existencias, y acabant per suplicarli que 'm concedís algun temps més de respiro, pera poder deixar mos assumptos arreglats del tot.

Heus aquí lo que 'm contestá respecte del particular.

«Ja m' ho havia figurat que ab un any no 'n tindrias prou, y me 'n alegro, porque ara com ara la Angeleta es molt nena encara.

Al veure la teva constancia he experimentat una alegría tan gran que no he sapigut resistir al desitj de comunicarla, y li he tirat un entretoch á la noya. De primer moment no ha sapigut que dir, pero després, tot dinant y quan menos m' ho esperava, m' ha dit:

—«¿Li agradaria que 'm casés ab lo senyor Feliu?»

—«¡Oh! Moltíssim,—li he contestat.»—

—«Donchs, bé: si d' aquí un any encara pensa 'l mateix, contiu per fet.»

«Ab aixó coneixerás que ja la tením feta una doneta. Naturalment la mort de sa mare l' ha fet esser gran avans d' hora.»

Figureus la meva alegría.

Per últim, com si tot me vingúés bé, tal y com podia desitjarho pera mí, vaig saber que 'ls negocis no li anavan molt bé á la casa Coma, Pich y C.^a

Pera mí aixó fou una bona noticia: lo meu amich Coma no hauria sofert may que jo fos son protector, pero si 'm casava ab sa filla, era una bona sort pera ella y pera ell.....

Tot aixó necessitava á fi d' excusarme davant de no sé qué interior que 'm deya á cada moment:

—¡Pobre Feliu! T' has alocat.—

VI

Passaren dias y dias. Ja no mes faltava mitj any pera terminar lo nou plasso, y no obstant poch havian avansat los travalls de liquidació; jo volia deixar l' establiment, pero sense desmérit, per medi d' un traspás que si 'm paguéés menos de lo que valia, no fos pera mi cosa ruïnosa.

Ja feya dos correus que no rebia carta de l' August. En sa darrera 'm deya que havia sofert uns exámens brillants, y m' inclohia las notas obtingudas: per fi al correu següent veig lletra d' ell. Era voluminosa, plena de retalls de diaris explicant las festas celebradas á Vilanova ab motiu de la inauguració del carril. En la carta 'm deya que havia volgut, ab ocasió de ditas festas, coneixer á Catalunya y á Vilanova, la meva vila natal, y me 'n feya tals elogis, que en tot l' escrit semblava móureshi una reconveñció pera mí, per no haverli deixat anar avans. Terminava la carta dihentme que estava satisfet de la excursió y altament complascut de la hospitalitat de ma vila. Allí havia vist als parents, pero no havia gosat descobrirse pel seu nom per por

de cometre una imprudencia; ell ignorava 'ls motius que jo tenia per no deixarli anar quan m' ho havia demanat diferentas vegadas. La casa ahont posá era prou coneguda pera mí, y altres obsequis li havian fet á saber que 's tractava del meu fill.

La carta me la escrivia desde Madrid, ab lo qual vaig tranquilisarme, y fins li vaig perdonar l' atreviment, tot renyantme á mí mateix; l' August era una criatura y jo havia tingut la debilitat de amagarli mos projectes, no per sa poca edat, sino pel temor de que anés á Barcelona... ¡Com si fos tot hu anar á Catalunya, veure á la Angeleta y quedarne enamorat com m' havia succehit á mí!...

VII

Varen passar los sis mesos, y tot m' anava vent en popa: havia trovat qui se 'm quedava l' establiment bastant reduhit de géneros, y no esperavam mes que 'l dia de firmar la escriptura, perque 'l tracte ja estava fet.

Ja 'm veyá, donchs, arribar á Barcelona y realisar lo meu ensomni, quan rebo altra carta del meu fill escrita desde aquella ciutat. Héusela aquí, perque no se 'n pot treure ni un mot:

«Perdónim lo haverli amagat fins ara en mas anteriors part de lo que 'm succehí en mon viatge á Catalunya, pero avuy me veig en la precisió de dirli tot. Al anar á Vilanova poch me podia pensar que hi havia de deixar ma llibertat, mon benestar y ma tranquilitat d' esperit.

»A la casa en que posava, que després he sapigut esser una familia coneguda de vosté, hi havia una noya molt amable y simpática, filla de Barcelona, que havia volgut assistir á las festas, aprofitant la amistat que lligava á dita familia ab son pare.

»Per mes que li sembli estrany, al endemá de conéixerla ja experimentava una dolsa complacencia en parlarhi, y al endemá passat li declarava que ella y no cap més era la dona que 'l cor escullia, segur de que junts trovarian lo camí de la felicitat.

»Inútil crech descriureli la meva ansietat fins que vaig saber que era correspost. En efecte, un dia ab las llágrimas als ulls me contestá que li era impossible dir lo que 'l seu cor sentia perque hi havia de per mitj la paraula del seu pare.

«Foren inútils tots mos esforços pera ferli dir clarament lo que hi havia, pero á la fi, buscant y preguntant poguí saberho tot. Lo pare de la Angeleta (que aixís s' anomena la senyoreta que vaig conèixer á Vilanova) formava part de la rahó social Coma, Pich y C.^a, que ha fet suspensió de pagos, deixant á la familia Coma en una situació apuradíssima.

»En tal estat lo Sr. Coma havia de tenir més empenyo que may en complir la paraula empenyada á un cert americano molt rich que li demaná la noya ja fa molt temps, y com que un enemich conegut fa de més bon combatre, per més que no coneixia al meu rival, comprenia que havia de triunfar per poch afecte que 'l Sr. Coma professés á sa filla, si lograva tenir una entrevista ab ell pera veure de girarlo.

»Y tal com me pensava succehí: després d' alguna insistencia per part meva, lo Sr. Coma acabá per dirme que coneixia bastant á vosté; sobre tot per cuestions de negoci. Que sabia l' estat de ma fortuna que podia competir perfectament ab la de mon rival, pero que no podia accedir á ma petició sino veyá per endevant una declaració neta y categórica de vosté, consentint en ma unió ab l' Angeleta.

»Per més que en aquesta condició hi he vist bastant d' egoisme, com que comprench perfectament la trista situació en que 's troba, y sobre tot, com que sento pera l' Angeleta una verdadera passió, m' he apresurat á escriureli, pera demanarli 'l consentiment.

»Vosté es ma salvació; vosté ha estimat, y per consegüent coneix lo meu mal. Donchs he: en nom de ma bona mare fassi ma felicitat escribintme prompte que consent: ma bona mare desde 'l cel lo benehirá per tal acció. Vosté que té prou coneixensa aquí, informis de la familia de la Angeleta, y ja veurá com se tracta de gent honrada, y fins de posició excelent, sino que la desgracia ha fet que anessen á ménos. Espero que 'm contesti aviat, perque la incertitut que sento, es molt pitjor pera mí encara que la negativa, que si per cas rebré de vosté ab serenitat, segur de que 'l meu benestar y felicitat no li son indiferents.»

VIII

Va semblar que dels ulls me 'n queya una vena.

Precipitadament varen sortir d' un recó de ma memoria una pila de recorts, que creya olvidats pera sempre. Se 'm presentá á la imaginació la Manolita, y entre severa y suplicant m' exposava la grandesa, la magnanimitat d' una resolució heróica que tot de primer veyá un impossible, pero que després, entrant á discutir-la ab mí mateix, ja se 'm feu mes fácil.

Semblava que l' August tingués en mon interior un advocat defensor, encarregat d' apartar obstacles y suavisar asperesas.

La lluyta fou terrible entre 'l rival y 'l pare, pero á la fi triunfá aquest, y á correu seguit enviava á Catalunya duas cartas, una á mon

amich, en Coma, rellevantlo del compromís y pregant que olvidés ma hogería passada; altra al August donantli 'l meu consentiment.

Ja no 'm moch de la Habana.

Lo meu fill serà ditxós, y sols desitjo que may del mon sápigat 'l preu que 'm costa la felicitat seva.

D' un dia al altre espero rebre la nova d' haverse firmat ma sentència... ¡Cosa estranya! Tan aviat estich satisfet d' haverla consentida, com me dol en l' ànima haverme deixat véncer.

S. FARNÉS.

A LA GERMANDAT

DE BARCELONA Y VALENCIA

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS D' AQUELLA CIUTAT

¡Ha mentit, ha mentit qui entre germanes
Odi y rencor gojós vuy fantaseja!
¿Quí ha escoltat de los llabis de la enveja
Jamay la veritat?
Quí aixó diu, ni ha nascut en Catalunya,
Ni flors Edeta á son bresol daría,
Ni ha sentit en son cor la poesía
De Patria y Germandat.

Barcelona y Valencia son besones
Per la terra engendrades y les ones
Al bes de un raig de sol,
Que 'ls ceptres heretats per maravella
Empunyen, ab lo rem y la corbella,
Al deixar son bresol.

Italia fou sa dida; en heretaje
 Varen rebre les dos ab son llenguaje
 Son esperit llatí,
 Que al amostrarlos l' art dur de la guerra
 Son seny pera lluitar per mar y terra
 Ab les dos repartí.

Si Barcelona lo trident empunya,
 Y al empir de Bizancio Catalunya
 Lleys imposa ab ses naus,
 Per lo foch de Sagunto caldejada,
 Valencia dú d' En Jaume á la mesnada
 Sos almogavers braus.

Juntes contra els alarbs les dos guerreen;
 Y el mateix gonfanó pel mon pasejen
 Ab Lluria sense por;
 Si á germandat Valencia á sos fills crida,
 Y lluita y cau, sent l' altra la ferida
 Al mig, al mig del cor.

Juntes al Gay-Saber tribut rendixen
 Y en Corts d' Amor sos trovadors partixen
 Un sol brot de llorer;
 Si á un mateix Deu demanen les ampare,
 Per patrona elejixen á sa mare
 Baix del mateix doser.

L' una la seda tix, que l' altra fila;
 Els fruits que l' una cull, l' altra els apila
 Al fons del seus baixells,
 Que á las gents de las terres mes llunyanes,
 Els noms gloriosos de les dos germanes
 Porten grabats en ells.

Si 's repartixen la mateixa serra,
 La mar mateixa, la mateixa terra,
 Y una sola es sa llar;
 Si en la casa pairal de los seus abis,
 Una va ser la llengua en que 'ls seus llabis
 Romperen á parlar,

Tan juntes se remembren en la historia
Ses disorts y ses gestes y sa gloria,
 Que 'l pensament les veu
Unides com les llengües de una flama;
Com les mateixes fruites de una rama,
 O 'ls brasos de una creu.

Y avuy, y avuy que despertant á una
De enmig de tanta boira y tanta runa
 Alsen les dos el vol,
Com dos aucells que après la nit pasada
Canten les glories de la nova aubada
 Quant va á naixer el sol;

Vui que el Renaiximent en les dos brólla,
Y els nets de Fivaller y de Sorolla
 Poden ab llibertat
Alsar la veu en lo matern llenguaje,
Sense temor de vore ab nou ultraje,
 Son llabi amordassat;

Y vuy que Barcelona reina asoles
Sobre totes les viles espanyoles
 Per son poble industriós;
Vuy que goja l' empir de totes elles,
Valencia ab sos verjers de maravelles,
 Vuy que reinen les dos;

¿Habien per disort de enemistarse?
¿Una del altra habien de alluntarse.
 Del pasat renegant?
¡Jamay! ¡jamay! cenyides ses coronas.
Vuy com ahir se abrasen les bessones
 Pera seguir avant.

Y al fill de Catalunya, que treballa
Y canta al só del mall una rondalla
 Del forn al calor,
L' albada respondrá que canta en l' horta,
Cuant pera obrir el solch l' aladre porta.
 Al camp, el llaurador.

Y el vent, atravesant planes y llòmes,
Nostres cansons se endú, plenes de aromes
Dels nostres taronjers,
Pera besar després en les llunyanes
Plajes les blanques veles catalanes
De sos baixells llaujers.

Y cuant del térbol Llobregat la onada
S' enfonsa dintre de la mar salada,
Va preguntant arreu,
Pera tornarli el bes que aquell espera,
Hont se troba del Túria la ribera;
Hont está el germá seu!

¡Catalans! ¡valencians! avant seguiu-ne,
Vuy que renaix el sol de nostra gloria;
Anem units, com en la patria historia,
Al crit de germanadat;
Sigam un poble sol ab un llenguaje,
De vuy en avant Valencia y Barcelona,
Baix les vermelles barres que corona
Lo gloriós Rat-Penat.

JOAN RODRIGUEZ GUZMAN.

DISCURS

PRONUNCIAT EN LA VILA COMTAL DE FURCALQUIER AB MOTIU
DELS JOCHS FLORALS DE PROVENSA, PER WILLIAM C. BONA-
PARTE WYSE, PRESIDENT DE LA FESTA.

Bellas Damas y Gays Provensals:

A fa alguns anys que 'm trobava, per etzar, una hermosa tarde de Maig, jayent pensatiu y solitari sobre l' herba florida que vesteix aquest gran Promontori inglés que s' avansa intrépit en l' Ocea, y que, com sos germans de Galicia y de Bretanya es conegut pels habitants de tot lo país ab lo nom de *Land's End*, es á dir: *Fí de la Terra*. Lo sol enviava sos raigs tot enfonzantse dintre 'ls abismes. De ben lluny, del horisó, del dentellat nevós de las islas *Cassiterides* fins á la *terra ferma*, brillant y sonrient, s' obria davant mos ulls la gran extensió de las onas que ja havian, (segons la llegenda) engolit ab sas ciutats y sas torres y sa vida agitada, lo territori verdejant del *Lyonnais*, tan renombrat en las epopeyas y las gestias del rey Artur y de la Taula Rodona. Era en 1877, l' any d' aquesta commemoració extranya que alguns filólechs entussiastas havian organizada pera celebrar lo centenari de la desaparició final del antich idioma de *Coudrwalt*, del qual lo *Lyonnais* formava part; y jo 'm recordava no sens emoció, ajegut sobre mon promontori com las onas bramulants d' una llengua victoriosa havian, per dirho aixís, ofegat y engolit tot lo que quedava de una parla popular: *Ah! no solzament, me deya jo, los homes moren y las ciutats desapareixen, sino que també desapareixen y moren las llenguas y las literaturas!* Y deixant-me anar ahont mos pensaments me duyan, poch á poch, y ab naturalitat (desde fa temps, senyoras y senyors, tinch aquesta costum), com un girasol girat vers l' astre del dia, com lo ferro vers l' iman, jo 'm girava vers la Provenca tan estimada, vers lo felibritge afortunat, vers sa llengua més que may adorada.

No prendreu pas á massa orgull, Provensals y Provensalas, si 'l feli-

bre extranger que sos generosos colegas han escullit pera presidir aquestas festas florals, vol aprofitar aquesta bella ocasió pera dirvos aquí, als cims de las montanyas alpinas, lo que medità en altre temps á la vora del mar d' Albion. Vosaltres recordareu que 'l patró de vostra ciutat provensal es un sant casi inglés, y no es pas fora de lloch en la diada de Sant Pancrás, que un Inglés casi Provensal 'us parli á sa manera. De segur que 'l moment no pot esser més propici y la ocasió més ben portada! Veig al entorn meu y reunits per las simpatias á las autoritats y als notables dels departaments dels Alpes, un aixam de bellas damas, la flor del territori. Jo veig á llorejats, valents de tota mena que per forsa son soldats que s' afilian baix la bandera de Santa Estela. Jo veig á má dreta lo gran Vasile Alecsandri, patriota y poeta nacional que tant ha fet per la poesia com per la llibertat; á má esquerra 'l comte de Tolosa, benvolgut descendent dels Ramons benvolguts de qui 'ls esplendors y las desventuras farán batre 'l cor de tot bon Meridional pels sigles dels sigles. Jo veig, per fi, al meu davant la figura franca y viril de Roumanille, nostre guia venerable, y per march de tan noble quadro vosaltres tots, oh poble de las montanyas, que n' estich convenut, me perdonareu de tot cor si 'us parlo francament y ab arrogancia com deu ferse, ab un lirisme que no té res de parisien, ab una honradés desconeguda dels que formigean en las ciutats y en las planas.

Y segurament en aquesta reunió amistosa, en aquesta ciutat hospitalaria, hi heu vingut, bellas damas y gays Provensals, no solzament per curiositat natural, ó necessitat de distracció primaverenca, sino, aixís ho vull creure, pera rendir homenatge á nostra RENAIXENSA,—pera fer bon aculliment á la idea saludable y fecunda encarnada en nostre Felibritge,—per acariciarla ab vostras dolsas miradas y ab vostras galanas paraulas,—pera saberne, en fi, bonas noves. Y jo ¡oh que n' estich de content d' esser la expressió cordial de las esperansas ara mes que may rosadas de vostres colegas, y de sa fe que sempre augmenta envers causa tan santa! Jo 'us invito donchs, desde aquest belvedere fourcalqués, á estendre vostras miradas sobre 'l mapa desplegat de son camí triunfal, sobre 'l paisatge de sa influencia benefactora. Desde 'l dia en que Lamartine, desde son saló, allá baix, saludá al jefe de nostra Societat ab son célebre «*Tu Marcellus eris!*» ha passat un quart de sigle; pero qui dirá que no hem fet camí en la conciencia contemporánea ó no 'ns hem fet rotllo en la república de las lletres? Es ben sapigut que com en lo mon fisich, tots los organismes superiors han de passar cert temps pera desenrotllarse y pera madurar, mentres que 'ls que son abaix de la escala son proverbial-

ment lo contrari, nostra associació no ha arribat ahont se troba avuy dia sino per graus y poch á poch. Nostra causa no ha sortit com los bolets. No ha esclatat en una sola nit. Pero, per altra part, lo tendre plansó de Font-Segugno, en 1854, s' ha tornat d' un any al altre 'l famós arbre dels felibres que extén sas cent branques ufanosas per tot lo Mitjdia. Lo rihet del poeta

Claret, claret, menut, prim comme unó mouscoulo,
Em' un brut que dirias lou cri-cri tremoulant
Dóu'grihet sus l' espigo. (1)

es avuy dia lo gran riu borejat de ciutats y de castells que s' precipita altaner á la mar aixamplantse y allargantse á voluntat. Cada any ha tingut sa victoria especial, sa adhesió insigne, son cop de fortuna inesperat. Lo mateix que en altre temps en Balaguer havia deixat sa Catalunya á Ponent pera estrényens la má, ara vé de Llevant un Alecsandri pera abrassarvos plé d'afecció; y qui pot dir si 'n vindrán d' altres temps á venir? Oh! poble de Provensa! Clara com lo dia la má divina 's veu en nostra causa! Mireula com vola com una áliga, las alas estesas de campanar en campanar, de provincia en provincia, de nació en nació. Mireula ahir empresonada á Avinyó, com se va refent sens repós, mes sens desfici, á Marsella, á Montpellier, á Nissa, á Grenoble, y en las riberas del Ocea mes enllá de las columnas d' Hércules, y que fascina lo mateix que un mirall resplandent atrau á la alosa que canta, aquest regne novament nat de Rumania, tan bell y suberch de promesas y de joventut.

Pero, si 'm pregunteu d' ahont vé aquest éxit senyoras y senyors, vos respondré sense vacilació. L' éxit del Felibritge, á mon parer, vé de que está, més de lo que no 's pensa, en lo moviment y las condicions del sigle. Aquesta declaració vos estranyará tal vegada; pero no vos haveu d' estranyar més d' aixó que del flux y reflux del mar, que de la arribada de la primavera y de sas flors després del hivern y de son gebre. Mireu un xich al voltant del mon! Las ideas representadas per lo Felibritge, desde la Finlandia fins á las islas japonesas suran en l' ayre universal, avuy dia, com llavors aladas al mes de Setembre.

(*Seguirá.*)

(1) Felis Gras.

TEMPESTA

ROMANS PREMIAT EN LOS JOCHS FLORALS DEL RAT-PENAT.

I

Negra es la nit, orajosa,
Xiula 'l vent, rodola 'l tró;
Brilla 'l llamp per fer mes negra
Més tétrica la foscor.

Serra y pla, camins y viles,
Deserts y munts están tots:
Solament á la tempesta
Lo terratrémol respón.

Monestir de Santes Creus,
Que alces gegant y paurós
Ta corona enmarletada
En mig de penyals y boschs

¿Quina es eixa llum que 'l dona
Reflets de sanch y de foch?
¿Quines les veus que tes voltes
Omplin d' esglay y soroll?

No es la vesllum esgroguida
De la llantia en mig del cor,
No es dels monjos de blanch hábit,
La conhortant oració:

Es l' incendi y l' Estermini,
Fum y flama, crits y colps,
Juraments y carcallades,
Blasfemies y maldicions.

Los penitents y els ascetes
Fugitius estan ó morts;

Volcats los altars, per terra
Van los Sants á tomballons.

La Impietat, mig ubriagada,
Beu en-los cálzers á doll,
Munta l' Escarni á la trona,
Obri 'l Robo els panteons.

La Enveja esportella'ls marbres;
Cendres aventa el Rencor,
Corre, ab corona de flames.
D' assi enllá la Destrucció:

Fosca nit, feste mes fosca,
Y encara no hu serás prou:
Pera ofegar la cridoria,
Xiuleu, vents; rodoleu, trons.

Y si no podeu detindre
Tal desori y tal afront,
Cel burlat y escarnit, digues:
Los teus raigs ¿pera qué 'ls vols?

II

Dos ombres de la muralla
Han sortit, juntes les dos;
Per ella han pasat com pasa
Per lo vidre ó l' aigua el sol.

Acaminen y acaminen
Ab ferm pas y altívol front;

Ni esguart ni paraula cambien:
¿Ahon van? ¿Qué volen? ¿Quí son?

L' un porta capell de ferro,
L' altre du corona de or;
Els dos van ab mantells negres,
Ab resonants esperons.

Groga com cera es la cara,
Sech lo llavi, l' ull febrós:
Ningú al vórelós diria
Si son de este ó l' altre mon

Y acaminen y acaminen
Erts y muts, altius y forts:
Rectes van com dos sagetes,
Llúgers van com dos visions.

L' huracá passa y no 'ls toca:
No 'ls banya l' aigua que plou;
La roca á son pas se aplaná,
S' aparten branques y tronchs.

Munten al cim de la serra,
Baixen de la vall al fons:
Noves serres y valls noves
Munten y baixen de nou.

Y acaminen y acaminen
Sense treua ni repós,
Mentres la terra trontollen
Vents y pluja, llamps y trons.

III

¿Quin misteriós rebombori
En estranya confusió
Quan ells en la fosca passen
A una banda y altra s' ou?

Dringar d'armes, veus d'alarma,
Vítors, himnes y llahors,
Trompetes, carros de guerra
Rodolant, caballs al trot.

Bramats de la mar, canturies
Dels naugers, esgarriós

Topetar de dos navilis,
Crits de abordatge y de mort.

Y quan lo llamp illumena
La nit fosca es veu per tot
En les boyres blanquinoses
Algo que surt y que 's mou;

Helms y llanses que espurnegen,
Senyeres y gonfanons,
Caballers, infants, maynades,
Exércits, castells y forts.

Van los arquers per les llomes,
Per la vall en llarch estol
Hómens de peu, per la plana
Los cabalcants esquadrons.

Mes enllá, les aigues blaves
Solquen baixells voladors;
Mes enllá llunyanés terres
Omplin daurats horizons:

En la plaja mauritana
Túnes doblegant lo coll;
Palermo, tocant á vespres;
L' Etna, vomitant mes foeh;

Messina aclamant gojosa
Al capdill llibertador;
Burdeus, admirant incrédula
Al rey més caballerós.

Passa el llamp altra vegada
Silenci, quietut, negror;
Y en la tétrica foscuria
Solament se veu y s' ou

Als dos caminants sinistres,
Erts y muts, altius y forts,
Ab los amples mantells negres
Y els ressonants esperons.

IV

Dos hores fa que acaminen
Sense treua ni repós;

Aspra costera devallen
Portats en ales del torb.

Allá baix gruny y blanqueja
Lo Francoli, humflat y gros;
Apleguen, y á la altra riva
Passen sens barca ni pont.

Munten la oposta costera:
Quan dobleguen lo pujol,
Lo pas, per primera volta,
Detenen de sopte els dos.

Ardix espurna de ira
En los ulls hundits y foschs;
La ma porten á la espasa;
Los dits claven en lo pom.

Inmensa, infernal foguera
Veuen llampegar enfront:
Lo flamareig al cel munta;
La fumaguera ompli 'l bosch.

¡Poblet! ¡Tomba del gran Jaume!
¡Guardiá dels patris honors!
¿Qui posá mantell de flames
En tos muscles de colós?

Guaitant la flama, els espectres
Se fan mes ombríus y grochs;
Pareix que creixquen llurs membres
Y s' agegante el seu cós.

Diu al del capell de ferro,
El de la corona de or:
«Anem,» y el camí segueixen
Ert y muts, altius y forts.

A llur rostre cadavérich
Dona 'l incendi un tint roig;
Y darrere d' ells s' allarga
Llur ombra, d' estrany contorn.

Al gótic portal arriuen
Hont Sicilia y Aragó
En les pedres ennegrides
Esculpiren sos blasons.

Avansa el de la corona;
Truca ab la espasa dos colps,

Y com vuida sepultura,
Rimbomba tot l' interior.

Una veu fonda, fondíssima,
Pregunta allá dins: «¿Qui sou?
—Obriu, soch lo Rey en Pere,—
Y Roger de Lauria yo.»

Les dos ventalles de roure
Rodaren sense remor,
Y quedá oberta la gola
Del colossal portaló.

V.

Les gegantines pilastres
S' aixequen en la foscor:
Amunt, tot es fum y flama;
Avall, tenebres y dol.

Fugiren els incendiaris
Penedits ó plens de por;
S' ouen sols en lo silenci
Cruixits y espetechs del foc.

Allá, en la negra foscuria,
Pinta 'l rogench resplandor
Una fantástica imatge
Que s' acosta poch á poch.

Triple corona y garlanda
Condal cenyixen son font;
Sobre garlanda y corones,
Les ales obri un dragó.

Per los muscles y la espala
Cau lo cabell, blanch y ros;
Es com neu la barbellera;
Lo esguart entre trist y dols.

De ferro, que 'l temps robella,
Cobert va, dels peus al coll;
Sobre el ferro un hábit porta
D' estaménya blanquinós.

Mostra en lo pit la creu santa,
Penja al costat lo tiçó,

Y lluminosa celistia
 Flameja en tot lo seu cos.
 Sant ó rey, guerrer ó frare,
 Anima, espectre ó visió,
 A son pas l' ombra se aclara,
 La flama fumeja y mor.

Los dos caminants sinistres
 Endobleguen los genolls,
 Y ab veu llacrimosa criden:
 «Pare» l' un, l' altre «Senyor.»

Y entre runes y fogueres
 En mig del temple paurós
 Al rey Jaume lo rey Pere
 Li parlaba estes rahons.

VI.

—Pare, yo no sé quans sigles
 Dorguí 'l somni de la mort,
 Escoltant dintre 'l sepulcre
 Absoltes, planys y oracions.

Afadigat de la lluyta,
 Be se assopegava 'l cor,
 Aguardant de la trompeta
 Del Judici 'l suprem toch.

No la trompeta del Angel,
 La del infern senti yo,
 Y de gent malavirada
 L' irreverent atropoll.

Obrich els ulis: tot es negre,
 —Mon Roger, pregunte ¿dorms?
 —Así estich: maneu—baix terra
 Sa veu contesta, allí prop.

¡Com s' estremexía 'l temple!
 ¡Cóm bramava l' avalot!
 De sopte, en l' urna de jaspi
 Sent los esclafits y els colps.

La sanch glassada, brusenta
 Torna al pit, fas un esfor,

M' alse, y en la fosca 'm trove
 Viu y dret, sens saber com.
 Com fulla que 'l vent se 'n porta,
 Forsa irresistible 'm mou,
 Y assí vinch ¡oh Rey y Pare!
 A plorar greuges majors.
 ¡Malestrugues flamerades,
 Sortides no sé d' ahont,
 Si aquestos murs respectáreu,
 Lo demés caldría poch!

Devoreu ma sepultura
 Mon cós feu cendres y pols,
 No toqueu, flames, la tomba
 Del gran rey, grat al Senyor.
 ¡Bon Jesus, Verge María,
 Gran Apostol del meu nom,
 Del foch que en mon pit bullia
 Doneume una espurna sols,

Y als del altars y sepulcres
 Indignes profanadors,
 Poséumelos cara à cara,
 Poséumelos front à front! »
 Aixís irat, el rey Pere
 Digué: lo Conqueridor
 Mirant al cel, responia:
 —Perdonemlos: Deu ho vol!

VII.

«¿Veus els llamps, Infant En Pere?
 ¿Escoltes el vent y els trous?
 ¡Qui sab si aqueixa borrasca
 Dona als camps mes fruyts y flors!
 ¡Oh terratrémols dels pobles!
 ¡Llampegades! ¡Convulsions!
 ¡Qui sap si en eixes tempestes
 S' aфона ó s' aixeca 'l mon!

Vents de angunia y d' estermini
 Xiulen ab estranys udols;

Tot s' estremix y es derrumba;
Potser se renova tot.

Vuy sobre nosaltres cauen
Del mon vell los enderrochs;
Demá, les glories antigues
Brollarán sobre 'l mon nou.

No t' esglayes, rey En Pere,
Passa 'l núbol, lo sol no;
Ab sageta lluminosa
Pronte ó tart, les ombres romp.

Ya veig com venen joyoses
Novelles generacions;
Ya 'ls murs profanats alsarse
Veig novament, plé de goig.

Entre 'ls altars y els sepulcres.
Com veus profétiques, oixch
Les falagueres lloanses
Dels renadius trovadors.

Y agermanats abrasantse
Pasat y Esdevenidor,
Relliga la patria Historia
Los diamantins esclavons.

VIII

Mentres En Jaume aixis dia,
Brotava allá, en la foscor,
De lluminosos espectres
Numerosíssim estol.

Dels esportellats sepulcres,
Dels destruïts panteons,
Surtien muts, misteriosos,
Impalpables, voladors.

Los reys, ab ceptre y corona,

Vestides de vellut y or
Les regines; ab espasa
Flamejant, duchs y barons;
Ab sa gramalla vermella
Los ciutadans y prohoms;
Ab daurat báculo lo bisbe;
Ab ploma y llibre 'l doctor.

Soldats y capdills, pagesos
Y prínceps, llechs y priors,
En apretades ringleres
Encerclaven al Rey tots.

Y altres espectres s' alsaven
Darrere; y en tranquil vol
Venien altres, y uns altres,
Formant fantástiques hosts.

Imagens d' estranya mena,
De diferents temps y llocs,
Esperits dels que ya foren,
Dels que han de ser, dels que son,
Aixecávense joyosos
Del sepulcre ó del bressol,
Animats per lo puríssim
Sentiment del patri amor.

Callá 'l Rey: tost ells brandaven
En les mans paumes ó llors,
Y les ressonantes voltes
Omplia un cántich gloriós.

La tempesta s' allunyava;
Joliu despuntava el jorn;
Ombres, neules y fantasmes
Mudaven forma y color;

Per lo finestral sens vidres
Entrá 'l primer raig del sol,
Y com esqueixada boyra
Desparegué y fugí tot.

TEODORO LLORENTE.

DISCURS

PRONUNCIAT EN LA VILA COMTAL DE FURCALQUIER AB MOTIU
DELS JOCHS FLORALS DE PROVENSA, PER WILLIAM C. BONA-
PARTE WYSE, PRESIDENT DE LA FESTA.

(Acabament.)

Mes me sembla, bellas damas y gays provençals que voleu coneixe després de tot, lo que es veritablement lo «Felibrige» y lo que significa aquesta «cosa» de que us parlo ab un entussiasme massa nebulós tal volta. Semblant al dols mot, «Poesía» que casi no pot definirse sino per «Poesía», la «Causa» que nosaltres tenim al cor se defineix sobre tot per la afecció dels seus creyents. ¿Heu sentit dir may com, en altre temps, en l' alba de nostra fundació, aparegué de sobte una vella en mitj dels sets poetas reunits, y 'ls tirá com un llegat misteriós lo mot enigmátich de «Felibre», que després ha capficat tant als filólechs? Jo no sé si aixó es una historia veritable, es massa poética, está massa en las condicions normals, pera no esser real. Heus aquí, donchs, lo que jo entench per «Felibrige» y lo que entench per la «Causa»:

Segons la apreciació del poble, com las estrellas pels pastors, no sembla sino una guspira vulgar que llú allá baix ab una llumeta graciosa. Pera nosaltres, los felibres convensuts, los *arquins*, los iniciats, es un planeta inmens que fa son curs obligat y volta baix la mirada del Altíssim. «Felibrige» significa societat per la adoració de lo bell, de lo bó, de lo verdader, baix la base de la familia primordial, de las venerables tradicions, dels sentiments celestials, per medi de la dolsa llengua materna, de las encarnacions armoniosas y artísticas que no son mes que'l ropatje de la idea central, la gesticulació visible d' una íntima y alta inspiració: «Felibrige» vol dir en sa integritat, retorn als antichs elements naturals en malhora despreciats ó esborrats. Sa, sant, sanítós, «Felibrige», es la protesta *unquibus et rostro* contra 'l verí extranjer del pessimisme y del materialisme. Es,

per dirho aixís, una assenció gradual vers l'amor august de la gran patria, per las escalas del amor de la petita, lligantse per debers cotidians á lo que 'ns es mes prxim. Es la pirámide assentada sobre una ampla base, y no enfonsada per sa punta adoptant l'estil de molts idelechs moderns: es una independencia digna y plena de resultats en la literatura y en las costums de la vida. Es una afecció santa per la sabiduria dels passats, pel principi de la autoritat normal, per tot lo que fa la veritable ditxa de la pobre y adolorida humanitat. En una paraula (y ho dich ab respecte) es una lley de subcristianisme que no es indigne del altre. Y perdoneume ma llarga lletania metafrica, com lo sol meridional, es una cosa que ll, escalfa y fa viure, que hermojeja lo lleig y fa cantar als aucells, que vessa en lo cor de las rassas la calor y la salut y la prudencia gala; com lo Mistral de Provensa que escombra las fetors y fa corre las ayguas es aquest vent benvolgut que desitja purificar ab sa alenada serena, forta y sublim, las civilisacions corrompudas que fan de Zola y de Belot sos miralls diformes y fidels. «Felibrige», amichs meus, es com aquells jochs xinos, una sèrie d'esferas dintre d'altras esferas. Es un diamant de cinquanta cayres que guarda altres tants aspectes brillants.

Qu puch dir mes? La paraula «Felibre» es una locució cabalística. Vaig á probarho. En las set lletas que la componen hi ha tants elevats misteris com rojos grans hi han en una magrana. Per exemple: s' hi veuen reunits costat per costat, los mots «F» y «Libre» pera ensenyarnos que la mútua tolerancia del descregut y del creyent deu existir en nostra associació literaria. S' hi veu per fi, la idea que la «F» fa als homes lliures, com la negació porta á la tirania.

Lo mot «Liber» nos recorda al bon pare Bacchus, no si volm aquest deu que est sentat, cama aci cama all, sobre una bota, pero si aquest deu eternament bell, eternament jove, que es sinònim de Phbus-Apollon l' inspirador dels poetas y l' «exterminador» de las pestas; y 'l mot, en son conjunt, nos convida, quan convé, á compondre bells llibres. Pensm de tant en tant en los doctors de la lley, escoltant al Salvador en lo temple, y 'ls nodrim de la materna llet, es á dir, de la llengua que hem saborejat en lo calent bressol de la infantesa.

Comparant, amigas y amichs, los humils orígens del Felibrige ab sa brillant «actualitat», me crech com lo pescador de las nits àrabs quan veg, elevantse en grans espirals una fumera misteriosa que estenen-se per sobre de la terra y del mar preng per fi los contorns de un gegant formidable. Be es veritat que ma primera vinguda á Provensa, quan doblement ubriacat de la Cigala, jo bebia ab gust lo vi novell de

«Mireio», lo «Felibrige», 'm semblá tot un altre. Era pera mí en aquell temps la actitud magnífica de una llengua agonisant davant del francés, lo conquistador desdenyós; era pera mí lo cant del cisne del Mitjdia, melodiós com cap altre en mitj de la arrogant barreja de las altrás llenguas. Si en altre temps, jo comparava la nostra causa al aparell que 's posa prop de la roda pera impedir una baixada massa rápida, tot dihentme que aquest aparell tenia sa rahó d' esser en l'ordre social, tant ó més que l' esperó ó 'l fuet que fa volar als cavalls; si en aquestos petits remolins de las voras del Ródano que van contra la direcció rabenta del cim central, jo vegé, una semblansa ab las tendencias de nostra associació, tot aixó que jo veyá, ha sigut abandonat. A mos ulls enguany, la significació «Felibrige» es méns negativa y méns passiva. La idea felibrenca, al méns aixís ho entench jo, podrá dominar quan li arribi l' hora, será lo fuet ó esperó; ella va pera esser, y será també, corrent central!

Y la Llengua, la Llengua al voltant de la qual s' hi fa tant bullici! No hi ha, n' estich segur, un sol home entre nosaltres que crega ni per un moment que está en la naturalesa d' una llengua morta ó mitj morta, lo reviuire y rependre possessió d' ella mateixa per la sola forsa de sa voluntat. Seria tan fora de rahó (parlant sense respecte) com lo voler donar grans mostatxos á un xicot de deu anys fregantli 'ls llabris al barbamech ab pomada de greix d' os. Aquestas revolucions resultan de lleys eternas é inmortalas. Mes, encara que jo no acepti enterament l' axioma de 'n Mistral:

Qui té sa llengua té la clau
que de cadenas lo deslliura

que jo lleigeixo al revés, no hi ha pas rahó possible, porque una llengua sia destruhida si sa flama viva es regularment mantinguda.

Oh! jo no soch pas dels que pensan que 'l Progrés será servit per medi de la adopció d' un idioma universal que s' alaría sobre las runas dels altres idiomas, ó per medi de la reducció de totas nostras bellas diversitats de llenguatje en una monótona linea dreta. Jo sé que hi ha bastanta gent, curta de vista—cervells de pols!—pera 'ls quals lo modest ideal de la vida es un rusch ó un quartel. Pero, gracias á Deu, nosaltres no som d' aquesta mena! Nosaltres, no compreném per que no hem de poder restar *bilingües*, com nostres antepassats, ab un llenguatje pera 'ls extranjers ó pera 'ls negocis, y ab un altre com un tuteig pera las cosas del cor y pera la intimitat de la llar.

Com en una catedral un *Sancta Sanctorum*, en una casa una cambra escullida, l'idioma que brollava dels llabis volguts de las nostras mares pot—¿perque no?—allotjarse pacíficament en lo si del altre. No 'us en riguéu, oh governants, oh legisladors! del provensal, que no es pera nosaltres cap mes altra cosa que un dols tuteig familiar; ans al contrari encoratjeulo en interés d' un patriotisme elevat. La parla nadiua d' un país es un llas que lliga 'ls pobles á la terra, y deuria esser vist ab bons ulls per tot home polítich que s' interesés pel pervenir.

Lo Pervenir! Oh abisme de misteris! No cal pas, estimats Felibres, pensarhi massa. Es molt millor viure en lo present que viu, y anar seguint ab la protecció de Deu. Si teniu lo verdader sentiment del artista y del patriota, treballareu ab coratje á la resplandor de vostras ideas íntimas; seguireu las petjadas de vostra Primpcesa per penyas y singleras. Si estimeu vostra llengua d' or, vostra terra nudridora, com se deu, no pensareu en vostra petita gloria personal, sino en lo Sempre-Bell, en lo Sempre-Bó, en lo Sempre-Ver, de qui vosaltres sou, oh Felibres, los suports y 'ls priors! Es possible (res hi ha impossible) que no entreu pas tot desseguida als castells de vostres ensomnis, que no hi trobeu precisament los tresors que hi cerqueu. Pero «*Nil desperandum Teucro duce!*» No hauréu á la fi perdut lo temps, igual que nosaltres, vostres devaners. Se sab que si 'l Felibrige 's devaneixés com lo fum en aquest mateix moment, sas petjadas quedarian per esser encara admiradas sobre las rocas.

Ell ha comunicat son alé immortal dins l' ánima del seu país; ell ha fet correr la sanch d' una noble vida per mil venas invisibles. Avant, donchs sempre! Recordeuvos dels alquimistas de la Edat Mitjana que, si per etzar, no tenian lo goig de trobar la pedra filosofal, no obstant eran, l' un darrera l' altre inventors molt ilustres y eminents benefactors. Recordeuvos aixís mateix d' aquell Saul, lo fill de Kish, que, perdent la somera que cercava, trobá per altra part en son camí una inesperada corona.

Lo Pervenir! Molt plé de problemas! No cal pas deixar-lo en l' olvit, Felibres! No seria mal, fins pera nosaltres y tot, pensar de temps en temps en nostre sigle tan meravellós, en que la Ciencia, ab sa ma de fada ho regira, ho transforma y ho transfigura tot, y que fa en un tancar y obrir d' ulls, lo que demanavan en altres temps sigles y sigles; nostre sigle, dich jo, sobre 'l que qual s' hi cerneix l' Imprevist magnífich hi domina la Paradoxa. *Ad utramque fortuna parati*, atenta la orella, alerta com los soldats en emboscada, lo que tenim de fer es mes clar que l' aygua. Adoptant la arrogant divisa dels Villeneuve,

hauriam d' estar disposats *à tot*, excepte á trahir á vostres germans, oh Felibres!

He llegit darrerament en lo llibre d' un gran pensador parisench, d' opinió la mes avansada, que la Reyna del Pervenir es la Federació, es á dir la Descentralisació, es á dir la idea interna del Felibrige. També he notat que en lo nou regne de la Grecia, una llengua gloriosa y pura que jeya empobrida en lo fanch se 's retornat (mercés als homes de cor y de cap), per segona vegada en lo curs de sa historia, brillanta y gloriosa d' esperansa. Y després, ¿voléu saber lo que 'us dich? Es que la apoteósis difinitiva de la parla dels Mistrals y dels Jasmin no es un impossible; es que 'l soberá trianf del evangeli felibrench va essent, mercés á vostre pit y á vostra ajuda, oh valents fills de Santa-Estela, cada dia menos un miserable QUI SAB y cada dia més una gran y brillant SEURETAT.

Avinyó 23 d' Abril de 1882.

EL POETA

A LA REYNA DELS JOCHS FLORALS

PREMI DE LA FLOR NATURAL EN LOS DEL RAT-PENAT DE VALENCIA

Permet que ara, senyora, rendinte pleytesía
Y fent als peus del trono l' acatament degut,
Com los antichs Trovaires de la Provença un dia
En ses fecundes lluytes de amor y poesia,
En tú admíre son símbol de mágica virtut.

Y tú, Ideal, que voles batent ales inquietes
Y omplint ab ta grandesa l' espay del infinit;
Tú, que lo cor avives, tú, que les ments alletes
Dels fills de la teua ánima, de tos volguts poetes;
Fes qu' al meu cor abruse lo foch de ton esperit.

Que pugá jo á la Reina, garrida com hermosa,
Com fou aquella Isaura de les antigues Corts,
Parlari per Valencia, sa mare carinyosa,
En llengua llemosina, mes pura y delitosa
Que mel de ses colmenes, que fruita dels seus horts.

Per la gentil Valencia, qu' arriba conmoguda
De nostra festa á vore la remembrança anyal,
Que fá á la subirana la distinció deguda,
Que á ses triades filles una per una muda
En lo flotant imperi del seu trono ideal.

Valencia l' arabesca, Valencia perla fina,
Qu' en la oriental diadema llui lo moro brau,
Sultana qu' es recolsa junt á la mar vehina,
La Vénus dels poetes sortint en la pegina
D' entre la blanca escuma del oleage blau;

La que cull en ses plages entre les algues conges,
Y en ses andanes filen els cuchs daurats capells.
Y ab grans de forment ompli ses eres y ses llonges,
Y amostra entre les branques el or de ses taronges,
Y sos jardins perfumen los roses y clavells;

La que s' aixeca altiva entre 'l florit paisage,
Y per doser ostenta cel blau, que relluix.
La qu' en lo espill del Túria va á reflectar l' image,
La que als estranys admira per l' eternal noviage
Qu' ab amorosos vincles al Micalet la unix;

La qu' es el ubert temple ahon cult al art professa,
Del que sos fills son sempre constants adoradors,
E inspiració donatlos ab sa immortal bellesa,
Commou lo cor sensible y el clar ingeni bressa
D' aquells que la retraten ab notes y colors,

La qu' es jardí d' Hespérides, hon l' envejada poma
Cullirá hui altre París ab amorós anhel,
Puix te per filles deeses com un temps Grecia y Roma,
Beldats com les huries qu' ensomiá Mahoma
Com premi reservades pera son septim cel;

La qu' escullides roses desfulla hui á tes plantes
Y t' oferix lo ceptre, lleuger com els amors,
La que te puja al trono pera qu' els ulls encantés,
Dona gentil triada entre bellestes tantes,
Com flor encisadora entre un pomell de flors;

D' esta ciutat, senyora, que fou bressol de sabis,
Y qu' infantá á Ribera, á Gomis y á Febrer,
Y que de gloria ompliren del Cit y Jaume els glabis;
D' ella en lo nom te parla ab tremolosos llabis
Dels valencians poetes lo trovador darrer.

Del meu cant entusiasta escolta la cadencia,
 Que á tes ouits aplegue com *lay* del antigor;
 De les rahils del ánima arranca la existencia,
 Y per aixó en ses troves éll recullix P' esencia
 De tres nobles afectes: de Patria, Fe y Amor.

Escolta ¡oh subirana! la parla primitiva
 Del regne de Valencia, de son bressol pairal;
 Ya de la renaixensa al alcabor s' aviva:
 Y á tots nosaltres ara, fills de la *morta viva*
 Complaunos passejarla com un penó trionfal.

En esta llengua noble, qu' en Laci tingué pare,
 De gloria el nostre títul está per sempre escrit,
 Y hort fill de Valencia serà qui 'l menyspreare:
 Deu ser pera nosaltres reliquia de la mare,
 Qu' es dú del coll penjada y acaronada al pit.

Per tan sagrat objecte lo teu cantor espera
 Que siga de ventures lo teu imperi breu,
 Que d' esta Renaixensa custodies la senyera,
 Qu' ab entusiasme patri *Lo Rat-Penat* venera,
 Com los cristians veneren lo signe de la creu.

Es ideal ton trono ¡oh Reina de la festa!
 De murtra es ta corona, ton ceptre es una flor;
 Mes les socials revoltes no abatirán ta testa,
 Que fins los peus no arriba bramant eixa tempesta
 De qui per uort y brúixula té Patria, Fe y Amor.

Nosaltres, los teus subdits, d' amorissim temple,
 En germandat sumisa, com al progrés li plau,
 Als subdits d' altres lluytes donatlos el eixemple,
 Obrim en ton imperi lo mitológich temple,
 Posant en ta má esquerra lo símbol de la Pau.

JASCINTO LABAILLA.

LA CASACA D' EN JAUMET

Ensenyan més los homens ab sos actes
que 'ls llibres qels filòsops.

I

LA infantesa d' en Jaumet havia sigut una historia de llàgrimas. Era tan petit quan sos amorosos pares moriren que ni 'ls arribá á coneixer; li deixaren un envejable patrimoni, y quan fou home se trobá sols ab un capitalet de cinch mil duros. Segons los tutors, tot lo restant s' ho havian menjat l' ensenyansa, la quinta y 'ls metjes que tingueren d' arrancar-lo tres vegadas de las portas de la mort.

Ell conegué prou l' expoliació de que havia sigut víctima, però si somniá en perseguir á sos indignes tutors, ho deixá correr ben aviat, temerós de perdre en paper sellat, advocats y escribans lo poch que li restava. Lo pobre xicot, escarmentat per la desgracia, havia après á no desafiar la sort, sa encarnissada enemiga, y á reservar-se tot lo cabal d' arrogancia, heretat de son pare, sols pera 'ls conflictes de dignitat, ab los quals jamay tranzigia. En tot lo demés ajupia 'l cap fàcilment, desitjós de parar d' una vegada lo fuhet de la disort que tant l' havia maltractat, y portat d' aquest mateix desitj no aspirava á més que un refugi en lo treball y la soletat.

Aquella ensenyansa tan costosa l' havia deixat sols en disposició d' exercir lo comerç, y com per aixó li faltavan diners, no tingué altre recurs que buscarse colocació de dependent.

La sort semblá mostrárseli propicia deixant-lo entrar de tenedor de llibres en un escriptori fosch y humit que s' aixecava al cap de vall d' un magatzém llargarut, sobre una tarima d' un pam d' alsada, closa per un biombo de fusta que li venia á ran dels ulls, quan pera respondre á algú, guaytava per la balustradeta ab que aquell clos rematava.

Allí, acotat tot lo sant dia demunt del Diari y del Major, consumia

la vida pera guanyar un modest salari, al qual procurá ajustar lo presupost de sos gastos, estalviant aixís lo rédit dels cinch mil duros que havian d' esser un dia lo fonament de sa independencia. No visitava un café, ni freqüentava sinó rara vegada 'ls teatres. Quan eixia del escriptori, ja encesos los fanals, solia emprendre, sempre solitari, un llarch passeig pera estirar las condormidas camas y adressar l' esque- na, potser més adolorida que la de sos colegas á causa de sa estrema- da magror y de sa major miopía, que l' obligava á escriure ab lo nas fregant al paper; deixava llavors fer á l' imaginació castells en l' ayre dels qu' en mellors temps ne seria senyor y, confortat l' esperit y 'l cos ab la passejada, entrava en la despesa, sopava y 's retirava á estudiar pera extendre 'l camp de sos coneixements. Després dormía ab la pau de qui té la conciencia neta, y 'l profon repós de qui ha treballat setze horas.

Lo pobre Jaumet trobava en la monotonia y aïslament d' eixa vida un gust extranyament consolador, y fins s' hauria considerat felis sinó hagués sentit en lo fons del cor una certa corcor que li feya venir las llágrimas als ulls sense saber perquè. Uns cops ho atribuía al re- cort de sos pares, altrás vegadas á un desordre purament físich, ner- viós; may á la veritable causa, que era la set d' afeccions espirituals que martiritza á qui de la societat vol apartarse. En Jaumet posava amor á tot lo que 'l rodejava, fins á las cadiras, á las parets del seu dormi- tori, s' entendria ab las més rudimentarias mostrás de simpatía de que era objecte; però com tots los esperits honrats, necessitava més, neces- sitava estimar fonament á algun de sos semblants y ajupir al dols jou de l' amor tota la voluntat que insensatament guardava comprimida y amargada dins del cor. Ningú més necessitat d' eixa expansió, d' eixa correspondencia consoladora, que 'ls malastruchs com en Jaumet ho era, y poch, per lo tant, podían sentir com ell la set que 'l martirit- zava.

II

Un matí, obrint lo balcó del seu dormitori, sorprengué, abocada al balcó del costat, á una noya de rostre ideal, mirada casta, però aixe- rida, y somris encisador. En Jaumet senti un efecte semblant al que experimentaria Adan topant, al desvetllarse, ab Eva al costat: sos ulls reposaren sobre la noya plens d' admiració, com si may hagués vist encara una dona. Los dos se feren una modosa cortesia, y la noya no trigá á desapareixer ab un saltiró d' auell. Sens adonarsen en Jaumet

quedá clavay al balcó, bocabadat, cercant ab los ulls á sa vehina, com un nen sobtat pe'l vol de la papallona que ja quasi assolia ab los dits.

Aixís estava encara quan aquell capet ros se deixá entreveure en un balcó més enllá. En Jaumet torná á saludarlo ab una rialleta y 'l capet desaparegué al moment pera reapareixer ab igual lleugeresa en lo ters balcó. Després esperá mitj' hora seguida inútilment, se 'n entrá á la cambra, y sens esma de res més que asseures tot concirós, perdé 'l matí fent contínuas eixidas al balcó pera no veure sinó la solitaria ren. glera de baranas de la casa del costat.

Una fonda recansa, l' anyorament de qui hagués sorprés en visió prompte esvahida la cobejada sort cridantlo ab los brassos oberts, lo corprengué. Aquella cambra ahont ell no podia restar despert sense la ploma ó un llibre á la má, s' havia convertit per encantament en antessala del balcó. Fora de la cadira, avans volguda y ara entapissada de punxas, tot lo demés hi sobrava, ni ho veyá. Y al mateix temps una atracció tormentosa lo subjectava, allí 'l retenia, no li deixava abandonar aquell lloch.

Per fi, á la tarde, prengué un altra determinació. Volent extrenye' 'l siti, s' assegué al balcó ab un llibre á las mans, los ulls en viatge continuo de la barana á la lletra, de la lletra á la barana, fins que reaparegué la visió esmeradament vestida, ab clavells al cap y posat de permaneixen allí llarga estona.

En Jaumet no sapigué afeugar un sospir, ni apagar lo foch que esclatá en lo brill de sa mirada. Lo llibre 's colltorsá entre sos dits y una rojor d' auba tenyí á abdós jóves lo rostres.

La primera paraula, avans d' eixir, tremolá llarga estona en los llabis com filla esporuguida del pudor, però mitj' hora després sostenian una conversa tirada y, d' aquell dia ensá, en Jaumet y la Cristeta feren més voladas al balcó que una vella al niu.

III

Al cap de sis mesos, en Jaumet entrava á casa la Cristeta, vessant amor y goig.

Donya Ramona, sa futura sogra, lo rebé á solas exposantli son penós estat de viuda de modesta fortuna, indicantli que la noya no tenia més de cinch mil duros de dot y la problemática esperansa d' heretar, temps á venir, á un seu oncle, D. Leopoldo, capitalista ja conco que las distingía molt, y pregantli que si en vista de l' actual pobresa no

's creya ab ánimos de sostindre degudament á la filla del seu cor, ho declarés ab la mateixa llealtat que ella parlava.

En Jaumet, que á las primeras paraulas entrava ab repugnancia á conversar d' interessos allá hont sols lo duya l' amor alat, acabá per compendre la prudent conducta d' aquella mare y no vacilá en descubrir ab llealtat igual sa modesta posició, afegint no obstant que el treballaria de dia y nit pera ferse independent y aumentar lo patrimoni fins á la mesura de sos desitjos, que l' amor per la Cristeta feyan més grans cada dia.

Calcularen abdós, com ho haurían fet dos pares, que reunidas las rendas dels nuvis y 'l salari de 'n Jaumet podian contar ab cent duros mensuals, y desitjant Donya Ramona aplanar un xich la costa, aceptá al jove oferintse á rebre 'l matrimoni á casa seva, pera que, vivint plegats y confonent tots los interessos, podessen encara soportar millor las obligacions probablement creixents del matrimoni. Y pronunciá Donya Ramona 'l *probablement creixents*, lleugerament enrogida y ab mal dissimulada rialleta.

No s' escapá á en Jaumet, además, l' amorosa intenció que amagava la mare de no separarse aixís de la filla, y aixó sol lo mogué á admetre aquella proposició qu' en altras circunstancias hauría refusat enérgicament.

De llavors ensá, aquests dos caràcters se compenetraren, una forta simpatia 'ls lligá estretament, prompte la bona senyora conegué que s' havia guanyat un fill inmillorable, en Jaumet comensá á mirarla á ella com si hagués recobrat á sa mare, aquella casa esdevingué un paradís y un sol pensament embargava á tots sos habitants: lo casament de la Cristeta.

IV.

Era 'l vespre de l' antevigilia. Donya Ramona, la Cristeta y en Jaumet no hi cabían de goig. Parents y amichs havían rivalisat en omplenar á la nuvia de bonichs presents. La taula del saló estava rublerta de jerros de bronzo, de joyers de plata cisellada, de centres de taula de cristall nacarat y ríchs metalls; coixins y altres objectes brodatos per las amigas ocupavan lo sofá y sillons, y en la cambra nupcial, una munió d' estotxets de variadas formas y dimensions se disputavan las miradas ab los vestits y roba blanca que constituían lo noviatge.

Enterbolia no obstant la joya de mare y filla un desengany inesperat. L' oncle Leopoldo, fins allavors tant obsequiós, no s' havia dignat

regalarli ni un brassalet de quincalla, ab tot y esser convidat á fer de padri de boda. Ni l' una, ni l' altra 's comunicavan las interpretacions que interiorment davan á tan significatiu oblit, lo callavan á tothom y fins la Cristeta tractava de dissimularho á son promés, qui, apesar de tot, li llegia en los ulls.

Ah! si ell per sota-má hagués pogut evitarho enviant á nom d' aquell ingrát ricatxo algun present! Però cóm ferho sens exposarse més tart á esser descubert y á ocasionar aixis major disgust? Ademés, no mancava encara un dia, durant lo qual podia l' oncle esvahir aquella nuvolada?

Y tan bé com va pensar en Jaumet! Perque al sentdemá, á primera hora, una modista trucava al pis de donya Ramona, portant en duas grans capsas tot un vestuari complet de nuvia, blanch, flamant, glassat com la ploma del cisne. La cambrera havia proporcionat d' amagototis á don Leopoldo un vestit abandonat y una botina de la senyoreta pera que pugués dur á cap la sorpresa.

Mare y filla no pogueren dissimular extremada satisfacció quan vieren eixir d' aquellas capsas, com onadas d' alba escuma, las prendas que contenían. La modista passá á emprobarlas totas; vestit, calsat, vel, corona, tot anava que ni pintat. La Cristeta, encesa de goig, se mirava en la gran lluna del armari, tenint de contindres pera no abressar y petonejar á tots los presents. No era menos complet lo goig de donya Ramona; á la fi son cunyat havia quedat com li pertocava; la noya estava enlluernadora, son rostre era 'l d' un serafi guaytant entre núvols d' encesa blancor.

—Y be,—feu la Cristeta, un cop fora la modista—ara no sabem si en Jaumet tindrà casaca, tindrà frach? Vestida de negre com proposava casarme, ell podia anar ab levita; però vestida de blanch, cal que vagi de rigurosa etiqueta.

—Envía á preguntarli;—interposá la mare.

—Es clar, sinó semblaria 'l meu criat, pobre xicot.

—Déixat de tonterías, filla; lo que cal es que us estimeu. Si 'n té, que se 'l posi; si no 'n té, no l' amohinis més de lo que ja deu estarho.—

La Cristeta agafá la ploma y, ab la má encara tremolosa de goig, escrigué:

«Cor meu: La pena que no 't volguí confessar ahir y que tu m' endevinavas, s' es esvehida ja. L' oncle Leopoldo acaba de sorprendrens ab un hermós vestit de nuvia, blanch com las flors de taronger que 'l guarneixen. Segons la costum, anant jo vestida aixis, tu has de ves-

tir d'etiqueta. Mira, donchs, si tens frach y, si nó, procura que te 'l fassin. No ho deixis de la má y vina tan aviat que pugas aquest mati, ja que, com sabs, passat mitj dia, no 'ns podrém veure fins á demá al camaril, hont t' entregará pera sempre la seva má ta amantíssima
Cristeta.»

Cridá la minyona y li encarregá que d' un salt portés la lletra al senyoret.

Aquest baixava en aquell moment la escala de casa seva, encaminantse á recullir lo permís de la Rectoría y á fer algunas diligencias en lo Jutjat Municipal pera preparar lo matrimoni civil. Al llegir la carta 's torná roig, pensant que no tenia la prenda de vestir que se li demanava, mirá 'l rellotje y rodant lo cap com qui 's queixa de falta de temps, corregué á casa 'l sastre.

—Pera quan lo vol, pera demá á primera hora?... No demana pas poch!—feu lo sastre.

—No hi há remey, aixís ha d' esser; fassi un esfors: que treballin tota la nit... No li demano preu.

—Veurém, veurém....

—Oh! me cal saberho de cert.

—Bé, vaja, estará. Vinga á las cinch y la emprobarém.

V

L' emproba doná un resultat desastrós; ab l' enguaia d' eixir del apuro, 'l sastre havia tallat una pessa esquistada y curta, que no tenia remey.

—Tallin un' altra,—feu en Jaumet tot neguitós.

—Es inútil; ja no hi há temps pera enllestirla d' aquí á demá. Vegi si troba un amich de la seva mida.

—Potser un basar...

—Ca, sant-cristiá! los basars no 'n tenen y menos per' una figura com té vosté, aixís espallluda y magre... No sab qu' ells tot ho fan ab escala gradual?—

En Jaumet trencá l' impertinencia del sastre ab una mirada ferrenya y corregué á casa seva sense pensarhi més.

Entre las contadas amistats contretas en son aislament no n' hi havia una qu' usés frach. Calia, donchs, desistir. Per altra part, si óe sentia contradir per tan poca cosa á sa estimada, interiorment experimentava una certa satisfacció no podent usar aquella prenda que

considerava impropia de la seva posició, si no ofensiva á sa modestia y bon seny.

Tot aixó ho faria entendre fàcilment á la Cristeta si podés dirli de paraula; mes la rigurosa prohibició de no deixar-lo acostarshi del moment qu' ella havia anat á confessarse, ho impedia. Una senzilla paret los separava y, no hi havia remey, li havia d' escriure.

Prengué la ploma y ho feu, explicantli lo ocorregut, mostrantli l' impossibilitat de subsanarho y procurant ferli veure la nímia importancia que tenia 'l conflicte, seriament considerat, per tot lo qual li pregava que no 's disgustés gens ni mica.

Mitj' hora després trucavan á la seva porta y rebia un' altra lletra aixis concebuda:

«Estimat Jaumet: La núvia de blanch y 'l nuvi ab levita son un contrasantit que 't posaria en ridícul devant de la gent. Si ho haguesis pensat aixis no 't mancaria 'l frach, perque quan se vól de debó una cosa, s' obté sempre. Però tu ets fet á la teva y no hi has posat empenyo. L' oncle Leopoldo y l' altre padri hi anirán ab frach; considera quin paper hi farías tu, lo nuvi. No podent, donchs, venirhi aixis, aplassém la boda pera 'l dia que 'l tingas fet.

Sempre teva de cor

Cristeta.»

Un volcán arborá la sanch d' en Jaumet, dúas llágrimas li escaldaren la cara y, prenent la ploma, grabá en un paper aquestas paraulas:

«Lo dia que vosté, Cristeta, 'm demana per' aplassar la boda jamay arribará.

Val alguna cosa més qu' una casaca lo cor que li oferia son desenganyat servidor en qui vosté no ha de pensar més,

Jaumet.»

NARCÍS OLLER.

LO MES DOLS.

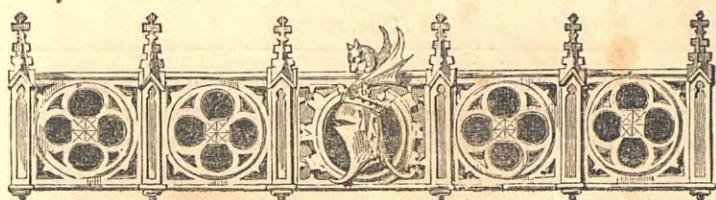
En lo ball de la festa del teu poble
giravoltant lo wals vertiginós
vaig robar de tos llabis vermellosos
un vergonyant petó.

Un altre cop, tornavam de la vinya
rublerts del such del moscatell xamós,
y ab lo foch en la pensa y en los llabis
vaig péndret lo segon.

¡Y aquell que cap al tart, que no 'l volias
perqué deyas que encar no era prou fosch!...
quant vaig darte l' anell de prometatje...
¡Oh! aquell si qu' era dols!

Mes lo mes dols signé aquell que vaig darte
quant retornant del temple, units los cors,
vaig arrencar ta casta diadema
de taronginas flors.

FRANCISCO CASANOVAS GORCHS.

LA CAMPANA

DE LAS TORRAS DE SERRANS

llegenda històrica,

I

os trobém en l' any de gracia de 1364.

La guerra civil, que per tant temps havia perturbat lo regne de Valencia, havia acabat ab lo terrible càstich que tots coneixém; aixís mateix havia terminat la excursió contra la Cerdanya, en que tanta gloria alcançá D. Bernat Cabrera, y sense deixar ociosa la espasa, comensa una nova lluyta entre 'l monarca aragonés y 'l castellá, portats del caràcter decidit y excessivament dominant d' aquells dos prínceps, que la posteritat ha conegut ab lo dictat de *crudels*.

Lo cas es que D. Pere I de Castella atravessá las fronteras valencianas, y després d' algunas encontras, en que 's contaren grans pérduas per una y altra part; després de distintas proposicions fracassadas d' arreglo per medi d' unions de familia, y després d' algunas mediacions infructuosas del Papa Inocenci, aquell monarca posá siti á la ciutat de Valencia, establint en lo Grao son quartel general.

Encarregat D. Pere Boil del mando de las forsas valencianas, se 'l veu acudir constantment als llochs ahont major es lo perill, prevenint los cassos que poguessen sobrevenir y organisant la defensa, en la que prenia part tota la població, lo qual feya que escassejessin bastant las provisions, haventse encarregat del aprovisionament de la ciutat á don Olfo de Prócida, posat al cap d' algunas galeras valencianas.

Lo Consell de Valencia, per altra part, ajudava quant li era possible á rebatre los atachs del monarca castellá acceptant los donatius y oferiments fets per los valencians, entre 'ls quals, diu la historia d' aquell siti, fou notable 'l d' un juheu anomenat Jafuda, que 's comprometé á pagar en tant durés la guerra, de sa butxaca particular, un esquadró compost de cent cavalls.

Aixís matéix, ab l' objecte d' avisar als defensors y que aquestos acudissin á las murallas á ocupar sos llochs respectius, maná 'l consell traslladar una campana de la iglesia de Sant Antoni á las torras de Serras, campana que encara avuy se veu en la fatxada interior de ditas torras, avuy, pera vergonya de Valencia, convertidas en presó preventiva.

No obstant, y tot lo dit, l' ánim dels sitiats dequeya per moments, molt especialment per la falta de provisions, que de dia en dia 's feya més de sentir, y també per l' abandono en que 'ls tenia lo rey d' Aragó. Pera evitar fo primer, se tractá per los sitiats de portar á cap algunas sortidas per los pobles vehins de Valencia, y pera demanar auxili al aragonés, se comissioná al bisbe D. Gregori (auxiliar del d' aquesta diócessis, D. Vidal de Blanes), qui no obstant de sa avansada edat se comprometé á sortir secretament de la ciutat, traslladantse á Sesa, ahont també s' hi trobava 'l rey.

Lo fogós monarca de Castella ('l que alguns anys després havia de morir en los camps de Montiel á mans de son germá 'l de Trastámara), no podia sofrir que la ciutat se resistís tant temps, y tractá de donar un atach decissiu, pera lo qual ordená á sas hosts se prepararessin pera 'l dia següent.

Tot, donchs, en lo camp dels sitiadors indicava los preparatius pera una gran batalla. Los escuders esmolavan las espasas, los patjes netejavan las llansas, los peons examinavan las ballestas, los cavallers preparavan las armaduras, los capitans donavan sas ordres oportunas, y fins lo mateix rey de Castella, rodejat de sos braus ballesters, ab sas massas al coll, reconeixia de lluny las posiciones enemigas.

II

—¿Encara falta molt, bon Gastou?

—Endavant, senyora, endavant, que ja falta poch pera arribar ahont, enamorat, us espera mon amo, lo Sr. D. Ferran Alvarez de Toledo.

—Son tantas las ganas que tinch de veure á mon adorat Ferran...

Mes d' un any que no l' hi vist, y tú saps lo que es un any de no poder mirarse en los ulls del sér que s' adora, quan se l' adora ab tota la ànima...!

—Donchs, prompte tornereu á veurel... y á fe que no 'n té menos ganas mon senyor, que desde que s' allunyá del vostre costat únicament vostre recort ocupa son pensament... Y quan jo us ho dich, creyeuho aixís, que ningú com jo 'l coneix, que 'l rebí en mos braços al venir al mon, ningú com jo, que jamay me separo de son costat, sap endevinar tots sos pensaments.

—Es veritat, Gaston, exclamá la dama; més que son escuder, he pot dirse que ets son mellor amich, son més lleal conseller...

—Be ho podeu dir. Res que á ell li succeheixi á mí se m' escapa. Encara recordo la impressió que li causáreu la primera vegada que us vejé en los torneigs de Sevilla; per cert que ell se portá com un valent aquella tarde, y vos, senyora, us vareu presentar hermosa com cap... Lo que es á mí, no se m' escapá desseguida los ulls ab que ell us mirava. Apart de que en aquella ocasió era precis esser cego pera no veurho... quan fins lo ferós Joan Diente, que no sab més que axafar ab sa massa caps d' enemichs del rey de Castella, me feu notar la cara de condempnat que posava vostre pare, lo juheu Jafuda!

—Ho recordo, Gaston, ho recordo perfectament, tan que aquella mateixa nit comensá mon sufriment, puig lo meu pare 'm digué que s' havia apercebut de tot y que no fés cas á la passió d' un cavaller cristiá, ab qui era impossible ma unió... ¡Ay pobre de mí! avans de naixer lo meu amor, ja se 'l volia ofegar... Com si fos possible posar lleys al cor quan vol de veras, quan vol per primera vegada en la vida...

—Aixó mateix diu mon senyor, pero lo cert es que als pochos mesos y aixís que Jafuda se va convencer de vostres amors, us portá á Valencia y fins ara no vos havéu tornat á veure.

—Es veritat, afegí secament Lelia, y dama y escuder seguien silenciosament son camí, sens pronunciar una paraula més; ella, mirant ansiosa á las últimas revolts del camí com volguent veure més de lo que en realitat podian distingir sos ulls, y ell ab la mirada recelosa tombant de tan en tan lo cap á la ciutat (de ahont acabavan de sortir), per veure qui 'ls seguia.

Y tal vegada no s' enganyés lo cor del lleal escuder.

Pero temps es ja de que donguém á coneixe á nostres lectors á la enamorada juheva.

Lelia (puig ja sabém son nom), era una d' aquestas donas que basta ab véurelas una sola vegada pera adorarlas; son cos es esbelt, com las

palmeras que 's gronxan en nostres jardins, y cada mirada de sos ulls, ó cada sonrís de sos llavis, enclouhen tot un poema d' amor.

Lelia era un d' aquestos àngels sens alas que Deu deixá en la terra pera consol de la humanitat. Y si us ne voléu convencer, mireula, mireula quan alsa sos ulls al cel, suspirant per volar á sa patria, detinguda en la terra per lo pés de las grossas trenas de sa negra cabellera.

¿Qué seria de la humanitat sens aquestos sérs?

Respecte á Gaston, era un home fornit y de mirada d' àguila, ab la que armonisavan unas faccions proeminents, servint de march á sa cara colrada una esbullada y abundosa barda y una gran cabellera. Vestia de malla, unas grosas calsas de llana vermella y unas fortísimas sabatas de badell ab sivellas de ferro, portant al costat, penjant d' un talabart de cuyro bullit una espasa llarga y pesada.

III

—Per fi logro veuret en mos braços, Lelia meva.

—Sí, mon Ferran, teva, sempre teva; aquest es mon destí. Jo 't seguiré per tot arreu ahont vajis; jo viuré ab tú, com viu la eura entrellassada á la soca de la alzina. ¿Y cóm no, si á tú t' ho dech tot, amor, felicitat, salvació eterna? Per tú, amor meu, aprengui á conèixe al verdader Deu, y per tú, mon bé, senti batre ab violencia, per primera vegada, mon enamorat cor. ¿Cóm puch pagarte, mon senyor tan bé?

—Estimantme, vida de ma vida, com fins ara, y dedicantme tots, tots tos pensaments.

—Ton recort, Ferran estimat, jamay se separará de mi; ell es com ma sombra, que quan mes vull fugir d' ella, més y més s' ageganta. Mes ¡ay! que 'l destí 's mostra molt crudel. Anit mon pare 'm torná á repetir que sabia continuavan nostres amors; que aixó era impossible, puig tenia convingut casarme ab lo juheu Samuel; que estava disposat á que aixó s' acabi, sia com vulga, y que pera conseguir millor ta mort... ¡quin horror! havia pagat los cent cavalls oferts al consell, baix pretext de defensar á Valencia.

—No t' hi amohinis, sol meu; pera trobarme ells han d' ensopegar avans ab la punta de mon acer, y pera posar fi á las amenassas de ton pare, demá, quant las hosts de mon rey cayguin sobre la ciutat, jo, al devant de mos cavallers, m' acostaré á las murallas, y una vegada allí, ajudat per Gaston, que tanta trassa ha tingut pera fingirse dels

del rey d' Aragó, empendrém la fugida, y veurém transcorre felissos los dias de nostra existencia.

—Tens rabó, mon Ferran; demá deu esser la ciutat atacada per ton monarca, demá, donchs, t' espero, pera ser felís; al toch de la campana de las torras de Serrans.

Y així continuá parlant nostra enamorada parella, fins que foren interromputs per la fosca veu de Gaston.

—Sas mercés ignoran que las horas passan volant, que 'l sol ha traspasat las murallas de la ciutat, y que es precis separarse.

—Es veritat, exclamá Lelia, ab marcat disgust.

—Sí, pero será per poch temps, mon bé. Fins á demá.

—En marxa, afegí l' escuder.

—Adeu mon amor, ma Lelia, teu ó de la mort.

—Adeu, mon senyor, mon Ferran, teva ó d' un convent.

Y 'l remor d' un enamorat petó soná en l' espay. Després las petjadas de dama y escuder, que 's perdían allá lluny, y després res.... millor dit, després lo menor remor fosch d' un cos que s' arrossega per l' herba, mes tant lleuger que fou apagat per los forts panteigs del enamorat cor del capitá d' escuders de la guardia del monarca castellá.

IV

La nit ha desplegat sobre la terra son negre mantell rublert d' infinitat d' estrelles. En la ciutat sitiada sols s' hi sent lo monótono alerta dels centinellas y 'ls repetits passos de las patrullas al voltant de las murallas.

Deixém á Valencia dormir tranquilament son somni y entrém, lector amich, en un antich casuch del barri de la juderia.

En un dels salons de la planta baixa s' hi veu á un vell israelita, abocat á un alt finestral, donant senyals inequívocas d' esperar á algú, y volent en va esquinsar ab sa mirada las sombras que cubreixen lo carrer.

—Aquest Samuel... no vindrá aqueixa nit... ¿qué será...? alguna cosa grave deu havérlí ocorregut... Malehit cristiá, ell s' ha proposat pèndrem á ma filla, y jo li tinch d' arrancar la vida... Veurém qui pot més...

Y torná 'l juheu á midar lo saló á llarchs passos, fins que sentint duas palmadas en lo carrer, son semblant s' animá, y obrí la porta, donant pas á altre israelita.

- ¿Al fi...? exclamà 'l que esperava.
- Al fi, Jafuda, 'm teniu aquí, y encara que es veritat que he trigat no poch, us porto en cambi noticias que valen un tresor.
- Parla, Samuel. Ja sabs que 't tinch promesa á ma filla. Jo jamay olvido mas promesas. ¿Qué més sabs de nou?
- Lelia ha tingut una cita ab lo capitá cristiá.
- ¿Lelia? repetí Jafuda.
- Ella mateixa. He espiat sos passos, he sentit sas paraulas... tot ho sé.
- ¿Pero qué sabs? acaba per Jehová.
- Sé que demá tracta d' atacar la ciutat lo monarca castellá: que don Ferran, al davant de doscents cavallers, arribará al peu de la muralla, ahont l' espera vostra filla, al tocar la campana de las torras de Serrans.
- Samuel callá, y en la estancia hi regná 'l més profon silenci per alguns minuts. Jafuda oprimí son blanch cap entre sas mans, y exclamá desseguida:
- Está bé... demá acabarà tot. Pren, Samuel, més or y paga als cent soldats que vaig posar á tas ordres, y demá, quan se senti la campana de las torras de Serrans, y 'l castellá s' acosti ab los seus á la muralla, á tú t' encarrego acabis ab ..
- Entés, contestá Samuel, interrompent al pare de Lelia, y acriant al mateix temps la empunyadura de son ample punyal.
- Ara separem nos. Tú ves á descansar, que jo vaig á donar part á don Pere Boil y al Consell dels plans del monarca de Castella. Demá tot ho espero de tú.
- Descuideu, Jafuda, que demá 'l cadavre de don Ferran estarà als peus d' eixa finestra.

(Acabarà)

JOAN REIG Y FLORES.

CANT DE GERMANÓ

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians,
bebém tots com bons germans.

Tots plegats com la fillada
d' aquell Rey sense parell
que en sa espasa may cansada
no hi deixá sortir rovell;
d' aquell Rey qu' omplí sa empresa
de son cor ab l' ardidesa,
de sa ploma ab la sabiesa
y ab la llum de son consell.

Fills d' en Jaume: etc.

Ell, Mallorca la sultana,
ell, Valencia la lleal,
relligá á la llur germana
del Montseny y del Puigmal;
y á sa llengua, que hi brotava
tan bon punt ell hi arribava,
per bateig y regó y sava
li doná sa sanch real.

Fills d' en Jaume: etc.

D' allavors bermellejaren
barrejats nostres penons
y las fitas s' axumplaren
dels realmes companyons;
d' allavors, si 'n fém memoria,
compartim l' antiga gloria;
si germans som per la historia,
per la llengua som bessons.

Fills d' en Jaume: etc.

Mes si 'l temps d' aquell gran Pare
es de doldre y d' anyorar,
d' aquests temps que corren ara
no n' hém pas de renegar;
que, germans en pau y en guerra,
ara 'ns lliga ab bras de ferre
lo vapor per sobre terra,
quasi 'l llamp per sota mar.

Fills d' en Jaume: etc.

Un sol crit de renaixensa
nostres cors ha somogut,
bullent d'ànima y de pensa
s' ha enardit la joventut,
noms perduts de reys y sabis
han tornat á nostres llábis,
y 'l llenguatje sant dels avis
com un riu ha revingut.

Fills d' en Jaume: etc.

Com tres branca d' una soca,
una patria tots formém;
com les molsas á la roca, ¡
l' amor nostre hi aferrém;
y plorém avuy quan plora
sa ruina ja á la vora...
Patria, patria, quan sia hora,
fins la sanch te donarém.

Fills d' en Jaume: etc.

Lo temps nou nos agermana
tant y més qu' 'l temps passat,
ab sa forsa sobr' humana
nostra sava ha renovat
y a sa veu, que 'ns crida clara
que som fills tots d' una mare,
nostre cor respon encara:
renaixensa es germandat!

Fills d' en Jaume: catalans,
mallorquins y valencians,
bebém tots com bons germans.

FRANCESCH MATHEU.

LA CAMPANA

DE LAS TORRAS DE SERRANS

llegenda històrica.

(Acabament.)

V

Lo dia havia clarejat per complet, pero sa claror tenia un xich de la llum d' una llàntia funerària. La franja d' or que dibuixa la aurora en l' horisont, més que precursora de la alegria, de la vida y de la activitat, semblava 'l daurat galó d' un drap mortuori. Los rusinyols havian quedat muts en la enramada, fugint esporugits de branca en branca.

Sols se sentia 'l remor de las armas, lo galopejar dels cavalls y las veus de mando.

La lluyta que 's preparava anava á ser sens dubte empenyadissima, atesos los preparatius que 's feyan en un y altre camp. Lo millor del exèrcit castellá avansava cap á la ciutat, anant á la vanguardia las companyías de cavallers, manats per don Bernat de Castro y don Ferran Alvarez de Toledo, desplegant al ayre sas vistosa banderas, y reflexant la claror del dia sobre sas brunyidas armaduras.

Lo rey don Pere, rodejat de patjes, escuders y ballesters, seguia desde lluny ab impaciencia los moviments de son exèrcit.

Aquest avansava sense gran dificultat fins casi arribar los cavallers al peu de las murallas (ahont morí 'l rich-home gallego Ferran Perez de Grades), quan sortint los de la ciutat, á las ordres de Boil, s' empenyá una forta lluyta.

No es nostre intent lo descriurela, la historia d' aquells temps y las cròniques d' aquella época 'ns ne donan una relació detallada y exacta. Apartemnos, donchs, del lloch del combat y retorném á casa del jueu Jafuda.

—Per darrera vegada, crida aquest irat á sa filla, que dú en son rostre la blancor de la mort: per darrera vegada, olvida al castellá.

—Olvidarlo, impossible, pare, impossible.

—No hi ha res impossible en aquest mon, repetí 'l juheu. No mes hi ha impossible que t' uneixis á n' aqueix home diferent de tú en classe, en religió, en tot. ¿No veus que t' ho mana 'l teu pare, ton pare á qui ho deus tot, comensant per la existencia...?

—¿Y pera que vull jo aquesta existencia, si es mil voltas preferible la mort, si tinch d' avergonyirme d' esser vostra filla?

¡Ingrata! ¡Ingrata! No pensas que aqueixa es ma voluntat, no pensas que aqueix es lo meu manament, no pensas que tinch lo compromís de ferte d' un altre...

—No, pare, no penso sino que l' estimo ab tota mon ánima.

—¿Y serás capás fins de ferte cristiana per ell?

—No 'n seré capás, porque... ja ho soch.

—¡Miserable! Cridá irat lo juheu. ¡Tú cristiana... tú... Vésten; no ets filla meva... miserable!...

Y Lelia caygué desmayada sobre l' alt setial en que estava apoyada.

—¡Miserable! repetí de nou 'l seu pare sense cuidar-se pera res de sa filla; pero á n' aquestas horas ja deu haver mort lo malehit seductor; á n' aquestas horas ja deu haverse realisat ma venjansa.

—La campana, la campana de las torras de Serrans, exclamá Lelia d' un prompte, mitj alsantse com entrant en un nou mon d' amors y esperansas.

—Si, la campana, repetí l' israelita, aqueixa era la senyal pera fugir ab lo teu amant y cercar la felicitat... pero m' he interposat jo pel seu camí, y aqueixa es la senyal pera la mort del castellá y 'l principi del teu cástich...

—¡Ell morir! exclamá fora de si Lelia.

—Sí, morir, contestá 'l seu pare. ¿Sents la campana? Aqueixa es la senyal; vé's y cau en sos brassos, si tant l' estimas, cristiana malehida.

Y Jafuda obrí violentment la porta.

L' espectacle que 's presentá davant dels ulls de sa filla fou espantós.

Lo cadavre del seu estimat, cusit á punyaladas, vermellejant de sa propia sanch, á la claror llunyana é indecisa de las teyas.

Lelia 's llensá sobre 'l cós del seu desgraciat Ferran; son cor bategava ab violencia extraordinaria; sa vista 's dirigía á tot arreu y prenent

entre sas mans lo cap sagnant del seu promés lo besá y acaricia mol-
tas vegadas.

—Ferran meu... Ferran meu... volen assassinar-te... lo meu pare...
amor meu... la senyal... la campana... la campana de las torras... de
Serrans...

Y repetint mots incoherents barrejats ab repetidas riallas, no vol-
gué separarse en tota la nit del cós del seu estimat.

Era boja.

Lo carrer restá solitari fins ben entrada la nit en que un altre per-
sonatge acudí á resar y á plorar al peu del cadavre del capitá d' escu-
dera de la guarda del monarca de Castella.

Era 'l seu escuder Gaston.

—No cregueu, senyor, que hagi olvidat lo meu jurament... jo vegí
com ús feriren á traicció 'ls sicaris d' aquest malehit juheu... Dormiu
en pau, que Gaston vos venjará.

Y cullint lo punyal ab que havia sigut ferit lo seu amo 'l noble ca-
pitá castellá D. Ferran Alvarez de Toledo, se carregá á coll son cós
pera donarli sepultura.

La boja seguí sos passos, allunyantse 'ls dos pel solitari carrer. Gas-
ton bo y repetint sos terribles juraments, y Lelia sas incoherents pa-
raulas y riallas.

Han passat alguns anys desde 'ls trágichs aconteixements que aca-
bem de contar.

Lo regne de Valencia ha passat per una tungada de benefactora pau
y 'l seu rey D. Pere ha dut á cap un sens fí de milloras de tots cone-
gudas.

Per lo demás, nous aconteixements han vingut á recordar las jorna-
das de sanch de las passadas lluytas. Lo poble, sempre enemich dels
juheus, estava esperant una ocasió pera assaltar lo seu barri y repro-
duhir las escenas que havian tingut lloch en algunas ciutats del regne
de Castella.

Era la nit del 9 de Juliol del any 1391.

Lo poble anava acoblantse poch á poch als voltants del barri dels
juheus, especialment á son portal principal situat á la plassa de la Fi-
guera (avuy Santa Tecla), y 'l conflicte 's feya inevitable. En va 'ls
jurats que anaren en corporació á casa del duch de Montblanch trac-
taren de calmar á las masses, que comensavan á presentar un caràcter
imponent, especialment una colla ab algunas creus de canya al da-
vant, segons diuhen las crónicas d' aquell temps.

Per fi, s' estengué la nova del assassinat de dos valencians á dins dels alberchs dels juheus y 'l poble s' eixí de solch.

Lo deturall, donchs, estava romput. ¿Qui pot subjectar á la mar quan logra rompre 'ls murs que l' encadenan?

No es nostre intent descriure aquí las sagnants escenas propias d' aquestos cassos. La matansa y 'l saqueig esmolaren lo punyal del assesi, encenent la teya del incendiari.

Entrém en una casa pera nosaltres coneguda y tornarém de nou á trobarnos ab personatjes també coneguts nostres.

Es la casa del juheu Jafuda.

Y es veritat que sería difícil lo reconeixel; sas faccions están sumament abatudas per lo sufriment, y son cabell es blanch com la neu.

—¿Sents? exclama d' un plegat la boja (única persona que l' acompanya en son etern martiri). Resplandors rojenchs del incendi... remor de batallas... es ell, es lo meu Ferran... lo meu pare l' assassiná, y m' assassiná també á mí; ¡malehit sia!

—Calla, calla, digue Jafuda.

—No, no... ¿cóm callar, si encara sento tocar la campana de las torras... si, aquells tochs de mort eran pera mí 'ls de la felicitat...? Ell... ell... lo meu pare... assesi.

—Silenci, afegí 'l juheu: ¿no sents los crits de la gentada?

—¿Y que se me 'n dona? ¿Li tinch por potser? Ell... ell... si jo no més puch pensar en ell... ¿Qui venjará la mort del meu Ferran?...

—Jo, exclamá un nou personatge ab veu enrogallada, apareixent de sotte entre Jafuda y sa filla.

—¡Gaston!

—Si, Gaston, malehit juheu, Gaston que ve á venjar la mort del seu senyor... Tot té 'l seu dia... Jo necessitava veurem ta sanch, y per aixó he provocat aquesta sublevació. ¿Qué 'm fa á mí que morin tots los de la teva rassa?

—Gaston... sí... sí, Gaston... lo toch de la campana... m' esperava 'l meu bé, y l' assassiná 'l meu pare.

—No era ton pare, reféu l' escuder... era un infame que no mereix aquest nom.

—Perdó s' atreví á exclamar lo juheu ¿no he sofert prou ab las re-
criminacions de ma filla...? ¿No he envellit á forsa de sufriments?
Pietat... pietat...

—La tingueres tu potser pera 'l meu amo? ¿La has tinguda á duch
pera ta mateixa filla? Donchs menos ne tinch de tenir jo pera tu. Jo
podia haver-te mort al sendemá mateix del dia que manares assassinar
á D. Ferran, pero aixó no era prou pera ma venjansa; á mí 'm calia

véuret sufrir continuament, véuret arrossegar lo remordiment; en un mot, véuret morir poch á poch.

—La campana, la campana, feu la boja.

—Recórdat d' aquella nit, continuá l' escuder, desenvaynant la ampla fulla d' un punyal; era una nit com aquesta; los crits del combat se sentian al lluny; la claror del incendi 'ns feya llum; tos sicaris havian clavat aquest punyal al pit del home més noble y més valent del mon. Jo jurí venjar sa mort, y avuy vinch á cumplir lo meu jurament.

Jafuda caygué á terra sens proferir un mot.

La boja continuá rient y repetint sas incoherents paraulas. Gaston prengué de nou la teya que havia deixat [á un recó y sortí de casa 'l juheu.

—Ja s' ha complert lo meu destí. Ja puch morir tranquil, amo meu.

Lelia visqué encara molts anys. Ab lo cabell deixat anar, los ulls extraviats, y 'l cos cobert de miserables parrachs, rondava pels carrers de la ciutat, seguida d' un núbol de xicots que se 'n burlavan y algun cop la maltractavan y tot.

Aixís succehí 'l mati del primer diumenje de Quaresma del any 1409. La gent s' acoblava á la porta de la iglesia Major, esperant que comensessin los divins oficis, quan la boja aparegué per los carrers vehins, perseguida per gent sense pietat que, haventli tirat algunas pedras li havian ocasionat una petita ferida.

Criticat aquest brutal fet per alguns bons patricis, passá per etzar aquell mateix moment per allí 'l predicador de la Quaresma Frá Gilbert Jofré, y tant l' afectá aquell espectacle y altres molts que havia tingut ocasió de presenciar, que feu tema del seu sermó d' aquella festa l' amparo y protecció pera 'ls orats.

Consecuencia d' aixó, com tothom sap, fou la creació de la confraria dels Ignocents primer, y mes tart del Hospital dels Folls, als 10 de Febrer de 1410.

Un dels primers folls amparats fou la desgraciada Lelia, y fins que morí no deixá de repetir sas [paraulas:

—Mort .. assassinat... lo meu Ferran... es la senyal... la campana de las torras de Serrans

JOAN REIG Y FLORES.

¡BELLS AMORS!

Á MOS AMICHS JOAN MOYA Y CARME CRISTIÁ DE MOYA

AB MOTIU DEL SEU CASAMENT

Papalloneta gentil
de blancas y hermosas, alas
per lluhir sas puras galas
va sorti en lo mes d' Abril.
Va sorti, y com se mirava
mes bella ab los raigs del Sol,
sorrisenta, en lo seu vol,
amunt, amunt s' enlayrava.
Ben prest se trobaren sols
ab l' oreig, que amors li deya,
y ella, volant més, somreya
esquivant d' ell lo bes dols.
A la fi, d' una volada
fugí de sas dolsas reixas,
y en tant qu' ell sol, llensa queixas
y plors... ¡de trista rosada!
ella, que 's veu desenvolta
d' un amant que no la tenta,
vola.. vola somrisenta
vers á l' estrellada volta.
Y ab pler, veu á voladurias
mils d' aucells al entorn d' ella,
y, amunt... prop ja d' una estrella,
quan las célicas canturias
ja creya senti ab gaubansa,
quan ja esforsava 'l seu vol

per posarse sobre 'l sol
y d' allí 'l cel... ¡s' esperansa
se cobreix de negres galas,
puig sent, y la desconsola,
que 'ls raig del sol, com mes vola
mes creman sas puras alas!...
Dalt d' aquella soletat
diu, al temps que greus planys dona:
¡quí veurá á una papallona
al cim de l' immensitat!
Y acostantshi un núvol d' or
respon una veu prop d' ella:
—jo, papalloneta bella,
jo que 't segueixo ab amor.—
Y un papalló enamorat
pintat de colors hermosos
sortint dels plechs vaporosos
d' aquell bell núvol daurat
li digué: «dom' l' amor teu
y tindrás amant fidel;
tots junts volarém al cel,
tots junts volarém fins Deu.»
Y junts prenen per mantell
l' áurea boyra que 'ls rodeja,
y 'l célich vent que 'ls oreja
los enlayra amunt vers Ell.
Y allá van, somrients, ditzosos,
volant, volant per l' espay...
més, de sopte, ab trist esglay
contemplan los plechs boyrosos
del mantell, evaporats
per los raigs de foch del sol,
y devallant, en son vol
vertiginós, enlassats,
eix crit del cel los alcansa:
—¡Baixeu!... Vostre cor fidel
trobará en l' amor un cel.
¡La terra es vostra!... ¡Esperansa!—
Al eco d' aquella veu
sos esprits de calma gosan,
y baixant... baixant... ¡se posan

sobre 'ls brassos d' una creu!
 Y rendits, aletejant,
 per estar més al arrimo
 saltironant y ab pur mimo
 vánse acostant... acostant,
 y allí, dalt del arbre trist
 juntantse, 's besan de cor,
 ¡y es signe d' Etern amor
 la creu de Deu-Jesucrist!...

Papalloneta gentil
 de blancas y hermosas alas
 per lluhir sas puras galas
 ¡ja no surt al mes d' Abril!
 Lo papalló enamorat
 pintat de colors hermosos
 en sos brassos amorosos
 vuy la bressa enjogassat.
 Y en son niu, ¡niuhet d' amor!
 ¡quinas caricias y festas!...
 ¡Qué Deu lo guàrd' de tempestas...!
 ¡Deu los dó la pau del cor!

MIQUEL DRAPER.

ACUARELAS CAMPESTRES

Á D. JOSEPH MARÍA DE PEREDA

Hi ha allí per las montanyas del Nort de nostra Pátria un corpulent arbre que ha arrelat fundament y que moltas vegadas he admirat y m' he quedat encantat escoltant sos cants d' alabansa á son país. Per aixó al sentirlo, al respirar la flayre campestre que embauma la atmósfera que 'l rodeja, cluch d' ulls per tan gran entusiasme m' he atrevit á ampararme baix sas frondosas branca y allá en sa sombra veure si puch enfilat y refrescar mos pobres pensaments. Pera aixó á vosté que ha estat mon mestre, puig al admirarlo nit y dia m' ha vingut al pensament la idea d' observar las hermosas costums de ma bella terra y procurar aspirar tots los perfums de sa atmósfera, li dedico sempre com admiració, los primerenchs fruyts del trist arbre de ma observancia é inspiració.

I

LO DIA DE MERCAT.

HAVEU may sentit res tan agradable com la flayre d' un alegre matí primaveral en lo camp? L' ayre fresquet y pur vos acaricia ab suaus festas la cara y s' enreda, posantlos en mohiment, per vostres cabells; la atmósfera sembla de pur cristall, y las embaumadoras olors que surten de la terra com encens puríssim, comunican una poesia tan gran á tot, per sa senzillesa, que queda l' ánima sospesa y desitjosa de poder gronxarse tota la vida en tan riquíssim paisatge. Ditxosos son los que saben de tan bon matí treurer lo cos del descans y respirar tanta puresa, tan excés de vida. Jo, empedernit ciutadá que soch, ho alabo y m' hi entussiasmo, per desgracia molt pocas voltas, porque la costum es sempre lley y á ciutat totas las lleys solen tenir més de dolentas que de bonas y perteneix al códiclh l' article que marca no tenir coneixement del sol, fins que son carro hagi caminat bona estona. Per aixó, estimat lector, compendrás los meus afanys en llevarme de bon matí quan sápigas que acabo de passar per ma ditxa una temporada en una terra hermosa, plana, espurnejada de tots los verts matisos que 'l Creador tenia en sa inmensa paleta al pintar lo mon, y allí gosar tota aquella vida, escoltar aquells cants, sentir aquells

suaus y saludables perfums que al respirar deixan per l' ayre las plantas y mes ho comprendrás encara quan sápigas que 'l Joanet, alegre trempat masover, ab una dona més roja y maca que una poma roqueta y ab mes fills nascuts d' aquells franchs amors que rahims donan los ceps més sans, me va enterar que en la vehina ciutat se celebrava l' endemá mercat y que era *dels grossos*. Tot aixó, donchs, despertá en mí, no una curiositat sino un desitj inquebrantable de poder presenciar un dels quadros més pintoreschs de nostras hermosas montanyas, y feu que no pogués en tota la santa nit aclucar los ulls, sentint lo monótono lladrar dels fidels guardians de la masía, lo cántich noble y anti-estétich de las contrafetas granotas y 'l suau murmuri d' un reguerot que no per esser hora de descans deixava de devallar sempre, saludant ab son remor als estadants de la masía. Y no havia donat l' intrépit gall lo crit aixerit del guayte que veu avan-sarse 'l dia, quan ja m' estava impacient esperant á mon company y passejantme per amunt y avall de mon quarto. Pochs moments va durar ma impaciencia, puig sentint soroll de picarols y un trepitjar d' endormit cavall y algunas arrierescas exclamacions vaig comprendre que 'ls preparatius avansavan y que molt aviat estaria 'l carro en disposició de marxar. Vaig baixar la estreta escala de puntetas pera no despertar á ningú y 'm vaig trobar en lo portal á mon Joanet que 'm presentava una llesca de pá moreno que al més blanch hauria fet enveja y un parell de tomátechs que prou més de quatre senyoretas haurian volgut ferne colors de sas galdas. Lo baylet estava ja preparant lo remat pera sortir ab sa companyera á donar un vol y aquell s' empenyia, saltava ab impaciencia pel corral mentres las gallinas comensavan á gratar sota 'l paller tota aquella groga catifa que fa sas delicias y 'ls ánechs remenavan son llarch coll y ab toscos mohiments s' estarrufavan pera llessarse á pendrer son primer bany en lo reguerot, nosaltres pujavam en lo carro tradicional cobert per blanca lona y tirat per una blanca euga que si be tenia mes anys que Matusalem era més pintorera y garbosa que moltas de joves y pujant en lo carro vulgas que no vulgas un saltador coniller blanch ab clapas negras, més manso y carinyós que un amich quan nos demana diners, varem sortir al gran trot llessantnos per la carretera que cap á la ciutat conduhia.

Lo dia tot just apuntava, 'l reculliment era tan inmens, que 'ls cabells de nostra caballeria ressonavan pels espays espantant als aucells que tranquilament encara dormian. Lo cel era d' un blau cendrós que comensava á fondres, las montanyas semblavan negras faixas de disfuminat perfil y allá per cada part de carretera sols se veyá com un mantell negrós matisat alguna vegada per un vert atrevit, al-

guna massa negrosa que pujava més, y que més tart serian arbres ó be algun camp de fajol que semblava blanch llensol allí estés.

Poch á poch arà desapareguent la fosca, y aquell tó negre se torná gris y ja las montanyas semblavan nuvolosas masas de capritxosos dibuixos y 's veyan al lluny grupos d' arbres d' un vert dubtós, camps que semblavan estar amagats sota un vel, masías sens definir, en fi tot estava més determinat pero sens perfils, com un cuadro d' en Vayreda, mullat, humit; faltávali la pinzellada brillant, lo segur perfil del llapis solar. Alguns carros molt carregats que caminavan com volian sas caballerias, mentres lo carreter dormia tranquilament, algunas vel·las ficadas dins sas caputxas blancas y ab rosaris en sas trémulas mans que 's dirigian guiadas pel toch de misas matinal á la vehina iglesia, alguns remats ab sos pastors y pagesos carregats ab grans cistells de verdura y lluhint morada barretina, era tot lo que trenca-va aquella poética monotonía.

Caminant com nosaltres anava 'l dia. Ja per darrera d' aquellas montanyas los núvols penjavan rojos domassos pera rebre al rey dels astres, y com puntas finissimas lluhian sas treballadas y capritxosas crestas, lo que primer foren negras clapas y ara eran piramidals fitas. Ja las flors treyan lo cap ab curiositat pera veurer lo bell espectacle que 's preparava, y los camps comensavan á moures, fent cortesias al cel y los aucells á refilar alegres y hermosas canturias y lo remor de la terra anava creixent quant ab tota magestat sortí expléndit destrenant sa hermosa y abundant cabellera lo sol, y comensá á daurar ab ma mestre tota aquella munió de cosas hermosas que 's tornaren més hermosas encara. En aquell moment aparegué per la carretera precedit de un monótono y trist só de campaneta, lo viático ab tota sa serena magestat, acompanyat per dos mossos de l' esquadra; ¡Quin espectacle més hermós, més patético y de més gran majestat! Semblava que tot aquell luxu de naturalesa se feya pera 'l pas del Rey y Senyor de Reys que anava á portar la fortalesa dins d' una familia afligida, tal volta per la més gran desgracia á obrir las portas del perdó á algun trist mortal, que sense ell ben fermement tancadas las trobaria.

Llavors si que pogué admirar lo panorama que á mos ulls se desenrotllava. La carretera seguint y serpentejant com blanca faixa pel mitj dels colors més verts y hermosos A un costat, sobre un lluny confós, se destacavan camps de distints colors, clapejats de masias hermosas, daurant lo sol sas teulas, y de pallers que semblavan montanyetas d' or, y despres de recorrer una plana y simétricament plantada vinya, s' aixecava un oliverar ab son tó de vert fosch que tant contrastava, ó un grupo de pins jovens que 's contavan sas alegrias;

al altre unas montanyas dels més capritxosos dibuixos, y que semblavan volguer confondre sas fitas ab lo cel, y enfonsar sas punxagudas alabardas en los núvols; y á sos peus las platejadas aygues de un riu rodejat per las més frondosas salzeredas y per casas de pagés, que semblan volguer coquetament enmirallarse en ell...—Y aixís contempl tanta bellesa en mitj de la polsosa carretera y tot trobant un carro plé d' alegres pagesos ó be saludant á una colla de masoveras montadas sobre briosos matxos y portant plens los blanchs sarrions de virám, verdura, á algun pagés rich que anava á fer sas compras dalt de una roja euga de marxa, alguna tartana en que mitj adormits encara anaban los senyors d' alguna important propietat á veurer lo mercat, varém fer alto á las vuit del matí. A nostra entrada en la ciutat després de passar per estrets y mal empedrats carrers, ahont veyam ja un espartenyer estirant l' encordat y dantli forma sobre una grossa taula, ja un robust forner que prenent la fresca tot enfarinat á la porta de la botiga lluhia, arremangadas sas mánigas, sos fornits braços ó be ó un aprenent que enfilat dalt de una escala penjava llargas tiras de roba pera que servissin de mostra, y sortian á la porta endormiscadas y escombrant frescas minyonas ó al soroll del carro s' assemmovan baylets ab rojas barretinas passava y repassava per los carreers tal munió de gent de totes menas que prou denotava ser aquell dia de gran tráfeh.

Deixada al hostal, entre llarga renglera d' altres, lo nostre vehícul varem dirigirnos á la plassa y ¡mare de Deu quin burgit! quin anar y venir gent! ¡quin cridar y parlar de diferents cosas! semblava alló que 'ns esplican de la Torre de Batel *quan som criaturas*. Era la plassa d' un grandor inmens y la formaban diversos edificis de construcció la més diferent y abigarrada. D' una casa sortian magnífichs balcons que demostravan l' importancia de son propietari, en l' altre s' obrian tan sols grossos finestrals, la de mes enllá ostentava una hermosa torre en son costat, quan la del nostre davant tant sols s' atrevia á pujar fins al primer pis, y en mitj de totes ostentant ab orgull sos lletereros de *Casas Consistoriales* y PLAZA DE LA CONSTITUCION y son rellotje s' aixecava la casa de la vila ab un pati tapiat per emborrionats edictes y ab l' aguatzil gros, deixat, lluhint sa vara y donantse gran importancia á la porta. La plassa semblava un camp de rojas rosellas y clavellinas que 's mogué al suau aureig de fresch ventitjol, tanta barretina roja 's veyia y blanchs mocadors. Mireu quina pagesa mes maca ab blanch mocador al cap, lluhint llargas arrecadas y tenint á sos peus un exercit de pollastres que vos invita á comprarlos. Y aquella jaya vella acompanyada de sa morena neta que está mercadejant ab tres ó quatre rondinaires criadas unas quantas dotzenas d' ous y allí un pa-

gés robust, jovenet que ab grans accionats parla ab una colla de pagesos que en lo vestir y blancor de sa fina camisa denotan ser d'importancia, y disputan sobre la bondat ó 'l preu de son daurat blat y en aquell recó de plassa la munió de masoveras que ab grans crits vos recomanan sa viram, verdura, fruyta, ó algun cassador que ab ufania vos ensenya una enfilada de conills y perdius ó en mitj de la plassa quatre enjogassats baylets fent entremaliaduras ó uns quants divertits jovenets ab negra gorra decantada tiran amoretas per en sí y enllá, serpejant per entremitj de tan burgit y donant dissimuladament alguna empenta que fa somriure á las minyonas y escridasar als grans. Guaiten als pretenciosos militars de la guarnició que ab sas gorras de cuartel y mes lletra menuda que un fleury, diuen ab aquell acento sandunguero y andalús, graciositats á las morenas caras que tanta vida respiran y que per cert ja n' hi ha algun de guapet y jovenet que separat de sa colla fa pujar lo color á las galdas d' alguna pageseta. Y que me 'n diheu del senyor, que compra uns quants formatjes de llet de cabra á un pobre jayo y que va vestit ab llarga levita, sombrero hongo molt aixamplat y gafas negras, notari d' un dels pobles vehins y mes enllá tot fent provisions, omplint en gran las cistellas, ab son parayguas vermell y sa airosa valona estan los rectors dels pobles del entorn preparantse pera la próxima visita pastoral del senyor Bisbe y pagesas que van á comprar y regatejan roba, jipons, cassolas y beta y pagesos que compran espadenyas y vestits pera la festa major. Aumenteu tots aquestos exemplars en gran y tindreu l' aspecte de tot aquell burgit ahont may hi falta algut *xarlatan* que pregona un liquit que treu las tacas ó unas herbas miraculosas que tot ho curan tenint á son voltant gran nombre d' embadalits badochs, ó algun *graciós* que lluheix per dos cuartos sas habilitats davant uns quants xicots, y si sortiu de la plassa y aneu al passeig, allí trovareu lo mercat en gran y veurer hermosissims bous que 'ls examinan pagesos que prou molt aviat se treuran vellas bossas de couro d' ahont desenterraran unhas de perruca; matxos y caballs que mercadejan sobre son preu ab grans crits mentres lo manescal los examina ó be 'l mateix comprador fa la probatura; ramats de bens que passen cridant per separarse de sos companys á mans del comprador que se 'ls carrega á l' esquena; innobles y grassos tocinos que 's revolcan per terra y fan aquell crit impertinent y gutural perque no volen anar ab son amo. Y tot aquell burgit, tot aquell moviment, durará fins vora las 4 de la tarde en que comensará ab la fresqueta, lo general desfile.

Causat de tot aquell espectacle y ab lo cap carregat per tan gran soroll vaig anarmen á dinar al hostal, ahont se 'm presenta molt concorreguda la taula y ab molts elements distints y ab mes gana qu' un

empleat de nou vaig menjar de festa major, tant que ja ni 'm recorda 'ls guisats que 'm varen donar. Y per fi enganxant la pacífica y coqueta euga que ja estava impacient pera garbejarse, varem sortir y entre mitj de la pols dels carros, mulas, matxos, de gent que tornavan descarregats y altres que ab sa compra molt orgullosos estavan, varem arribar á la masía quan comensava la naturalesa á pintarse ab aquells negres colors del matí no sens haver trobat pel cami al capellá que conduhia 'l Santíssim de bon matí, montat sobre un matxo y acompanyat d' un jove ros, cavaller en caball tordo, pulcrament vestit ab levita negra y sombrero hongo, que era un metje, segons després saberem, y que venian de prestar los últims auxilis á una pobre jove-neta que la mort havia arrencada als cuidados de sos pares quan feya poch dias qu' encara somiava ab deleitosos pensaments la anada al *mercat gran*. Y jo infelís de mí que may havia passat per mon magí l' anarhi t' ho puch contar alegrement.—¡¡Pobra desdixada que va haver de servir aquell dia pera fer contrast ab la nota de brillant alegria que portavam!!

SALVADOR ARMET RICART.

Sant Hipólit de Voltregá. Masias del Despujol, 6 Setembre 1882.

À LA FRATERNITAT DE CATALUNYA Y VALENCIA.

POESIA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

¿Sentiu? las arpas sonan; s' aixecan llurs canturias
Del Turia desde 'ls márgens al cim de 'l Canigó,
Y al durlas las ventadas pel cel á voladurias,
Ressona, com un himne, per pradas y boscurias
Lo cant de germanó.

¿Sentiu? las arpas brollan ratjadas d' armonía,
Y al só despertes s' alsan nissagas de gegants,
Brandant ferrenyes armas ó 'ls vells llahuts d' un dia
En abressada estreta fonentse ab alegría,

Esclaman: ¡som germans!

Y avuy en que remembran las gestas mes hermosas
Valencia y Catalunya, rosellas d' un jardí,
Polsant las liras vellas de cordas armoniosas,
Que en llengua de cent héroes sas notas amorosas

Ab joya fan sentir;

Avuy, que com palmera gentil de la planura,
Ombreja abdosos pobles lo sant renaixement,
Las planas y las serras, los boscos de verdura,

Eix mur de monts altivols de 'ls Pirineus, que atura
En son volar lo vent;

Castells antichs, rondallas que hi jauhen amagadas,
Membransas que 'l cor serva, com baume d' una flor,
Historias, ¡ay! cent voltas un dia trossejadas,
Tot diu que es una patria qui 'ns dona sas besadas,
La que 'ns fa batre 'l cor.

Encare en l' alt Pirene sonar sembla feresta
La trompa ab que aplegava sos combatents Otger,
Eixa aura embalsamada de gloria y de conquesta
Que feu rublir de rosas, apres de la tempesta,
Lo perfumat verger.

Encare las riuhadas que corren á la plana,
Esmentat las victorias del rey Conqueridor,
Quan al bes dols Valencia de la aura catalana,
Se bada al sol de gloria, per ser. com mes tardana,
La mes hermosa flor.

Com cedre que bresolan las brisas llevantinas
Comfosos abdos pobles, com grifol empeltat,
Vegéren en sas brostas niuharhi las cardinas,
Y, vetlla de sas glorias, sas alas gegantinas
Estendre 'l Rat-penat.

Dessota de sas alas las barras victoriosas,
De gloria la dressera n' emprenen ab dalit:
Si un rey sobre ellas llansa sas tropas coratjosas,
Retut nostras montanyas vegerentne joyosas
Al rey Feliph l' ardit.

Mes ja trovantne estretas las planas y la serra,
Ab buchs creuhan las onas lleugers en llur volar,
Lo vent dona sas alas als missatgers de guerra,
Y al vell penó dels avis trement mira la terra
Flotar sobre la mar.

Y al arbre de sas glorias los aucellets llisquívols
Volárenthi com fletjas al redressarse l' arch,
Y al envaynar la espasa los combatents altivols,
Embadalits sentiren los cántichs escolltivols
De la arpa de Ausias March.

Membransas ja finadas, recorts de las centurias,
Que com rouredas vellas lo vent ha soterrat
La vostra veu que porta lo vent á voladurias
Redit ab veu potenta, per serras y planurias,
Nostra fraternitat.

Germans, los de Valencia, de la esplendent historia
D' un rey, qual crit de guerra parella feya al tró,
De 'l Rat-Penat que duya ¿teniune la memoria?
¿No os crema encare 'ls parpres la resplandor de gloria
Del Rey Conqueridor?

Los furs que un jorn vos dava ¿no 'ls anyoréu encara?
¿No heu envejat l' exércit, que duya, de titans?
Devant de sas victorias y sa virtut preclara,
¿No heu dit al alt en Jaume cent voltas vostre pare?
¡Llavores, som germans!

Germans com eixos lliris que alfombran la pradera
 O los llampechs que creuhan apariats lo cel;
 Com rossinyols que entonan llur càniga encisera,
 Cerquém en las memorias d' un temps, que gegant era,
 Nostres cansons de mel.

Encar nostras paraulas. al apuntar als llavis,
 Quan nins, ay primerencas com flors de l' atmetller,
 Encar son d' eix lleguatje, llegat dels nostres avis,
 Que poetas embelliren, y reys, prelats y savis
 D' or pur lo varen fer.

Y aqueixa parla hermosa, la estrella que 'ns llumina
 Per tots encara brolla son resplandor d' ahir;
 Diguémli catalana, diguémli llemosina
 Es una per nosaltres, jòliva y diamantina
 Com nostre esdevenir.

Germans, los que de gloria seguirem la dressera
 Ensemps, ja may cap forsa del mon dividirà;
 No en va tan grans ne fórem á 'ls segles d' endarrera,
 Ni en va lo rey en Jaume, brandant la llansa fera,
 Dos pobles va lligar.

En pau dormiu, los héroes, baix las pesantas llosas,
 Dormiu, ombras sagradas de Jaume y Pere 'l Gran;
 Lo llas d' amor ja cantan las onas joguinosas,
 Lo mall sobre la enclusa, las máquinas negrosas
 Ab llur respir gegant.

Dormiu, que mentres reste damunt las serraladas
 D' aquells castells invictes un ennegrit marlet,
 Un full de sas historias de páginas dauradas;
 Mentres d' eixas montanyas per sanch de braus regadas,
 Un pich ne reste dret;

Mentres la mar d' en Lluria, del brau Conrat de Llansa
 Anyore las galeras de blanquínós velám,
 A 'ls cors, com llar, alene de gloria una esperansa
 Petone nostras testas volant la brisa mansa,
 Y 'ls cels travesse 'l llamp;

Mentres los puigs coronen frigolas y ginestas;
 Las palmas de Valencia, de Catalunya 'ls pins
 Als raigs del sol despleguen las joganeras vestas,
 Y apunten en los llavis historias de conquestas
 Y cántichs llemosins;

Mentres las nostras terras, florons d' una corona
 Ajunten sas ventadas, sos flayres y ses flors,
 Lo Rat penat voleje damunt de Barcelona,
 Vetllant, com á Valencia, despert vora de la ona
 Lo camp de sos amors;

Lo vent les durá sempre sas dolsas amoretas,
 Ressonará en las arpas de bori de 'ls poetas

Lo cant de germandat,
 Y renovant la gloria d' un temps finada y llunya
 Veurán los altres pobles Valencia y Catalunya
 Marxá al progrés baix l' ample dosser del Rat penat.

GUILLEM TELL Y LAFONT.

VICTOR BALAGUER (1)

VICTOR Balaguer es una de las personalitats més eminentes de la Espanya contemporánea. Es verdaderament un llatí en tota la accepció de la paraula, per lo qual interessa poderosament á la Fransa. Ha estudiat lo *mitx dia* baix totas las sevas formas; ha arribat á ser lo seu *historiographo*. En sos poemas, ha cantat la Provenza y la Italia; y lo Mediterrani ha vist en ell á son Vate predilecte.

Balaguer pot ser considerat baix tres aspectes diferents. Lo polítich, lo historiador y lo poeta, pero sobre tot, es lo poeta 'l que domina en la personalitat complexa.

Molt llarch seria lo seguir la carrera política d' en Balaguer. Farém constar solamént que sempre ha sigut lliberal, molt lliberal; l' idea de la llibertat l' ha guiat en tots los passos de la seva vida pública.

Desterrat per una situació moderada, va contribuir ab totas las sevas forsas á la Revolució de 1868. Primerament va ser vice-president del comité revolucionari de Barcelona, després diputat á las Constituyents, després ministre. Prompte en lo Congrès se feu notar com orador. Com tal, poseeix la correcció de la forma, la grandiositat de l' imatge, la netedad de l' exposició y la forsa del argumentar. Durant lo período revolucionari, li varen encarregar moltas missions diplomáticas, las quals va cumplir sempre al major profit d' Espanya.

Desde sa primera joventut en Balaguer ja va exitar l' atenció del públich per sos estudis històrichs. Va publicar una colecció de *Llegendas sobre la montanya de Montserrat*, molt curiosas. Los dramas històrichs, entre 'ls quals descollá son *D. Joan de Serrallonga*, foren representats ab aplauso en tots los escenaris d' Espanya. Pero, á lo que degué sa reputació d' Historiador, fou á la *Historia de Cata-*

(1) Aquest artic'e fou escrit per lo públich de París y publicat en lo diari *La Opinion*. Per aixó hi ha certas cosas que á haverlo escrit per Catalunya, foren diferentas.

luña (5 vol. in. 4.º), la primera que s'ha escrit sobre tant important país. Es un treball original, que si bé no está escrit ab lo método dels de Buckle, Bagehot, Tylor, etc., (perque en aquella época faltavan los coneixements etnogràfichs, filològichs, y sociològichs d'avuy dia) té verdader mérit, puig tingué que escriurel faltant tot l'imens número de monografias que, en lo present, ajudan á tots los que d'història escriuhen. Mes tart, Balaguer escrigué son volúm titolat: *Las calles de Barcelona*, lo qual va venir á ser lo complement de sa *Historia de Cataluña*. Es una colecció d'estudis detallats sobre aquesta ciutat que fou la Reyna del Mediterráni, durant la *Edat mitja*: prompte, en pago de son treball la municipalitat de Barcelona lo nombrá cronista d'eixa ciutat, y ell correspongué, publicant una infinitat d'articles y estudis sueltos en diversos periòdichs y revistas.

Després, publicá en temps de la Revolució un petit llibre titolat *Memorias de un constituyente*, en lo qual entre altrás cosas, narra va los motius de la vinguda de D. Amadeo de Saboya, llibre que tingué un gran éxit en tota Espanya.¹

Ultimament En Balaguer ha publicat l'*Historia política y literaria de los trovadores*, obra molt notable, fruyt de grans investigacions en los arxius de las principals ciutats del *Mitjdia* de Fransa. L'erudició desplegada en dita obra es immensa. Ningú ha conegut millor que 'n Balaguer los trovadors *tolosans, catalans y provençals*. Ningú ha descubert millor la seva influéncia sobre l'Edat Mitja en general, y sobre la poesia y la literatura de las llengüas neollatinas, en particular la biografia de cada un dels trobadors hi es completa. Lo meu amic Mr. O. Crouzét, está preparant la traducció francesa de tant important obra, y no dupto que tots los amants de las lletres en Fransa, acullirán ab gran favor, aquest treball completament nou per ells.

Ultimament En Balaguer fou nombrat *Acadèmich de l'Historia*, á Madrid.

*
*
*

Després del polítich y del historiador, aném al poeta:

La major part de l'Est d'Espanya, es á dir, Catalunya, Valencia, Alicant y las Balears, ha conservat en us una llengua llatina parlada en la Edat Mitja desde lo Loire á Múrcia, y dels Pirineus als Alpes. Aquesta llengua denominada *Llemosi*, ó més propiament parlant *llengua d'Oc*, es la que ha format los diversos dialectes del Mitjdia de la Fransa, y la que ha conservat Catalunya en un estat de puresa relativa, baix lo nom de *llengua catalana*.

L' antiga llengua d' Oc transformada en diversos patuesos en lo Sud de Fransa, gracias á la unificació francesa, á Espanya ha tingut un verdader renaixement.

La tiranía del poder central en temps de la reyna Isabel, y l' intolerancia de Madrid envers las provincias de l' Est, es lo que va produhir lo despertar de una literatura que 's creya morta, y que sols estava adormida. En eixas comarcas de la vora del Mediterrani, las aspiracions democráticas hi son innatas; l' Edat Mitja no ha tingut en ellas lo carácter terrorífich que en lo centro de l' Europa. Las ciutats hi eran lliures, gobernadas per consells soberans que ellas mateixas elegian; los prínceps eran tan sols una especie de presidents. Una civilisació esplendorosa hi floria, a favorintlos arts y ciencias. L' intolerancia religiosa hi era desconeguda.

Las antigas tradicions, evocadas á un moment donat en que un govern de Castilla volia ofegar la historia de Catalunya, varen fer ressuscitar una llengua y una literatura que 's creyan enterradas ja per sempre. Bé podém dir que 'l que 's posá al davant d' aquest Renaixement en aquells moments fou en Balaguer. Va debutar ab una poesia *A la Montanya de Montserrat*, montanya que simbolisa las glorias de Catalunya. La joventut entussiasta va anomenarlo tot seguit *Lo Trovador de Montserrat*. A partir d' aquest moment, Balaguer fou la encarnació del esperit lliberal d' aquestas comarcas explotadas, oprimidas y menyspreuhadas per la estéril lleugeresa castellana.

Van restaurarse 'ls *Jochs Florals*, aquestas festas literarias que varen fer célebres á Tolosa y á la Provenza en la edat Mitja; y 'ls poetas catalans van cantar la Pátria y la llibertat, declarantse partidaris d' un romanticisme histórich, épich-popular, y fugint del Romanticisme subjectiu y pessimista dels Byron, Mussét, Dubigny, etc. Balaguer caracteriza ben bé aquesta escola llegendaria, al mateix temps que democrática.

* *

Sols llegint las sevas poesias se comprén lo foch de que l' animá 'l dit Renaixement. Hi ha en ellas un vigor y un impuls indescriptible. Lo seu llibre *A la Pátria*, es un continuo himne entussiasta á la llibertat y á la terra que 'l va veure néixer. Y es precis fer notar que 'n Balaguer no es un poeta egoista com certs poetas que volen la llibertat tan sols per sa pátria y la esclavitut per la dels altres, nó! En Balaguer, quant canta la llibertat, es per tothom!

En 1859 quan la valerosa casa de Saboya ab l' ajuda de la Fransa, va arrencar la Italia de las mans dels austriachs, aixís com de las dels

petits tirans civils y eclesiàstichs que la tenian dividida 'n Balaguer va anàrsen al estat major d' en Victor Manuel per seguir las peripecias d' aquella guerra de llibertat. Ella va inspirarli calurosas estrofas en las quals profetisá la unió dels pobles llatins.

Aquestos cants titulats *Eridanias* (del riu *Eridanus* dels llatins, avuy Pó,) son conegudíssims y molt estimats de tots los bons patricis d' Italia. Ab quin entusiasme saluda l' exércit francés á sa arribada, quant va á socorrer á la oprimida Italia! Quina descripció mes colorista no es la que 'ns fa de la vanguardia dels zuavos! Diu d' ells, que son «*un huracá vivent!*»; la Historia—exclama—obra un nou llibre per inscriurerhi las sevas gestas! Palestro, Montebello, y Magenta arrancan al nostre poeta, testimoni de tals victorias, cants descriptius que per lo inspirats semblan passatjes de la *Iliada*. Al arribar á Solferino, s' alsa davant de Napoleon III pera dirli: «Aquesta pau que tu firmas es la guerra de demá; Venecia ha de ser lliure, en tant que ella no ho será, tot una rassa malehirá ton nom.»

Quant En Balaguer invoca lo passat no es per contar las institucions caducas, ni las supersticions què s' aferran per no anàrsen, nó; al contrari; de la Historia 'n canta la lluya heróica sostinguda per *la casa de Barcelona*, per Pere II y Pere III, contra 'l poder teocràtic de Roma que, apoyantse en la inquisició y la Fransa, amenassava invadir tots los païssos llatins. Conta 'ls esforços fets per los comtes de Foix y de Tolosa pera detenir la host dels creuhats de 'n Montfort. La seva emoció es comunicativa quant se plany del desastre de Muret y de la desgraciada mort del Rey d'Aragó, d' aquell modelo de cavallers, mort que va ser la de la llibertat del pensament y de la civilització del mitjdia de la Fransa!

Son hymne al Mediterrani, titulat *Los héroes del Mar* es una invocació á las sombras dels marins ilustres d' eixas costas ahont tingué origen la civilització moderna, y dels braus ciutadants que lluytaren com homes lliures pera privar que entressin en Europa las invasions orientals, escombrant lo mar dels falutxos mahometants, que portavan sota llurs velas la superstició y la tirania.

Quant En Balaguer canta la *Provenza* titula germans seus als provençals y proclama que la patria es una per tots los llatins; aixís los invita á unir-se ab tots los que tenen lo mateix origen, y si es precis á morir com antichs romans per defensar la llibertat comuna. Provenza li va dar ample hospitalitat llavors que un Govern d' opressió obligá á En Balaguer á espatriarse. Los *Felíbres*, varen ferli un aculliment verdaderament fraternal, lo que va fer tant gran impressió en ell, que désd' aquell moment va considerar la *Provenza* com sa segona patria.

Per probarho va compondre una petita colecció de poesias en llengua provençal antiga, la qual va ser apreciada en lo seu valor per los distingits literats d' aquellas comarcas. Allí comensá l' epopeya de la gloriosa guerra que la llibertat de pensar va sostenir ab l' intolerancia catòlica en lo segle XIII en las ricas comarcas del mitjdia. També va ser allí ahont va concebirlo plan de sa «*Historia general dels Trovadors*». ¡Si n' es de fructifera la protecció donada al geni!

* *

No es tan sols en Balaguer lo cantor de la llibertat, que també ho es del amor. L' amor que inspira á en Balaguer no es aquesta passió sensual y egoista que porta á certs homes adelerats darrera d' aventuras anónimas; l' amor que canta En Balaguer, es un amor elevat, ple de grandor sentimental, que no cau ni en las descabelladas escentricitats de certs romántichs, ni en las correctas nimietats pastorils dels poetas del passat segle, que 'ns describian lo cel del amor com una *Arcadia de vano*. L' amor descrit per en Balaguer, es una passió que podria titularse «la voluptuositat del esperit»; es una passió desinteressada, inmensa, que á tot s' esten y no sofreix ni mengua, ni fatiga. Es en lo profá una mica de lo que en lo místich la passió de Teresa de Jesús, y es tan gran que á mes d' omplirli tot lo seu esperit encar 'n vessa; aixís esclama al recórdar los instants passats prop de la estimada:—«Ne tenim per ferne almoyna á tots los aymadors.»

* *

En Balaguer ha publicat últimament una colecció de Tragedias, en las quals se desplegan las qualitats del historiador, al mateix temps que las del poeta dramátich. Son eixas verdaders quadros històrichs en que 'ls personatjes se destacan ab un relleu y ab un color extraordinaris. Ni ha que son verdaderas evocacions. Dirias que 'n Balaguer es un Nigromántich, que gracias á una conjuració mágica 'ns fa coneixe 'ls morts ilustres que en ell li plau de cridar, tals qual eran quant estavan vius, y obrant tal com en las respectivas épocas obrant havían.

Aníbal, després d' haver sigut la amenssa continúa de la antiga Roma, passá davant nostre, proscrit, errant, mes ple de dignitat, preferint morir ab lo recort de sa gloria á lligarse ab l' hospitalitat á mitjas que li ofería la ciutat del Tiber.

La sombra de César s' alsa y pren cos á nostra vista, per demostrarnos que no n' hi ha prou ab matar lo tirá, quant un poble está tot preparat á la tiranía. En mitj del disbauxa d' una orgia y ab brassats ab sas hermosas amigas, es que 'ns compareixen Tibulo, Propercio y Gallio, Nerón, se 'ns presenta ple de por de morir y terminant co-

bardament la sua vida com lo mes despreçiable dels Tirans. A Safo, rodejada dels recorts de son amor verdader, vejemla pujar á la roca per enfonzarse en las onas pera sempre. Disputant son cos á la inquisició, la noble figura del Comte de Foix se 'ns destaca d'entre una munió de freres y creuhats que 'l persegueixen. Joan de Prócida vé embossat ab sa capa y desembarca en Barcelona per portar lo guant del últim dels Hauens Fauffen, á En Pere III, porque vengi aqueixa víctima del poder teocrátich y lliberi á Sicilia dels aliats d'aquells, los francesos. Tals son los personatjes que 'n Balaguer nos fa reviure.

Diré per acabar que 'n Balaguer, ^{* *} aquest gran poeta, está sempre ple de sentiment y generositat, essent en totas las suas composicions natural, elevat y fidel á la idea de llibertat y patria, grandíós en la forma y noble en los ideals en que s' inspira.

POMPEYO GENER.

CANT D' AMOR

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

Fugiu de ma memoria, grandesas de la terra
 Que com arbusts que creixen
 A vora del mar mort,
 Tan sols fruit d' amargura doneu, que 'l cor soterra.
 Sota la fosca pena, sense trovar conhort.
 Fugiu, que trista plora mon anima oprimida,
 De mentidera gloria
 Ab lo pesar estrany;
 Deixeu que 'l vol remonte á altra mansió de vida
 Ahont jamay penetra lo negre desengany.
 ¡Oh rosa sense espinas, Purísima María!
 Avuy, tan sols, ¡oh Verge!
 Jo teva ne vulch ser,
 Y en tan amor mirarme, y ab dolsa poesia,
 Cantar de ta grandesa lo divinal poder.
 ¡Oh Mare! enviam l' ángel que ab sas eternas galas
 De lo teu trono adorna
 Els nuvolets més fins,
 Y aixina reclinada en sas divinas alas,
 Me aixecaré allá ahont puga besar tos peus divins.

Y allí oubiré tas glórias, que ab veu tendra y sonara,
 Els querubins exhalen
 Formant deleytós cor,
 Mentres al cel resona ton nom divi, Senyora,
 Mes dols, més, que las notas de sos llauts de or.
 Vullech vcret, sí, María, mes... ¿qué 's lo que 'n mí passa?
 Jo sent que nova vida,
 Fa bategar mon pit...
 Y ets tu, que la materia corrent, com febla gasa,
 Fas que ab la fé te veja, ardent, mon esperit.
 Ardent, sí, qu' al mirarté, tan pura y tan hermosa,
 En mí no cap á solas
 L' amor que per tú sent,
 Y vullech que en ma veu brille sa flama esplendorosa
 Per abrasar en ella tot cor, tot pensament.
 ¡Qué bell es contemplarte! de goig font regalada
 Es ta sonrisa dolsa,
 Que 'ns ompli de consol,
 Y apaga las estrellas la llum de ta mirada,
 Com las clarors de l' auba lo resplandor del sol.
 Tú tot lo cel anegues ab delicadas onas
 De llum y d' ambrosia,
 De amor y de perfum;
 Es ditxa enganyadora la que tú no nos dones,
 No es gloria ni ventura; es sombra, pols y fum.
 Després que trista Eva, dins los abismes negres
 Nos afoná de pena,
 De plants y de dolor,
 Tú, Sol de la puresa, vens, y 'l cor alegres
 Com après la tempesta un dia de claror.
 En ton trono d' estrellas, de llum encisadora,
S' aymada y dolsa Mare
 Gojós te diu l' Etern;
 Mentres els ángels canten que tú eres senyora
 Y reina de la gloria y espasme del infern.
 Oh lliur que pur s' obria, avans de ser la terra,
 En els vergers de vida.
 Ab divinal flairor,
 Y que al formar els nubols, els mars, lo pla y la serra,
 Bellisim recreavas la ment del criador.

Tú ets la dolça mare de tot el que 'n tú fia
 Y t' ama com jo t' ame,
 Encant del paradís;
 Y si mon cant t' adrese, no es per els llaus, Maria,
 Es que t' amor cantantne me trove mes felís.
 Oh Mare, Mare amada! estrella lluminosa,
 Encis de l' alegria,
 Dolsura de la mel,
 Flairor de las aromas, bellesa de la rosa,
 Espill de la pureza, llum de la llum del cel!
 Que sentan tots, Maria, lo foch que me devora,
 Las emocions dijosas
 Que enagenada sent;
 El trovador y el sabí, la nina encisadora,
 Els abis, que tots ficsen en tú lo pensament.
 En Tú, divina flama que l' univers llumena,
 Y ab son calor dolcíssim
 Abrusa lo meu cor,
 En Tú, bálsam que curas de l' hom la trista pena
 Y en goig divinal tornes son amarguissim plor.
 O Reina, Mare mea! jo t' ame com l' aubada
 Al céfir que ab dolçura
 Sospira amorosit;
 Com la coloma tendra l' arrull de s' adorada;
 Mes que á la blanca lluna las ombas de la nit;
 Jo t' ame mes, Maria, que 'l vat ama la gloria,
 Molt mes que á sas poncellas
 Lo perfumat roser,
 Mes que el guerrer que lluyta lo crit de la victoria,
 Y sols en Tú, senyora, sonmie ab grat plaher.
 Yo t' ame, dolça aymía, ab tota ma tendresa,
 Pero desitjo amarte
 Molt mes, que 'm pareix poch,
 Y vullch al que t' adora y al que son cor t' adresa,
 Perque tots jo volguera que ardiren en ton foch.
 Oh riu que tranquil portas lo bé de l' esperança
 Y atraus lo cor del home
 Com la ovella al anyell,
 Conduixos á las platjas d' eterna benahuransa
 Al amparo dolcíssim de ton diví mantell.

MAGDALENA GARCIA BRAVO

LA PAPALLONA

NOVELA DE COSTUMS DEL NOSTRE TEMPS,

PER NARCÍS OLLER Y MORAGAS

ONEIXIA per boca del autor, avans, com qui diu, de que aquest posés la ma á la ploma pera escriurela, l'argument de *La Papallona*; vaig anar coneixent, á mesura que 'ls anava escrivint, molts dels capítols de la mateixa; y á pesar de tot, quan l' he tinguda impresa al davant; quan he hagut llegit, en lo primer capítol, la descripció de la Rambla de las Flors y entradas del Mercat de Sant Joseph á las primeras horas de un aixerit dematí d' Abril, y he reanudat mas intermitents relacions ab la Sra. Pepa, la manifassera mestressa de la casa de despesas del carrer de 'n Roig, y ab la Madrona, la vulgarota dona de poble, tant ruda de formas com santa de cor, que té en sa casa com una altra filla á la simpática y desgraciada Toneta; quan m' he trobat iniciat altra volta en los secrets d' aquell dolorós idili que teixeixen l' Amor y la Mort y ab que enllassen á la Toneta y á la esbojarrada *Papallona*, no he pogut resistir á la tentació de llensarme de ple á la corrent dels aconteixements, y he seguit darrera dels actors sentint, plorant, rient, sufrint ab ells fins á arribar á la trista catástrofe final, trágica solució de un conflicte que crearen la lleugeresa y la passió posadas en contacte, y que la fatalitat havia anat empenyent per una baixada que no podia acabar sino en l' abisme.

Y es que l' interés que desperta *La Papallona* no es l' interés d' escamoteig de las novelas únicament d' intriga que fan ballar cubilets davant de la imaginació y perden tot l' atractiu aixís que aquesta ha trobat la clau del enigma. L' interés que inspira *La Papallona* es més intens, més trascendental. No es la curiositat, exclusivament, la que entra en joch. Hí entra ab ella altra facultat superior y d' impressions més durables, la facultat moral del sentiment, y ab aquella

y ab aquesta, la facultat reflexiva, la qual veu en los incidents de la obra un dels tants epissodis de la vida que revelan la existencia d' un desequilibri, d' una anarquia fundamental en la constitució humana, y que exigeixen, baix pena d' admetre irritants injustícias providencials, alguna cosa mes que cinquanta ó seixanta anys de miserable vida en lo nostre infern.

¿Perqué la Toneta, ab son temperament apassionat, ardent, nascut pera las grans emocions del drama humá, ha de caure en mans de *La Papallona*? ¿Perqué 'n Lluís, jove, enardit per la indomable fogositat de sa sanch primerenca, malcriat per sas fácils victorias, endolentit per la vida alegre d' estudiant que aletarga la bondat nativa de sos sentiments, té d' interposarse al pas d' aquella infelís órfana, y ser, sense voler, per inexperiencia, per misteriosa impulsió de sa naturalesa fisiológica, per aturdiment, la causa de la desgracia de la infelís victima? ¿perqué aquell conjunt de circumstancias vulgars, de cada dia, que 'ls posan á la vista, que 'ls aproximan, que 'ls juntan, que 'ls confonen en la abrassada d' un plaher criminal, pera separar-los després, pera allunyarlos l' un del altre irremisiblement? ¿perqué aquella reconciliació postrera ve quan ja la ruina está consumada y la victoria de las lleys del sentiment se torna derrota per la superposició de las lleys de la patologia? Tristos problemas de cada dia y de cada moment que la vida planteja als ulls dels esperits reflexius, enigmas misteriosos d' aquesta terrible esfinge que 's diu Naturalesa y que devora á cada pas á tantas Tonetas y graba 'l dolor ab lletras de foch en lo pit de tants Lluísos.

Aquesta, aquesta es la novela que queda, la veritable novela, la novela que es un capítol de la historia de sempre, la novela del ànima, aquesta que es alguna cosa més que 'l joch retórich d' una imaginació fecunda, aquesta que pinta la humanitat com es, sense exageracions optimistas ni pessimistas, aquesta que busca los lleys de sa inspiració en la veritat, rectament sentida, exposada com ella es, y colorida y encesa per la ànima del autor que hi busca y troba, per intuició de sa sensibilitat, los elements morals y 'ls elements estétichs que fan vibrar la sensibilitat dels altres.

La acció de *La Papallona* no será, no es rigurosament històrica, com cas concretament succehit, com cas localisat; pero tots sos elements actius son certs, rigurosament certs; tots sos personatjes han viscut, viuhen y viurán; los coneixém; son figuras de carn y ossos ab las quals encaixém cada dia la má, y que sota sa máscara indiferent passejan pel nostre costat los vicis, las passions, las debilitats que ostentan llurs similars en *La Papallona*, y qui sap sí 'ls grans d' un

rosari de dramàtiques històries com lo que passen, entre tots, los personatges d' aquella novel·la. Hi ha més: fins las duas situacions culminants de l' obra, los que venen á ser finals de son segon y tercer acte, la terrible escena del enterro del nen den Castellfort y la nova manera d' acostar á última hora als dos protagonistas pera preparar la reconciliació final, no tant solzament no tenen res en si mateixos d' inverossimil sinó que las inspirá á n' Oller—y es un secret que ell no ha de tenir inconvenient en que 's fassa públich,—la lectura de dos succehits análechs contats respectivament per dos periódichs.

Y observis la consciencia ab que l' autor los prepara y 'ls justifica ja de lluny, no per medi de la pintura de costums d' excepció que fassen naturals las duas aventuras, sinó per l' anàlisis expositiu dels caràcters dels personatges que en ellas han d' actuar.

Dich dels caràcters, y ¿per qué no afegir dels temperaments? Perque hi ha que observar que per medi de *La Papallona* fa sa primera aparició en la novel·la catalana, y potser no gayre més que la segona en la novel·la espanyola en general, la escola naturalista francesa iniciada per en Balzac, portada á son grau culminant per en Flaubert, sostinguda brillantment per en Daudet y exagerada per en Zola y sos satélits. Lo criteri naturalista, la estètica naturalista, apareixen en *La Papallona*, no ja sols en los procediments literaris de confecció, sinó fins en las fonts superiores de concepció y vivificació dels personatges.

Hi ha 'l naturalisme en los procediments d' una manera franca. La distribució en quadros, cada un d' ells formant en certa manera cos apart y encadenats tots per la unitat superior de la acció; la importancia concedida al element descriptiu sobre 'l narratiu, importancia de que no 'ns planyem perque no es exagerada per lo general y perque fa de la novel·la una exactíssima pintura de nostra ciutat; tot aixó es naturalisme pur. Hi ha 'l respecte á la veritat, veritat que no per ser vista per uns ulls que enfonzan la nineta més endins que 'ls ulls del vulgo deixa de ser veritat, com no deixa de serho perque la sensibilitat del autor donga als aconeteixements una vida y un calor que no tindrian, considerats per gent ménos ben dotada. Perque,— y donguissem llicencia per aquest paréntesis,—l' art precisament consisteix en aixó. Sí

las cosas son del color
del cristal con que se miran,

l' objecte del art es ferlas mirar, mercés al cristall que l' artista hi posa á sobre, de tal manera que surtin á fora 'ls elements superiors que

viuen sepultats en sas entranyas, de tal manera que surtin los elements estéticos, los elements de alta moral que inclouhen, inacessibles á la inspecció directa de la majoría dels homes y que l' artista de debó fa brollar vigorosos ab la vareta de Moysés de sa perspicacia genial. Aixó esplica que un paisatge pintat sia molts cops superior al mateix paisatge vist en la naturalesa. L' artista hi ha trovat una nota, una impressió, un punt de vista que 'l profá no sabia veurehi. ¿Hi era? Aquí está 'l gran misteri de la filosofia, misteri que la ciencia no ha de descobrir.

Y feta aquesta digressió y exposat aquest principi que, si no fos oblidat, acabaria molts dissensions escolásticas, seguim parlant de *La Papallona* y fent notar la presencia en ella d' altre dels elements qual intervenció en la novela contemporánea es deguda á la escola naturalista.

En la antigua literatura dominava 'l carácter, estudiat en sos lineaments generals, en sos fenómens típics: mes que personas, las figuras eran personificacions, una especie d' alegorias; mes que l' héroe eran l' heroisme; mes la virtud que 'l virtuos; mes que 'l viciós lo vici. La algarada romántica acabá d' exagerar lo sistema penetrant á velas estesas en la convenció, bellíssima molts vegadas—no siguém ingrats—pero convenció al fi. Avuy impera, y es á la nova escola á qui 's deu la nova direcció, avuy impera 'l casuisme.

Ja no es la virtud, ni 'l vici, ni l' heroisme, com no es tampoch lo virtuos, lo viciós ó l' héroe 'l tipo de la literatura de ficció: avuy es un virtuos, un viciós, un héroe, determinats, concrets, inconfundibles, influits per tota aquesta série de circunstancias que en la vida real conforman la personalitat de cada individuo, y que en la mateixa vida real lo portan en cada moment, en cada situació, á obrar d' una manera determinada y no d' una altra. La edat, la posició social, lo medi ambient, l' ofici, 'l temperament de cada hú son, no hi ha dupte, altres tants factors que obran d' una manera eficacíssima sobre cada entitat moral, y que, sense cohibir en absolut la llibertat de sas accions, la oprimeixen en molts cassos tant apretadament que no sens en esforços extraordinari logra la voluntat sustráures'hi. No sostindrém pas, naturalment, que las antiguas escolas ne prescindissen en absolut; sempre lo humá s' imposa al home; pero sí que si ho tenian en conte en lo resultat, no li tenian en la indagació narrativa de las causas d' aquest mateix resultat: no descomponian com se descompon ara, y al estudiar las peripecias psicológicas que sufría la voluntat, consideravan lo cervell de las parets del cráni endintre, y las sensacions en la manera inmaterial d' operar sobre 'l ser animich. Avuy la fisiología

té en la evolució dramática la part que li correspon; la vida exterior propia y reflexa es considerada en lo que val; los caràcters son al mateix temps temperaments: ànimas que viuen dintre d' un cos lo qual obra sobre aquelles ab acció poderosa. D' aquí la importancia donada á la descripció, á la caracterisació local y personal; d' aquí tota aquesta exuberancia de detalls que distingeix á la escola naturalista, que s' exagera moltes vegadas, pero que en lo fons es lógica y té sa rahó de ser com á clau d' aconeximents que d' altra manera no resultarian justificats.

Al llegir *La Papallona* comprendrá 'l lector la pertinencia de las consideracions exposadas, veurá com hi ha tot lo que en termes genèrichs, y potser per genèrichs confosos, acabém d' explicar. D' aquí la novetat d' aquest llibre, d' aquí la importancia que entre nosaltres revesteix, d' aquí 'l valor que té en l' actual moment literari y que no hem de ser nosaltres los qui escatimem.

J. SARDÁ.

LAS ESTRELLAS

POESÍA PREMIADA AB LO PRIMER ACCESIT DE LA FLOR NATURAL

EN LOS JOCHS FLORALS DEL RAT-PENAT.

¡Qué 'm plau, las nits serenas, fixar en l' estelada
 Mos ulls tot amorosos volant á l' infinit!
 Mas alas may s' aturan si 's torba la mirada,
 Y 's queda avall la terra y 'm sent tot esperit.

L' espay se multiplica y 'l pensament l' esborra,
 Assedegat de vida, de llum, d' Eternitat:
 Y aviva sa potensa, y al llamp allunya y corre,
 Y d' ell mateix es l' ombra la propia inmensitat.

Volant melions de setgles, passant melions d' estrelles,
 Encara no vetx l' auba de l' eternal claror:
 Misteris grans sens nombre, terribles maravellas,
 Grandesas may somniadas, abismes de pahor;

Milers de sols encesos y en tots hi bull la vida
 Ab son tresor de forsas, que brolla eternament,

Y exhala en novas formas bellesas sense mida,
Que no tenen semblansa dins tot lo firmament;

Quisqun coronat d' aubas, vestit de primaveras,
Clapat de mars y serras y esbaleidoras valls,
De selvas ufanasas y onadas de praderas,
Voltat de cims que llensan horribles fogueralls,

Allí fondals inmensos ahont nostre mon cabria,
Volant dins sas tenebras exercits de voltons;
Quisqun pot ab sas alas clucar la llum del dia,
Sos crits son la tempestat que udola per lo fons.

Cenyits de boscchs ombrivols crestejan las montanyas
Penyals ahont no hi arriba ni l' aliga ab son vol:
Si 'l terratrémol puja y esqueixa sas entranyas,
D' abaix no 's pot conceixer que d' ells ne falta un sol.

Y á voltas creix l' abisme y 'ls mars tots s' esvalotan,
Y l' astre inmens clivella com fruyt que está madú:
Las onas y las penyas s' esbravan y s' assotan,
Y á l' endemá... no brilla, may més lo veu ningú.

Jo mir estels que rodan dins cercles misteriosos;
Las nits serenas dauran, las mars tornan de foch,
Visions infernals pintan darrera vels boirosos,
Que forma la tempestat quant puja á poch á poch.

Jo mir estels que venen seguits de llunas claras,
La llum que despedexen desfeta en sos colors;
Cada color que brilla l' envian de lluis caras
Y los espays emplenan de misticas clarors.

Los raigs de cada lluna jugant demunt las onas,
Dels gorchs que murmullejan lo cántich del matí,
Diamants y perlas brufan, textit bellas coronas
Y ricas filigranas ab archs de Sant Martí.

Pe 'ls comellars flairosos resonan armonias
Que sols coneix l' Altíssim, sospirs de son amor;
O trists gemechs que tornan d' allá dels eterns dias
Quant dins l' abim caigueren los angels del Senyor.

Per entre las celstias de l' auba ruborosa,
Enllá par que blanqueja llunyá l' camí del cel;
La nit es somni d' angel, bellea misteriosa,
Sublim Apocalipsis que encen los cors d' anhel.

.

Y aixís que ja passareu ¿qué sou, milions d' estrelles?
Polsina d' or que brilla confosa en l' ample espay;
L' immensitat sepulta las vostras maravellas,
Y mons y mons s' emboiran, y 'l vol no acaba may.

¿Qué son exos abismes hont l' esperit s' esglaya
Sens horas y sens terme lluytant ab l' infinit?
¿Lo somni etern hi troba sa funeral mortaya?
¿Son la buydor faresta de la derrera nit?

¿Y allí hi mora per sempre la soledat pahorosa
 Que 'ls setgles muts devora desde que 'l mon es mon?
 ¿L' immensa cort dels astres hi roda silenciosa?
 ¿Lo foch de Deu no hi crema? ¿los esperits no hi son?

¿Qui sab si exos ensómnis d' angelicas dolstras
 Hont l' ànima captiva conex lo be immortal,
 Son llas de nostra essencia que 'ns lliga en las alturas
 Ab altres sers que anyoran la patria celestial?

¿Qui sab si en mons que brillan ab resplandor serena
 Com la que dona á l' auba l' estrella del amor,
 S' hi albergan cors purissims lliurats de la cadena
 Que asi los fills de l' home portam ab greu dolor?

¿Y allá vergers flairosos d' eterna primavera
 Que n' omple d' armonías lo cant dels serafins,
 Al extasis atreuhen, y ab mística fal-lera
 L' esprit cap á la Gloria s' enfonsa llum en dius?

¿Qué val per ést la pensa de l' home soberana?
 ¿Qué valen tots los sigles, garlanda en lo seu front?
 ¡Lo trist romeu que puja y á dalt del cim s' ufana,
 Y sempre per darrera del mont un altre mont.

Devall dosser de rosas allí dorm l' Inocencia;
 Los ángels la contemplan besant son llavi pur,
 Y Deu li ha dat l' imperi sobre la Inteligencia
 Des l' astre que mes brilla fins l' antre més oscur.

Mals esperits que passen volant cap á la terra
 La miran ab enveja mesclada ab viu temor;
 Adins de sos dominis no poden ferli guerra,
 No poden despertar-la del somni del amor.

¿Mes per aidar lo vici tan sols al mon s' en venen?
 ¿Sols eix granet d' arena per ódis inmortal?
 ¿Recorts del Deu fet Home no mes aquí 'ls encenen!
 ¿Tant sols aquí amenassan las penas infernals?

¿Qui sab si en lo Calvari brollá la sanch divina
 Per mils y mils d' estrellas esclavas de l' Infern,
 Y allá lo cor espera y aconhortat camina
 Per los deserts que banya la llum del Sol Etern?

Y al nostre mon lo miran com pur estel de gloria
 Hont saben per los ángels mori lo Redemptor,
 Y aixís que apar se inclinan y adoran la memoria
 D' Aquell qui á tots abraça des l' arbre de l' amor?

Més ¡ay! n' hi ha molts que befan la lley d' Amor sagrada,
 Gaudintse ab las victorias que guanya Lucifer;
 Tempesta d' impuresa que brama esvalotada
 Y arranca las poncellas de Christ en lo verger.

Y allí com en la terra los setgles fan sa via,
 Cobrint sas értas runas immensa mar de sanch
 Son plor y lo plor nostre germans de melangia,
 Formant un riu s' abocan dins lo mateix barranch.

Y allí hi pateix lo géni l' anhel de sa morada
Cenyit son front de rosas cullidas per la Mort:
Vaxell que á dins la boira negrenca d' ivernada
Les temporals estellan avans de tocá al port.

¿Mes hont van eixos astres que rodan solitaris.
Axuts sos mars, deserta sa fas que dona esglay;
Tot rius y rius de cendra que com á trits sudáris
Enrutilan sos cadavres que suran en l' espay?

¿Quí sab si hi ha mils de setgles que 'ls va mancar la vida
Y el jorn de las venjansas baixa lo foch del cel;
Y encar las nits s' escolta per los deserts que crida
La veu que alsá las tómbas als morts de cada estel?

Si un jorn tan alts misteris la terra coneguera,
Baxara fins al home l' oretx del Paradís;
¡Germans que 'ns abrasassem per tota l' ampla esfera!
¡Lo sómni de la vida com fora un bell encís!

Dins eixa mar calmosa de llum que me rodeja,
L' amor que m' acompanya germá es del que jo sent;
M' adon de que hi sospiran los cors y que espireja
La flama de ma pensa prop d' altra flama ardent.

Al pas de cada estrella jo escolt una armonia;
Canturias de nous segles, misteris immortals:
Mes purs no sab forjarne la ardent fantasia,
Los angels més hermosos no 'n saben de més alts.

La Fe ab tots sos encisos, l' Amor ab sas grandesas,
L' afany del Be puríssim, la set d' eterna llum,
Tot puja en un sol cántich bellesa de bellesas,
Tot forma un raig de gloria, tot es un sol parfum!

¡Oh música dels astres, cantada pel Profeta,
Que pels espays ne portas lo pensament diví!
¡Ay! ¡l' ànima 't sospira y en plor amarch desfeta
Arranca veus del arpa que tocá 'l Serafí!

Donam la pau serena que tant mon cor anyora,
La pau de Deu fet Home, tresor de be immortal;
Consol de tota pena, dolcíssima penyora
Del goig que sempre dura la Patria celestial.

Molt mes que tots los astres rublerts de maravelles
Molt mes val per qui t' ama. ¡Oh Pare! 'l teu amor;
L' esguart de tos ulls dolsos que 'l brill de las estrellas;
Lo cel de ta paraula que 'l cel mateix que anyor!

GERONI FORTEZA.

D' UN BATEIG

I

«¡Butxacas de cuyro!»—Cridava la quitxalla á nostre pas pera que avuy ferintnos l' amor propi 'ls hi tirissem confits.

¡Quína tarde! Anava allavoras pels set anys. Orgullós passava entremitj d' ells ab la comitiva per las quintanas: era dels convidats mercés á mon germá 'l Gran que vá volguermhi.

Tothom mudat de las festas; las campanas repicant á bó y millor; un dia sens anar á estudi, vaja, que semblava un diumenje de debó.

¡Quín goig que feyam!... La Pubilla de la Casanova era una reyna feta y dita: grossa y alta com era, ab sa bonica cabellera rossa, rojeta de cara que semblava pintada, ulls grossos y blavenchs... donava gust de véurela. Aixó sí, era una mica xata, pero que encara li esqueya, segons vaig sentirli á dir al Gran. ¡Y qué ben composta! Ab las mans plenas d' anells, arrecadas de pam, y vestida de *senyora de Barcelona*. Sembla que la sento: feya un parlar lleugerament pal-pissot, y de tant en tant deixant anar alguna paraula pel terme dels soldats...

D' ensá que havia arribat á la vila 'l Gran no la deixava ni á sol ni á sombra: y entre 'ls convidats al bateig no podia pas haver escullit ella millor costat.

Tot lo camí varen enrahonar. Jo me 'ls escoltava tot donant la má al Noy Gran: veritat es que ben poch los entenia, ¡ey! á n' ella de res, pero 'm donava gust sentir-la. ¡Aneuhó á entendre!

Alguns cops me desfeya de la má del meu germá y 'm quedava endarrerera: Allavoras la Roseta 'm prenía pel seu compte.

Ah! Teniu rahó, que no la coneixéu á la Roseta: es cosina de la

Pubilla de la Casanova, filla del Jan Fuster, que es aquell que va més endavant, á la vora de la Susagna, la llevadora; ¿sabéu? ¡Com que 's lo padri!

Jo pensava:—¿Per qué deu estar tan trista la Roseta? ¡Tan content que estich jo!... Ja á la iglesia he sentit que boy baix deya á son pare:—«¿Per qué m' hi feyau venir?»—Es senyal, donchs, de que no li agradan gayre 'ls confits...

—¿Qué tal, lo Gran? Está gayre alegre?—va dirme en una de mas escapatorias la Roseta. Oh! y no sé per qué m' ho havia de dir á cau d' orella y gayre be somicant.

—¡Prou! li vaig respondre; la Pubilla hi fa unas riallas!

Y sense replicar va fer-me un petó, mitj rihent com solia ferho sempre, tot passantse una má pels ulls.

Va passar una estoneta, y veyent que no 'm deya res, vaig escaparme corrent cap ahont era 'l Gran, no obstant de que la Roseta 'm tenia fort porque no hi anés.

Res: volia ferlo content dihentli:—«Noy, la Roseta ve més endarrera y m' ha preguntat per tú...»—Pero, ca! la conversa estava molt arrelada. Ja eram á la vora de la Casanova y 'm va semblar que deyan:

Ella.—¿Y vosté aniria ahont jo li digués?

Ell.—En que fos á l' altra part del mon, si sabia de trobarli.

Ella.—Donchs á las vuit seré á la Tomba.

Ell.—Gracias, soch felis!

Al sentirho vaig deixarli anar la má pera fer *En nom del Pare*. La Tomba es lo cau del Follet y la Fantasma.

II

A la taula estavan de modo que tan lluny se trobava 'l Gran de la Roseta com de la Pubilla, més las miradas y las rialletas no varen parar may, per aixó, entre mon germá y la Casanova.

Jo m' aburría de bó y millor, al costat d' ell, y á la fi vaig determinar d' anarmen ab la Roseta.

Pobreta! Semblava que estés malalta. Jo hi vaig anar porque m' aburría allá ab mon germá, y me 'n dugui xasco: tampoch me va dir res ella, ni 'm va fer cap festa com solia, aduch després d' haverli parlat un xich del Noy Gran. Sos ulls negres lluhían d' un modo que semblavan dos grans dels rosaris de la padrina, fent la rateta ab la llum de la llumenera.

En acabat lo refresch, que va ésser tart, cadascú va anar per las sevas.

Jo 'm vareig ficar sota la taula á recullir confits dels molts que 'ns varen tirar los convidats, y al cap d' un ratet, per la quietut del menjador vareig deduhir que tothom era fora.

Mentres m' anava omplint las butxacas, no sé com va ésser que 'm varen tornar á la memoria las paraulas del Gran y la Pubilla avans d' entrar á la casa, y si no haguessen estat los confits la por me treu de segur de sota la taula.

¡La Tomba! De segur que de nits no hi va ningú que tinga una engruna d' ánima per perdre.

Es una balma que 'l Diable (Deu lo confonga) se va fer expressament pera viurehi ell en lo més alt saltant del torrent que serveix de terme á la Casanova.

Al bell peu hi ha 'l Gorch Negre, molt fondo (fins diuhen si es xucador) y per tanca, quan plou molt, té 'l mateix torrent que es impossible entrarhi.

Un caminet relliscós hi porta: de nits deu ésser una gola de llop de tan fosca. Be prou que hi ha qui ha vist una llumaneta que surt de la balma, 's passeja pel voltant del Gorch y torna á ficarse dintre. També 's diu que 'ls mossos de la Casanova han sentit (Deu 'ns en quart) alguns divendres, á altas horas de la nit, uns bells cops de picadors y estranyas canturias y riallas.

Ara, de dias, tothom pot anarhi sense por: no fa gota de feresa. Jo he estat á picar las toscas ab tota una colla, molts dissaptes en ben dinat, pera treurens de las mans lo such negre de las nous tendres. Com que 'l dissapte á la tarde 'l senyor mestre sol passar revista!

Pero de nits...

III

Anava pera sortir de dessota la taula perque com no 'm cabian més confits á las butxacas, ja 'ls que quedavan no 'm treyan la por, quan sento unas grossas riallas.

La Pubilla ab unas quantas amigas varen entrar parlant baix, mes jo podia sentir las perfectament de dessota la taula estant, ahont m' estava sense gosarme moure ni respirar.

—Aneuhi una de vosaltras (vaig sentir que ella deya) y després totes plegadas hi entrém; será una broma bonica ¿eh?

—Sí, sí, feren totes, rihent com unas bojas.

—Jo hi aniré, aridá una mossassa fastigosa que ja tothom li diu tia, —vosaltres us quedeu á dalt del pont y d' aquí una estoneta veniu á sorprendrens.

Molt be! molt be! acabaren totes, y entremitj de riallas varen sortir del menjador.

Quan ja no vaig sentir lo refrech de faldillas que 's va anar perdent poch á poch, vaig sortir del meu amagatall y del menjador á las foscas del tot: també hi estava jo allavoras del motiu que á n' aquella colla de donotas las feya riure tan á gust.

Mes no be anava á traspasar lo portal, uns passos precipitats que 's dirigian cap ahont m' estava, me deturaren. Al poch, entre mitj de teyas que donavan una estranya resplendor, sostinguda per aquella trepa que poch avans havia sentit riure tant, vaig veure al Noy Gran portant á pés de brassos una dona lo mateix que morta.

En mitj de la tribulació ¡cosa extranya! va venirme al pensament ahont deuria ésser la Pubilla, á qui en mon interior, no sé pas perquè, donava la culpa de tot; mes en lloch la vaig veure. Deuria tancar-se á la seva cambra y si teniu mals de cap passéusels.

Tots procuravan retornar á la Roseta (que ella era la que 'l Gran portava en brassos desmayada), y jo, veyent que feya més nosa que servey, bastant afectat per altra part, potser porque no entenia res de lo que passava, vaig anarmen dret á ca 'l masover, y hen aviat, assegut al ascó vaig quedarme adormit.

Al sendemá vaig despertarme á casa meva y al meu llit.

IV

Al poch temps una cansó corria de boca en boca pel poble explicant lo fet que no 'm sabia explicar de cap manera. Com la major part de las del género comensava:

Una cansoneta nova
bé la sentiréu cantar
treta n' es d' una minyona
que no cal anomenar...

Segons ella, una noya al véures despreciada per un hereu que en altres temps la havia feta objecte de preferencia, desesperada una nit va fer cap á la Tomba, pera demanar ajuda al Follet, y de no lograrla acabar sa vida en lo Gorch Negre; mes tant bon punt posá 'l peu en la fosca balma feu un xisclet y 's desmayá en los brassos del Follet en persona... que 's transformá, per art d' encantament en l' objecte de la seva adoració.

Lo Gran y la Roseta (que ara es la nostra jova) son los primers en cantar la cansó que 'l poble li va treure, pero generalment lo final es al viu y l' un cau en brassos del altre.

Segons li he sentit á dir un remat de vegadas al Gran, tot ho troba molt natural, menos lo fet providencial d' haverse topat al eixir de la balma portant en brassos á la Roseta desmayada, ab una colla de noyas que desde 'l pont li váren fer llum tot lo camí.

—Sino hagués estat aixó hauria corregut lo risch de trencarme 'l coll, perque la veritat es que 'l camí es molt dolent ¡Felis casualitat!

—O fet providencial, sol replicarli la jova.

—¡Protesto! los hi sol dir rihent de bona gana; ni una cosa ni una altra, y potser las duas al plegat.

Mes, may m' ha vingut prou bé pera dirlos hi tot lo que pot sentirse de dessota una taula estant.

S. FARNÉS.

L' ACTOR G. K. EN LO PAPER DE NERON.

POESIA PRESENTADA AL CERTÁMEN D' ENGUANY
DE LA SOCIETAT *Julian Romea* PERA OPTAR AL PREMI OFERT
PER LA EMPRESA.

I

Plena de gom á gom está la sala.
Vuy s' estrena en lo teatro un gran cantor.
Admiradors d' En Rubistein vingueren
de llunyas terras per' senti 'l *Neron*.

Té d' actor la anomenada
lo que 'l cantá. Ans de sortir
ningú en sa celda hi té entrada.
Com en un temple li agrada
son esperit recullir.

Diuhen que, si es personatje
histórich lo seu paper,
no sols imita sa imatge,
y ab propietat ne du 'l tratje,
sinó que invoca á aquell ser.

Ell sab molt bé, y no son faulas,
que, inconcientment molts actors,
no son ells dalt de las taulas,
ni es llur veu ni llurs paraulas
lo que en rapte aixeca 'ls cors.

Ell las veu moltes vegadas
baix lo poder d' un esprit;
y plany á damas honradas
que á dir se troban forsadas
lo que llur cor no ha sentit,

Coneix y tem la influencia
de un invisible company.
Si té d' atraurels la ciencia,
desferse de llur presencia
sab ab un mal averany.

Mes; ¡ay! no sempre en la escena
es ell. Si 'l paper li plau
s' hi entrega tant, de tal mena,
que es en Neron una hiena
y en Faust del Diable l' esclau.

II

Plena de gom á gom está la sala.
Vuy s' estrena en lo teatro un gran cantor.
Admiradors de Rubistein vingueren
de lluyas terras per' senti 'l *Neron*.

—¡Quín cómich per lo mon!—deya
al morir aquell tirá.
Y á n' ell, que quan Deu se creya,
més un aplauso 'l compleya
que la porpra que heretá.

Per' só en esperit devalla
vuy á animar al cantor,
que al veure voltats de palla,
y bratlant en la muralla
los cristians, se li ompla 'l cor.

De nou ab plaher la lira
pren, Roma en flamas vehent.
Tant l' espectacle l' admira,

y tant al cantor inspira,
que aquest ni la orquesta sent.

Mes lo poble no perdona
al artista aquest olvit:
la sala ab xiulets ressona,
fins que la escena abandona
lo cantor avergonyit.

Com allí la obra no acaba
que es Neron encare 's creu.
Sos ulls brillan com la lava,
y sa ira, al fi, s' esbrava
ab un acte vil, com seu.

Un quinqué de nafta encesa
tira á terra al recular;
bastidors, telons, tot presa
n' es de flamas. Fa feresa
¡ay las víctimas comptar!

Plena de gom á gom la sala estava:
Vuy es runa no més, y á cents los morts,
que xiular al actor imaginaren,
y xiularen al déspota, á Neron.

DAMAS CALVET.

LAS VISITAS EN SOMNI

SEGONS LOS POETAS ÁRABES.

CONCRETAT est article á una senгле nota pera justificar lo fet en una obra literaria, qual assumpto está basat en la lluyta del element cristiá ab lo musli, en una época en que 'ls serrahins dominavan en quasi tota la península ibérica y en las illas que mes tart formaren part de la Corona d' Aragó, m' abstindré de consideracions filosóficas sobre 'ls somnis, tan magistralment descrits en lo llibre publicat l' any passat per D. Arnal Mateos, «Estudios sobre el alma».

Que 'ls somnis no sols han sigut objecte d' una investigació séria per part dels qui s' han ocupat de psicologia, sino que los veyém figurar també com element histórich en los principals aconteixements de la era antiga, crech inútil demostrarho. No es estrany, donchs, que essent real lo fet, comprobadas á voltas sas prediccions, encara que fins ara inesplicables las causas, la literatura no menyspreés l' element poétich que entranyan, quan la Religió, la Ciència, la Historia y fins la Medicina los consideravan com un del estats de l' ánima, donant una importancia capdal á eixas manifestacions.

D' ells nos parla la Biblia en las conegudas interpretacions de Joseph y de Daniel; d' ell Jenofont en la *Cyropea*; d' ells Herodoto, Tito Livi y Quinto Curci, essent llurs descripcions bellissims fragments del poemas d' Homero, de Virgili y de Lucano. D' ells parlan també los poetas persas, y l' admirable poema indi de Kamrup y Kala no té altre fonament que las citas en esperit dels dos amants per medi del somni, donant lloch á aquella série de ¡interessantas aventuras.

Essent objecte d' una nota posterior las curacions obtingudas per revelacions durant lo somni extretas de la Historia dels metjes de Ibn

Aby Ossaibi' ab del Cayro, que s' apoya en fets de Galeno, Hipócrates, Oribase, Aby ben Rodhavan, Abdalmalic ben Zohar, etc., prescindirém d' ellas, concretantnos solzament á las visitas en somni, tal com nos las descriuhen los poetas del Islam.

«Los somnis (diu Ibn Kaldun) son uns dels medis per los quals s' obtenen percepcions del mon invisible: l' esperit *cardiach* se retira de tots los membres y se recull en lo cor á fi de reparar sas forsas. Es lo sol vehícul del esperit ó ánima. Si l' esperit intel·ligent podia apartar lo vel dels sentits y despendres d' éll, tornaria á recobrar llavors sa verdadera naturalesa. Si las imátges dels somnis procedeixen de l' esperit intel·ligent, son somnis verdaders; mes si procedeixen de formas que la imaginació havia trasmés á la memoria en estat de vetlla, son somnis confusos. La marca dels somnis verdaders, está en lo rápit deixondament y en la persistencia y durada de la impressió.»

«Diu lo Profeta que 'l somnis son una de las vías per las quals l' home arriba á las percepcions del mon invisible. Constituheixen quasi la meyltat del Profetisme. De tots las avisos del cel no 'n restan més que 'ls bons somnis. L' home sá los veu, ó, més ben dit se mostran á n' ell.»

May los somnis confusos ó incoherents podrán esser objecte de la interpretació, ni de la poesia. Unicament als somnis verdaders se refereixen los poetas árabes quan descriuhen las entrevistas dels esperits, y 'ls plahers de l' ánima en lo somni natural, no provocat per excitants begudas, ni per aspiració de vapors ó de ubriacadors perfums.

Tal es per exemple la entrevista de que 'ns parla Ibn Doreid en la següent poesia:

¡Ben haja, oh! la sorprenent imatje
que á visitarme vé!
y que á mos ulls un enfilay de somnis
presenta! Los deserts
atravesa, 'ls perills d' una nit bruna
desafiant ab menyspreu.
A eixa visió, si es que te pot respondre,
demánali cor meu
¿ahont anirá esta nit? ¿quí assi l' ha duta?
Y la visió—Vingué
ella á trobarme ('m diu) aixís parlantme:
—¿Digam ahont se troba ell?

—Y li he respost (eixa visió afegia)
prop de morir de set
jo l' he vist, abrusat ¡ay! per l' ardencia
de sa passió! No deu
en la font de sas llágrimas més beure—
Y ella aixís respongué:
¡Sinceritat en sos amors fou sempre
hábit en ell. Aném.—

¡Com refrescan mon cor eixas paraulas!
¡Benvinguda! Mos ulls
ara ocultar sabrán als qui 'm vigilan
un somni d' inquietut.
De besarte mos llavis, vida mia,
acabavan tot just....
encara ¡ay! apretava ta cintura
confiada á mon brás nu,
quant he vist á mos guardas adonátsen
dihent aixís:—Ben segur
que no haguera dormit si á visitar-lo
en somni son amor no hagués vingut—

Aprés, quan ja ningú me compadia,
l' esperit missatger
ha tornat. ¡Cóm me sembla, ó com m' hi semblo
per lo esblaymat y sech!)
al través de l' espay y las tenebras
emportantse en secret
tins al lloch hont dormia l' amor meva,
al meu esprit fidel.
Jo li he inspirat un somni, en que ella 'm veyá;
y aixís, sens que 'ns vegés
ningú, plegats aquella nit passarem,
car jo lliscant entrí pels párpres seus.

D' altrás aparicions en somnis nos parla lo doctor Schak en sa
obra sobre la *Poesia y l' Art dels árabes en Espanya y en Sicilia*,
que ha traduhit al castellá lo reputat escriptor Sr. Valera.

Tals son los fragments que havém escullit de la citada obra.

Poesia de Ibn Scharaf.

Presa era jo del somni
rendit per la fatiga

Se 'm presentá fantástica
la imatge de ma aymia

Altra de Ibn Chafadache:

Embolcallada en lo vel
de la tenebrosa nit,
vingué en somnis á buscarme
la gazela del Djerid.

Lo primpcep hereu d' Abdulraman, diu en altra poesia lo següent:

Ni eixa ta hermosa forma volguda
en somni envias al teu amant.

Dozy al parlar d' Abu Abdalthá (de Guadix) un dels poetas de la
cort d' Almotacim, cita los següents versos:

No m' alabeu ¡oh amichs!
per ma resignació.
Vetlláu, vetlláu vosaltres
jo m' entrego á la son,
pus sé que ma estimada
se m' apareix llavors.

Al parlar d' Abu 'l Fadhl (natiu de Berja) diu, lo mateix autor,
que recitá á Almotanin, rey d' Almeria, eixas estrofas:

Llavors durant mon somni,
mentres feya plorar á la rosada
lo fresch vent del matí,
y (¡quántas he versat també per ella!)
llágrimas regalava la més bella
floreta del jardí.

Vingué ella á visitarme
abandonant sa casa, hont, ¡oh desdita!
jo no hi puch penetrar.

Ibn Kaldun tractant del poeta Abd' Allah, Ibn el Katib cita també los següents versos:

Las nostras entrevistas
solzament en lo somni tenen lloch.

fent menció además d' una oda de Ibn-es-Sabuni sobre 'l mateix tema, com també la següent poesia d' un altre árabe:

M' ha jurat que sa imatje
vindrà durant lo somni
á véurem cada nit.
¡Brilla pera guiarla
en mitj de las tenebras
oh foch del meu desitj!

En la historia d' Antar, la vera y robusta epopeya de la rassa árabe, s' hi troba també aquest passatje, quan al véurel rodejat de sas esclavas, li diu lo Rey perque no fa cas d' ellas:

«Perque mon cor y ma pensa están en altre país diferent d' aquest, y vos sabéu que la patria ocupa 'l lloch predilet en los cors y sobre tot aquella en que l' home hi té una amiga. Separat d' ella espera que 'l seu esperit vinga á visitar-lo en lo somni, ó que l' oreig del seu país vingui á refrescarli 'l seu front.»

A est esperit ó espectre se li dona lo nom de *azur* en la llengua del Africa septentrional.

Son alusius també á aquestas visions los versos que lo citat Sr. Valera traduheix en la obra de Schak:

Me donan,
en somni al véuret, desitj
tant las rosas de tas galdas
com las pomas del teu pit.

Despert voldria acostármhi
 mes; ay! si hi corro atrevit
 veig que sempre te separa
 lo vel del espay de mí.

D' altra poeta, qual nom no recordo son los següents:

Jo li deya á ma aymía:
 Ja que ets avara de favors desperta,
 no ho sías en dormint pel qui te en troble
 per tu son esperit. Y m' responía:
 ¿Perqué donchs no dorms tu? Vina á trobarme.
 en somni: de mon cor la porta oberta
 per tu tinch: jo en viatjar no vull cansarme.
 Que 't vingúes á trobar ¡Com te plauria!

Las visitas ó entrevistas en somnis no eran sempre casuals. Sembla que los amants s' hi donavan cita com se deduheix dels versos de Iba Derrasch:

Si á la hermosa que jo estimo
 no puch veure en son jardí
 la veuré en la Vall dels Somnis
 esta nit.

Lo Sr. Valera, seguint sens dupte la traducció de Schak diu *jardí dels somnis* á la paraula árabe *Wadi 'l Kera*, que segons M. G. de Slane significa la Vall de Kera lloch de la Aràbia, y la Vall dels somnis, y que lo poeta ha empleat en lo sentit verdader emsemps que en lo figurat.

Succehía á vegadas que l' amant, vehent en somnis á sa estimada, quedava talment impresionat que 's despertava sobtadament. Aquest estat de l' ànima es la que explica lo califa Al Motadid en los següents versos:

Despertat per aquesta
 nocturna aparició
 vegi que dins ma tenda
 jo mi trobava sol,

y ella mol lluny. ¡Encare
ulls meus, vos sobra son,
y es facil que tal volta
torni la aparició!

Altre poeta fa alusió á la mateixa idea, pero d' una manera esquit-
llenta.

De una jove gazela
he fet la presa jo:
y ella m' ha apresat l' ánima
robantme primé 'l cor.
Mes quan als seus ulls ella
permet un xich de son,
es ab secreta idea.....
y estich despert llavors.

Idea y comparació semblant se troba en la següent poesia de *Tha-
ra/a* un dels poetes ante islámichs:

Nostra gent reposava en la saulosa
planura de Josor,
y enjorra de nosaltres un espectre
no 'm deixá agafá 'l son.
En forma de gazela saltadora
atravesá 'l desert
pera arribar á nostre camp, encare
no apagats los estels.
Ella vingué á trobarme, quan dormian
tranquils los meus amichs,
y 'm guardava una ronda de las tribus
de Bord y de Namir.
Era la vera imatge de ma aymía,
que de sos ulls d' isart,
fúrtivas miradetas me llensava
y 'm deya: Vina á mi mon trist amant.

No eran, empero, sempre las imatges dels amants sino que també
las dels amichs las que 's trobavan en somni, com ho consigna Almo-
tamid rey de Sevilla en sa resposta á Asbag embaixador del Rey d'
Almería en los següents versos que Schak inclou en son llibre:

Salut y ditxa us envio:
Ditxa y salut Deu vos dongui
quan en realital vos veja
y no en imatges del somni.

En cambi trobem en lo *Radj Niti* ó llibre dels Reys, de Persia lo següent pensament, que fá contrast ab l' anterior.

«No t' acostis may, ni que sia en somni d' aquell, de qui estás segur de rebre la mort».

Finalment pera completar aquest estudi y per afermar la importancia que al somni han donat los poetas del Islamisme, direm que Dozy parlant de Zyriab de Bagdad, que havia cantat molt bé davant del califa Arun-al-Raschid, y que fou després lo ben volgut de la Cort d' Abderaman segon conta que: «En somni ohía cants, y 's llevava y cri-dava á Gnazlan y Honaida duas donas del seu harem, las hi donava un llahut, y las hi ensenyava la tonada que havia sentit, en tant que ell copiava la lletra que recordava perfectament.

DAMÁS CALVET.

PREFERENCIAS D' UN PARE

QUADRO DE COSTUMS

(Traducció.)

DUAS PARAULAS DE LA TRADUCTORA.

Quan en una creació literaria, com l' adjunt quadro de costums de la inspirada escriptora y eminent poetissa espanyola D.ª Maria Mendoza de Vives, s' ha alcançat unir al atractiu d' un creixent interès, una benefactora y transcendental idea, galantment enriquida per una exuberancia de sentiment que brolla adornat de totas las galas d' un castís y elocuent llenguatje, no hi ha pera que explicar lo irresistible desitj que m' ha induhit á ensajar de traduhirla á la nostra llengua.

¿Ha correspost l' éxit á la aspiració?

Ab vehement entussiasme empenguí la tasca y verament desalentada m' atrevesch á presentarla al públich. Lo treball de la traducció m' ha estat més penós de lo que jo 'm pensava y si m' alenta la esperansa de donar á coneixer ab estricta exactitut la obra, me desanima la certesa de no haverla sapigut portar á la hermosa llengua catalana, adornada ab la castissa riquesa de llenguatje, ab que sa erudita autora la escrigué en la dolça y brillant parla de Castella. Y, si á pesar de la inutilitat de mos esforços me decideixo á publicarla, es tant per la seguritat del bé que ha de reportar al públich sa lectura, com pera rendir una petítíssima mostra d' agrahiment á la fecunda escriptora, que, filla de la agraciada terra andalussa, ha consagrat gran part dels travalls de son privilegiat ingeni, á presentar al mon literari, costums, personatjes y fets històrichs de Catalunya, concebuts y desenrotllats ab tan ardent entussiasme, com podia haverho fet lo més apassionat fill de la nostra pàtria.

Son heróich poema de D Jaume 'l Conqueridor, premiat ab lo gesamí d' or en los Jochs Florals darerament celebrats á Madrid, sa bellíssima llegenda del nostre insigne compte Jofre 'l Pelós y sa inspirada novela histórica «Un tipo que s' acaba», son més que preuhada mostra de sa estimació á la terra catalana.

Sia aquesta traducció humil, carinyosa proba de que l' amor enclós en sas ben escritas obras, no ha passat desapercebut per la última de las conreadoras de las lletras pátrias.

DOLORS MONCERDÁ DE MACIÁ.

I.

EN lo replá mes alt d' una estreta y fosca escala d' una casa, situada en un dels arrabals de Barcelona, s' hi veya en una freda tarde de 1850, assentadeta y sola una nena de 8 á 10 anys. D' esquena á un llarch corredor ahont se trobavan numeradas, com los ninxos d' un cementiri, las portas de pobras y distintas habitacions, estava silenciosa y trista, ab lo colze en lo genoll y sostenint en la oberta má son esgroguehit y hermós front.

Sos peus descalsos y son vestit en extrem usat, denotavan sa pobresa; com l' angustia de son ánima, las abundosas llágrimas que queyan de sos ulls.

Donava llum al passadís una enreixada claraboya, per la que passavan en aquell moment los postrers raigs del sol ponent, los que cayent damunt la afligida criatura, donavan á sos rossos cabells, visos daurats, esclaireixent son rostre esgroguehit y angelical, ab una aureola tant fantástica com hermosa.

Absorta la nina en sa amargura, no s' adoná de que una de las últimas portas del corredor s' obría pausadament donant pás á un home, lo qual al arribar á son costat se detingué contemplarla silenciosament.

Era, 'lque aixís la mirava, un vellet de seixanta á seixanta cinch anys, flach, d' elevada estatura y severas faccions, encara que hi havia en son rostre tal expressió de tristesa y humilitat, que bé 's pot dir que obria las portas á la confiansa á pesar del extraordinari respecte que imposava. Denotava son vestit, encara que net en extrem, una modestíssima posició; levita y pantalon negres bastant usats, armilla del mateix color cordada fins al coll y barret d' amplas y deslluhidas alas que per tenirlo allavoras á la má deixava descubert son respectable front coronat de blanquíssims cabells.

— ¡Esgroguehida, rossa y cási de sa etat! ¡Oh! ¡Com me la recorda!

mormolá 'l desconegut observant á la nena, á la qui finalment digué:

—¿Perqué ploras filla? ¿Se t' ha trencat alguna joguina, ó no volen comprártela?

—¡Joguinas! respongué la nena aixecant son front, may n' he tingut, y fins un aucellet que entrá un jorn per la finestra, me 'l vá matar en Jaume en un moment d' enutg.

—Llavors ¿perqué ploras?

—Perque al vespre vindrán de la fábrica los meus pares y en Jaume, y lo sopar no estará fet.

—¿T' has entretingut á jugar?

—No senyor, pero he perdut los diners.

—¡Perdut! ¿y cóm?

La nena redoblá son plor, girá vers enfora la butxaca de son devantal ahont hi havia un petit esquins y digué entre gemechs.

—¡Quatre rals!

—¡Valgans Deu! pero no ploris filla, los pares son sempre indulgents ab las faltas de sos fills, y quan sápigán la veritat disculparán ta imprevisió.

—Mos pares no 'm creurán per més que ho diga.

—Segons veig, has mentit alguna volta.

—May, però á la mes petita falta s' enutjan, castigantme sens escoltar mas excusas ¡Oh! Deu meu, Deu meu ¡que será de mi!

—¿Perque, filla, per qué?

—Perque he perdut los diners, además de ser una criatura inútil pel treball, puig casi sempre estich malalta, no portant sino gastos á ma pobra familia. Prou conech que 'ls sobra rahó pera no estimarme!

—No ploris més, y digam com te dius.

—Margarida Gifre, tinch deu anys y visch aquí; digué senyalant l' habitació mes próxima.

—¡Margarida també com ella! torná á mormolar lo vell, y desseguít alsant la veu digué: Vaja, tranquilisat, pren aquesta moneda que val tant com la que has perdut y compra sopar pera 'ls teus pares y pera aquest Jaume, que va matar l' aucell y que deu ser molt dolent.

—No, senyor, lo meu germá es bó, encara que molts vegadas s' enutja y 'm pega; pero 'l pare diu que mes mereixo, que soch una vagabunda que no serveixo pera rés.

—¿Y perquè no travallas?

—Jo bé ho voldria, pero no 'n sé.

—¿Y jugas tot lo dia?

—Tot no; pero com me quedo sola á casa, tinch por y me 'n vaig molts ratos al carrer, ahont m' entretinch ab altrás noyas.

—Mira, Margarida, digué 'l desconegut posantse 'l barret, quan hakis fet los quefers de la casa, no te 'n vagis al carrer, baixa á la meva habitació, que es en l' altra pis á la primera porta: allí t' estarás ab la meva germana, que encara que vella com jo, estima molt á las criaturas ¿Hi anirás filla?

—¡Vaya si hi aniré! Essent tan bó y tan caritatiu... y la noyeta al dir aixó, besá agenollada la má que li donava la moneda.

—Alsat, filla, alsat, no devem agenollarnos sino devant de Deu, digué 'l vell ab alguna severitat, y alsantla ab las duas mans, continuá son cami.

La Margarida, baixá la escala al mateix temps repetint las benediccions, saltironant d' alegría y tirant enlaire la moneda que havia esquivat tots sos pesars.

Sempre fou aixís la infantesa: com lo cel en la primavera, un petit núvol l' emboyra, y un alé d' ayre li torna sa hermosa y diafana serenitat.

II

Los pares de la Margarida, s' havian conegut en una fábrica de teixits de cotó, ahont tots dos treballavan. Ell, que acabava de perdre á la seva mare, á la que mantingué y cuidá desde noy; pensá llavors en contraure matrimoni y escullí entre las noyas de la fábrica, aquella en que mes sobresurtian las duas cualitats que en éll imperavan; y que eran per dirho aixís, la base de son carácter sech y aspre; l' amor á sa honra y 'l carinyo al treball.

Joana Camps, que tenia sis anys mes que 'n Gifre y que, encare hermosa, havia perdut la esperansa de casarse, aceptá ab gust, apasionantse bojament de son marit.

Un any visqueren bé, augmentant sa felicitat lo naixement d' un fill, que portá, com lo seu pare, lo nom de Jaume.

Qualsevulga que sia la posició social d' un home, no pot menys de rebre ab inmensa alegría lo primer fill que li neix; lo que no sempre succeheix ab los que 'l segueixen, majorment si aquestos son molts y los bens escassos. Y no 's cregui que aquest mal sia fill solament de la nostra época; puig avans que 'l cristianisme hagués estés los fonaments de la verdadera civilisació, á Roma, la gran Regina que imposava al mon sas lleys y sos ídols, se col-locava al fill que acabava de neixer en terra als peus de son pare, d' ahont, á un signe d' aquest, l' aixecavan pera esser vestit y criat com li corresponia, ó abandonat al peu d' un monument ó en lo xaragall de un camí. Y en época mes

moderna, en alguns d' eixos pobles de la India, sobre 'ls que esten son ceptre lo poder Británich, la criatura que venia ab son naixement á aumentar la miseria de sos pares, en lo moment de veure la llum sucumbia baix un munt de cendras ó en las ayguas d' algun estany, dels molts que en forma de mitja lluna, obran los indis pera regar los sembrats.

En Gifre, que als sis anys de matrimoni, se trobava ja ab quatre fills que augmentavan sa pobresa, impossibilitant á sa mare pera guanyar en la fàbrica, si no refusá brutalment al quart fill que Deu li enviava, lo va rebre per al menys tant malament, que va semblar volerli cloure per complert las portas de sa tendresa:

Lo carácter del obrer, s' havia agrejat notablement ab la injusta y continuada gelosía de sa esposa. Aquesta, que ab un recte judici y una mica de prudencia, hauria pogut esser, puig en Jaume era hó y la estimava en un principi, la pedra ahont se pulissen, ja que no era posible abrillantarias, las aspras facetas d' aquella naturalesa tosca y esquerpa, va ferlo pel contrari mes brúsch y concentrat, coneixent ja massa tardanament lo mal que ella mateixa 's causava. Allavors mirant minvar de dia en dia un carinyo, única compensació de sa existencia de travalls y dolors, cambiá de método, creyent aixís recobrar lo perdut, sens compendre que l' amor quan ha entrat en son periodo descendent, baixa ab major rapidés que 'l viandant que rellicsa per los gelats pendants d' una montanya.

Tan brusca traució no tingué per la esposa cap resultat; puig en Gifre, sens adonarse d' ella, seguí del mateix modo, per mes que la Joana per complaurel, s' adhería á tots sos capritxos, falagant unas voltas y castigant altrás, sens justicia ni oportunitat, als fills que idolatrava.

Vejém ara la situació d' aquestos.

Era 'l primer hermós com sos germans, ab un xich de talent, pero desidiós y busca rahons. Una parenta de 'n Gifre, comprenent sos apuros, pagava l' estudi del primogénit y de l' Agnés, la noya que 'l seguía, xicoteta viva, esparvillada, de temperament ardent y de bellesa poch comuna.

Dotada aquesta criatura impresionable y enérgica, del mes viu sentiment de lo just, que la feya á la mes petita arbitrariedad sublevarse contra pares y mestres, y d' una naturalesa rahonable y noble, á la que per la dolcesa y la convicció hauría sigut fácil conduhir fins als majors sacrificis, se veyá pel contrari tractada ab excessiu rigor. Sols per aqueix medi, creya 'l pare possible dominar aquell fer carácter, que com l' acer ben trempat, llensava espurnas al mes

petit colp, y com lo cristall, hauria saltat á trossos avans que doblegarse.

A aquestos dos seguia un noy, que á causa de sa delicada complexió, havia sigut criat llarch temps per sa mare de la que estava engelesit, en termes de que un bes d' aquella als altres fills, eran per la pobra criatura causa de crudels torments.

La infantesa, qual felicitat envejém, es sovint mes desgraciada del que sembla.

Lo nin, sent la pèrdua d' una joguina, ab igual desesperació que l' home la de sa fortuna. L' infant, consagra comunament á la mare ó á la dona que l' ha criat llarch temps tan cega idolatria, com lo jove á la escullida de son cor.

La gelosia y l' enveja, son las serps crudels que rodejan sa innocencia. Y ¡ay! de la criatura á qui voltan personas estúpidas que 's fan una diversió de sos puerils enfados, excitant per joch las danyosas passions que armaren lo bras del primer fratricida. Algunas voltas lo carácter de la criatura no 's desvirtua per aixó, adquirint solament certs tons foscos; altrás fins sa naturalesa física se 'n ressent, desenrotllantse penosas malalties que solen tenir funestíssimas consecuencias.

Aixó fou lo que passá ab lo ters fill del obrer. Al naixement de la Margarida, lo nin que no tenia encara tres anys, y que 's veje despossehit dels brassos de sa mare, s' entristí y perdé la gana de menjar; quan la veyá donar lo pit á sa petita germana, esclatava en crits que excitavan l' enuig del pare, lo qual solia dir: «Pégali ó li pego jo, porque aprenga á no esser envejós.» Y la mare per temensa d' enfiadar al marit, ó de que aquest castigues durament á la tendra criatura, li donava, á la més petita indicació, un petit cop en la galta.

A voltas en Jaume, que era l' ull dret de son pare, deya afalagant á la Margarida:

—¿Veus? La mare, 'l pare y jo y tots, no estimém no més que á n' ella. Lo nin aumentava allavors son plor, lo que divertia al primogénit é irritava á l' Agnés, produhint una renyina que generalment acabava ab lo cástich de la noya, lo qual empitjorant son carácter, envalentonava al germá augmentant sos mals instints.

(Seguirá.)

DEFALLIMENT

Joventut, y qué depressa
te 'n fujes del meu costat!
gayre be sens adonarmen
han passat los millors anys;
lo recort qu' al fugí, 'm dexan
no pot serme més amarch.

Joventut, dintre les venes
t' he sentit cremá, en ma sauch;
t' he sentit en la volada
del pensament escalfat;
t' he sentit en los deliris
de l' ànima febrejant.

Has omplert tots mos ensomnis
ab mes ilusions d' infant,
en lo camí m' has dat forses
per' assolí, un ideal...
Les ilusions son per terra,
l' ideal s' es fet enllá.

Qué 'm queda de mos ensomnis?
qué 'm queda de mos afanys?
Una anyoransa perpétua
d' un bé que no he gosat may;
un regust d' aquella fruyta
que no més he desitjat.

Per mon trist camí, ab la ditxa
vaig trobarme de costat:
de contemplarla tan bella
no vaig gosarli á parlar;
quan massa tart l' he cridada,
ni tampoch se m' ha girat.

¡Quina soletat més trista
per un pobre cor malalt!
tenir set d' amor, y veure
que la font se li ha estroncat;
tenir fam d' amor, de vida,
y haver de viure de fam!

Hont podré acabar mes penes?
hont podré finir mos mals?
hont trobaré la teulada
que me 'n puga axaplugar?
quí me 'n faria l' almoyna
de l' amor que vaig captant?

Ni l' esperansa me 'n queda:
só un pobre qu' arriba tart;
les caritats ja son fetes;
lo cancell ja s' ha tancat;
ni una veu dolça que 'm diga:
un altre dia, germá!

Me sent acabá' 'l coratje,
abatut, despoderat;
peró en lo fosch de ma vida,
com la llantia d' un altar,
un desitx encara hi crema,
desitx d' amor, eternal!

Qué depressa, qué depressa,
joventut, que m' has dexat!
L' esperit plega les ales
perque no sab hont volar.
Quina soletat més trista!
quin buyt al cor! quin esglay!

F. MATHEU.

PREFERENCIAS D' UN PARE

QUADRO DE COSTUMS

(Continuació.)

En Gifre, ja ho havém dit, preferia aquest fill á tots los altres, tal vegada porque era 'l més gran y 's creya que ab lo temps seria 'l sosteniment de la familia, com ell ho havia sigut de la seva, ó tal volta porque 'l cor s' inclina á aquest ó al altre, sens que un mateix puga definirne las rahons.

Aquesta mena de simpática atracció está en la naturalesa humana, y ningú pot reprimirla; lo que sí está en la má del pare es amagarla en lo fons de son ánima pera que no fereixi la susceptibilitat dels altres fills y sia, despertant l' enveja y 'l ressentiment, un constant manantial de renyinas y disgustos.

A voltas si la Joana, portada de la tendresa que tancava en son cor y que desiljava d' esplayarse, agafava 'l noy y li deya besantlo:

—No ploris, fill del meu cor, que jo t' estimo á tú lo mateix que á ells; esclamava en Gifre:

—No 'l malcries, no donguis álas á son natural envejós; y la mare ofegant sas llágrimas posava en terra 'l noy que se 'n anava sumiquejant en lo mes apartat recó de la cambra.

Aixó 's repetí tant, que no pogué menos de produhir son efecte y la tendre criatura sens una paraula de consól, sens una demostració de carinyo, enflaquí al mateix temps que son ventre s' abultava y que sas camas se negavan á sostenil.

A la fi, devorada per una febre lenta, passá de la terra al cel, sens que ni son germá, ni son pare, s' haguessin apercebut de la causa de sa mort. ¿Qui va á fixarse en las passions de las criaturas?

Tan sols la trista mare, compregué la veritat y s' indigná contra son marit; á tan violent cop l' ídol caygué de son pedestal, apareixent en cambi l' home ab totes sas bonas ó dolentas qualitats; l' home honrat y treballador, pero egoista per instínt, brusch per carac-

ter y sens més lley ni rahó, en l' interior de sa familia, que son propi capritxo. Allavoras concentrá tota sa tendresa en los altres trossos de son cor, y acriminantse sa condescendencia s' atreví á esclamar en los desfogaments de sa pena.

—¡Ah, Gifre, Gifre, si l' haguesses estimat com á n' en Jaume, mon pobre fill viuria encara!

En Gifre, no obstant, despreciá la queixa y seguí en son tarantú.

III

Han passat molts mesos; en Jaume conta ja dotze anys, y l' Agnés un de menos; es un diumenje al matí, y la noya que ha sortit per fer un recado de sa mare, acaba d' entrar sobtadament radiant de satisfacció perque porta una joguina.

—¿Qui t' ha donat aixó? pregunta la Joana.

—La padrina que 'l he trobada en lo carrer, y me l' ha comprada en la fira.

—Dónamela, esclama en Jaume.

—No més per véurela; digué l' Agnés.

En Jaume agafá la joguina, la retorsá entre sas mans, la tira enlayre y comensá á dirne mil fástichs.

—¡Tórnamela! crida la noya enutjada.

—No ho vull, digué 'l germá.

L' Agnés intentá recobrarla per ella mateixa; pero en Jaume, la repeli tant bruscament que no pogué menys que exhalar redoblats crits.

—Calla per Deu, mormolá la mare, ab la temensa que 'n Gifre que dormia se despertés irritat.

—Que me la dongui.

—Jo no ho vull.

—Es meva.

Així cridavan ja l' un, ja l' altra, aturdint á sa mare. Aquesta los feu callar donant dos cuartos á n' en Jaume pera que 's comprés un ninot igual y tornés á l' Agnés lo seu.

Lo noy prengué 'l diner y baixá á salts las escalas, tornant mitja hora després ab una joguina de terrissa.

—Lo meu es millor, digué á l' Agnés apenas alcanzá á véurela.

Aquesta tirá una ullada sobre la figura y apartá 'ls ulls d' ella ab un gesto de soberá desdeny.

—Es millor que 'l teu, sí, sí, cridá en Jaume enfurismat.

L' Agnés sonrigué per tota resposta.

—Si tornas á riureten te la faig á trossos.

—Atraveixthi, replicá sa germana.

En Jaume no necessitá mes per tirar-se sobre la noya, arrancarli la joguina, rebótre-la á terra y trossejar-la ab los peus.

L' Agnés esclatá en crits é injurias, quan una feixuga má caygué damunt de sa espatlla.

L' obrer que s' havia despertat á sos crits, sols alcansá d' aquesta escena, los insults que l' Agnés dirigia á son germá.

—¡Aixó es; me castigan á mí quan es ell qui ho mereix! exclamá la noya encarant-se ab son pare.

—Jo no li he pegat, digué 'n Jaume.

—No m' ha pegat, pero...

—Silenci; ¿perqué has de parlarli d' aqueix modo?

—Perque mereix aixó y molt mes.

—Calla.

—Que calli quan acaba de trencarme la meva figura... quan...

—Silenci.

—Pero es que vos no sabeu lo que ha passat.

—Te mano que callis.

—Així se torna mes dolent.

—¡Dolent jo! cridá en Jaume.

—Sí, sí, que en lloch de anar á estudi, jugas á botxas y l' altre dia us vareu pegar ab un altra xicot, digué vivament l' Agnés.

—No es veritat, no es veritat...

—Silenci; cridá l' obrer ab imperativa veu.

—¡Que calli després d' aquesta injusticia!

Lo pare aixecá la má, pronunciant una terrible imprecació.

—Pero senyor, si aixó clama al cel, si...

L' Agnés no pugué acabar. En Gifre, l' agafá pel brás li doná dos ó tres bofetadas y la tirá á terra. Desdixadament hi havia en aquell lloch una de las tatxas que sostenian la maquinaria de la joguina destruhida per en Jaume y que estant damunt las rajolas ab la punta alta, se clavá en un costat del front de l' Agnés. Al aixecarse aquesta, son rostre livit y ensangrentat havia cambiat completament d' expressió; sos llávis no mormolavan ni una queixa, pero son cor deya: ¡oh! ja seré gran y veurem allavors. . La Joana, groga y tremolosa, mirava á sa filla y desseguit al pare, com demanantli permís pera donarli socós. En Jaume s' havia refugiat en l' últim recó de la sala, vergonyós y arrepenit, mentres la petita Margarida, abressava plorant á sa germana, y l' obrer comprenent sa insostenible situació, agafava la gorra disposant-se pera sortir.

Mes al arribar á la porta, se presentá la padrina, á la qui bastá una mirada per endevinar lo que havia succehit. No obstant, dissimulant la mala impressió que aquella sanch li produhía, digué al seu parent:

—¿Li has pegat?

—Perque ho mereixía.

—¿Fins al extrém de ferirla?

—Fins á matarla si es necessari; avans quedaré un fill meu entre mas mans, que consentir que surti mal criat.

—Fas bé, Jaume, fas bé, que en quan á aixó de criar fills, cadascú te la seva manera. Mes escoltam; jo venia ara á dirte que havent-me d' ausentar de Barcelona, preferiria en lloch del estudi que pago als meus fillols, emportarmen, si ho consents, á l' Agnés, á la que vestiré, mantindré y deixaré alguna memoria quan jo mori.

—Que vaja en nom de deu, que no saben l' alhaja que és; mes en lo que toca á en Jaume, es altra cosa, ja li pagaré jo l' estudi; y dihent aquestas paraulas se dirigí á la porta.

—Pare, digué 'l noy, tremolant d' inquietut baix la severa mirada de sa padrina, bastants sacrificis feu; jo preferesch si es posible, entrar desde demá mateix en la fàbrica, ahont guanyaré alguna cosa per ajudar á mantenir á la familia.

En l' alegria que il-luminá 'l rostre d' en Gifre, podia llegirse aquesta resposta: ¡Que bon fill! ¡quin cor mes hermós! quan jo 'l prefereixo, ¡si dech sapiguer que ho mereix! y sortí de la habitació tant cant la porta derrera seu.

—¡A la fàbrica, si, molt ben pensat! exclama la parenta, que al desaparèixer l' il-lús pare, agafá 'l xicot pel bras, y canviant d' accent, afegí ab severitat:

—¡Hipócrita! vols treballar en la fàbrica perque t' han tret d' estudi per vagamundo y buscarehons. ¿A la fàbrica tú? vés, vés, mala espina, que tot lo bo que tu fasses ja m' ho deixo plantar en lo front.

Aquestos aconteixements en que nos havém detingut un xich pera donar una petita idea de lo que diariament succehia en la casa d' en Gifre, havian tingut lloch tres anys avans que la Margarida perdés la moneda destinada á comprar lo sopar de sos pares.

Pera la pobre nena sigué una felicitat aquell petit incident, puig trobá en l' habitació del quart pis dos sers, pobres com ella, pero indulgents y amorosos, que dolguts de son aïslament y abandono, formaren son cor, il-lustraren son enteniment y fortesqueren son esperit pera las amarguras de la vida.

La germana del capellá era viuda y havia perdut una filla del nom y edat de la Margarida, per lo qual s' encarinyá ab ella desde son

principi, y 's proposá ensenyarli lo que sabia; remunerantli ampliament son treball lo carinyo y aplicació de la noyeta.

Lo pare Andreu, aixís anomenarém al bondadós vell, vivia ab sa germana en un absolut retiro, sens més recursos que la escassa pensió del exclaustat y lo poch que per una altra part s' agenciava.

Aquest home que encloyent dins son cor la pena que l' afligia, may parlava del convent ahont entrá de nin, y en lo qual havia passat quaranta anys, ensenyá á llegir y á escriurer á la filla d' en Gifre, que ho aprengué ab tanta facilitat com las labors propias de son sexo.

La Margarida, com las pedras preciosas, necessitava sols una ma que la pulís, per ostentar son valor y enlluhernar ab son brill. No obstant de que estava encarregada dels quefers doméstichs, desitjant esser útil, apenas estigué en disposició pera treballar, se proporcioná per mediació de sa protectora, feyna de casir blanch, que feya á ratos perduts, y qual import entregava per complert pera 'ls gastos de la casa.

La mare, que envellia molt depressa y comensava á enmalaltirse de la vista, se queixá una volta á n' en Gifre de lo injust que era rebre tota la ganancia de la Margarida, al mateix temps que 's deixava á n' en Jaume, pera vestirse y altras gastos, la major part de la seva.

—Los homes son homes, y las donas son donas y alguna diferencia hi ha d' haver en la manera de criar als uns y als altras, digué l' obrer. La Joana va fer un gesto: en Gifre que l' vejà s' apressurá á afegir:

—La Margarida no guanya apenas res; además de que se la vesteix—

—¡Pobre filla meva, que de vegadas no té ni tros de sabatas! exclamá la mare exhalant un sospir.

En Gifre no contestá, y lo temps seguí son curs, portant aconceixements que l' obrer estava ben lluny de preveurer.

(Seguirá.)

MARINADA

En la gentil ribera
folgava per demunt la sorra fina
la filla de la mar,
¡Y quins cabells més rossos!
¡quins ulls més blaus!

Sà blanca tunicela
semblava lo plomall d' una gavina
quan s' alsa aletejant,
la brisa se l' enduya
d' assi d' allá.

Les ones desficiofes
per besar son peu nú totes venian
geloses á toca 'l,
y al serhi no gosavan
seguí' endevant.

Si apoch apoch fujian
ben depressa tornavan tot brodantue
son róssech escumant,
¡quin róssech de princesa
més trevallat!

Llavors ella axecantse
son peu provocador saltironava
á dins del mar entrant;
semblava una ratjada
del lleveig suau.

Saltant á una barqueta
trencava la mar plana y relliscosa
com llosa de cristall,
la barca s' hi gronxava
banzim, banzím.

Y al só de l' aura fresca
ab una veu d' amor y de dolsura
tarallejava un cant;
quan los sentits l' oían
rodava 'l cap.

Jo soch aquella nina que 'n diuhen la Sirena
la dels ullets de brases y de daurada trena:
per enlluhernar la vista d' aquells que 'm volen veure
pera lo cor lligarne d' aquells que vull atreure,
tinch llavis per donarlos dolcissimes besades
y brassos per cenyirlos d' eternes abressades,
y tendres cantarelles y un infinit tresor
de perles y riqueses y joyes desitjades,
tot es foch lo meu cor
jo soch la marinera de la barca d' or.

Jo visch dins d' una cambra de perles y petxines
y sobre un llit m' adormo d' escuma y coralines;
son mos palaus inmensos lo fons del mar hont nia
la perla embotonantne rahims de pedreria;
son mos sospirs les brises, mos besos la bonansa,
los meus esguarts l' imatge del qui mor d' anyoransa;
mos brassos son la ditxa, mos llavis son l' amor
mos llavis á tothora d' amor van assecantse,...
tot es foch lo meu cor
jo soch la marinera de la barca d' or

A mon entorn no hi viuhen verdors, boscos ni aucelles
ni flors encisadores obertes, ni poncelles,
ni fruyts omplerts d' ufana, ni hiverns esgarrifosos,
ni seques estiuades, ni Abrils armoniosos;
pero jo sempre goso d' una mateixa estada
lo dia un Sol m' envia, la nit una estrellada,
mes joyes son les joyes que tenen mes valor;
lo cel sempre está alegre quan brilla ma mirada,
tot es foch lo meu cor
jo soch la marinera de la barca d' or.

Sota mos peus se gronxan les ones sempre blaves
y venen á besarmels com un remat d' esclaves;

lo sol les petoneja llensant ses llumenetes
 qu' enmirallantshi semblan cent plujes d' estrelletes;
 lo sol que regalantme sa llum hermosa y plena
 de lo meu front llunyantne la mes petita pena
 inflama ma mirada de viva resplendor
 y desficiosa corro trescant la mar salada...

tot es foch lo meu cor

jo soch la marinera de la barca d' or.

Mes quan de rabia y ira xisclant also la testa
 la terra y mar s' espantan als brams de la tempesta;
 lo meus cabells s' aixecan y faig que mon llamp cayga;
 tothom s' esglaya al veure tan foch sobre tanta aygua,
 y 'ls tiburons botejan y la ballena crida,
 la mar avalotada va alsantse esferehida,
 y l' huracá terrible l' atupa ab mes vigor,
 y sols á ma veu dolsa torna á quedá amansida...

tot es foch lo meu cor

jo soch la marinera de la barca d' or.

Oh jovens desitjosos d' amor y de ventura,
 d' imatjes fantasioses envoltas en llum pura
 los qu' á la nit en somnis veyeu gentils bellese
 les joyes mal cobertes de totes sas riqueses,
 y al ayre abandonada la rossa cabellera
 tot un tresor os mostran que' encen vostre dalera,
 veniu, que jo os lo guardo sino os fa por la Mort,
 vostres dolcissims besos tan sols mon cor espera

tot es foch lo meu cor

jo soch la marinera de la barca d' or.

JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.

—Deu esser á missa; com es diumenje!

La Margarida no preguntá res més. Passada una hora sortí la mare de son dormitori y entregá á en Gifré que enrahonava ab en Jaume, un paper.

—¿Pera qui es aixó? digué 'l marit.

—No ho sé respongué ella; ho he trobat dessota del teu coixi y t' ho porto.

—Jo no tinch papers, digué en Gifré; y 'l llensá.

Una llum sinistre com la del llamp, esclari en aquell moment lo pensament de la Margarida. No obstant, duptant encara, cullí 'l paper y ab tremolosa veu llegí aquestas paraulas:

«Pare, no puch més; mos sufriments han arribat á son terme, y fujo pera sempre de la llar ahont vaig naixer y en la qual no hi soch estimada.»

La mare llensá un crit y caygué com morta. La Margarida esclatá en plors y lo pare en queixas é imprecacions que atragueren á tots los vehins.

Las donas rodejaren á la Juana y 'ls homes al obrer que estava com foll.

En aquells moments se feren mil conjecturas diverses, donantse com la més probable, que l' Agnés havia fugit ab un aymant, y que aquest no podia esser altre que un cavaller d' hermosa figura, ab lo qual se l' havia vist parlar diferentas voltas.

—¡Ab un home que no la farà sa muller! cridá l' honrat pare, apretant las dents y deixant veure en sos ulls la ira del enfurismat lleó; ¡tal deshonna per una filla! Mes valia que l' hagués morta.

—¡Ay! mormolava la mare que havia tornat en sí; ¡ay; la gelosía que matá al noy ha perdut á la dona!

En Gifre que sentí aquestas paraulas se redressá de sobte preguntant:

—¡Gelosía! ¿De qui?

—De lo que ella mateixa va dir ahir vespre, de tas malehidas preferencias! y doblegant lo cap torná á perdre 'l sentit.

VI

En Gifre no torná á la fábrika, ahont aquell mateix dematí, á pesar de quantas precaucions s' havian prés pera impedirho, sapigué que havia arribat la nova de sa deshonna, no obstant de havert ofert no divulgarla tots los que havian acudit al ressó de sos crits.

Se compren que la fama, alada com lo vent y armada de sos cla-

rins, com l'àngel del judici de sa fatal trompeta, sálvi grans espays y esparrami per dilatats continents las virtuts y los crims del homens y dels pobles; pero lo que no 's compren, es com un imperceptible mormull, que tots prometen ofegar, corre promptement, penetrant com lo fum per las mes petites esclètexas y avisant com ell de que deixa darrera seu una fosca ombra. ¡Ay! la maledicència, la falta de caritat, son los secrets motors que espargeixen afrentosa nova, ab mes invisible y segura promptitut, que los vents de Mars los esfluis de primavera.

En Jaume, á semblansa de son pare excusá la presencia de sos antichs companys de treball y cambiá de fàbrica. La mare que com Raquel, no volgué consolarse, comensá á perdre la vista, no podent per consegüent, fer cap treball productiu. Fins á la bona y simpática Margarida, arrivaren las consecuencias d'aqueix infortuní, puig la familia del seu promés, en extrem pundonorosa, se retregué de parlar del casament, haventse de sometre á una trista é indefinida dilació.

En la nova fàbrica y ab lo cambi complert de coneixensas, contragué en Jaume perniciosas amistats, essent la mes íntima un jove anomenat Sebastiá, que havia servit pochs mesos de fadrí en una botiga de comestibles, situada en un carrer vehí al que habitava en Gifre.

Desde la fugida de l' Agnés, apesar de que en Jaume veyá que sa mare no guanyava y que la Margarida treballava sens descans pera suplir sa falta, ell seguia sens oferir, y lo pare sens exigirli res més que lo que sempre havia donat.

Una nit, mentres la Margarida brodava calladament en l' estatje de sos pares, per trobarse en Gifre lleugerament indisposat, la Joana que vetllava ab ellas li preguntá molt baix:

—¿Y lo d' en Maurici está completament acabat?

—A aytal pregunta se cubrí de la mes viva rojor lo simpátich rostre de la noya que respongué molt baix.

—Ha estat lluny d' aquí, en un poble de la costa, ahont se traslada sa familia. Ahir lo vaig veurer un moment y 'm digué que 'ls seus pares hi consentian y que demá ó demá passat vindrian pera parlar seriament y casarnos desseguida.

—¡Y callavas ton goig!

—Es que me 'l priva la idea de deixarvos.

—¿Y per qué? En Jaume 's casará molt aviat, ja veus que pots anarten tranquila, puig que tindrem qui 'ns cuydi.

La Margarida, no contestá y sorti del cuarto, pera cercar una ma-

deixa que s' havia descuydat en lo seu. Era aquest en una part, aïllada per medi d' una cortina, de la mateixa habitació d' en Jaume. Una porta falsa oberta en l' arcova que era l' habitació de la noya, permetia que estiguessen tan aproximats los dos germans, sens molestar-se mutuament. Com la Margarida se recordava prou del lloch ahont havia deixat la madeixa, hi entrá á las foscas al temps que en Jaume deya en son departament:

—¿Y si 's descubreix? La veu de 'n Sebastiá, respongué al moment.

—Impossible, tot está perfectament calculat: en fi, si no ho vols, no ho fassis.

—No, no, que estich cansat de treballar.

Los joves callaren, y la Margarida inquieta per lo que havia sentit, torná al cuarto de sos pares ahont acabava de tindre lloch aquest altre diálech:

—Jaume, no deixis sortir á ton fill.

—¿Per qué?

—La Margarida encara que no diu res no está bona, y 's posará pitjor si l' espera.

—Viciaduras tevas; si estigués malalta 's queixaria.

—¡Qué malament la coneixes!

—Tú que no comprens que sa malaltia es un pretest pera privar á en Jaume de la diversió que ella no pot tenir.

—No diguis aixó per Deu, te sap greu que ell perdi un plaher y no que ella sufreixi. Lo matrimoni callá al tornar la Margarida, la qual se dirigí á son pare dihent:

—Pare, maneu á en Jaume que no surti.

—¿Per qué?

—No 'm trobo bé y voldria anarmen aviat al llit.

—Vesten á dormir y que s' enduga la clau.

—Ja fa dias que la va perdre.

—¿Y per ço ha de privarse 'l pobre, que treballa tota una setmana, d' una nit de ball? ¿Penses que no sé 'l mal que tens? Ves á joch com las gallinas, y no sias com lo gos del hortala que ni menja ni deixa menjar; véus que ja 'm cuidaré jo d' obrirli la porta.

En Jaume entrá en aquell moment ab en Sebastiá á despedirse de son pare.

—Adeu, fill, adeu, y que t' hi diverteixis, digué en Gifre, mirant intencionadament á la Margarida, que al desapareixer son germá torná, suspirant, á son brodat, demunt del que caygueren silenciosas llágrimas.

Allá envers la matinada torná 'l jove y 'l tancá en son quarto, tirantse, després d' un instant, vestit sobre del llit.

A las set la Margarida tingué de sortir; al tombar la cantonada de son carrer y entrar en l' altre, vejà un aplech de gent devant d' una porta.

—¿Qué ha succehit? preguntá.

—Que aquesta nit ha sigut robada la tenda de comestibles, respongué un home.

—¡Verge María! ¿y cóm?

—No se sap, pero s' ha trobat forcejat lo pany de la porta y romput un caixó ahont guardavan los diners.

—Per aquestas senyals, afegi una dona, se coneix, que 'l lladre deu esser casulá.

—Així pensan los robats; lladre de casa, pero no d' avuy, puig estava sense fadri desde alguns dias avans, digué un home.

La Margarida, que sentí 'l fret de la gregor sobre sa cara, 's girá d' espatllns al aplech de gent y pujá á casa seva, entrant apressurament en lo quarto de son germá.

—Jaume, cridá agafantlo pel bras, aixécat que 'l robo ha sigut descubert y 's sospita d' en Sebastiá.

Lo jove que acabava de dormirse, despertá sobressaltat esclamant:

¡Descubert! ¿Cóm, com?

—Com se descubreixen tots los crims. ¡Desventurat de tú, que ab aquesta feta matarás al pare!

—¿Qué ho sap?

—No, pero ho sabrá quan vinguin pera agafarte.

—Llavors, adeu; y dihent aixó obrí 'l calaix d' una taula dins del que 's veyá sobre un mocador ordinari, una pila de monedas de plata y or.

—¡Ah! exclamá la Margarida, detenintli la má ab que tenia ja 'ls diners, ¿es la teva part?

—Y la d' en Sebastiá, tot lo robat está aquí; digué 'l jove pensant disminuir ab la poca importancia del robo la gravetat del delict.

—Tot, tot: llavors t' has salvat, mormolá la germana, agafant apressuradament per las puntas lo mocador que contenia los diners, y amagantlo ab son devantal, sortí del quarto.

—¿Qué intentas? ahont vas? cridá en Jaume corrent darrera d' ella. Pero la noya guanyá rápidamente la sortida del pis y fugí tancant la porta darrera seu.

En Jaume que en aquell instant entreovirá son pensament, pressós

PREFERENCIAS D' UN PARE

QUADRO DE COSTUMS

(Continuació.)

VII

¿A qui espera la Margarida sentada, trista y plorosa com deu anys avans, en los últims grahons de la estreta escala que conduheix á sa pobre llar? ¿Perqué essent la més amorosa de las fillas, no 's troba junt al llit de dolor en que jeu son pare y en qual capsal suspira una pobre vella, emblanquida de cabells per las penas y casi cega pels plors?

Tres dias han passat desde 'l fet d' en Jaume, y en tot aquest temps la trista noya ha sostingut una terrible lluyta.

En Maurici va á venir pera tractar del casament, y l' amor y 'l deber aixecan units son crit poderós, en aquella ánima sensible y enamorada. En los moments d' indecisió pensa la Margarida aconsellarse del honrat sacerdot; mes desistint d' aqueixa idea, prengué per guia als instints de son cor y las inspiracions de son judici.

Per aixó al atansarse l' hora de la anunciada visita s' ha colcat en aquell lloch, sentintse estremir al més petit remor.

De sobte escolta de nou, aixuga sas llágrimas, serena son rostre y espera.

S' escoltan passos llunyans; no li resta dubte, son los d' un home que puja la escala; llavors s' aixeca y fent un esforç sobre sí mateixa baixa alguns grahons.

Un jove de varonil y simpática figura, apareix per los últims rams d' escala y 's detura en lo replá ahont surt á trobarlo la Margarida.

—Maurici, ¿y ton pare? li diu ab emoció.

—S' ha trobat en la porta ab un amich; además pujará apoch apoch, que 'ls pares quan se tracta de casar als fills no teneu tanta pressa com ells, replicá 'l jove radiant de felicitat.

—No sé com dirtho murmurá la Margarida ab veu apagada, pero que no puji..... una horrible desgracia ha caygut sobre nosaltres y no puch..... no dech enganyarte.

—¡Una horrible desgracial parla per Deu, parla.

—En Jaume s' ha allistat ab los voluntaris que van al Africa, y pera no presenciar las nostras queixas y llágrimas nos ha donat avuy son últim adeu.

—¡Soldat en Jaume, després de tants sacrificis pera que no ho fos! Pero ¿qué té que veure aixó ab lo nostre casament?

—Que al pare l' ha postrat una parálisis tant més terrible per quan ha estat repentina; que tú dependeixes dels teus, que m' admeteran en sa familia, que com á filla me tindrán en sa casa ahont no 'm mancará res, en tant que 'ls que 'm van donar la vida, quedarán sens amparo, l' un sufrint son dolor en lo llit d' un hospital; l' altre soste-nint sa existencia ab la mesquina almoyna del transeunt.

—Lo dia que jo mani vindrán á casa meva.

—Y mentrestant, Maurici, ¿quí guiará los passos de la cèga, qui assistirá al malalt?

—Deu ha dit: «la dona deixarà á son pare y á sa mare y seguirá al seu espós.»

—Deu me col-locá entre l' home que havia de serho y aquells que 'm donaren la vida; ton amor es la gloria de m' ánima, lo somni de ma felicitat, una aspiració meva que ha nascut en ma joventut, mentres que lo que dech á mos pares es un deber sagrat, imposat desde que vaig naixer per Deu y la naturalesa: á esser ja l' esposa, tancaria 'ls ulls y 't seguiria á la fi del mon, pero no sentho, entre aqueix bé que ansio y una obligació tant preciosa, tú mateix Maurici no duptarias un moment.

—¿Es á dir que no 't casas?

—Ja has sentit las rahons que t' he donat.

—¿Es á dir que després de tant temps me deixas aixís?

—Maurici, per Deu, tú no 'm comprens...

—Massa, massa que t' he comprés; com mes amarga es la pindola millor se la deura.

Margarida esclatá en plor, Maurici restá callat.

—¡Hola, noys! ¿esteu aquí? digué un home de blanchs cabells, tra-yent lo cap per l' escala.

—Pare, no pujéu, respongué en Maurici, la Margarida ha cambiat de pensament.

—¡Qué dius! exclamá 'l vell reculant.

—Que ja no 's casa... que 'm... deixa...

—¿Qué 't deixa? ¡Oh! donchs jo li asseguro... cridá 'l pare colérich

—Pare, per Deu, mormolá 'l jove baixant uns quants grahons.

—Sí, sí, anémsen, cridá mes fort encare 'l vell, agafant pel bras á son fill que estava á punt de caure; sí, anémsen y no t' apuris; ¡donas ray! en lo seu lloch un' altre.

La Margarida restá en lo mateix siti fins que s' estingi del tot la remor de sos passos; y després apoyantse en la paret, puig que no 's podia sostenir, entrá en sa casa, ahont caygué sense sentit.

Aquest heróich sacrifici, obscur y dolorós, com sa existencia, no fou conegut mes que de Deu, que tot ho veu, y del capellá, única persona á qui la trista noya confiava sas amarguras.

En Maurici, bó y honrat, pero de vulgars sectiments, no sapigué veure en la resolució de la jove més que una negativa nascuda de falta de carinyo.

Aquella abnegació sublime, que á haver posehit lo minyó una ánima delicada, hauria elevat sos amor fins á ls idolatria, sentlo esperar tota la vida, li despertá tan gran ressentiment, que ofegant tota reflexió, impulsat per ell, se casá apénas hagueren transcorregut dos mesos. La Margarida ho sapigué y encara que ab las llágrimas en los ulls y 'l dolor en l' ánima, va fer vots per sa felicitat. La pobre noya era molt desgraciada: sa mare havia quedat completament cega, y 'l pare no havia tornat á aixecarse del llit ahont lo postrá l' abandono d' en Jaume. Aquest, sens la gloria de sos companys, puig no li fou donat trepitjar las arenas de Tetuan y Vat-Ras, sucumbí del cólera al arripar al Africa, com si Deu, en castich de sa ingratitude, li negués fins la honrosa tomba que als altres destinava.

Tan sols la Margarida restá al costát de sos pares, essent son treball l' únich manantial que havia de provehir á las necessitats de la família.

Un dia apénas acabava d' aixecarse, trucaren á la porta, y un home ab aires de recader li entregá una carta.

Al recórrela ab la vista se posá groga, torná á dintre, agafá son cobre-espalllas y donant una escusa á sa mare, sortí pera seguir al home que l' esperava á la porta.

Després d' atravessar carrers y entrar en un gran edifici, lo desconegut se detingué devant de las enfermerias d' un hospital dihent á la jove:

—Aquí, y en lo número tres.

La Margarida passá 'l lllindar d' aquell lloch tristissim, y descubri la xifra que coronava 'l llit d' una agonitzant. Un crit desgarrador s'

escapá de son pit y corrent envers la malalta, caygué sobre 'l llit repetint:—¡Agnés, Agnés!

L' Agnés retorná envers sa germana son rostre hermosíssim, ja cubert ab las sombras de la mort, y senyalantli que s' assentés en son capsal, li estranyé las mans y li feu mil preguntas á las que la Margarida contestava entre plors.

—Vaja, serénat y escoltam, digué l' Agnés.

—¡Oh! ¿Qui t' ha portat aquí?

—La vanitat y l' orgull, los dos Satans dels nostres dias. L' orgull que 'm feya judicar las accions del pare, com si 'ls fills tinguessim dret pera tant, despertá la gelosia en lo cor de la germana y apartá á l' obrera de son treball; ¡com si aquest no fos honrat pel mon y benehit per Deu!

L' Agnés se detingué, y á tan tristíssim recort dos grossas llágrimas brotaren de sos ulls.

¡Ay! era veritat; ab la severa injusticia del pare, la filla 's cregué dispensada de sos debers, y aconsellada per la vanitat y l' amor, fugí de sa casa, pera passar rapidament del costat d' un ayman rich al lloch en que 's trobava ara, teatro constant de las humanas miserias. Quantas ¡ay! son encara mes desventuradas, puig no arriuan á ell sino després d' haver baixat fins los darrers grahons de la més repugnant disolució.

L' Agnés entre las angoixas de l' agonía, referí á sa germana los detalls de sa fugida, y com se trobava en tan trist lloch.

La historia era breu; pero dolorosíssima é impregnada de llágrimas

L' home que, com la serpent á Eva, parlá á l' Agnés de grandesa y felicitat, pera millor llansarla en lo camí de la culpa, secumbí aviat en una renyina ocasionada pel joch. Aterrada la jove per aquesta mort que la deixava sola, en país extranjer, ab un cadavre en los brassos y no bastant pervertida per avansar en la vergonyosa via que havia emprés, vengué sas galas, eixos dimonis tentadors de las hermosas desvalgudas, y ab son import feu sepultar los restos de son amant, se vesti de dol y retorná á son país. ¡Oh! ¡Qui li hauria dit pochs anys avans, que aquells richs presents, armas de la seducció, serían avans de molt venuts á un infim preu, pera comprar la fossa del culpable llibertí y 'ls vestits de dol á sa desamparada víctima.

(Seguirá.)

RONDALLA CELESTIAL

AL REVERENT PARE D. EDUARD LLANAS Y ALS EXCELENTÍSSIMS SENYORS D. VÍCTOR VALAGUER, D. JOSEPH FERRER Y VIDAL Y D. FRANCISCO GUMÁ.

Genio y figura
hasta la sepultura.

Tornava, tot xano xano,
Sant Pere, ja cap al tart
de portar al Purgatori
sufragis pe 'ls condemnats,
quant vegé quatre subjectes
disputant y atrafagats
que pujavan la dressera
de la Gloria Celestial.
Sant Pere, á qui la prudencia
ha fet calvo, fa molts anys,
y ha lograt qu' allí á la Gloria
no hi hágués conflictes may,
va pensar:—«Fiquemnos dintre
«que sent dalt ja trucarán»—
Dit y fet; obra la porta,
crich y crach, gira la clau
y un cop dins, ab gran cuidado
's posa á guaytar pe 'l pany.
No feya gayre estoneta
qu' estava aixís, observant,
quant trucaren á la porta
los novament arrivats.

—¡Válgam Jesús y María;
ja 'ls coneix!—digué 'l bon Sant,
y obrint llavors la reixeta
y fent lo dissimulat
'ls dirigí las preguntas
de costum, en aquest cás.
—¿Quí demana?—

—Som nosaltres;
obriu que volém entrar.—
—¡S' coneix qu' han dut la palma
á benehir fa molts anys,
y 'm venen ab indirectas
per sobres alló del gall!.....
—¿D' ahont veniu?—

—De Vilanova—
—¿Cóm vos diheu?—

—Jo 'm dich Gumá—
—¿Y vos?—

—Soch lo Pare Llanas—
—Jo soch en Ferrer y Vidal—
—Y l' altre?—

—¡Jo so 'l poeta
Trovador del Montserrat!—
—Aquest ja busca fer mérits
per entrar mes aviat.—
—¿Qué voleu?—

—Al Cel entrada;
peró, si no es molestaús'
voldríam tenir un rato
de conversa, avans d' entrar—
Sant Pere, com que la feyna
no 'l dú gayre atropellat
y va veure que 'ls subjectes
eran ánimas com cál,
va obrir la mitja portella
y va sortir al llindar.
—Jó,—digué primer que 'ls altres
y ab gran esprit en Gumá—
m' hi fet creus de la hermosura
de la Gloria Celestial;
peró no m' esplico encara

lo molt atrassats qu' están.
¿Perqué no fan un tramvia,
sistema funicular,
per venir desde la terra
á la Gloria Celestial?
¿Perqué, la locomotora
no fa viatjes circulars
per veure 'l Sol y la Lluna
y tantas preciositats?
¿Qué 'n fan de tantas riquesas?
¿Perqué no fundan un Banch
quals accions jo me las quedo,
tot de seguit, á la par?
—Y perqué—digué tot d' una,
lo senyor Ferrer y Vidal—
no poden aprofitarse
la llum y 'l calor solar
per posar doscents mil fusos
que no pararian may?
—¡Bibliotecas y Colegis,
Exposicions Regionals;
aixó es lo que fa mes falta
—deya 'l *Padre* entussiasmat.
Conversas y conferencias
ab Sant Agustí y Sant Pau
y enviarlas ben impresas
als incréduls d' alli baix.—
—Mentres Don Víctor, molt grave,
cridava ab tó doctrinal:
—Senyors; Senyors; permeteume.
¡Tot aixó 's pot arreglar,
constituhint desd' aquest' hora
baix lo patronat d' un Sant
la gran esquerra dinástica
de la Gloria Celestial!
—¡Malament!—digué Sant Pere—
aquets venen molt armats
y si entran, en vint dias,
tot aixó se 'n va á rodar.
—¡Ja veureu; com que la cosa
es un cas excepcional

y jo ab cosas de negoci
 tot lo que tinch m' hi he guanyat,
 ho consultaré ab lo Mestre
 y torno d' aquí un instant.—
 Pochs moments tardá Sant Pere
 en venir tranquilisat,
 mentre 'ls altres l' esperavan
 ansiosos y anhelants.
 —¿Concedit?—tots li digueren
 —Concedit tot y aprobat;
 pero com han de seguirse
 tots los trámits regulars
 y tenim las oficinas
 de la Gloria Celestial
 obertas al Purgatori
 per lo molt soroll que fan,
 tindreu d' anar á resoldrer
 los espedients allí baix
 y 's comensarán las obras
 quant los tingueu aprobats.
 —Donchs corrents al Purgatori!—
 varen dir entussiasmats;
 y Sant Pere, tot mirántsels,
 com corrian camí avall,
 deya:—M' sembla que ab vuit dias
 ho portan tot arreglat,
 y ja 'm te manat lo Mestre,
 quant vingan, que 'ls deixi entrar—

—
 Pero com que al Purgatori
 hi van tots los empleats
 d' Espanya, que no resolen
 cap qüestió de profit may,
 y que per entrá á la Gloria
 'ls diuhen «Torni demá»,
 ¡calculeu si n' hi ha per dias
 d' aquí que 'ls despatxarán!

CÁRLES PIROZZINI.

PREFERENCIAS D' UN PARE

QUADRO DE COSTUMS

(Acabament.)

L' Agnès, no tingué valor pera retornar á casa seva y s' en aná á amagar sa deshonra en las golfas en que vivía una dona, tercera un jorn en sos amors, y á qui entregant tot lo que li restava, demaná un llit per acabar sa mísera existencia.

Allí després d' una llarga malaltía, doná á llum un noy, que la dona guardá dos jorns; pero vejent que l' estat de la mare s' agravava y que 'ls recursos entregats tocavan á son fi, lo marcá de manera que pogués esser reconegut y 'l portá á la casa de la Maternitat, fent trasladar al mateix temps á la malalta al lloch ahont la trobá la Margarida.

Molts dias passá la pobre en aquell llit; al fi dels quals se despertaren sas potencias, recordá lo passat, pensá en son fill, escrigué á sa germana y 's prepará á morir.

Ara que ho saps tot, acabá l' Agnès, sols me falta recomanarte al meu fill, pregante que 'l treguis d' allí, ahont lo portaren sens ma voluntat y que li fassis de mare.

—Jo 't juro serho desde ara, exclamá la Margarida, arrodillantse al costat del llit.

—Deu y 'l mon l' ho recompensin, mormolá la moribunda, agafant entre sas mans lo cap de la jove y depositant en ella son darrer bés.

.

Es precis haver passat llargas horas ab l' anhelant inquietut que desperta en l' ánima l' ausencia inmotivada d' una persona volguda,

pera comprendre los dolors de la pobre cega per la tardansa de la Margarida.

La ansietat d' en Gifre era de distinta manera; 's recordava de l' Agnés, y una rencorosa desconfiansa, un vergonyós afany se despertava en son cor, afany que amagava á sa esposa, devorantlo en silenci, com las secretas torturas d' un amagat silenci.

La por d' un segon escándol li segellava 'ls llávis fins per aquella trista mare, que menys desconfiada y més expansiva, á la fi s' atreví á exclamar:

—¿Pero ahont pot esser la Margarida?

—¿Ahont? mormolá en Gifre; ¡en aquesta casa fa fret, lo pú escasseja molts vegadas, y no s' hi sent altre remor que 'ls gemechs d' un malalt y 'ls sospirs d' una cega!... ¡Joana, Joana! si es veritat lo que 'm sospito, morím de fam y de vergonya, avans que la gent coneixin y critiquen la nostra desgracia.

—¡Si no pot esser! replicá la mare, si ha d' haverli succehit alguna cosa inesperada, perque fins s' ha emportat la clau.

En Gifre llensá una mena de ronch y tot torná á quedar en lo major silenci. Així transcorregueren las horas del dia.

Lo sol anava á pøndres quan una clau ressoná en lo pany y la Margarida, lívida, desencaxada ab un nou dolor en l' ánima y una nova carga en los brassos, se presentá als ulls de son pare.

—¿Ahon has estat? li preguntá aquest ab gesto sever, fent inútils esforços pera mitjalsarse en lo llit.

—En l' hospital respongué la filla atansantshi.

—¿Per qué?

—Pera rébrer l' últim sospir y un preciós llegat d' una agonitsanta.

—¡Una agonitsanta, un llegat! ¿qué vols dir?

—Mireu, respongué la Margarida presentantli un nen de pochos dias que, com si compregués lo que passava, obrí en aquell moment los ulls, exhalá un gemech y estengué envers l' aterrat obrer sas tremolosas mans.

—Pero jo no comprench... ¿eixa criatura?

—No podeu retxasarla perque té la vostra sanch, exclamá la Margarida cayent de genolls y esclatant en plors.

—¡Ah! Eixa agonitsanta... cridá la mare avansant envers la filla y agafantla ab convulsiva má.

—Era l' Agnés que acaba d' espirar y á la que he jurat no abandonar á son fill.

—¡Agnés, Agnés, cridá la mare, y caygué com la Margarida de genolls al costat del llit d' en Gifré.

VIII.

¿Quín dolor no troba son consol, ni quín veneno careix de sa triaga? Pera foradar la més dura pedra, li basta al pobre manantial sa continuada gota; pera contrarestar la feresa del home més tosch, té la dona sa constant paciència, sa sublim abnegació. }

La mare cega s' ha resignat ab sa sort, la Margarida endevina y prevé los desitjos de son pare, y aquest qual dolència li permet ara passar alguns ratos en una cadira de brassos, juga en ells ab lo netet com may havia jugat ab los seus fills. Mireulos los dos colocats devant d' una finestra per la que 'l descolorit sol de Novembre deixa penetrar un de sos raigs, que ilumina sens escalfar los genolls del malalt. Lo nin que encara no conta tres anys, está dret afanyantse inútilment pera agafar aquella faixa lluminosa, sobre la que porta sas petitas mans, y que quant més la estreny més rápidamente li suig. Distret ab l' infant en Gifre no repara ab la Margarida, que inclinada damunt sa feyna, respont tristament á las preguntas de sa mare.

—¡Per qué havia de dirhos lo que no podeu remediari!

—¿Y tents pór que vinga?

—Está en son dret. Vint dias fá que vá vencer lo trimestre; desde llavors l' entretinch ab excusas; ahir estava tranquila perque á cópia d' afany havia completat los diners que li devém, pera la medecina nova que avuy s' ha hagut de portar pel pare y altres gastos que sé m' havian anat del pensament, acavan de redubírmels á la quarta part.

—¿Y per qué no acudeixes al pare Andreu?

—Perque es casi tan pobre com nosaltres y no sé quant podria tornarli lo que 'm deixés.

—¡Es natural, tú sola pera tot! ¡Ay! si al menys jo no hagués perdut la vista, ó me quedés algun dels meus altres fills... Y si aquest home arriba á pujar, no hi ha remey; 'l conech massa, es grossér com ell sol, y quan entra vé irritat contra molts que s' están ofegant com nosaltres mateixos... ¡Ah! Deu meu, ¿si será ell?

Un fort truch en la porta del pis, los feu estremir á tots. La Margarida obrí desseguida.

Un home petit, gros, de fesomia vulgar, vestit ab un pantalon fosch y un paltó deteriorat, entrá en la casa dihent sens tréures l' ample barret que cubria son cap.

—¿Encara no es hora?

—¿Sí, senyor, digué la Margarida; pero tindrà la bondat d' esperar una setmana, cinch dias solament....

—Ni un, ni mitj; ¡pera esperar estich jo! Seria bo entornarmen sense rés, després dels noranta y tants esglahons que acabo de pujar!

—Pero senyor si avuy no m' es possible, si demá....

—Demá será un altre dia; vint estadants m' han repetit ja lo mateix; per lo tant no hi ha apelació; ó 'l diner, ó desocupar lo pis; ja fa una setmana que os vaig dir aixó mateix.

—Es veritat, pero....

—Ni pera, ni poma; lo dit dit y 'ls trastets á la porta.

La cega comensá á tremolar; la Margarida peia tranquilisarla s' hi atansá y mormolá molt baix:

—No tinguéu por: ho diu, pero no ho farà, no pot.

Desgraciadament lo procurador sentí las últimas paraulas per lo qual cridá coléric:

—¿Qué no ho faré? ¡Viva Deu! ja ho veureu. Y disparat com un cohet baixá l' escala pujant desseguida ab dos homes més.

—¡Al punt, cridé, al carrer tots los trastos!

—¡Oh! esclamá en Gifre, si jo pogués aixecarme d' aquesta cadira!

—Senyor, digué la Margarida, miri lo que va á fer, miri....

—Ré, ré, agafeu las cadiras, aquesta taula, aquest bressol, tot lo que hi haja.

A aquesta ordre 'ls homes s' apoderaren dels mobles: lo nin vejent arrebossar son brés s' abressá ab ell y comensá á fer crits, mentres que la mare plorava, y en Gifre encadenat á sa cadira, aixecava 'ls punys y proferia amenassants paraulas.

De sobte, la Margarida llensá un crit y corregué vers lo pare Andreu, qui, com l' angel del consol, no apareixia en las habitacions dels pobres sino quan hi havia llágrimas per aixugar. En aquell moment entrava ab un periódich en la má.

—¿Pero, que es aixó, filla, que passa? preguntá.

—Que no solament no se 'm paga, sino que se 'm insulta y provoca, per lo qual los planto al carrer, digué 'l procurador.

—Pero aixó es una barbaritat, replicá 'l sacerdot.

—Que ho sia, ¿creu que per aixó perderé la procura? ¡Au, mi nyons, abaix ab tot!

—¿Sense consideració á aquest infelis malalt, á aquesta pobre cega y á aquesta innocenta criatura?

—Ja no considero á ningú; estich ja cansat; ¡abaix ab tot!

—Abaix no, á casa meva, pobre es, pero mobles y personas hi cabrán.

—Impossible, senyor, massa ha fet, digué la Margarida molt conmoguda, tanta molestia fins Deu sap quan!....

—Fins trobar un altra habitació, que será aviat, perque tindrás pera pagarla adelantada.

—¡Jo, jo!

—Si, filla meva, si, mirau escrit y en lletres de motllo; aeaba de adjudicarset un dels premis á la virtut. Y 'l sacerdot al dir aixó li presentá 'l periódich.

—¡A mí, impossible! ¿Qué he fet jo? digué la noya apartant lo paper.

—Lo que no sempre fem tots, cumplir ab los teus debers y encara excedirlos; haver alimentat ab ton treball al pobre orfe y á tos vells pares, per qual cuidado vares sacrificar fins lo que hi ha de mes preu en lo cor d' una noya, las il·lusions de son amor.

—¡Ahl calli, calli; exclamá la Margarida plorant.

—Pero, ¿aixó es cert? preguntá en Gifre, aixecantse per un moviment nerviós de son silló, en lo que al punt hi torná á caure.

—Cert, molt cert, digué 'l procurador que havia agafat lo periódich, sis mil rals á Margarida Gifre y Camps, sis mil rals ab que premia sa virtut la societat....

—Ab que expressa la admiració que li inspira y 'l respecte que li mereix, perque 'l diner may pot recompensar dignament á la virtut; interrompi 'l sacerdot.

—Ja comprench; pero ¡quí hauria dit semblant cosa?

—Qualsevulga que sápigá que 'l mon es tan dolent com creuhen molts y que la societat té coronas pera las virtuts dels pobres, com pera la gloria dels guerrers, y 'l géni dels grans homcs.

—Si, si, ja ho veig; y per lo mateix los felicito á tots; encara que aixó será cosa de V.; haurá dit....

—¡Jo! interrompi 'l sacerdot ab imponent dignitat, sols he mostrat ahont era amagada la perla; altres més poderosos que l' obscur exclaustrat, han vist que era veritat y apreciant son valor la realsan com deuhen.

—Si, si, ja ho veig; digué 'l procurador; ab aixó minyons, deixeu los mobles en son lloch y ab la música á una altra banda.

La Margarida, baix lo pes de sa sorpresa, havia quedat muda y anonadada en una cadira. Sa mare ab la criatura en los brassos, tremolava de cap á peus junt al silló de son marit, ahont s' havia refugiat á la entrava del procurador. En Gifre.... mes ¿qui podrá expressar dignament lo que en aquell instant passava en las profunditats de s' ánima? Ell, que mirantho tot per lo prisma mesquí del egoista interés, havia sublimat per damunt de tots sos afectes lo d' aquell Jaume, de qual pérdua 's planyia, y qual partida l' havia encadenat en aquell lloch, que era per sa activa y enérgica naturalesa com lo llit de Procusto; éll, que per un fill ingrát y crudel, havia tancat los ulls davant de las amarguras y dolors dels demés, castigant en lo tendre y enfermís infant lo que dissimulava en lo noy quasi adolescent; éll, que pel jove calavera maltractava á la dona generosa que s' inclinava davant d' un treball dur, donant per aquest germá tota sa escassa ganancia, regada ab lo plor de sos ulls y la suhor de son altívol front; éll que ara tot ho veyá, y s' execrava á sí mateix, perque sa injus'a predilecció havia despertat la enveja, y aquesta reunit las passions que cavaren l' abisme ahont havían caigut, los uns després dels altres los fills de sas entranyas. Sols li restava la Margarida.

Y aquella Margarida desdenyada avans de naixer, y á qui sempre anomenava sér inútil y enutjosa càrrega, castigada injustament en l' infantesa, humiliada y desconeguda fins á aquell moment, aquella Margarida, sens qual heróich sacrifici no hi hauria hagut, com digué ella al renunciar á tota il·lusió d' amor, á tot projecte de ventura, pera l' infelís paralítich mes que 'l llit d' un hospital, pera la pobre cega l' almoyna del tranzeunt, s' aixecava á sos ulls en mitj de sa modesta obscuritat, radiant de llum ab l' espleudor de la corona que 'l mon acabava de cenyir á sas virtuts.

Tot aixó 's presentá á la pensa d' en Gifre ab tan inesperada promtítut, com un quadro grandió, pero amagat fins á aquell instant per una fosca tela arrancada sobtament; sentint lo mes dolorós cástich que hi pot haver per un pare, lo de trovarse confós y humiliat en presencia de sa filla.

Llavors llensant un crit ronch, exclamá dirigintse al sacerdot:

—¡Pare, pare! perdoneume en nom del cel, mas injustas preferencias.

—No digueu aixó, respongué la Margarida postrantse devant del obrer, vos deviau castigarnos, vos.....

—Jo devia esser just, jo devia veure lo que tenia devant dels ulls. ¡Ay! quan severament castiga Deu ma ceguetat.

—Si, mormolá la trista mare, esclatant en plors; si, perque 'l bé d' un fill, no 'ns fá oblidar may la pérdua dels altres.

—Y jo 'ls he precipitat ab mon rigor als uns, ab mon carinyo als altres; per aixó Deu me amarga aquesta alegria privantme que puga estrenyels á tots sobre 'l meu cor en aquest moment de felicitat, digué l' obrer, y agafant entre sas mans lo rós cap de la Margarida se incliná sobre d' ella y la besá plorant.

—La felicitat, fills meus, mormolá 'l sacerdot, no existeix més que en lo compliment dels nostros debers; vos no haveu comprés bé 'ls vostres: per aixó en l' alegria d' avuy cauhen las tristas llágrimas de las faltas d' ahir. ¡Oh, si al menys lo vostre exemple servis de llissó per altres pares!

DOLORS MONCERDÁ DE MACIÁ.

A Y...

INTIMA

De ta boca, niu de perlas,
avuy n' ha sortit un mot
lo mes tendre que en ma vida
he sentit, lo mot mes dols.

—
Un *sí* tos llabis de rosa
han formulat ab passió,
contestant á una pregunta
que t' ha fet mon pobre cor.

—
Ara que sé que m' estimas
m' esglaya pensá en la mort;
¡que deu sér trist, vida mia,
sent estimat deixá 'l mon!

GONZALO VEHILS.

À MOS ESTIMATS AMICHS

D. JOSEPH GISPERT Y D.ª CÀRME PARÍS

AB MOTIU DE SON CASAMENT.

Ja ha arribat per vosaltres, jòh parella
venturosa, felis y enamorada!
L'úlich instant en que en la nostra vida
callan los llabis, y lo cor sols parla.
Pomells flayrosos de las flors més bellas,
teixits pel sentiment que al cor esclata,
avuy han fet de l'existencia vostra
la més estreta y eternal llassada.
Jo os miro recordant jorns venturosos
y enamorats parlant vos veig encara,
de fit á fit los ulls, y enlluhernantvos
ab lo foch arдорós de la mirada.
Foch de l'amor, que dins del pit, ab forsa,
febrosench y ab deliri bategava
y que avuy plé de vida més ardenta,
mes ardenta també s'encén la flama.
Y 'm fieso en vostres ulls, y en ells llegeixo
l'imensitat del plaher que os ubriaga,
que encara que los llabis no 's desclogan
sobrehix la ditxa que los cors ne guardan.
Així os vull veure jo; que 'l foch que alenta
y flameja potent en la vostra ànima
s'estenga més ardent de dia en dia
mantingut per l'alé de benhauransa.
Així os vull veure jo; y al Cel demano
que l'esqueix qu'heu plantat tregui brotada,
y sia cada brot en vostra ditxa
ramell de pau, de goig, y de gaubansa,
tant ufanós com primavera fértil
de flors y de perfums enjoyellada.

P. POUS MARÉS.

LA VENDA D' ESCLAUS

V AIG tenir ocasió, en un dels meus viatjes, de penetrar en las habitacions dels árabes á *Hellat-Kaba* y ser testimoni del ignominiós comers que 's fá ab la carn humana. Supósinse un gran pati anomenat *Zeribah*, ahont hi ha unas quantas barracas y qual porta d' entrada no la passa cap extranjer que no sigui comerciant del *gènero*, devent jo á una gran coincidencia 'l que pogués entrar en aquell tancat de llágrimas.

Lo *Zeribah*, me deya 'l meu guía, es propietat d' un Gran Senyor, qual fortuna es feta ab la venda de molts milers d' esclaus fets presoners á tribus llunyanas y conduhits carregats de cadenas en aqueix mercat, pera no veure per may més la seva familia ni la terra que 'ls va veure neixe. Una volta son en lo magatzém ó *Zeribah*, se 'ls hi treuhen las cadenas y se 'ls alimenta molt bé á fi de que fassin goig y no desmereixi la mercaderia.

Al arriuar á la porta del *Zeribah* varém veure ajassats sobre un munt d' herba duas noyas y tres noyets, que servian de mostra ó anunci del *establiment*. No vos creyeu que estiguessin allí sols, un árabe més brut que negre, de cara ferrenya y armat d' un gros garrot guarda la porta y la *mostra*.

Entrém á dintre ab tot y la mirada penetrant del dit porter, presentantse á la vista una cinquantena de sérs humans tots negres, pares, mares, fills, germans, tots reunits allí pera ser venuts separatament á gust dels compradors. Tots aquells sérs, germans nostres, habian de ser llogats, venuts hipotecats ó canbiats per un grapat d' or, ó per drogas, telas ó bisuteria d' Europa.

L' árabe de cara ferrenya, es lo guardiá de totas aquellas ovellas humanas, y ¡ay! pobre del que no fa la cara alegre quan entra algun com

prador; pobre del que no te gana, pobre del que no balla quan tal capritxo té 'l bárbaro guarda.

Allí no 's pot llessar una llàgrima per la mare venuda 'l dia avans, per lo pare mort á mans del butxí guardiá, per la patria que serva 'ls més carinyosos y tendres recorts; allí s' ha de riure ab la cara per més que sagni 'l cor.

La meva visita va esser á l' hora de descans d' aquells desdixats, trobantse tots ajeguts á la sombra d' uns grossos arbres que s' aixecaven en un costat del pati, los uns dormint, los altres pensatius, havent sorprés alguns ulls molt espressius aguantantse 'l plor al veure que mos ulls humitejavan al contemplar tanta desgracia.

La hora del mercat s' acostava. Mercaders de molts lliguas lluny havian vingut pera firarse, y 'l Gran Senyor aquell dia havia tingut compte d' enjoyar á las noyas ab bissuteria falsa y fer reutar als joves fins que la pell tregués un llustre d' ébano.

Entre 'ls esclaus me cridá molt la atenció un hermós grupo, digne de ser pintat ó esculptorat. Era una hermosa dona com de trenta anys d' un perfecte negre, ulls vius y mirada carinyosa, que tenia abressada, ajeguda al costat d' ella, una noyeta d' uns dotze anys tan hermosa com ella y que per la perfecta semblansa deyan molt bé ser mare y filla.

—¡Ay filla meva, deya la mare, pot ser aqueix es l' últim Sol que 'ns ilumina plegadas.

—No mare meva, no diguéu aixó, ja 'ns vendrán las duas á un mateix Senyor, jo no vull separarme de vos.

—Ay ma filla que 'l meu cor se fa trossos augurant una separació que 'm matará.

—Mare meva no ploreu, que 'l Senyor nos separaria, y si feu la cara contenta potser nos vendrán plegadas. Rieu, rieu que 'ns miran.

La pobre mare s' aixuga desseguida 'ls ulls que comensavan á es-purnejarli y probá de sonriure inútilment.

—Filla meva, treute aqueix collaret de perlas, que 't fa ser tan hermosa, puig aixó potser pujaria tan lo teu preu que un mateix Senyor no podria comprarnos.

—Sí, mare meva, ja m' el trech.

—Escolta, ves á demanar á aqueix Cristiá que 'ns mira y fa cara de ser molt bó, que 'ns compri, que li treballarém tot quant vulgui y estará content de nosaltres.

La pobre noya aprofita aquell moment que 'l guardiá era fora la porta per corre cap á mí, exclamant:

—Senyor, comprim ab la meva bona mare, farém tot quant vulgui, sempre cantém y estém molt alegres.

En aquell moment hauria donat tots los tresors del mon pera poder comprar aquell parell de criaturas. Mos ulls s' ompliren de llágrimas y aixecantlasi 'l vel vaig exclamar ab tot cor: Deu meu amparéu aqueixas duas infortunadas.

La pobra noya fugí espantada, observant que 'l negre guardia venia enfurismat cap á nosaltres.

—Qué significa aixó d' haverte tret lo collaret de perlas, cridá ab veu enrogallada.—

La noya, doná una mirada á sa mare com preguntantli que havia de respondre, mes aqueixa l' abressá y digué al negrot.

—M' ha semblat que ma filla es més hermosa sense 'l collaret y per aqueix motiu li he fet treure.

—Lladre del Gran Senyor, cridá 'l negre donant al mateix temps un fort cop de puny á la infelís dona, torna á posar lo collar de perlas á *Scibaka*, puig que aixó pot aumentar lo seu preu de cent pias-tras.

Arrivá, per fi, l' hora de la venda y anaren entrant fins á 60 mercaders, la major part egipcis y berberins. Los esclaus se colocaren baix lo cuidado del negre guarda drets y en rengla, volgüent aparentar alegría, pero demostrant l' espant en sos ulls.

Lo Gran Senyor, que entrá ab los mercaders feya l' article del *género*, de la manera més repugnant; las pobres noyas eran examinadas las feyan aixecar, caminar, geure, aixecar, sentarse, ballar, cantar y tot lo més repugnant que 's puga imaginar; als homes, los examinavan també escrupulosament, los feyan corre, aixecá pesos, pujá als arbres y altres exercicis per veure si eran robustos.

La mare *Scibaka* mirava ab aire d' angunia á tots los que se li acostavan, tenint agafada estretament á sa filla.

Tots los mercaders havian passat sens fer cas d' ellas quant aparegué un home, ni negre ni blanch, vestit ab una llarga túnica que per lo bruta ni 's sabia de quin color era, y dirigintse dret á la mare l' agafá bruscamment per la boca, fentli obrir, la examiná y posá preu.

Si fos possible en los negres veure 'l cambi de color que 'ns produheixen las sensacions fortas, prou la mare de *Scibaka* s' hauria tornat blanca com la neu, tal era l' espant de sos ulls.

Ab un arranch de verdadera mare, se tirá als peus de son antipático comprador y anegada [ab plors li demaná? que comprés també á sa filla, fentli tota classe de promesas; pero lo mercader sols respon-

gué, que no era rich per mantenir canalla y que la comprava á n' ella pera treballar.

Lo desespero d' aquella dona no 's pot explicar; abraçada ab sa filla plorant á gran crit las duas, era per fer eternir á qui no hagués estat mercader árabe, lo qual considera al esclau com á cosa y no com á persona.

Lo tracte entre 'l Gran-Senyor y 'l mercader se tancá; aqueix se tragué d' una bossa de cuyro un grapat de monedas, y jo agafant pel bras al meu guia fugí talmént horrorisat, passant la porta al mateix temps que vaig sentir lo crit més estrident, més desesperat, més agre que jamay puguí sortir d' una mare. Convulsivament me vaig mossegar los punys desesperat de no poguer remediar tanta miseria, tanta ignominia.

No hi ha vegada que recordi aqueix fet, que no ressoni en mas orelles aquell espantós crit de la pobre mare de *Scibaka*.

JOSEPH RICART GIRALT.

ÍNTIMA

PER L' ALBUM DEL MEU AMICH EN LLUÍS ROCA Y FLOREJACHS

I

¡Quí avuy pogués tornarhi
á aquells hermosos jorns de Primavera!
¡quí com un temps á estarhi
tornés al molí vell de la rivera
hont tot goig respirava,
hont las horas brevíssimas trobava!
Mon cor tot just se veyá
de ma vida en l' albada esplendorosa,
y encara no entreveya
l' esclat y 'l goig de la passió amorosa,
quant de sopte, oh ventura,
se va sentir ferit per ta hermosura.
Oh María, María,
cor virginal, primaveral poncella
que al amor meu s' obria
en lo mes de la rosa y la oronella,
¿per qué la mastralada
se t' emportá quant te vejé esclatada?
¡Quí creguera llavoras,
encegats pel desitj, que la fortuna
escursés tant sas horas
y marcís nostras ditxas una á una!
¡quí may pensar ¡podia
que 'l sol del nostre amor així 's pondria!

II

Las ratxas tardivencas
s' enduyan lo bon temps y l' aucellada;
las boyras hivernencas
enterbolian ja la serralada,
y de dol se vestía

cel, y mar, y montanya, y vall ombria.

Tots-Sants era á la vora
 vivia *ella* al molí, sota d' Olesa;
 ¡qué trist feya 'l defora!
 la roda del molí, per l' aygua empesa,
 s' oia sols, y contrita

la veu de la campana de l' hermita.

Llavors la vaig coneixe.
 ¡Quina tarde d' Octubre mes hermosa
 aquella en que va neixe
 mon puríssim amor! Per la flayrosa
 solitaria rivera

del Llobregat, pujava ploranera.

Afanyosa corria
 del mas cap al molí, que de sa mare
 lo plor amarch sentia
 y 'ls llaments escoltava del seu pare:
 aquella nit ¡pobreta!

l' ánima doná á Deu sa germaneta.

Tots-Sants vejé ab tristesa
 l' enterro de la nina sens ventura;
 lo carré Ample d' Olesa
 semblava lo carrer de l' Amargura;
 tothom allí plorava
 per aquell serafi que s' entornava!

III

L' hivernada fugia,
 y ab sas aus, y ab sos cants, y ab sa ginesta,
 l' Abril gojós venia
 cobrint la terra de florida vesta.

Ell al mas vejé neixe
 nostres amors, y 'ls alentá, y 'ls fiu creixe.

Bell Abril de ma vida,
 quant t' he plorat, quant te ploraré encara!

Quina ánsia desmedida
 que res tem, que ho vol tot, que may se para,
 los nostres cors llavoras
 sentian, breus trovant las llargas horas!

¡Oh mas de la Garriga,

hont los desmayos y 'ls poncemers hi creixen;
oh fresca vall amiga,
hont tot l' any las violeras hi floreixen;
oh hermosas *parelladas*,
quí ara us vejés, com en millors vegadas!
La matinera alosa
saludava ab sos cants al naixent dia;
la parella afanyosa
manada pe 'l Anton lo solch obría,
y jo, al hort saltant destre,
te mirava sortir á la finestra.
—Baixa, ma enamorada,
baixa, que es tart! tot consirós te deya
Ben prest la serralada
pe 'l caminal dels presseguers nos veyá
rodar. Tú flors cullías,
rihent, y cantant, y fentne bogerías.
Y á la tarde tranquila,
quant lo sol ponentí ab sa llum daurava
los panells de la vila,
quant l' ombra de l' hermita s' allargava,
pe 'l camí vell de l' era
baixavam al molí de la rivera.

IV

Era al Febrer. Sentada
vora l' escó així 'm deya ella plorosa:
—Qué trista y desolada
que quedo! 'l pare mort, lluny tú, anguniosa
la mare que, pobreta,
no fa més que plorar á la Tereseta!
Perqué t' en vas! Assaltan
estranyos pressentiments ma fantasia,
Queda! ja 'ls prats s' esmaltan,
la neu dels cims ja 's fon; sa oló 'ns envía
la flor del atmetller; la pastorella
crida al bon temps... ja hi ha verdor novella.
No t' en vagis! Qui rebre
pot los misteris delboyrós pervindre!

Afany y dols á rébre
vas ben segur: res més esperis tindre....

Mon cor ta fredor endola!
¡qué faré aquí, si 'm deixas tota sola!

V

Lluny d' aquella llar santa,
lluny, ben lluny m' en aní! Qui dir poguera
quánt d' afany, pena quánta
sentí mon pobre cor, que amor tot era;
mon cor, que sols vivia
per ma verge gentil, per la María!

VI

Tres anys després tornava
al Llobregat. Ja sa aura matinera
mon front petonejava;
ja veyá 'l salzerám de sa rivera;
¡oh terra de ventura,
per fi 't trobí en lo plé de ta hermosura!

Lo temps del truil venia,
y ab ell lo goig, y 'l ball, y la tabola;
al Sol ixent lluhía

la vermella magrana y l' etzerola,
y 'l cant de la vermada
retrunyia per tota la encontrada.

Te busquí per Olesa,
te busquí pel molí, pel mas, per fora,
per tot!... Plé de tristesa
mon pobre cor que com ahí avuy plora,
oh, María, María,
en vá morir de mala mort volia.

Visqué, y encara alenta,
y tú mentres tant lluny, en terra estranya,
ignoras que 's lamenta
sempre que 'l poble veu que 'l riu sant banya,
aquell que en millors dias
partí ab tu sos dolors, sas alegrías!

F. BARTRINA.

LO BALL

No he ballat may; y no sé si dir que me 'n penedeixo. M'agrada veurer, en mitx de una plassa enramada y plena de gom á gom de frescas y alegroyas donzellas y de enamorats fadrins, ó en salas enlluhernadoras pel brill de centenars de llums, de milers de diamants, que com perlas de rosada sobre las flors, en lo cap y en lo pit de seductoras damas resaltan y d' infinitas miradas de foch que del fondo dels cors esclatan, y perfumadas per tots los olors de la primavera y per tots los encants del amor, parellas enbadalidas en sos somnis, que s' apretan y s' empenyen rodant desafortadas en lo terbolí del wals, ó gronxantse dolsament al suau oretx de la americana, afogats tots lo sons de la terra, cruixits de robas, murmuri de paraulas misteriosas, fondos sospirs y estretas de ma, pel torrent d' armonia que sembla devalla del cel pera conmourer y fer dalir tantas ánimas. ¿Que revelan aquells fronts purs y serens;...suats, després, enterbolits, frets y mustis, quant mor en l' espay l' última nota de la dansa? ¿Que tancan aquells cors jovenivols y tendres; cansats, despres, y batent ab forsa com si cridessin quelcom que se 'ls escorra, al reflectir los miralls l' ultim ratx dels llums que s' apagan? ¿Qu' ha passat per aquell estol d' ensisadoras noyas, que rialleras y afalagadas, lleugeras y saltadoras com cabras daynas entran en lo ball, y surtan després al despertar l' alba, capficadas y pensativas, mudas y esllanguidas, com la delicada flor mitx esfullada, que fou tota la nit companya de sas gracias y de sas amarguras, penjadas del bras d' algun galant, que distret contempla com en lo cel se van fonent las últimas estrellas? ¿Qu' es lo ball?...

Còm no ballo tinch mes ocasió d' estudiar lo ball , encara que m' afanyo á confessar que corro molt perill d' equivocarme , perquè la práctica esvahiex , á voltas, las mes ben fundadas teorías. A la major part dels balladors y dels no balladors cridarà l' atenció que vulga filosofar sobre lo qu' es per uns una deleitosa diversió y per altres una ridícula bogeria, sinó una invenció del diable. Tothom balla, perquè sí, ó no balla, porque nó ; mes jo no sé creurer que la rahó del *pont de Lleyda* siga'l ver fonament d' una costum extesa en tots los pobles del mon y en todas las épocas de l' historia , y que, per lo tant, ha de tenir fondas arrels en la naturalesa del home.

Tots los sons y todas las veus de la terra responen á una agitació ó acompanyan un moviment. Salta l' aucell de branca en branca y alegroy remena l' cap, mentres refila; corra espumós lo torrent al murmurar jugant ab los brins d' herba; l' oratge braholant empeny las nuvoladas y balandreja magestuosament en las montanyas las brancaladas dels arbres; y l' llamp, que creuha ls' ayres tempestuosos, re- truny ab selvatge espetech en las afraus y en las concas. Las vibracions de la música ressonan en lo fons del cor, fereixen todas las fibras, nos posan en activitat, nos mouhen.

Lo ball es per una part, la resposta de la figura del home als sons acompassats, á las armoniosas notas d' una concepció artística, ja trista, ja alegre, que tenen un pensament indefinit y que predisposa 'l cor á las suaus delicias de la passió amorosa. No conech prou á fons l' estética pera revelar las secretas y misteriosas relacions qu' hi ha entre 'l ball y la música; mes, tenint en compte l' estreta unió de la materia y del esperit y sabent que la bellesa es la manifestació esplendorosa y *formal* de l' essencia, s' endevina, sinó arriba á veures que 'l sentiment, al espletar, ompli l' ayre de vibracions falagueras, crespin 'ls nervis, encengui la fesomia y arrastri en remolinada bullidora la joventut assedegada d' ideals y de somnis.

Hi ha que'com en l' home, que viu dintre del pit, pro no quep en las estretas fronteras del cos; y 'l fa corre con desaforat, y li fa buscar medis d' engrandir la seva figura, y li dona actituts per medi de l'ls quals resalte la bellesa de las sevas formas. No basta 'l posat magstuós del que tranquilament reposa, quant no 's dona compte de lo que en son si passa, pera expressar y descubrir lo mar sens fons de sentiments é ideas que tanca l' esperit, y que remohuen y alsan l' oratge tempestuós de las passions y l' abrusant calor de la rahó gegantina. Demana llum, y gira 'ls ulls al cel; calcula, medita, y lo seu fron s' arruga y s' escalfa; tem ó s' espanta, y bat son pit y tremolan sas mans; aborreix ó delira, y vermelleja sa cara, y vibran sos llabis, y

s' enlaira amenassadora sa testa; sofreix ó ama, y s' esllangueix sa mirada, y exten los brassos..... no apareix may en un sol moment l' home tal com es, ni basta 'l petit espay que d' ordinari ocupa pera contenir-lo, ni li son tan estranyas las demás cosas que no corone de flors son front y trepitgi espinas, que no 'l moguin tots los vents y fassi resonar sa veu poderosa, que no contempli en sa ánima l' univers y busqui en totas parts semblansas sevas y rastres brillants del seu pas dominador ¿No es en lo ball about es mes bella la humana figura? ¿No 's revelan y s' endevinan en lo ball los delitosos encants del amor?

En lo fonamental dualisme que dintre l' humanitat regna y que determina la sexualitat, es l' amor lo llas diví qu' uneix las ánimas en una vida mes pura y mes perfecta. L' home y la dona, que sempre 's buscan en son etern pelegrinatge, se trovan en lo mon de mil maneres, empesos per la lley superior que á l' unitat los porta. En l' ordre de la materia y en l' ordre de l' esperit s' acostan ó s' allunyan, pero may 's perdan de vista. Es, á voltas, un sentiment subtil é indefinit ó un esser ideal y lluminós, que l' imaginació crea en la regió de las estrellas, *un amor en la lluna*, com diu Campoamor, lo que revela á una ignocent donzella un amagat desitg de que no 's dona compte; es, á voltas, una passió cega y desencadenada, qu' arrossega pe 'l fanch las mes hermosas flors de la joventut, la que abrusa las entranyas d' un desgraciad donzell y li fa perseguir la dona ab plaer diabólich; ara es una paraula, ara un suspir, ara una mirada l' espurna que encen lo foch de la vida; mes l' home y la dona, á la una, veuhen sobre d' ells en totas las circunstancias y en tots los moments de sa existencia quelcom mes perfet que 'ls abraza y 'ls unifica.

Lo ball es una de las formas esenciales de l' unió d' eixas dos personalitas en altre superior y necessaria; y es l' unió destinada ab preferencia á descubrir la bellesa d' aquell conjunt, ó mellor sintesis armonica. La materia respon admirablement á las aspiracions del esperit: l' idealisme y 'l realisme, pera dirho aixis, se trovan y 's concertan. Fondos sentiments, secrets desitgs, amarchs recorts, esperansas fallagueras, que viuhen en la soletat del cor, espletan en dolsas miradas y tendras paraulas en un instant d' expansió franca y delitosa; y dos sers que 's troban porque s' estimavan, encara que siga per breus moments, s' allargan las mans y 's ceneixen las cinturas, confonentse las alenadas de sos pits, y 'l brill de sos ulls, y 'ls variats colors de sas vestiduras, y l' acompassat moviment dels seus cossos, envolts en una nuvolada de llum y d' armonia.....

No es en lloch tant hermosa com en lo ball la dona, ni tant interesant la figura del home com quant sosté á la seva parella mitg

desmaya la pe 'l cansament de las vertiginosas voltas de la dansa. Sembla que mutuament se completan y sobre 'ls dos esten l' àngel del amor sas blancas alas. Viuen en la realitat, y somiosos s' endormiscan en l' ideal. Un sol pensament los anima, y un sol batech donan los cors en aquella estreta abraçada. Se compleix l' aspiració del gran poeta alemany:

Tuei Seelen und ein Gedanke,
Tuei Herzen und ein Schlag!

Y 's compleix en la regió sublime de la bellesa.

Mes, no empetitim l' idea reduhintla y concretantla á una sola parella de las moltas qu' en un ball prenen part. No busquem l' expressió de la bellesa del amor humá en dos sols sers, que s' estiman. Tot lo que d' individual té l' amor li pot donar interés, però may aumentar sa hermosura; porque la seva essencia es mes íntima y mes fonda que las transitorias combinacions de las circumstancias. Neix en lo sí mateix de l' humanitat, y es font de vida universal. Per eix motiu es mes bella la passió amorosa, quant se revela com un sentiment general, com una atracció sublime entre l' home y la dona. Desapareix llavors, lo mes petit rastre d' egoisme, y apareix l' amor en sa encantadora y resplendent puresa.

Cridats, tal volta, per desitgs contradictoris acudan per vanitat, per compromís, per costum, per concixer, per agradar, per fer conquestas, los qu' han de pendre part en la dansa; parlan, murmuran, s' insinuan, se fereixan, fan reviure recorts y fan morir esperansas, mentres uns prenen lloch y altres arriban, los músichs afinan los violins y s' ompla la sala. Més, s' alsa la batuta, se remou la reunió y comensa 'l ball. L' orquesta ompla 'ls ayres d' armonia y cent parellas aprofitan un compás d' espera pera tirarse al remolí que giravolta.

Caps coronats de flors y de brillants que s' alsan y s' inclinan, brassos cercats d' or que 's plegan dolsament ó ab gracia s' estenen, cossos que 's blincan, peuhets bufons que surten ó s' amagan entre onadas de sedas rossegantas, miradas de foch, que 's creuhan, ulls, que s' abaixan, cors que daleixan, riallas que traspuntan, llágrimas que 's fonan avans de corre, llums y colors.....tot barrejat y concerta per una ma invisible, tot mogut per l' armonia de las notas, que volan y s' escapen, tot rodant en torn d' un ideal, que no 's veu mes s' endevina; tot poesia, tot amor, tot bellesa! Hi ha quelcom que no son los encants de las parellas, quelcom que 's sent en totes y no 's

troba en cap d' aquelles noyas agraciadas, quelcom que fa que las balladoras passin d' un á altre ballador sens cansanci, sens despreci y sens preferencia, quelcom que 'ns revela los misteris d' una unió del home y de la dona en una esfera mes alta que l' individual y transitoria, en lo sí mateix de l' humanitat.....

Filosofant sobre 'l ball, en perill estariam de voler pujar massa amunt, prescindint de lo que té d' espontani é infantivolment alegre, y oblidantnos que ja estan cansadas d' idealisme totas las parellas y ab dalé esperan surtir á respirar l' ayre pur y descansar en pau. Qui no balla, mentres veu ballar, dorm, s' aborreix ó filosofa. Mes aixó es culpa meva y no dels lectors, y no es just paguen ells la pena. Basta, donchs de filosofias.

Lo cert es que 'ls que ballan tenen un altre medi de passar distretament aquesta vida miserable, y ningú 'ls pendrà la satisfacció d' haver voltat lo mon mitx abrassats ab noyas guapas, frescas y alegroyas, parlant d' amor á cau d' orella;... y qui te una hora bona no las te totas malas.

Vich, Octubre 1882.

FRANCISCO DE P. MASFERRER ARQUIMBAU.

PASTOREL-LA DE NADAL

Ohiume, pastors,
ohiume una estona,
que 'us vinch á portar
la més *bona nova*.

Tan petit,
tan petit y no plora,
tan petit.

He vist un Noyet
que tot m' enamora,
que del Mon es Rey
y fill de la Gloria.

Tan petit, etc.

D' ensà qu' Ell es nat,
la terra s' enjoya,
los monts més nevats
de rayts se coronan.

Tan petit, etc.

Tots los aucellets
ixen de la brossa;
com si fos l' estiu,
volan que més volan.

Tan petit, etc.

Qui estava enujat,
ara ja no plora;
qui estava malalt,
ab Ell s' aconorta.

Tan petit, etc.

Si guiume, pastors,
á ferli gran honra;
veniu, y aviat,
que 'l meu cor l' anyora!..

¡Tan petit!..
¡tan petit, y no plora!..
¡tan petit!..

M. MILÁ y FONTANALS.

Pastorella de Nadal.

Poesia de M. Milà.

Música de J. Carreras.

Cant.

O-hiu-me, pas-tors; O-hiu-me un'es-

Piano.

p.

to-na, que'us vindrà a por-tar la mes bo-na no-

va. Tan pe-lit, tan pe-lit, tan pe-lit y no plo-na, tan pe-

(1) D.C.
lit, tan pe-lit, tan pe-lit y no plo-na, tan pe-lit.

(1) Aquesta repetició podrà, també, cantar-se a chor.

Rs/218